

A CS. ES KIR.

71. HADOSZTÁLY

50 NAPOS

MOZGÓ HADMŰVELETEI

A ROMÁN HÁBORÚ KITÖRÉSÉTŐL
ERDÉLY VISSZAFOGLALÁSÁIG
1916. AUG. 27-TŐL OKT. KÖZEPÉIG

A MINDKÉT OLDALON FELMERÜLT HADÁSZATI ÉS
HARCÁSZATI KÉRDÉSEK MEGVILÁGÍTÁSÁVAL; AZ
ELLENSÉGGEL ÉRINTKEZÉSBEN VÉGREHAJTOTT
MEGSZERVEZÉS, RÖGTÖNZÉSEK, A HÍRADÁS ÉS
ANYAGI ELLÁTÁS VÁZLATOS ISMERTETÉSÉVEL.

ÍRTA:

VITÉZ ÜESI BA.JNÓCZY JÓZSEF

r. kszt. ezredes

6 szöveg vázlat
16 külön vázlat
4 hadrend
8 eredeti fényképfelvétel.

A SZERZŐ KIADÁSA

BUDAPEST, 1931.

Minden jog fenntartva.
Alle Rechte vorbehalten.

TARTALOM ÉS EGYBEN TÁRGYMUTATÓ.

<i>Előszó.</i> Az ismertetés célja. Források. Térképek	17
<i>A 71. hadosztály keletkezése és tevékenységének áttekintése.</i> Résztvevő magyar csapatok. A megalakulás körülményei. Tevékenységében a mozgó háború összes változatai előfordultak. Kiterjedések. Alárendelések. Megtett mozgás nagysága, harcok száma. Szomszédok és a nagy keret	19

I. RÉSZ.

A CS. ÉS KIR. 71. HADOSZTÁLY VÉDŐLEGES HAD- MŰVELETEI 1916. AUG. 27-TŐL SZEPT. 30-IG.

1. Fejezet.

Általános helyzet Erdélyben a román háború kitörésekor. Előgondoskodások Erdély biztosítására. A cs. és kir. 1. hadsereg határbiztosítása és további feladatai. Román erőviszonyok és felvonulás..... 21

2. Fejezet.

Határbiztosítás a brassói szakaszban közvetlen a 2. román hadsereg betörése előtt. A brassói határbiztosítószakasz parancsnoklási viszonyai. Saját hadrend, szervezés és erőviszonyok szembeállításai a 2. román hadsereggel. A 2. román hadsereg mozgósítása és felvonulása. A saját biztosító erők csoportosítása a hegyszorosokban. A biztosítás végrehajtásának elve; 2-ik és 3-ik biztosító vonal. Műszaki munkák. Összeköttetés, ellátás. 13

3. Fejezet.

A románok betörése augusztus 27-én este. Meglepetés. Kiürítés; a lakosság menekülése. A 2. román hadsereg betörésének mikéntje..... 27

4. Fejezet.

Visszavonulás a második biztosító vonalra augusztus 28 és 29-én. Harc a határszorosokban. Foglyok által az egész 2. román hadsereg jelenlétét megállapítottuk. Az első harcos csendőr egységek alakítása. A románok lassú kibontakozása a szorosokból. Felderítés a megszakadt érintkezés helyreállítására. Híradás. Anyagi ellátás. A magyar államvasutak teljesítménye 28

5. Fejezet.

osztály elnevezést kapják. A szomszédok helyzete. A 2. román hadsereg megkezdí az előnyomulást a háromszéki medencébe. Brassó megszállása. A 71. hadosztályparság feladja a 2-ik határbiztosító vonalat. Közbeeső szakasz beiktatása a 2-ik és 3-ik biztosító vonal közé. Az Olt védőszakaszra való visszavonulás szükségességének okai. Összeköttetés, híradás és felderítés az Olt s'zszakson. A jobb szárny és a hát biztosítására Nagyszében irányában tett külön-

leges rendszabályok a rendőrség bekapcsolásával. Vasút rombolások. Szervezési tevékenységek. Csendőrezred 2 zászlóaljának felállítása. Olt átjáratok elrombolása. Anyagi ellátás. A románok a háromszéki medencében megállanak 31

6. Fejezet.

Szervezkedés az Olt szakaszán az ellenségnek az előterepen történt megjelenéséig szeptember 1-8-ig. A 2. román hadsereg fedező csapatai alkalmazásának bírálata. A 71. hadosztály feladatai. Az érintkezés az ellenséggel ismét meglazul, a felderítés feszes megszervezése. Portyázó különítmények eredményes tevékenysége. Rendszabályok az ellenség távoltartására. A 71. hadosztály tulajdonképeni első megalakítása a beérkezett új erők szervezése és régi használhatatlan alakulatok visszaküldése által. A Divizzioi, Liposcak és Imreh komb. gyalogezredek megalakítása. Csendőrök harcos csapatává való kiképzése. Igénylések. A 71. hadosztály állományviszonyai szeptember 8-án szembeállítva a 2. román hadsereggel. A 2. román hadsereg teljes mozgósításának befejezése, után szeptember 6-án megindul az Oltra; de jobb szárnyával megint megáll. Ennek okai, az 5. román hadosztály elvonása, átszervezések, a 21. és 22. hadosztály felállítása; (valamennyi a 2. hadsereg, vagyis a 71. hadosztály ellenfelének - keretében) Az Olt védelem ellentámadással való megoldásának kérdése. A szomszédok helyzete. Német hadtest pságok közbeiktatása. Ellátás.....36

7. Fejezet.

Az Olt védelem a 2. román hadsereg átkeléséig augusztus 9-15 reggelig. A 71. hadsereg Olt állásainak jellemzése. A 2. román hadsereg balszárnyának előkészületei a folyóátkelésre, ezek zavarása a Lahne csoport által. Az ellenséges jobb szárny érthetetlen magartása. A szomszédok helyzete. A Schmettow lovas hadtest betolása a 71. hadosztály és 51. hadosztály közti hézagba. Az északi szomszéd szorult helyzete. A 71. hadosztályparság mérlegelése az E. szomszéd tehermentesítésére. Az I. német tartalék hadtest parság intézkedései a helyzet kiegyensúlyozására. Az Olt védelem lazítása. A 71. hadosztály ütőképes zömének hátravonása az E. szomszéd helyzetére való tekintettel. Az Oltón visszahagyott figyelő csapatok összetétele, csoportosítása és feladatai. A hadosztály zöm hátravonásának mikénti végrehajtása és az új csoportosítás bírálata. A Brassó. Segesvár vasút további kiürítése. Zavarok a menekülőkkel. Híradás és anyagi ellátás az átcsoportosítás után. Lőszerhelyzet. Nagy helyzet vázolója. A 19. népfelkelő dandár alárendelése a 71. hadosztálynak és ezzel újabb területek fedezésének átvétele. A 2. román hadsereg jobb szárnya szeptember 13-án megindul. A 71. hadosztály parság benyomása az események hatása alatt.

A román oldalon a valóságban felmerült és a két arcvonalon folytatott hadjárat következtében adódott kérdések a dunai arcvonalon szenvedett kudarckok után. Ezek keretében a 2. román hadsereg helyzete, új feladatai és szeptember 15-ére kiadott támadási intézkedése; ennek bírálata. A 2. hadsereg seregtesteinek tevékenysége.

A 71. hadosztályparság elhatározása szeptember 14-én reggel. A hadosztály ütőképes zömének eltolása EK. felé, Kányád területére ellentámadási szándékkal. Szervezési tevékenységek folytatása, újabb ütegek beérkezése a háterszágból. Állományviszonyok szeptember 14-én..... 46

8. Fejezet.

A pálosi ütközet 1916. szeptember 15-én. A 2. román hadsereg szeptember 15-én hajnalban megkezdí a támadást. A balszárny átlépi az Oltót és a 71. hadosztály leplező csoportjait visszadobja. A 71. hadosztály parancsnoka nem lesz ingatag, kitarat eredeti terve mellett. A 2. huszár ezred Héjjasfálván beérkezik és a hátráló leplező különítmények támogatására előreküldetik. A hadosztályparság a D.-i irányban megindítandó támadáshoz a csoportosítást elrendeli. A támadó csoport biztosítására a két oldalban tett rendszabályok. Terepnehézségek. Káczánál erős ellenséges oszlopok jelennek meg. A támadás megindítása a D. Teisului-ra a hadosztály zöm teljes csoportosításának befejezése előtt, ennek indokai. A hadosztály előtt elkanyarodó ellenséges oszlop megállítása

messzehordó tüzéséggel. Újabb hírekre az első támadási célon túl (D. Teisului) a támadás tovább folytatása Homorodra. Események maguktól peregnek le. gyalogezred rajtaüt a 32. román gyalog ezreden (22. hadosztály). A 11. román gyalogezred (6. hadosztály) ellentámadása. Visszavonulás az első támadási cél területére a D. Teisului-ra. Veszteségek. A pság nincs az elért siker tudatában. Rendszabályok a hadosztály támadó zömének biztosított visszavonulására az I. hadtest pság által kiadott új feladatra való tekintettel. A visszavonulás végrehajtása szeptember 16-án reggel Zoltán, Erked közt telepítendő védelmi állásba. A szárnyak biztosítása az előretolt Zábrátzky csoport és a visszavett 19. népfelkelő dandár által. Az egész hadművelet összegezése a 2. román hadsereg támadó hadműveletének szembeállításával. A lefolyt ellentámadás sikereinek tényezői. Kevés erő jut harcba, az eredmény mégis nagy. A 2. román hadsereg 12 napig tétlen. A siker hadászati jelentősége 58

9. Fejezet.

A 9. német hadsereg felvonulásának és csoportosításának fedezése az Olt és Nagy-Küküllő közti területen szeptember 16-26-ig. A 71. hadosztály szervezésének lényegi befejezése. Részletek a 2. román hadsereg bal szárnyának Olt átkeléséről. A Sikorszky, Divizzioi és Imreh leplező csoportok harcai. Veszteségek a folyóátkelésnél. A román harceljárás. A védelem megszervezése Szász-Dálya, Zoltán, Erked vonalában. Leplező különítmények előretolása a főellenállási vonal elé. A 19. népfelkelő dandár visszavétele Agyagfalva, Szt. Lélek vonalába. Segesvár kiürítése, téli beszerzések. Párhuzam az Olt folyóvédelem és a Segesvártól Dk.-re Szász-Dálya, Erked közt megszervezett védelem közt. Miért kellett a 71. hadosztályt a pálosi ütközet után az Olttól egy napi menetre hátravenni? Az I. német hadtest pság kérdése e tárgyban és a 71. hadosztály parancsnokának válasza. A 2. román hadsereg tevékenysége a pálosi ütközet után; a 71. hadosztály és a 19. dandár előtt szeptember 22-ig teljes tétlenség. Az E.-i szomszéd helyzete ismét rosszabodik. A 9. német hadsereg gyülekezése Nagyszebennél. A nagyszebeni román csoport támadása szeptember 22-én a Schmettow lovas hadtestet, a 71. hadosztály közvetlen szomszédját visszaveti. A 71. hadosztály kapcsolatának fontossága a 9. hadsereg bal szárnyával (1. lovas hadosztály) a nagyszebeni hadművelet megalapozása érdekében. A 71. hadosztály leplező különítményeinek felderítő harci tevékenysége. Foglyok az egész 2. román hadsereg jelenlétét bizonyítják. A 71. hadosztály bal szárnya előtt kölcsönös nagyobbzasúba vállalkozások. A bal szárny előtt állott leplezőkülönítmények kisebbmértvű visszavétele. Mérlegelések a 71. hadosztály esetleges ki kényszerített további visszavonulása esetére. Előgondoskodásuk megtétele, hogy ez esetben is az összefüggés meg ne szakadjon a 9. hadsereg bal szárnyával. A 2. román hadseregnél tényleg lefolyt események. Az offenzíva átmeneti megszüntetése szeptember 16-án; ennek okai. A 21. és 22. román hadosztály kivonása. Az ellenség főlénye a 71. hadosztállyal szemben 6 szorosáról 4 szeresére csökken. A román vezetés nincs a főlény tudatában s visszaveszi a 2. hadsereget az Olt mögé. A 71. hadosztályparancsnokság a mozgást észrevette, de átcsoportosításokra gondolt. A 71. hadosztály újbóli ellentámadásának kérdése. A hadosztály lényegi megszervezése szeptember 16-30. közt. Az Imreh csendőr ezred felosztása tisztek és ellátó szervek hiánya miatt. A még megmaradt népfelkelő zászlóaljok hátraküldése. Egységes gyalogsági felfegyverzés. Román nemzetiségű, legénység kicserélése. Kiegészítések beérkezése. A hadosztály tüzéség és a tüzéségi intézetek átszervezése; rögtönzött tűzér törzsek felállítása. A hadosztályparság tágabb törzsének, a szolgálati ágak vezetőinek és újabb kisebb alakulatoknak beérkezése. A 19. népfelkelő dandár nem kap pótlásokat. Lőszerhiány..... 67

10. Fejezet.

A 71. hadosztály halogató harcai Segesvártól Dk.-re a 9. német hadsereg nagyszebeni csatájának fedezése érdekében, A 2. román hadsereg tehermentesítő támadása szeptember 27-30-ig. A 2. román hadsereg szeptember 27-én megkezdte tehermentesítő előnyomulásait az Olt és Nagy-Küküllő közt. A támadás 28-án a 71. hadosztályt és az 1. lovashadosztályt éri. A 71. hadosztály jobb

szárnya előtt fekvő különítményeket az ellenség visszaveti. A hadosztályparság a különítményeket ismét előrerendeli. 28-án az áttörés nem sikerül. 29-én a 71. hadosztályparság az egész 2. hadsereg támadását várja s ezért nem csoportosít át jobb szárnyára. A hadosztály jobbszárny különítményei 29-én kitérnek a hadosztályparancsnokság előzetes szabályozása alapján megadott következő szakaszra ahol Zábraztzy ezredes előállításban felveszi őket. A 89. német hadosztály ellentámadása a 71. hadosztály és az 1. lovas hadosztály közt adódott részbe. 29-én a 4. román hadsereg D. szárnya is támad. A támadó arcvonal 80 km. széles lesz. E román támadás keretében a 71. hadosztálynak 3 szoros túlerővé! van dolga. A 71. hadosztály hal szárnya előtti különítmények kitaranak, parancsra mennek vissza a főellenállási vonal E-i meghosszabbításába. A román támadást 29-én a 71. hadosztály főellenállási vonalában megállította. Szeptember 30-án a román támadó arcvonal a D. szárnyon az 1. lovas hadosztály előtt visszavonul, mert közben a nagyszabeni csata eldőlt, a közepén a 71. és 89. hadosztály előtt védelemre rendezkedik be, az E. szárnyon a 19. népfelkelő dandárral szemben és attól E-re tért nyer. Forgó csata. Rendszabályok a 71. hadosztály és a 19. dandár közti összefüggés fenntartására. A lefolyt hadművelet áttekintő jellemzése. A 71. hadosztály 30-án még nem lát egész tisztán. A románok túlóvatos, tapogatózó előnyomulása. A 71. hadosztály leplező különít menyeinek érdeme; hadosztályparság dicsérete. A 71. hadosztály bekövetkező támadásai lehetőségeinek mérlegelése. A 2. román hadsereg és a 4. hadsereg D. szárnya támadásának valóságos lefolyása. A 2. román hadsereg támadó intézkedése. A román vezetés kritikája. Elkövetett hibák: késő megindulás, súlypont képzés hiánya. Kedvező lehetőségek, amelyeket az ellenséges vezetés nem aknázott ki..... 81

II. RÉSZ.

A CS. ÉS KIR. 71. HADOSZTÁLY TÁMADÓ HADMŰVELETEI 1916. OKTÓBER 1-TŐL OKTÓBER 23-IG.

11. Fejezet.

Általában. A támadó hadművelet nagy áttekintése. Segesvártól Ojtozig 14 nap alatt 200 km. térnyerés több ütközettel. A hadosztály szorosabb hadtest kötelékébe kerül..... 93

12. Fejezet.

A 71. ho. átcsoportosítása és a pusztá-czelinai (báránykúti) ütközet oki. 1. és 2-án. A 2. román hadsereg bal szárnya szeptember 30-án visszavonul, közepe a 71. és 89. hadosztály előtt állvamarad. A 19. népfelkelő dandárt az ellenség ismét áttöri és ENY. irányában visszaszorítja, részei a JNagy Küküllő völgyében maradnak. Az I. német tartalék hadtest parság támadó intézkedése. A 71. hadosztálynak jobb szárnyára kell átcsoportosítani és október 2-án a 89. német hadosztállyal együtt Dk. irányában támadni, hogy a 2. román hadsereget lekösse és a 9. hadsereg elől magára vonja. A 71. hadosztály É.-i szárnyán lepez és lényegében a Nagy Küküllő völgyét és Segesvárt feladja. A 19. népfelkelő dandár kilép a 71. hadosztály harc kötelékéből. A 71. hadosztályparság október 1. 9 órai intézkedése az átcsoportosításra; Klein tábornok az É.-i szárnyon 11 századdal, 2 lovasszázaddal és 3 üteggel lepez és halogat, a D. szárnyon Pusztá-Czelinánál egy 9 zászlóalj 5 lovas század és 10 üteg erős zömöt képezünk. Az ellenség a 71. hadosztály előtt helyileg visszahúzódik és védelemre rendezkedik be. Az I. hadtest parság támadási parancsa; mindkét hadosztály (71.,89.) október 2-án szűk sávban a belső szárnyakkal Báránykútra támad. A 71. hadosztályparság október 1. 22 órai intézkedése a készenlét felvételére; súly a külső (bal) szárnyán a Stein B.-en. Okt. 2-án hajnalban a hadosztályparság a csapatkörletbe a Dreihotter B.-re teszi át álláspontját. Tartós eső, út, terep és látási viszonyok jellemzése. Hosszú román oszlopok Báránykút és Mohán át a 71. hadosztály ellen előnyomulnak. A pság a hadosztály bal szárnyát kissé vissza-

veszi, ennek okai a Liposcai gyalogezred és a kocsizó tüzérség visszamaradása. A 71. hadosztálypság október 2. 13 órai támadási parancsa. A hadosztály parancsadásának jellemzése. Miért közeli támadási célok? A 89. német hadosztály bal szárnyát majd a 71. ho. előlálló Divizzioi gyalogezredét fölényes román támadás visszaveti; ellentámadások a Sikorszki csendőr zászlójai bevonásával. A 71. hadosztályparság a súlypontot a jobb szárnyra helyezi át. A csatnap erő- és eredménymérlege. A szomszédok helyzete. Más megoldások lehetősége harcászati szempontból. A harcászati balsiker mégis nagy hadászati eredmény. Az I. hadtestpság október 3-ára egy hátrább fekvő területen védelmet rendel el, ennek végrehajtása 2/3. éj folyamán. Október 3-án hajnalban a románok is elhagyják a csatateret. – A 71. hadosztály kiépítésének folytatása az átcsoportosítás alatt..... 94

13. Fejezet.

A román vezetés ingadozása a 2. hadsereg meghiúsult tehermentesítő támadása után szeptember 29-től október 2-ig. A 2. román hadsereg balszárnya (3. 4. ho.) visszavételének okai. A 2. hadsereg parancsnoka szabad kezét kap; ellentámadó hadműveletet hajt végre a I. tartalék hadtest (71., 89. hadosztály) ellen. Ennek végrehajtása a szárnyakon nem történik intézkedészerűleg. A jobb szárnyon a román serglovasság ok nélkül megfordul, a bal szárnyon az Olttói D-re a 8. dandár tovább támad, mert a parancsot nem kapta meg. Eme kis epizódok nagy hordereje. A román hadvezetőség sok húza-vona után védelemre határozza el magát, míg a D. arcvonalról erősítések érkeznek be. A báránkyúti ütközet lefolyása román oldalon. Az összeütközés jellege. A román sereglövasság újbóli tértelensége és nem megfelelő felderítése. A merész elhatározás eredményei a szövetségesek oldalán. Erőmérleg; mi nem volt harcban? A románok nincsenek tisztában az ellenség helyzetével. A 2. román hadsereg parancsnokság javaslatai. A román hadvezetőség elrendeli a 2. hadsereg visszavételét az Olt, Héviz, Sárkány szakaszára. A román vezetés jellemzése. A báránkyúti ellentámadás bírálata, fogyatékségei, helyes végrehajtásának módja. A 2. hadsereg egyéb alkalmazásának lehetőségei, védőleges és támadó értelemben..... 107

14. Fejezet.

Az előnyomulás folytatása és a 2. román hadsereg visszavonulása az Olt és a Homoród szakaszára október 3. és 4-én. A felderítés megállapításai október 3-án délelőtt. Az ellenség az egész vonalon visszament, de É.-on a 4. hadsereg tovább támad. E miatt a Klein csoportot nem váltják fel és az I. hadtestet 3-án állvahagyják. A 71. hadosztályparság felderítése és anyagi előgondoskodásai. Az I. hadtestpság parancsa az október 4. előnyomulásra, A 71. hadosztályparság előnyomulási intézkedése, ennek méltatása. Terepszakaszoként! előnyomulás, az ellenségnek semmi nyoma, az érintkezés megszakadt. A 71. hadosztály éjjelezése Zsiberek, Lemnek területén. Bánffy hadnagy fontos felderítése; egy az arcvonal előtt E. felé menetelő oszlop. E megállapítás következményei az I. hadtest további alkalmazását illetően. A Klein csoportnál 3-án lefolyt események. Az É.-i szomszéd helyzete. Az I. hadtestpság és a 71. hadosztálypság 5-ére szóló intézkedései: 71. hadosztály Héviz, 89. hadosztály AI.-Komána; Schmettow lovas hadtest eltolása az E. szárnyra. A hadosztály intézkedés jellegzetessége. Az utánszállítás álfektetése az új helyzetnek megfelelően. A hadosztály vonat előmozgatója. – A 2. román hadseregparancsnokság intézkedései a visszavonulásra és az Olt, Homoród védőállás megszállására. Eme intézkedések bírálata. Sem a 2. hadseregpság, sem a 9. hadseregpság az ellenség helyzetével és szándékával nem volt tisztában, az érintkezés megszakadt. Párhuzam Falkenhayn és a 2. román hadsereg parancsnokának vezetési tevékenysége közt. A védelem helyesebb megszervezésének lehetősége. A 2. román hadsereg visszavonulásának valóságos végrehajtása, óriási menetteljesítmények. Miért zsugorodott össze a román oszloprendszer D. felé; a 71. hadosztály érdeme. Az állások megszállása október 4-én..... 113

15. Fejezet.

A kőhalomi ütközet október 5. és 6-án. A 2. román hadsereg É. szárnyának védelmi csoportosítása. A 71. hadosztály nem tudta, hogy a 2. román hadsereg É.-i szárnyán álló III. hadtest csoport tartós védelemre rendezkedett be. A harcfelderítés a hosszú pihenő helyzetből. A főoszlop elővédé elfoglalja a legelső román előállításokat. A Schmettow lovas hadtest elé beérkezik a 71. hadosztály körletébe. A 6. lovasdandár a 71. hadosztálynak alárendeltetik. A hadtestpság lefékézi a támadást, de az elővéd ismét kiszalad. A hadosztályparság támadó intézkedése a Kőhalom előtt álló s utóvédnek tartott ellenség ellen. A támadás jellege. Az ellenség visszavonul. Hamis hírek előnyomuló elleneségről. A hadosztályparancsnok helyzetmegítélése. Intézkedés a támadás továbbfolytatására. A hadosztályparság nem ismeri fel az ellenség főellenállási vonalát és az éjjelezésre is ad utasításokat. A támadás a dandár parancsnok önkényes eljárása és egyéb sűrűlódások miatt csak a sötétségben indul meg. A támadás irányának megváltoztatása és a hadosztály parancsnok személyes beavatkozása az első vonalban. A 2. huszárezred csoport harctevékenysége a hadosztály északi szárnyán. A román sereglövasság távoltartása. Az I. hadtest parancsa 6-ára, 71. hadosztály az élre a Bogát nyeregére. A hadosztály éjjel megakadt támadása 6-án hajnalban sikerül. Román ellentámadás; a 2. huszár ezred ellentámadása. A lovashadtest megjelenik a 71. hadosztály északi szárnyán. A 71. hadosztály átkelése az Oltón. A hadtestpság 2-ik módosító parancsa 6-ára; a 89. hadosztály kerül az élre, a 71. hadosztály állvamarad, csupán egy kisebb oszlopot indít az Olt völgyébe. Helyzet a 89. hadosztálynál és a D. szárnyon Persánynál. A 2. román hadsereg E.-i szakaszában a védelem végrehajtása és annak bírálata. Más megoldási lehetőségek. A 2. hadseregság elrendeli a visszavonulást Brassó irányába. A visszavonulás mikénti végrehajtása a csapatok által. Az ütközet méltatása mindkét oldalon harcászati szempontból; hadászati kihatás 125

16. Fejezet.

Üldözés és biztosítás a kanyarodó hadsereg szárnyon és a 2. román hadsereg visszavonulása Brassóra október 7-9-ig. Az I. hadtest október 6. esti parancsa a 71. hadosztályt az Olt völgyében Kőpeczre rendeli. E rendszabály oka. A 71. hadosztálypság benyomásai a Homorodról visszavonult ellenség menetirányait illetőleg helyesek. A hadosztálypság rendelkezései az üldözésre az Olt ágostonfalvai szorosán át. A szomszédok, különösen a lovas hadtest mozgásai. Az ellenség rombolásai. Az üldözés végrehajtása. Ellenség nem látható. A maradozók és a lakosság bemonadásai. A felső vezetés a kanyarodó hadsereg szárnyán nem lát tisztán; ez az I. hadtestpság 8-ára szóló intézkedésében is visszatükröződik. Mindkét hadosztály (71., 89.) 7 órától kezdve csak menetkés; előnyomulási lehetőségek Sepsi-Szt.-György v. Brassóra fenntartva. Ennek magyarázata. A 9. hadsereg zöme 8-án Brassó előtt áll; a románok ellentámadása Szentpéternél. Erre az I. hadtestet Brassó felé indítják meg; a 89. hadosztály Botfalura, a 71. hadosztály ismét csak hátralépcsözve Bölönre. Okok. A 71. hadosztály menetének folytatása Arapatakra. A hadosztály felderítésének eredménye. Az I. hadtestpság 9-ére szóló intézkedése a 71. hadosztályt Erősdnél ismét hátra lépcsözi; indokok. A 71. hadosztályparság 9-ére szóló szószzerinti intézkedése; úgy a harccal, mint az üldözéssel is számol. – Október 9-én az ellenség eltűnt. A 71. hadosztályparság a hadtestpság szóbeli tájékoztatása alapján elrendeli az üldöző menetet, Kőkös, Prázmár, Spászhermány területére. A hadosztály parancsnok Goldbach tábornok találkozása és megbeszélése Falkenhaynnal Földváron. A 71. hadosztály mozgatásának elve a brassói csatáig. A hadosztálypság parancsadási technikája. Híradás. Anyagi ellátás. – A 2. román hadsereg visszavonulása az Oltól Brassóra. A román hadvezetőség az erdélyi hadjáratot október 5-én még nem adta fel. Zavaros utasításai. – 60 km-es menetek a 2. hadsereg külső szárnyán a 71. hadosztály előtt; az érintkezés megszakad. A román hadvezetőség védelmi utasítása; Sepsi-Szt.-György, Brassó, Töröcsvár vonalában ellenállás. Nem hajtható végre, mert a külső szárny már Tatrangnál a hegyekben van. A 2. hadseregság ellentámadó művelete Szentpéternél;

meghiúsulásának okai. A 2. hadsereg visszavonulása a hegyekbe Brassótól D-re A 2. hadsereg Brassó előtti ellenállásának bírálata, más megoldási lehetőségek..... 136

17. Fejezet.

Az üldözés folytatása a háromszéki medencén át a Schmettow lovashadtest kötelékében október 10. és 11-én. A nagy helyzet ismertetése a brassói csata után mindkét oldalon. Elhatározások. A 2. és 4. román hadsereg visszavonulása. A két hadsereg közt egy mindinkább nagyobbodó hézag adódik. Ennek biztosítása a 2. román lovas hadosztály által. A szövetséges 9. és 1. hadsereg közt szintén egy hézag van, ebbe a Schmettow lovas hadtest és a 71. hadosztály kerül. A 71. h. felderítése 9-én este a román visszavonulás mikéntjét helyesen állapítja meg, csupán a 2. lovas h. -t illetően tévedett. – 9-én este az I. hadtestpság jelzi, hogy mindkét hadosztály, a 89. és 71. kiválik. Előbbi önálló lesz és a 9. hadsereg zömének balszárnyán a Bodza szorosba nyomul, utóbbi a Schmettow lovas hadtestnek rendeltetik alá és Kézdivásárhely irányába fog üldözni. Morgen altábornagy bncsuja. Schmettow október 10-én hajnalban távbeszélőn a 71. hadosztályt Csermatonra irányítja. A lovas hadosztályok helyzete. A 71. hadosztálypság üldözési intézkedése október 10-ére. A hadosztály vonat utánvonása. Az üldöző menet jellemzése. Előgondoskodások a beálló hegyi harcokra. A hadosztálypság 10-én délelőtt Maksára érkezik, ott a 3. lovas hadosztály egy összekötő közege tájékoztatja a lovas hadosztály helyzetéről. A menet harc nélkül folyt le, csak Kézdivásárhely előtt mutatkozott egy Rosiori ezred. Schmettow első Írásbeli intézkedése 10-én délután jut el a hadosztálypsághoz. Feladat a 9. hadsereg szárnyának biztosítása és a román hátsó összeköttetések megszakítása Tirlu-Ocnánál. A 71. hadosztálynak 11-én Ojtozt, 12-én Tirlu-Ocna-t kell elérni. A hadtest intézkedés jellemzése. A 71. hadosztály eddigi teljesítményei és a bekövetkezendő kíméletlen üldözés szükségessége. A 71. hadosztálypság 11-ére szóló szöszzerinti üldözési intézkedése. A hadosztálypság számít összeütöközéssel még a hegység lábainál. A szembenálló 2. ellenséges lovas hadosztály leküzdésére elegendőnek tartja a megerősített 2. huszár ezredet és az elővédet (Lahne ezredes csoportját); a hadosztály zömét a nagy menetek miatt egyelőre csak felzárkóztatja..... 149

18. Fejezet.

A Magyaros tetői ütközet október 11. és 12-én. A terep jellemzése. A 2. román lovas hadosztály Lemhény magasságában a hegység előtt halogatás céljából védőállásba megy. Október 11-én a 71. hadosztály intézkedésszerűleg megindul. Az ellenséges lovasság a 2. huszár ezred és az elővéd támadását nem várja be, Bereczken át visszavonul. Az elővéd (Lahne) ezredes előnyomulását Ojtoz irányában folytatja. Az ellenséges lovas hadosztály a Magyaros tetőn ismét védelemhez fejlődött. Az elővéd támad. – A 3. lovas hadosztálynál lefolyt események. A hadtestpság intézkedése. A hadosztály északi és déli oldalának biztosítása. A hadosztály parancsnokság helyzetmegítélése a hadosztály zöm alkalmazását illetően. Intézkedés 12-ére. Ebben a hadosztály zöm még nem kap végleges feladatot. Okok. Miért irányítottatott a hadosztály zöm az úttól jobbra előre. Az elővéd az új folyamán, elfoglalja az ellenség előretolt állását. Az ellenség átmeneti visszacsapása. A hadosztály parancsnok az elővédet csak közepes tüzésséggel erősíti meg; ok. – 12-én reggel a hadosztály parancsnok a csapat körletébe megy előre és személyesen tájékozik. Számít az ellenség visszavonulásával s ezért a főcsapatot ismét az útra irányítja. Újabb hírek alapján azonban mégis két oldali átkarolásra határozza el magát. Erre vonatkozó részlet-parancsok és szöszzerinti egységes támadási intézkedés. A tüzérség különleges alkalmazása a hegységben. 17 óraker a Magyaros tetőt Görgey őrnagy a 43./V. zászlóaljjal elfoglalja. Veszteségek, foglyok, zsákmány. A 3. lovas hadosztály a háromszéki medencében marad és a 71. hadosztály E. oldalát biztosítja. A Magyaros tetői ütközet mint hegyi harc méltatása, jellegzetessége, tanulságok. A hadosztály csapatainak teljesítménye..... 157

19. Fejezet.

A román vezetés rendszabályai a 2. és 4. hadsereg közötti hézag biztosítására. A hézag a határon már 100 km-t tett ki. Az ellenséges vezetés előrelátóan gondoskodott a biztosításról. A 4. hadsereg parancsnoka a 2. lovas hadosztályt előlről, a hadvezetőség a 15. hadosztályt és a 7. vegyes dandárt hátról irányította a részbe. A két román hadsereg elhatárolása. A 71. hadosztály a 4. román hadsereg új D. szárnyával kerül szembe. A 4. hadsereg parancsnokság ezenkívül még a 15. dandárt kivonja és azt is a rész, az Ojtozi szoros védelmére rendeli. A 4. román hadsereg parancsnokság utasításai a 2. lovas hadosztály és a 15. hadosztály számára. Kezdetben mellérendelés. A 15. hadosztály egymásután kirakó részeinek harcászati helytelen alkalmazása. Helyes megoldás. A Magyaros tető elvesztése..... 168

20. Fejezet.

Harcok az Ojtozi szoros megnyitásáért. A sósmezői ütközet bevezetése és első fázisa október 13.-16-ig. Terepleírás, domborzat, utak, völgyek, járhatóság. A hegység befolyása a szárnyak biztonságára. Az üldözés bevezetése a Magyarostető elfoglalása után október 12-én este. A hadosztály az üldözést 13-án reggel kezdi meg. Az üldözési intézkedés szösz szerint. Zöm a völgyben, részek kétoldalt a magaslatokon. Elvek a hegységben való előnyomulásnál. Mennyiben felelt meg ezeknek a hadosztálypság intézkedése? Október 13-án reggel a szűkebb törzs a Magyaros tetőre megy. Hírek az ellenségről. Az üldöző különítmény délelőtt Sósmezőnél ellenségre bukkan. A völgyoszlop első csoportja, Klein tábornok harcbalép, de a határmenti ellenséges állásokon megakad. A bal magaslati oszlop megerősítése. A két magaslati oszlopnál lejátszódott események. A bal oszlop harc árán tért nyer, a jobb oszlop terepnehézségek miatt lemarad. A jobb oszlop teljesítményének méltatása turisztikai szempontból. A jobb magaslati oszlop parancsot kap a támadásnak a magaslatokon való továbbfolytatására. Az ott lejátszódott harcok elkésve jutnak a hadosztálypság tudomására. A bal magaslati oszlop tért nyer. A völgy csoport megakad, az ellenség erősítéseket kapott. Az eredményt csak oldalról és felülről a magaslati csoportok beavatkozása hozta. A hadosztálypság 15-ére kiadott támadási intézkedése szósz szerint; messzemenő kb. 12 km-re fekvő támadási célok, mert a pság az ellenség kiadós hátraugrásával számít. Az intézkedésben a csoportosítást viszonyok föltételesek, indokok. A szárnyak biztosítása: jobbra szűkebb értelemben az Ojtozon visszahagyott 43./V. zászlóalj, tágabb értelemben a 3. lovas hadosztály. A Ciabuculon feltűnnek a 7. román vegyesdandár biztosító osztagai. A 71. hadosztály bal oldalának és hátának biztosítását az 1. lovas hadosztály látja el. Összeköttetés e lovashadosztályokkal. Az ellenség 14-ről 15-re virradó éjjel feladja az 1-ső határmenti védelmi vonalát, de nem megy messze hátra, hanem egy 3 km-el hátrább fekvő 2-ik védelmi vonalban ismét ellenállást fejt ki. A két magaslati csoport további előnyomulását az új ellenséges völgyállás szárnyai felé, az oldalba indított román ellentámadások késleltetik. A hadosztálypság 15-én reggel Sósmezőre megy előre itt személyesen szabályozza a hadosztály tüzérség és a gyalogság összműködését, mire a bal magaslati csoport tért nyer. Az ellenség ellenállása és az oldalak veszélyeztetése annyira fokozódott, hogy a messzemenő támadási célokról le kellett mondani. – 15-én délután új támadási intézkedés kiadása közeli támadási célokkal, a teljes hadosztály bevetése. A jobb magaslati csoportot az ellenség az erdőn át hátra támadta, ellentámadás hátrafelé. A jobb magaslati csoport kiadós megerősítése. E csoportot 16-án az ellenség előlről és oldalról megtámadja; Spiller hadnagy és Steffes 82-es őrnagy elhárítják a veszélyt. Erre a jobb magaslati csoport a 2-ik ellenséges völgy állás oldalába támad, mire a románok ismét visszavonulnak, de 2 km-el hátrább újból megállanak. A kombinált boszn.-herceg, gyalogezred és a 71. honvéd tarackos ezred psága bevonul, a hadosztály teljes megszervezése a 50-ik hadműveleti napon kész. A sósmezői ütközet bírálata hegyi harcászati szempontból: A cselekmények súlya a magaslatokra tolódik el; összeköttetés és áttekintés körülményes és sokáig tart. – A hírek későn érkeznek be. A kocsizó tüzérség

kolárolt alkalmazása és tüzvezetési rendszerének időtrabló berendezése. Az oldalak felderítésének és biztosításának fontossága. A 13-án végrehajtott üldöző menet másféle tervezésének lehetősége. Események a román oldalon október 13. és 16. közt. A 15. hadosztály és a 15. dandár kirakása és harcbeveteése. A 2. lovas hadosztály hátravonása. A 15. hadosztályparság határvédelmi szektorai. Az ellenség is felismeri a magaslatok fontosságát. Erőviszonyok szembeállítása október 17-én reggel..... 170

21. Fejezet.

Anyagi ellátás a Háromszékben és a hegységben. Hadosztály vonatrészek csak akkor vonattak a szorosba, amidőn az oldalban a biztonság kérdése tisztázott lett. A hadosztály lőszertelep 15-én az útegek körzetébe jön előre. A hadosztály egészségügyi intézet 10 km-el a csapatok mögött Ojtozon települ, ennek indokai. A sebesült hátraszállítás és ellátás. Élelemutánpótlás. Az utánszállítás nehézségei. Okok: a hosszú utánszállítónál és a hegyi felszerelés hiánya. A vasúti végállomás október 7. óta Homorod-Kóhalom. Az utánszállítónál fekvése és hossza. Utóbbi 90, majd 100 km. lesz. A hadosztály szervezetszerű utánszállító egységeinek kis teljesítőképessége. Fennakadás nincs, mert október 6-11-ig nincs harc. 12-étől a lőszergyógyászat napi $\frac{1}{2}$ majd 1 javadalmas lesz. Közben a szállásmester a felvételező állomást Brassóra helyezi át, a Schmettow hadtestpság pedig innen október 16-ával Kézdivásárhelyre tolja előre. Erre a célra a hadtest összes gépkocsioszlopait egyesíti. így a 71. hadosztály utánszállító vonala 30 km-re lerövidül. Később Bereczk vasúti állomás és Ojtoz közt drótkötélpálya, majd Ojtozról keskenyágányú vasút építése. Rőgtönzések a hegységben, a magaslati oszlopok és csoportok ellátása még a hegységbe való behatolás előtt. Mikor volt a magaslati csoportok ellátása kritikus. Hogyan szűnt meg az ellátási válság..... 186

22. Fejezet.

A sósmezői ütközet folytatása és kulminálása október 17-től 23-ig. – Befejezés. A 71. hadosztály 50 napos hadműveletének tárgyalása után a további események vázlatos ismertetése. A támadás ellenséges túlerő dacára október 20-ig lassan tért nyer; 21-én felső parancsra beszünttetetik; 23-án visszacsapás áll be. A hadosztály mint erőtöbbletet, csak az 1. lovas hadosztály lövész osztaályait kapja. A románok ezzel szemben a 37. vegyes dandárt vetik be. Erőviszonyok szembeállítás október 23-án. A hadosztály oldalában a Runcul mr.-et az ellenség kézrekeríti. Krízis, ellenrendszabályok. A 82. gyalogezred ellentámadása hátramegjelenése. A 71. hadosztály harcocsökkenése. A veszteségek megoszlása. Az ellenség veszteségei. Az arcvonal hátrahelyezése. Schmettow altábornagy távozása. A pságot Kühne altábornagy a LIV. német tartalék hadtest törzsével veszi át. A harcok csak november első felében csillapodnak le. Az oroszok felváltják a 4. román hadsereg északi szárnyát. A 71. hadosztály újabb offenzívája a tél beállta előtt. – Mennyiben tudta a 71. hadosztály feladatát az Ojtozi szorosban teljesíteni. A hegységben való bennrekedés következményei az ellátás és a hadműveletek tekintetében a támadó és a védő szempontjából. Eme tapasztalati tény megnyilatkozása az Ojtozi szorosban. A román teljesítmények méltatása. Az Ojtozi szoros védelmének más megoldási lehetősége. Az eredménymerleg harcászati és hadászati tekintetben. 189

23. Fejezet.

Észrevételek és tapasztalatok. Hadászati, harcászati, vezetési, szervezési, kiképzési, ellátási és parancsadási tekintetben..... 194

INHALT.

Vorwort.

<i>Die Entstehung der k. u. k. 71. Infanteriedivision und Übersicht ihrer Tätigkeit</i>	17
---	----

1. Teil.

<i>Die Defensivoperationen der k. u. k. 71. Infanteriedivision vom 27. August bis 30. September 1916.</i>	19
1. <i>Abschnitt.</i> Allgemeine Lage in Siebenbürgen zur Zeit des Kriegsausbruches mit Rumänien.....	21
2. <i>Abschnitt.</i> Grenzsicherung im Abschnitte von Brassó (Kronstadt) unmittelbar vor dem Einbrüche der 2. rumänischen Armee.	23
3. <i>Abschnitt.</i> Einbruch der Rumänen am Abende des 27. August.....	27
4. <i>Abschnitt.</i> Rückzug auf die zweite Sicherungslinie am 28. und 29. August. 28	
5. <i>Abschnitt.</i> Planmässige Fortsetzung des Rückzuges auf die dritte, – den Alt Fluss-Verteidigungsabschnitt vom 30. Aug. bis 1. Sept.	31
6. <i>Abschnitt.</i> Organisation im Abschnitte des Alt Flusses bis zum Erscheinen des Feindes im Vorgelände vom 1. bis 8. Sept.....	36
7. <i>Abschnitt.</i> Die Alt-Verteidigung bis zum Flussübergange der 2. rumänischen Armee vom 9. Sept. bis 15. Sept. früh.	46
8. <i>Abschnitt.</i> Das Gefecht bei Pálos, am 15. September 58	
9. <i>Abschnitt.</i> Die Deckung des Aufmarsches und der Gruppierung der 9. deutschen Armee im Räume zwischen Alt und G. Kokel vom 16. bis 6. Sept. – Die meritorische Beendigung der Organisation der 71. Division.....	67
10. <i>Abschnitt.</i> Die hinhaltenden Gefechte der 71. Division südöstlich von Segesvár (Schässburg) zur Deckung der Schlacht der 9. deutschen Armee bei Nagyszeben (Hermannstadt). Die Entlastungsoffensive der 2. rumänischen Armee vom 27. bis 30. Sept.....	81

2. Teil.

<i>Die Offensiv Operationen der k. u. k. 71. Infanteriedivision vom 1. bis 23. Okt.</i>	
11. <i>Abschnitt.</i> Im allgemeinen.....	93
12. <i>Abschnitt.</i> Die Umgruppierung der 71. Division und das Gefecht bei Pusztaczelina (Báránykút) am 1. und 2. Okt.....	94
13. <i>Abschnitt.</i> Die Schwankung der rumänischen Fühlung nach der vereitelten Entlastungsoffensive der 2. rumänischen Armee vom 29. Sept. bis 2. Okt. 107	
14. <i>Abschnitt.</i> Die Fortsetzung der Vorrückung und der Rückung der 2. rumänischen Armee auf den Alt und Homorod Abschnitt am 3. und 4. Okt. \ 13	
15. <i>Abschnitt.</i> Das Gefecht bei Köhalom am 5. und 6. Okt.....	125
16. <i>Abschnitt.</i> Verfolgung und Sicherung am schwankenden Armeeflügel und der Rückzug der 2. rumänischen Armee auf Kronstadt vom 7. bis 9. Okt. 136	
17. <i>Abschnitt.</i> Die Fortsetzung der Verfolgung durch das Becken von Háromszék im Verbände des Kavalleriekorps von Schmettow am 10. und 11. Okt. 149	
18. <i>Abschnitt.</i> Das Gefecht am Magyaros tető am 11. und 12. Okt.....	157
19. <i>Abschnitt.</i> Die Massregeln der rumänischen Führung zur Sicherung der Lücke zwischen der 2. und 4. (Nord) Armee.....	168
20. <i>Abschnitt.</i> Kämpfe um das Öffnen des Ojtoz Passes. Die Einleitung und die erste Phase des Gefechtes bei Sósmező vom 13. bis 16. Okt.....	170

MELLÉKLETEK.

1. sz. melléklet. A brassói határvédelmi szakasz 1916. aug. végén. Vázlat 1:400.000.
2. sz. melléklet. A 71. hadosztály visszavonulása az Olt mögé 1916. szept. 1-én. - Vázlat 1:400.000.
3. sz. melléklet. A 71. hadosztály folyóvédelmi csoportosítása az Olt szakaszán 1916. szept. 8-án. Vázlat 1:200.000
4. sz. melléklet. A 71. hadosztállyal szembenállott 2. román hadsereg hadrendje szept. 6-ig; szept. 16-ig; okt. 3-ig. – Hadrend
5. sz. melléklet. A 71. hadosztály hadrendje 1916 szept. 8-án
6. sz. melléklet. A 71. hadosztály és az annak alárendelt m. kir. 19. népfelkelő dandár helyzete 1916. szept. 14-én délelőtt ellentámadás céljából végrehajtott átcsoportosítás után. – Vázlat 1:200.000
7. sz. melléklet. A pálosi ütközet 1916. szept. 15-én. – Vázlat 1:75.000
8. sz. melléklet. A 71. hadosztály és az annak alárendelt m. kir. 19. népfelkelő dandár helyzete 1916. szept. 19-27-ig. – Vázlat 1:200.000.
9. sz. melléklet. A 71. hadosztály és a 19. népfelkelő dandár hadrendje 1916. szept. 27-én.
10. sz. melléklet. A 2. román hadsereg tehermentesítő támadása (Nagyszében) 1916 szept. 27., 28., 29. és 30-án és a 71. hadosztály és szomszédainak halogató harca. – Vázlat 1:200.000
11. sz. melléklet. A 71. hadosztály helyzete az átcsoportosítás után 1916. okt. 1-én 18 órakor. A 2. román hadsereg átcsoportosítása az I. tartalék hadtest ellen. – Vázlat 1:200.000.
12. sz. melléklet. A pusztaczelinai (báránykúti) ütközet 1916 okt. 2-án. Két vázlat 1:75.000.
13. sz. melléklet. A 71. hadosztály támadó hadműveletei 1916. okt. 1-23-ig a szomszédok feltüntetésével. A 2. román hadsereg visszavonulása az Oltra és Brassóra. Vázlat 1:200.000.
14. sz. melléklet. A kőhalomi ütközet 1916 okt. 5. és 6-án. – Vázlat 1:75.000.
15. sz. melléklet. A szövetséges hadseregek s a 2. és 4. román hadsereg helyzete a brassói csata eldőlte után. – Vázlat 1:1.200.000
16. sz. melléklet. A Magyaros tetői ütközet 1916. okt. 11. és 12-én. Vázlat 1:75.000.
17. sz. melléklet. A sósmezői ütközet bevezetése és első fázisa 1916 okt. 13.-16-ig. Két vázlat 1:75.000, egy hadrend

SZÖVEGKÖZÖTTI VÁZLATOK:

1. sz. szöveg vázlat. Az erdélyi határvédelmi erők és a román hadseregek csoportosítása a hadüzenet időpontjában	22
2. sz. szöveg vázlat. A brassói határvédelmi szakasz csapatainak hadrendje a román betörés időpontjában	24
3. sz. szöveg vázlat. A 71. hadosztály szakaszának három biztosító vonala.....	32
4. sz. szöveg vázlat. A román seregek sematikus helyzete szeptember 2.-án.....	38
5. sz. szöveg vázlat. Az osztrák-magyar 1. hadsereg és a román seregek helyzete szeptember 12-én	53
6. sz. szöveg vázlat. A 9. német hadsereg és az 1. osztrák-magyar hadsereg déli szárnyának, valamint a román seregek helyzete szeptember 27-én	82

A MELLÉKLETEKBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK:

a. = agyú	honv. (h.) = honvéd
álls. = állomás	htáp. = hadtáp
altbgy. = altábornagy	int. = intézkedés
alezds. = alezredes	jmű. = jármű
árk. = árkász	k. – könnyű
b. h. = boszn.-hercegovinai	kir. = kirendeltség
Cal. = Calarasi	k. á. ü. = könnyű ágyús üteg
csend. = csendőr	k. tar. ü. = könnyű tarac- kos üteg
csop. = csoport	köz. = közepes
dd. = dandár	köz. á. ü. = közepes ágyús üteg
D. = Dél	köz. tar. ü. = közepes ta- rackos üteg
del. – délelőtt	K. = kelet
dut. = délután	komb. = kombinált
e. = ezred	kül. = különítmény
É. = Észak	löv. = löveg
elg. = ellenség, ellenséges	lov. = lovas (lovasság)
éleim. = élelmi	lov. ho. = lovas hadosztály
eü. = egészségügyi	lov. ü. = lovas üteg
ezds. ~ ezredes	lősz. – lőszer
felv. – felvételezés	magp. = magassági pont
fhdgy. – főhadnagy	mail. = málhás állat
fog. = fogatolt	mell. = melléklet
föld. = felderítés, felderítő	műsz. = műszaki
fej őr. = felderítő járőr	neh. ü. = nehéz üteg
feog. = felderítő osztag	néni. = német
gk. = gépkocsi	népf. = népfelkelő
gko. = gépkocsioszlop	Ny. = Nyugat
gy. = gyalog, gyalogság	o.-m. = osztrák-magyar
gy. e. = gyaíogezered	og. = osztag
hdgy. = hadnagy	oszl. = oszlop
ho. = hadosztály	oszt. = osztály
hop. = hadosztály parancs- nokság	ö. = önálló
ho. pk. = hadosztály pa- rancsnok	örn. – őrnagy
hdt. = hadtest	ök. = összeköttetés
hdt. pság. = hadtest pa- rancsnokság	pes. = parancs
hds. = hadsereg	pk. = parancsnok
hds. pság. = hadsereg pa- rancsnokság	pság. = parancsnokság
húsz. = huszár	rom. = román
húsz. e. = huszár ezred	robb. – robbantó
hgy. (h.) = hegyi	Ros. = Rosiori
hgy. ü. = hegyi üteg	regg. = reggel
hárp. = háromszögelési pont	rögt. = rögtönzött
	ser. – sereg

táb, szv. = tábori szállító-
vezetőség
szd. = század
szds. = százados
szak. = szakasz
t. = tábori
tbk. = tábornok
tám. = támadás
tart. = tartalék
táv. = távbeszélő
távi. = táviró
tü. = tüzér
tü. e. = tüzér ezred

tü. oszt. – tüzér osztály
u. = utász
utszáll. := utánszállítás
ü. ~ üteg
üld. = üldözés
üld. küi. = üldöző különít-
mény
ütk. = ütközet
v. á. – vasúti állomás
véd. = védelem
von. = vonat
zlj. = zászlóalj

ELŐSZÓ.

A világháborút ismertető művek legnagyobb része nagy keretekben vagy egész hadjáratok vagy egyes hadseregek és csaták történetét tárgyalja. Aránylag kicsiny ama munkák száma, amelyek hadseregnél kisebb egységek avagy egyáltalában a hadosztály, a középső vezetés sorozatos egymásbefolyó hadműveleteivel foglalkoznak.

Hadjáratok az általános műveltség szempontjából minden katonát, a vezetés szakszempontjából elsősorban a magasabb vezetőket érdeklik. A középső és az alsó vezetés keretében adódott háborús események és tapasztalatok kiváltképen az alsó vezetők érdeklődésére tarthatnak számot.

Amidőn mint a 71. hadosztályparancsnokság I. a. vezérkari tiszti teendőit ellátó egykori résztvevő, eme hadosztály 50 napos mozgó hadműveleteit ismertetni igyekszem, teszem azt ama célból, hogy a háborúban a középső vezetésnél is adódható mindama kérdéseket, feladatokat, súrlódásokat és jelenségeket feltárjam, amelyek az események történeti lefolyását a rideg valóságban irányítják.

A háború bizonytalan légkörében született egyes vezetői elhatározások és tervek, a végrehajtás és az elért eredmények vagy balsikerek megvilágítása, úgy a hadviselt, mint pedig a haditapasztalatokkal nem rendelkező fiatal katona számára érdekes és igen tanulságos.

Nem szorítokozom a történetek tiszta krónikái ismertetésére, hanem törekszem a felmerült harcászati és hadászati kérdéseket mindkét oldalon a legújabb román források kiértékelésével az élő valóságban fennállott helyzetek keretében kritikai módon megvilágítani.

Kitérek nagy vonásokban a hadosztály rögtönzött mivoltából fakadó szervezési tevékenységekre, a híradásra és az anyagi ellátásra is.

A SZERZŐ.

HASZNÁLT FORRÁSOK:

A cs. és kir. 71. hadosztályparancsnokság hadműveleti iratai.

A cs. és kir. 71. hadosztályparancsnokság naplója.

A szerző saját feljegyzései.

Kiszling ezredes „Das Gefecht bei Königsdorf“ című cikke. Megjelent az osztrák Militärwiss. u. Techn. Mitteilungen folyóirat 1930. tavaszi számában.

Dabija román tábornok a 2. hadsereg volt vezérkari főnökének „Armata Româna în Războiul Mondial 1916-1918” című műve. 1. és II. kötet.

Mohácsy máv. felügyelő: „A m. kir. államvasutak a világháború alatt.”

TÉRKÉPEK:

A hadműveletek és ütközetek a szövegvázlatokon és a csatolt mellékleteken könnyen követhetők. Térkép a hadszíntér alapos ismerete mellett nem föltétlenül szükséges.

Mindazonáltal célszerű az 1:200.000 ált. térkép Brassó (43°,46°), Kézdivásárhely (44°,46°) és Nagyszeben (42°,46°) három lapját kézbevenni. A fontosabb ütközeteknek, a különösen nehéz terepen való behatóbb kísérése céljából ajánlatos az 1:75.000 részletes térkép Bene 5574, Fogaras 5674 (pálosi, pusztá-czelinai, kőhalomi ütközet) Ojtoz Pass 5577, Kézdivásárhely 5576, (Magyarostetői, sósmezői ütközet) lapjait segítségül venni.

A 71. hadosztály keletkezése és tevékenységének áttekintése.

A cs. és kir. 71. hadosztály 1916. őszén a brassói határ-biztosító szakasz különböző származású alakulataiból keletkezett.

A zöme magyar és honvéd csapatokból állott, magvát a 82. székely gyalogezred képezte. Megszervezésének befejeztével a kötelékében levő magyar csapatok 5 közös, 3 honvéd, és 1 népfőlkelő zászlóaljjal, továbbá 4..2 közös és 8. népfőlkelő huszárszázaddal és végül 8 honvéd üteggel, összesen tehát 9 zászlóaljjal, 7/2 huszárszázaddal és 8 üteggel voltak képviselve. Ezek közt csak a 3 honvéd zászlóaljnak volt nem magyar (horvát) legénysége. Az első hetek eseményeiből a m. kir. csendőrség is 3 zászlóaljjal vette ki a részét.

A hadosztály tevékenysége igen tanulságos, mert az első 5 héten át sokszoros, nyomasztó túlerővel, az egész 2. román hadsereggel szembenállva, az ellenséggel érintkezésben mint rögtönzött hadosztály alakult meg. Joggal mondhatjuk, hogy a hadosztály az ellenségen született.

Pár héten belül többnyire önálló helyzetben a hadosztály a mozgóháború csaknem összes válfajait nevezetesen a határ-biztosítás, visszavonulás, folyóvédelem, folyómegfigyelés, támadólagos és védőleges halogató harcok, leplezés, átcsoportosítások, támadó előnyomulás, találkozóharc, támadás védelemhez fejlődött ellenség ellen, üldözés és a hegyi harcok egész sorozatát gyakran igen válságos harcászati és ellátási helyzetekben hajtotta végre.

Kiterjedése a különböző védőleges hadműveleti tevékenységek alatt kezdetben 80-30 km. közt ingadozott, ami a vezetést lényegesen megnehezítette. Csak később a támadó hadműveleteknek X. 1-én történt megkezdésével lett normális.

A hadosztály kezdetben Brassó és Segesvár körletében az Erdélyt védő 1. osztrák-magyar hadsereg közepén, majd a 9. német hadsereg beérkeztével ugyancsak Segesvárnál az 1. hadsereg jobb szárnyán harcolt. Később a nagyszebeni csata után a fogarasi medencén át, a Brassóra előnyomuló 9. hadseregnek alárendelve, annak bal szárnyán hadtest, majd pedig lovas hadtest

kötélékben működött. A hadosztály hadműveleteit az első hetekben jóformán teljesen önállóan s később is hatáskörének igen nagy önállósága mellett vezette.

A hadosztály a két szövetséges hadsereg közt az összekötő kapcsot képezte. A nagyszebeni csata alatt majd pedig az ezt közvetlenül követő válságos napokban a 9. hadsereg északkeleti szárnyának biztosítását ellátva, a 89. német hadosztállyal egyetemben az egész 2. román hadsereg támadását fel kellett fognia és továbbiakban a 9. hadsereg északi oldalát egész a brassói csatáig és azon túl is állandóan biztosítani.

Az ismertetendő 50 napos hadművelési időszak alatt a hadosztály Brassó környékéről Segesvárig vissza és innét Földváron át előre az Ojtozi szorosig kereken 400 km. mozgás alatt 23 egymást különböző időközökben követő harcnapon át 5 nagyobb ütközetet vívott és gyakori, úgyszólván állandó csete-patékban volt része. Az utolsó ütközet 13 nap alatt érte el tetőfokát és állásharc alakjában még tovább is folytatódott.

A 71. hadosztály tevékenységének ismertetése folyamán szükségesnek mutatkozott többször kitérni nemcsak a szomszéd seregetestekre, hanem olykor a nagy helyzetre is, ama célból, hogy az adódott hadászati és harcászati elhatározások és cselekmények jobban megvilágíthatók legyenek.

I. RÉSZ.

A cs. és kir. 71. hadosztály védőleges hadműveletei 1916 augusztus 27-től szeptember 30-ig.

1. FEJEZET.

Általános helyzet Erdélyben a román háború kitörésekor.

Mielőtt a 71. hadosztály tevékenységének leírásába kezdenénk, célszerűnek tartjuk ama nagy keretet és feladatokat vázolni, amelyekbe a hadosztálynak be kellett illeszkednie.

1916 nyarán biztosra volt vehető, hogy Románia az antant oldalán ellenünk fegyvert fog.

A Somme-i csaták, Brussilow támadása és nemkülönben ama hiedelem, hogy a románok legkorábban csak az aratás és a termények betakarítása után indulnak meg, visszatartották a központi hatalmakat attól, hogy Erdély védelmét idejében előkészítsék.

Július havában Erdélyben tényleg csak harmadrangú, inkább kiképzési és helyőrségi feladatokat ellátó pót- és hadtáp alakulatok, szóval olyan erők állottak, amelyek többé-kevésbé a monarchia egyéb területein is találhatóak voltak.

Csupán augusztus első napjaiban indultak el Wohlyniából az első osztrák-magyar szállítmányok elhasznált, alacsony állományú csapatokkal, amelyeket ugyanezen hó végefelé német erők követtek.

Az VIII./17-én Kolozsvárt megalakult cs. és kir. 1. hadseregparancsnokság feladata az erők és a határbiztosítás megszervezésében, a kiürítés előkészítésében és a felvonulási biztosításában adva volt.

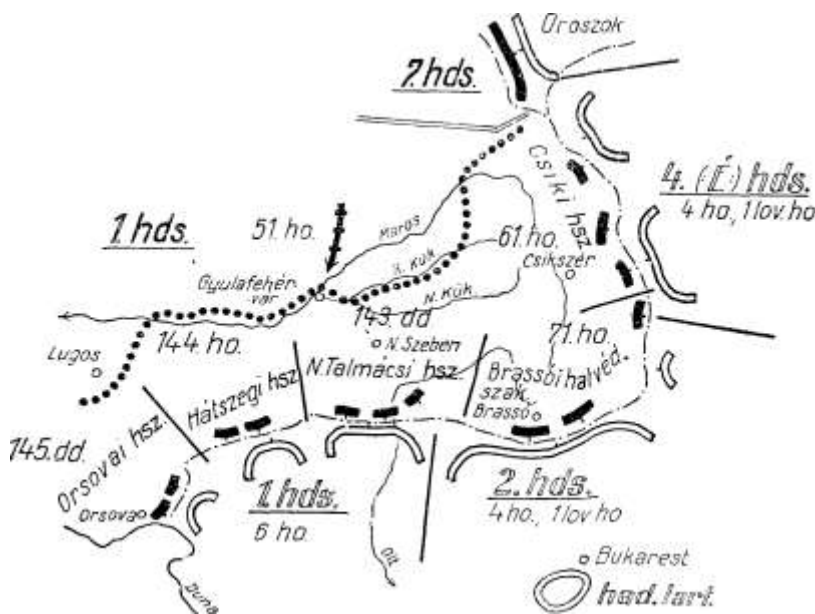
Súlyosbította a helyzetet ama körülmény, hogy egyes eredetileg Erdélybe szánt erőket a kritikus napokat átélő cs. és kir. 7. hadsereg támogatására Keletgaliciába kellett irányítani.

Az VIII./27-én 21^h-kor átnyújtott román hadüzenet és az ezzel egyidejűleg történt betörés a központi hatalmakat teljesen meglepte.

Emè idõpontban Erdélyben csupán a m. kir. 61. honvéd hadosztály, a 143., 144. és 210. (késõbb 145.) népfõkelõ dandár és a cs. és kir. 71. hadosztály magvát képezõ 82. székely közõs gyalogezred egy pár más zászlóaljjal állottak a határ mentén, míg a m. kir. 51. honvéd hadosztály élszállítmányaival Gyulafehérvárnál éppen beérkezett.

Erdély kerekén 700 km. hosszú határának védelmére tehát - a határmegígyelõ csendõrségen, pénzügyõrségen és a petrozsényi bányász zászlóaljakon kívül - 2 gyenge hadosztály és 3 népfõkelõ dandár állott rendelkezésre a betörõ átlag húsz zászlóaljas 14 román hadosztály és 2 lovas hadosztállal szemben. Vagy harcászati egységekben kifejezve 50 zászlóalj (ebbõl csak 20 tábori zászlóalj, a többi népfõkelõ, hadtáp és bányász zászlóalj) 10 lovas század *éü* 17 üteg ellen a románok 236 zászlóaljat, 89 lovas századot és 178 üteget vetettek latba. Ami kb. 35.000 puskánkra és 70 lövegünkre mintegy 250.000 ellenséges puska és 680 löveg esett. Vagyis látjuk, hogy a románok nagyban 8-9 szerez túlerõvel rendelkeztek, egészen eltekintve a Bukarestnél álló 2 hadosztály erõs hadászati tartalékuktól és ama további erõktõl, amelyeket Bulgária ellen mozgósítottak.

Az erdélyi határvédelmi erõk és a románok csoportosítását a hadüzenet idõpontjában nagy vonásokban az alábbi 1. sz. szöveg-vázlat ismerteti:

I. sz. szöveg-vázlat.

Az 1. hadsereg a határ mentén komoly ellenállásra nem gondolhatott.

Feladata volt lépésről lépésre a futólagosan megerősített Maros és K. Küküllő vonalára visszamenni, a további beérkező erők felvonulását fedezni. Különösképpen arról kellett gondoskodni, hogy egyrészt Bukovinában és a hármaskör határnál álló cs. és kir. 7. hadsereg déli szárnyával az összefüggés meg ne szakadjon és másrészt a románokat minél hosszabb ideig megakadályozni abban, hogy a Maros völgyét Déva Gyulaféhevár szakaszban elérjék, mert itt vezetett a Királyhágó vonalon kívül, a második igen fontos vasúti felvonulási vonal.

Ennek megfelelően a szóban forgó hadműveletek két időszakra tagozhatók és pedig az 1. hadsereg halogató harcai IX. 25-ig a 9. német hadsereg beérkezéséig és csoportosításáig majd IX. 26-tól a 9. hadsereg támadó hadműveletei az elszigetelten előretörő 1. és 2. román hadsereg ellen, melyek a nagyszebeni és brassói csatákhoz vezettek és amelybe később az 1. hadsereg is bekapcsolódott a 4. (északi) román hadsereg ellen megindított támadásával.

A 71. hadosztály eme időszakokban IX., '30-ig a cs. és kir. 1. hadsereg kötelékében visszavonulást és halogató harcokat, majd okt. elejétől kezdve a nagyszebeni csatát közvetlen követőleg a 9. német hadsereghez beosztva támadó hadműveleteket hajtott végre.

A románok felvonulását illetően szembeszökik az erők egyenletes kordonszerű elosztása az egész erdélyi határ mentén.

Helyzetünkről jól lévén tájékozva, nyilván azzal számítottak, hogy besétálás alakjában csupán Erdély egyszerű megszállásáról tesz szó, olyanféleképpen, amint azt a Balkán háborúban Bulgáriával csinálták.

Másképp nehezen tudnók a hadászat legelemibb törvényét, *í*z erők együtttartását teljesen mellőző eljárásukat megérteni.

2. FEJEZET.

Határbiztosítás a brassói szakaszban közvetlen a 2. román hadsereg betörése előtt.

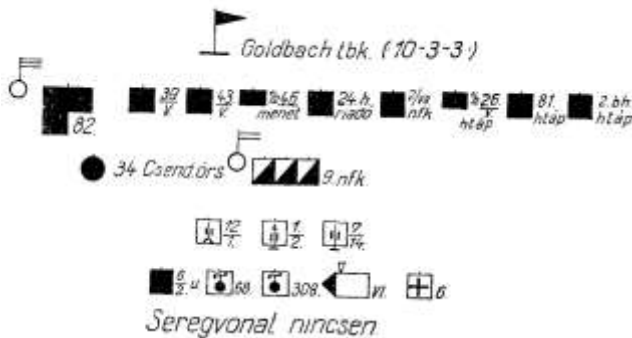
(Ehhez 1. sz. melléklet.)

A m. kir. 70. honvéd hadosztályparancsnokság legszűkebb törzse aug. közepén érkezett meg Wohlyniából Brassóba, hogy átvegye Mattanovic altábornagytól a brassói határvédelmi szakasz parancsnokságát. A 70. hadosztály maga visszamaradt. Eme különös rendszabály alapja az volt, hogy a hadosztály parancsnoka

Goldbach tábornok békében az erdélyi cs. és kir. XII. hadtest vezérkarifőnöki tisztségét látta el s ebből kifolyólag az erdélyi viszonyokat és a román hadsereget alaposan ismerte. Ugyancsak a vezérkari főnöke Kiszling vezérkari őrnagy is, aki a XII. hadtestparancsnokságnál már békében is mellette teljesített szolgálatot

A hadosztályparancsnokság tágabb törzse, a parancsnoksági vonatszaksz és a törzscsapatok később váltak szabaddá és csak IX./14-én csatlakozhattak parancsnokukhoz.

A brassói határvédelmi szakaszban állott csapatok hadrendjét a román betörés időpontjában VIII. 27-én a 2. sz. szövegvázlat mutatja.

2. sz. szövegvázlat.

A határvédelmi szakasz parancsnoka Goldbach tábornok rendelkezésére állottak mint csoportparancsnokok Klein tábornok és Lahne ezredcs.

A 82. székely közös gyalogezred és a 43./V. zászlóalj megközelítően hadiállományon állottak, a többi zászlóaljak létszáma a hadiállománynak átlag 50%-át tette ki.

Az egyes alakulatok hovatarozásáról (honvéd, közös) a későbbi szóbajövő külön hadrendek adnak felvilágosítást.

A legénység közt román nemzetiségű is volt, nevezetesen a 82. gyalogezrednél 27%, a 43./V. zászlóaljnál 90%, a 2./VII. hadtápszászlóaljnál 36%, ezeknek egyelőre csupán egy kis részét cserélték ki, a többi megbízhatóan és vitézül harcolt.

A fegyverzet sem volt egységes; egyes hadtápszászlóaljok orosz, mexikói, sőt Werndl puskákkal voltak felfegyverezve. Távbeszélő anyaggal és szabványos csapatvonattal csak a 82. gyalogezred rendelkezett.

A többi zászlóaljoknak általában csak 2-3 mozgókonyhájuk és ugyanannyi országos járművek volt.

Eme 10 zászlóalj (köztük csak 5 táborig zászlóalj a többi menet- és hadtápszászlóalj) 3 huszárszászad és 3 üteggel, a csendőr-

őrsöket is beleszámítva összesen 9000 puska, 10 géppuska és 10 löveggel kellett a fogarasi havasoktól egész az Ojtozi szorosig bezárólag húzódo 180 km. széles határszakaszt biztosítani.

Ennek ellenében a hadüzenet napján VIII./27-én ugyanezen szakaszon közvetlen az országhatár mentén a 2. román hadsereg a 3., 4., 5., 6. hadosztállyal, az 1. lovashadosztállyal, valamint a 4. (északi) román hadsereg 8-dik hadosztálya összesen 65 hadiállományú zászlóalj, 24 lovasszázad és 45 üteg állott készen. (Lásd 1. sz. mellékletet.) Eme román erőket átlag 8-10 nap múlva további 36 zászlóalj, 20 lovasszázad és 34 üteg követte.

Ugyanis a román hadvezetőség a határok biztosítása és a felvonulás fedezése céljából már hetekkel a háború megkezdése előtt a tényleges alakulatokat sorozatos létszámemelésekkel lényegében mozgósította és a határövébe toltta, úgy hogy a hadüzenet időpontjában csak a tartalék alakulatokat és a seregvonatot kellett mozgósítani.

A 2. és 4. (É.) román hadsereg hadosztályai 3 gyalogdandár és 1 tüzérdandárból állottak. A hadosztálylovasság' mellett vadászok is voltak beosztva. Két gyalog dandár és a tüzérség zöme tényleges, egy gyalog dandár és egy pár tüzér alakulat tartalék alakulatok voltak. A mozgósítás lényegében csak utóbbiakra terjedt ki.

Végeredményben a betörés után IX./6-tól kezdve a brassói határvédelmi szakasz csapataiból alakult 71. hadosztállyal szemben a teljesen mozgósított 2. román hadsereg összesen 80 zászlóalj, 43 lovasszázad és 65 üteggel azaz 127.000 fővel állott. Eme 8-10-szeres számbeli fölényét IX./16-ig megtartotta, de azután is ^-szeres túlerőben maradt. Egy a hadtörténelemben ritkán előforduló eset:

A brassói határszakasz nagy kiterjedése és földrajzi fekvése miatt és arra való tekintettel, hogy egész Erdély belsejében hadászati tartalékok nem állottak rendelkezésre, de viszont a románok előnyomulását a saját felvonulás lehetővétetele céljából minél előbb és hosszú ideig fel kellett tartóztatni, nagyobb szakasz tartalékok hátravonása nem volt célszerű, mert hatásos ellentámadásokról a nagy túlerővel szemben úgyse lehetett szó.

Így Goldbach tábornok a csapatokat az akadályt képező határhegység mentén felosztotta, a biztosítás súlyát a legfontosabb a Bárcaságból (Burzenland) dél felé vezető hágókra és szorosokra, a Töröcsvári, Tömösi és Osánczi szorosokra helyezvén. Itt állottak a legjobb csapatok, melyek elitjét a 82. székely gyalogezred képezte. A saját erőelosztást szintén az 1. sz. melléklet ismerteti.

A határvédelmi szakasz parancsnokság kiadott parancsai értelmében az egyes alszakaszok (csoportok) erői együttartandók voltak.

A határmegfigyelést és elzárást közvetlen a határ mentén 34 csendőrs és pénzügyőrök látták el.

Hadseregbeli alakulatok alkalmazása közvetlen a határon politikai okokból meg volt tiltva.

Goldbach tábornok a kiutalt biztosító sávban 3 vonalban tervezett ellenállást és pedig a határmenti szorosokban vagyis a háromszéki medencétől délre, majd attól északra az Apácza erdő (Geisterwald) és a Baróti hegység lábainál Zernest, Feketehalom, Szt. Péter, Sepsi-Szt.-György, Mikóujfalu vonalában és végül az Olt és Homorod mögött Halmágy, Homorod-Oklánd vonalában.

Eme vonalakat támpontszerűleg egyes csoportokban futólagosan védelemre rendezette be.

A műszaki munkákat a határ védelmi szakaszparancsnoksághoz beosztott műszaki törzstiszt irányítása alatt az első vonalban a csapatok és (3. 2. utászszázad a második és a harmadik vonalban a polgári lakosság végezte.

Időhiány miatt természetesen a munkálatok sok helyen, különösen a második vonalban nem voltak befejezhetők, sőt egyes helyeken egészen hiányoztak.

Megjegyezzük, hogy a határszorosok és az Olt szakasz megerősítésén a gyulafehérvári erődítészeti igazgatóság vezetése alatt már korábban is dolgoztak és többek közt a szorosokban 800 tekercs tuskédrótot építettek be.

A határvédelmi szakaszparancsnokság eleve kiadott intézkedéssel csak a második vonalba való visszavonulást szabályozta olyképen, hogy ellenséges betörés esetében az egyes csoportok az első vonalban, a szorosokban lehetőleg hosszú ideig helyi ellenállást kifejtve lépésről-lépésre halogatva vonuljanak vissza megadott irányokban a 2. vonalba.

Természetesen a fontosabb vasúti és közúti műtárgyak elrombolása különösen a Tömösi szorosban külön árkász robbantó részlegek és a 3. vasútépítő század által tervszerűen elő volt készítve.

A parancsnokság az egyes csoportokkal állami távbeszélő útján állott összeköttetésben. Egyébként minimális állománnyal a 68. hadosztály és a 308. hegyi távíró (híradó) osztag állott rendelkezésre.

Az élelmezés helyszíni vásárlások és a brassói élelmezési raktárból felvételezés útján történt.

Betegeket a brassói helyőrségi kórház vette át.

A határvédelmi szakaszparancsnokság a román betörés időpontjában mozgó tábori intézetekkel vagy seregvonattal nem rendelkezett.

3. FEJEZET.

A románok betörése VIII. 27-én este.

(Ehhez 1. sz. mell.)

A románok a betörés időpontjával meglepték a határvédelmi szakaszparancsnokságot.

A törzs Brassóban a Korona-szálló éttermében éppen vacsoránál ült, amidőn VIII. 27-én 21 óra pár perckor egy távirász jelentette, hogy a predeáli magyar táviróhivatalt a románok megrohanták és az ottani postáskisasszonynak ép annyi ideje volt még, hogy ezt jelenteni tudta.

A helyzettel azonnal tisztában voltunk.

Minden elő lévén készítve, csapatok és tartalékok híjján sajnos, nem volt mást mit tenni, mint az egyes alszakaszok helyzetét figyelemmel kísérve arra vigyázni, hogy az összhang az egyes csoportok halogató tevékenységei közt meglegyen, nehogy egyik-másik csoportot az ellenség elvágja.

A parancsnokság számított azzal, hogy a románok a határtól 18 km-re fekvő Brassót másnap, vagyis VIII./28.án reggel megállják.

A hír futótűzként terjedt el a városban.

A kiürítés az egész magyarlakta vidéken kezdetét vette és megindult a menekülők nagy sokasága az egész határmenti területről, amely szeptember első heteiben még mindég javában tartott.

A m. kir. belügyminisztérium a kiürítést gyalog tervezte, de a meglepetés és az időhiány miatt a lakossággal nem lehetett birni. A kiürítés menekülő forgataggá fajult és káosszá fejlődött.

Az utak rövid időn belül kettős, sőt hármas kocsisorokkal voltak elfoglalva s katonai szempontból hátrányt csupán azért nem okozhattak, mert nem voltak csapatok, amelyek az utakat igénybevétték volna.

A határvédelmi szakaszparancsnokság, miután a VI. sz. páncélvonat fedezete alatt a tömösi és deresztyei vasúti híd felrobbantására intézkedett, álláspontját VIII. 28-án 9^h -kor Földvárra tette át.

A 2. román hadsereg a betörést az összes hágókon át 14 oszlopban egyidejűleg a következő csoportosításban hajtotta végre. (1. sz. mell.)

A Törösvári hágón át a 3. hadosztály, a Tömösi szoroson keresztül a 4. hadosztály, az Osánczi szoroson át az 5. hadosztály; mindhárom Brassóra. A Bodza szoroson a 6. hadosztály, Nagyborosnyóra, a felső Putna völgyén át a 6. hadosztály egy különít-

∴
∴

Az egyes „román hadosztályok tehát általában 1-2 zászlóalj ellenállására találtak. Tüzérséggel, 1-1 üteggel, csupán a 3. és 4. román hadosztálynak akadt dolga.

Láthatjuk ebből, hogy a háromszéki medence elfoglalását minden különösebb súlypontképzés nélkül egyenletesen tartott oszloprendszerrel hajtották végre.

Hogy mindenütt aránylag könnyen tért nyertek, azt csakis annak köszönhetjük, hogy komoly erők nem állottak velök szemben. Mivel gyengeségünkről jól voltak tájékozva, eljárásukat, a hegység áthatolást több oszlopban végrehajtani, vagyis a menettechnikát a harcászati elvek fölé helyezni, csak helyeselhetjük. A további kérdés volt azután az erők alkalmazása a hegységen túl, amire még visszatérünk.

4. FEJEZET.

Visszavonulás a második biztosító vonalra VIII. 28, és 29-én.

(Ehhez 1. sz. melléklet.)

A szorosokban álló csapataink zöme még a betörés estéjét követő nap VIII. 28. délelőttjén is vitézül tartotta magát.

A összes szorosokban ejtettünk foglyokat. Így a Törösvári szorosban a 22., 28. és 30. román gyalogezredtől, a Tömösiben a 6., 20. és 21. gyalogezred és az 1. granicsári ezredtől, az Osánczi-ban a 7., a Bodzában a 11., 12. és 32. s végül az Ojtozi szorosban a 10. és 49. gyalogezredtől. Vagyis a parancsnokság a 2. román hadsereg valamennyi hadosztályának jelenlétét megállapította,

Különösen kitűnt a 82. székely gyalogezred és a 39. V. zászlóalj a Törösvári, Tömösi és Osánczi szorosokban.

A székelyek a román foglyok vallomásai alapján a Törösvári szorosban a 22. ellenséges gyalogezrednek csak halottakban több mint 300 fő veszteséget okoztak.

Arctámadással a románok nem értek célt. Kényszerítettek a hegységben annyira időtrabáló megkerülő mozdulatok végrehajtására, mialatt a távol excentrikusan fekvő Bodza és Ojtoz csoportjainknak alkalmuk nyílt a második biztosítónal zavartalan elérésére.

Kisebb pánikok csak a Bodzavámnál állott 81. hadtáp- és az Ojtozi szorosban előretolt 2. bosznia-hercegovinai hadtáp- és 2., VII. népfölkelő zászlóaljnál fordultak elő.

A visszavonulás a második biztosító vonalra lényegében programszerűen folyt le. A határbiztosító szakasz jobb szárnyán állt csoportok a 2-ik vonalat VIII. 28. estig, a többiek 29-én délig elérték.

A saját erők csoportosítást a 2-dik vonalban ugyancsak az 1. sz. mell. mutatja.

A határövbén állott csendőrörsök és pénzügyőrök, csendőrtisztek parancsnoksága alatt külön századokba voltak összegyűjtendők. Imreh csendőr alezds. parancsnoksága alatt Sepsi-Szt. Györgyön egy nagyobb csendőr csoport alakult meg, mely VIII./30-án már több mint 500 főre gyarapodott.

A 2-dik vonalba történt visszavonulás alatt érkezett be a határvédelmi szakasznak kiutalt 12. 6. hegyi- és a 2.5. honvéd könnyű ágyús üteg továbbá a 18. légvédelmi üteg 1 löveggel.

A Földvárra áthelyezett határszakaszparancsnokság VIII. 28-án 10^h -kor kiadott parancsaival elrendelte, hogy a 2-ik vonal csak akkor hagyható fel, ha az egyes csoportokat az ellenség megkerülésekkel erre kényszeríti; szabályozta a 3-ik (az Olt) vonalra a visszavételt a visszavonulási utak, a megszállandó szakaszok és a csoportosítás megadásával (1. sz. mell.)

Emellett Földvárnál közbeeső ellenállás kifejtésére is megtette intézkedéseit.

Az érintkezés az ellenséggel a 2-ik biztosító vonalba történt visszavonulás alatt részben megszakadt.

Csak az O-Tohárra visszamenő 82. gyalogezred zöme maradt állandó harcérintkezésben a románokkal.

A határvédelmi szakaszparancsnokság ezért VIII. 28-án délután a m. kir. 9. népfőlkelő huszárosztály részeivel elrendelte Brassó, Keresztvár és Nagyborosnyó irányában a felderítést. Az VIII. 29-én Köhalomra érkezett 13. repülőszázad az egész háromszéki lapály légi felderítésére kapott parancsot.

A népfőlkelő huszárok zömét az ágostonfalvai Olt szorosban felvételi állások megszállására kellett alkalmazni, ahova ugyanis a bal szárnyról a gyengébb idegzetű hadtáp csapatrészek irányítottak, amelyekkel az összeköttetés megszakadt.

A híradás a betöréskor hiányos volt, mert a postaszemélyzet részben elmenekült. Az első meglepetés után azonban az állami személyzet igen jól, sőt helyenként kiválóan működött.

E mellett az állami távbeszélő állomások elágazásai részben oly közel voltak a határhoz, hogy hamarosan az ellenség kezébe kerültek. Így egyes idecsatlakozó s még birtokunkban levő pontok távbeszélő állomásaival is megszakadt az összeköttetés.

A csapatok ellátása az élelmezést illetően nem okozott nehézséget. Nagy területek, kis állományok, ősz. A helyszínen minden bőven volt beszerezhető. Bajosabb volt a lőszerellátás.

A 2-ik biztosító vonalban az utánszállítás természetesen csak a Segesvár, Brassó vasútvonalon volt lebonyolítható, mert a

Brassóból Fogaas és Csíkszeredán át vezetett mellékvonalak a szomszéd ellenséges hadseregek hatáskörletébe vezettek.

Így a lőszerfelvételezés csak az említett vasút Ágostonfalva és Hámorod-Kőhalom vasúti állomásairól történhetett, melyek egyben sebesült elszállító állomások is voltak.

A parancsnokságnak azonban utánszállító egységei nem voltak, csak épen VIII 29-én kapott 2 hadtáp vonatszaksaszt (utánszállító lépcső) és 1 tüzér lőszeroszlopot. Ezekkel kellett ellátni az Ó-Tohán és Mikoújfalu közt 70 km. szélességben állott csoportokat.

Hámorod-Kőhalom, Sárkány, Ó-Tohán és Sárkány-Fekete-halom, valamint Ágostonfalva, Földvár közt 35-50 km. hosszú utánszállító vonalak adódtak. A bizonytalan helyzetben a polgári elemekkel nagyon is felhígított hadtápvonatszakszakkal a szállítás nehézségekkel járt.

Ellátóhivatal és egyéb szakközegek hijján a homorod-kőhalomi felvételező állomáson az anyagátvételi és irányító szolgálatot egy 62 éves terménynagykereskedő, népfölkelő főhadnagy iátta el.

A betört ellenség a szorosokhoz csatlakozó előhegységekből egész 28. és 29-én nem mozdult ki. Úgylátszott, hogy előbb felzárkózott és a felderítés eredményét akarta bevárni.

A 3. román hadosztály csak VIII/29-én kezdett a 82. gyalogezred ó-toháni állásai felé előre tapogatózni. A 4., 5. hadosztály és a 6. hadosztály zöme Bodzaforduló, Pürkerecz és Türkös vonalát nem lépte át; a 6. hadosztály Putna különítménye és a 8. hadosztály amelyek semmi vagy csak gyengébb ellenállásra találtak földerítő részekkel Kézdivásárhely és Nagyborosnyó környékét érték el. (1. sz. mell.)

A románok eme túlzott óvatossága következtében sikerült Brassót a VI. sz. páncélvonal fedezete alatt katonailag kiüríteni és mindenek előtt a vasúti gördülő anyagot, 158 vagon kivételével, amelyeket később Sepsi-Szt.-Györgynél el kellett égetni, hátra szállítani.

Erélyes lökéssel az ellenség Brassót már VIII/28-án kézre keríthette, sőt a 2. vonalat is áttörhette volna.

A szorult helyzet jellemzésére szolgáljon, hogy egyik menekülőkkal és javakkal zsúfolt vonat a másik után éjjel-nappal jelzőeszközök és fékezők nélkül indult el Brassóból. 29-én este a Brassó, Botfalu 13 km hosszú lejtős vasútszakszason 17 vonat mozgott egy irányban.

A mávnak ezek dacára sikerült vonalait egész a Marosig meglehetősen rendben kiürítenie.

A visszavonulás tervszerű továbbfolytatása a 3-ik, az Olt védőszakaszra VIII 30-tól IX. 1-ig.

(Ehhez 1. és 2. sz. mell.)

Augusztus 30-tól kezdve a brassói határvédelmi körlet csapatai a cs. és kir. 71. hadosztály elnevezést kapták. Lahne ezredes és Klein tábornok törzsei, a 141. és 142. gyalog dandárparancsnoksággá alakultak át.

A hadosztályparancsnokság 30-án reggel az összes csoportok helyzetéről igen jól volt tájékozva, amennyiben sikerült végre az Ojtozi (Dinnyés szds.) csoportról is hírt kapni, amely Torján át 29-én délben érte el Mikóújfalut. Így az északi szárny biztonsága miatti aggályai, amelyek folyamánként mint már említettük az Olt szorosát Ágostonfalvánál a hadosztálylovasság részeivel és az 5., 2. utász századdal biztosította, eloszlottak,

A szomszédokat illetően ismeretes volt, hogy a nagytalmácsi szakasz csapatai még Nagyszebentől délre állottak, ahova az 51. honvéd hadosztály él szállítmányai éppen beérkeztek. A 61. honvéd hadosztály jobb szárnya az Uz völgyében visszavonulva Csíkszeredától keletre foglalt állást. (1. sz. mell.)

A románok a háromszéki medencébe az előnyomulást VIII 30-án kezdték meg. Brassót is csak e napon délelőtt szállták meg. A VI. számú páncélvonat a vasúti állomást az utolsó percben 13^h 40^l -kor hagyta el, amidőn ez első ellenséges osztagok a pályaudvarra léptek. Sikerült is minden használható berendezést elszállítani és az állomást elrombolni.

VIII/30-án a déli órákban a 3. román hadosztály zöme Ó-Tohán és Volkány közt a 82-esek ellen támadásba ment át, míg a 4. és 5. hadosztály Brassó mindkét oldalán Földvár, Szentpéter és Spászhermány felé nyomult előre. A 6. és 8. hadosztály, valamint a 2. lovashadosztály a felső háromszéki medencébe sétált be. 30-ika délután folyamán a 6. hadosztály Nagyborosnyó területén, a 8. hadosztály és a 2. lovas hadosztály Kézdivásárhelynél felzárkózott és Sepsi-Szt.-György és Mikóújfalu felé felderítő osztagokat küldött előre.

Látva azt, hogy eme általános román előnyomulásnak sokáig nem lehet ellenállani, a hadosztályparancsnokság a 2-ik határbiztosító vonal feladását határozta el. De, egyben a románok igen lassú és óvatos harcéljárásával máris számot vetett olyképen, hogy a 2. és 3. vonal közt még egy közbeeső szakaszt foglalt el Uj-Sinkánál és az Apáca erdő keleti lábainál, (lásd a 1. sz. mell-et.)

Eme közbeeső szakaszt a jobb szárnyon teljes erővel, míg a középen és a bal szárnyon utóvédszerű részekkel szállatta meg.

Eme rendszabályt az eddig nagyban dél felé néző arcvonalknak nyugati irányú átkanyarítása, nemkülönben egyes hadtáp és népfőlkelő zászlóaljknak kímélése is szükségessé tette, melyek a határmenti betörésnél erős veszteséget szenvedtek és a keleti végekről egy nap alatt 40 kilométeres hátrameneteket hajtottak végre.

A mondottakat a 3. sz. szövegábrázlat szemlélteti.

3. sz. szövegábrázlat.

Ennek megfelelően az ó-toháni és feketehalomi csoportok (1. sz. mell.) Lahne ezredes intézkedései szerint Új-Sinka, Vledény vonalát, súllyal Új-Sinkánál 30-án estig elérték és ott védelemre rendezkedtek be. (2. sz. mell.)

Klein tábornok parancsnoksága alatt a 82/1. zászlóaljnak és a Kopfstein csoportnak a Földvár D. és K-nél épített fedezékek kihasználásával utóvédállást kellett elfoglalniuk, hogy a többi csapatok hátramenetét a Bogát-nyerges át fedezzék.

Hasonló feladattal a Dinnyés csoport Mikóújfaluról Ágostonfalvára irányítottatott.

A többi részek és pedig a hátul állott 24. honvéd riadózászlóalj és a 7.14. közepes ágyús üteg egy menetben, az elől állott Divizzioli és Imreh csoportok Szentpéterről, illetve Sepsi-Szt.-Györgyről két menetben VIII. 30. és 31-én Szász-Magyaros és a Bogát nyerges át érik el az Olt szakaszát.

Az elválás az ellenségtől zavartalanul történt meg, a románok nem követték a visszamenő csoportokat. Úgy a földi, mint a

légi felderítés jól működött. Az ellenséggel az érintkezés csak Sepsi-Szt.-Györgynél szakadt meg.

A hadosztály helyzetét a közbeeső szakaszban és az Olt mögött a 2. sz. melléklet ismerteti.

A hadosztályparancsnokság álláspontját VIII. 30., 31. éjjel Földvárról Kőhalomra helyezte át.

A hadosztályparancsnok mérlegelés tárgyává tette, hogy nem lenne-e célszerű az Apáczaerdő keleti lábainál fekvő közbeeső szakaszban huzamosabb ideig kitartani? Ez kétségtelenül lehetséges lett volna, mert a románok a háromszéki medencéből ÉNy-i irányban tényleg csak igen lassan, tapogatózva, kisebb különítmények előretolásával nyomultak tovább előre.

Eleve megszervezett első vonalbeli hadosztállyal Goldbach tábornok tényleg erre határozta volna el magát.

Tekintettel azonban a 71. hadosztálynak elnevezett vegyes csoport szervezetlen voltára, a pánikrahajló hadtáp zászlóaljakra, amelyek a határmenti harcokban igen szenvedtek, az ezredkötelékek hiányára, a gyenge tűzérőre, a hiányzó seregvonatra és ellátó szervekre, a szanaszét álló és egységekbe még össze nem forrasztott csendőr- és pénzügyőr csoportokra célszerűnek és mindenekelőtt biztosabbnak látszott a futólagosan, már eleve megerősített Olt vonalára visszamenni.

A visszavonulás mellett szólt az is, hogy a még mindig igen nagy, 80 km. széles kiterjedésben álló 71. hadosztállyal szemben az egész 2. román hadsereg 10-szeres túlerővel állott és természetesen azt nem lehetett előre feltételezni, hogy az előnyomulás folytatásával nem fog sietni.

Ezenkívül a hadosztálynak két zászlóaljat, a 24. honvéd riadó- (menet-) és a 46. menet zászlóaljat a hadseregszervezés rendeltére a hátsó részbe haladéktalanul vissza kellett küldenie.

A hadosztályparancsnok mindezeket tekintetbevéve az Olt mögé való visszavonulásra határozta el magát, amit az adott helyzetben helyesnek kell elismernünk.

A hadosztályparancsnokság Kőhalomban VIII. 31-én reggel kiadta az Olt szakasz, a 3-ik védelmi vonal megszállására vonatkozó intézkedéseit olyan értelemben, mint az a 2. sz. mell.-ben kifejezésre jut.

A 82. székely gyalogezred kiváló szellemét mutatja az, hogy a parancs vétele után az ezredparancsnok Papházy alezredes javaslatot tett Uj-Sinkáról Ó-Tohánra való előretörésre, amihez a hadosztályparancsnok az említett körülmények folytán nem járulhatott hozzá, mert ez tervének egységességét felborította volna.

A visszavonulást felderítő osztagok és járőrök visszahagyása

mellett az összes csoportok az ellenség zavarása nélkül hajtották végre és IX. 1-én délutánig valamennyien beérkeztek az Olt-szakaszra.

A hadosztály az Olt és a Homorod folyó Halmágy és Homorod-Oklánd szakaszában csoportokban a már eleve telepített fedezékekben védelemre rendezkedett be, amelynek súlyát a középre Humorodra helyezte.

A még mindég igen nagy 45 km. széles kiterjedésre való tekintettel kevésbé védelemről, mint inkább folyóbiztosításról volt szó. Az első 180 km-es kiterjedés után ez az új szakasz mégis aránylag keskenynek tűnt fel és lehetségesnek látszott nagyobb hadosztály tartalék kikülönítése, amely kezdetben Divizzoli alezredes parancsnoksága alatt 1 gyalog-, 2 hadtáp-zászlóaljából, továbbá a Háromszékből összegyűjtött és 2 zászlóaljba alakítandó csendőr, pénzügyőr és erdész személyzetből állott. Utóbbiak, részben az egyes alcsoportoknál, részben pedig szanaszét elszórva, különböző helyekről még hátragyülekezőben voltak.

A hadosztályparancsnok által tervezett csendőr ezredet e részben, a többi egyes zászlóaljakat részben még el kellett látni a hiányzó felszerelési cikkekkel és csapatvonattal. Amennyire lehetséges volt, mindent helyszínen szereztünk be, így járműveket, főzőüstöket, hátizsákokat, műszaki szerszámokat. E mellett a hadosztályparancsnokság sok mindent igényelt a hadsereg szállásmesteri osztályától, amit jóval később és csak részben kapott meg.

A 71. hadosztályt szomszédaitól igen nagy távolság választotta el. Az északi szomszéd, a 61. hadosztály jobb szárnya Csík-szeredától Ny-ra 35 km-re, a nyugati szomszéd, az 51. hadosztály balszárnnya Nagyszebentől É-ra légvonalban mérve 70 km-re állott.

Mindkét szomszédot az ellenség ellentétben a 71. hadosztály előtti passzív magatartásával, ezidőtájt igen szorongatta. A 61. hadosztály lépcsőben balra előretolva a Hargittára támaszkodott és a 71. hadosztályparancsnokságnak egyelőre nagyobb gondot nem okozott. Az 51. hadosztály előtt azonban N. Talmácsnál a Vöröstoronyi szoros kijárata messze körzetben szabad volt. Így román erők eltolása az Olt mentén a Fogarasi medencében és a Hortobágy folyó völgyében Szt.-Ágota ielé, tehát a 71. hadosztály Olt állásainak oldalába és hátába, ha több nap múlva is, de lehetséges volt.

Az 1. hadseregparancsnokság csak később juthatott abba a helyzetbe, hogy eme 70 km-es hézag biztosítására erőket – mint később látni fogjuk a Schmettow lovas hadtestet (1. és 3. lov. ho.) – adjon. A 71. hadosztályparancsnokság ezért a kellő biztonságmegteremtésére Spalla csendőr ezredes útján olyképp intézkedett,

hogy a fogarasi medencében álló csendőr őrsöket Fog-árasnál, az Olttól északra fekvőket pedig Újvárosnál egyesítette és velük a felderítést és biztosítást déli, illetve nyugati irányban eszközölte. A hadosztály körletében fekvő összes Olt hidakat Kis-Sink és Ágostonfalva közt – a halmágyi és hévízi híd kivételével – elromboltatta.

Megjegyezzük, hogy a határról történt visszavonulás folyamán, a hadosztályparancsnokság az Olt eléréséig fokozatosan összesen 12 nagyobb vasúti hidat és egyéb műtárgyat romboltatott el. Ezek helyei a 2. sz. vázlatból kivehetők.

A derék magyar csendőrök meg is feleltek nehéz feladatuknak, amennyiben a hadosztályparancsnokság a hadseregparancsnokság helyzetközlései mellett IX. 2-ától kezdve a csendőrök útján is állandóan tájékozva volt a hadosztály oldalában és hátában történekről.

A románok a fogarasi medencébe egyelőre tényleg nem mentek be. De arcban se követték a 71. hadosztályt. Sepsi-Szt.-Györy, Földvár, Feketehalom és Ó-Tohán vonalát itt-ott csupán csak járőrökkel lépték át. (2. sz. mell.)

A hadosztályparancsnokság az ellenség helyzetéről csupán nagy vonásokban volt tájékozva, mert felderítő oszta aink és járőreink az Apácza erdőt eleinte nem szívesen hagyták el, a románok viszont abba nem igen akartak belépni. A Segesvárra áttelepült 13. repülőszázad felderítése csak ellenséges táborokat, mozgást nem állapított meg. Egyes elszéledt emberek és a lakosság által terjesztett pánikhírek igen sok kellemetlenséget okoztak. A hamis híreket terjesztő katonai egyének ellen ismételten a legszigorúbb rendszabályokat kellett alkalmazni.

Az összeköttetés és a híradás az aránylag keskenyebb Olt szakaszban az állandó hálózat útján lebonyolítható volt, csupán az északi, a homoród-oklánci csoporthoz kellett tábori vezeték ki fektetni.

A szomszédokkal az összeköttetés eddig a hadseregparancsnokság hírközpontján át történt, most már ezekkel is közvetlen távbeszélő összeköttetésbe lehetett lépni.

A hadosztály anyagi ellátása a Tövis, Segesvár, Homorod vasútvonalra volt alapozva, amely ellen a román ajkú lakosság Erzsébetvárosnál két ízben merényletet követett el, úgy, hogy a vasútbiztosítás csendőrség általi megerősítése szükségessé vált.

A hadosztályparancsnokság kérésére a szállásmesteri osztály a hadosztály eredetileg Segesváron telepített felvételező állomását Homorod-Kőhalom vasúti állomásra helyezte előre, mert seregvonatot híjján az utánszállítás 50 km. távolságra nehezen lett volna

lebonyolítható. – Ilyképen a csapatok az Olt szakasz közepén úgyszólván az első vonalban saját csapatvonatukkal közvetlenül vételezhettek fel, ami az ellenség magatartása folytán egyelőre lehetséges és az ellátás szempontjából igen előnyös volt. A biztonság okából a 11. sz. tábori szállításvezetőség Homorod-Kőhalomra kihelyezett kirendeltsége az anyag- és később a csapatszállítmányokat mindenkor a hadosztályparancsnokság megkérdezése után irányította ki Segesvárról Homorod-Kőhalomra.

Az igen fenyegető lőszerhiányt az VIII. 30-tól rendszeresen, habár igen kis mennyiségben beérkezett lőszerszállítmányok enyhítették.

Az élelmezésre utánszállítás útján is történt előgondoskodás. De az őszi évszakra, a nagy kiterjedésre és az eddig ki nem használt területre való tekintettel a főbb élelmezési cikkeket, mint a húst, lisztet, főzeléket, a zabot és a szénát a helyszínen könnyen be lehetett szerezni. A beszerzést úgy a csapatok maguk, mint a hadosztályparancsnokság is vásárlásokkal eszközölte. Tábori sütődék híján a kenyérsütés gondot okozott. A kenyérellátás mégis működött. A csapatok a lakosság kemencéiben maguk sütöttek; a hadosztályparancsnokság Segesvárt az összes polgári sütődéket igénybevette és ahol kellett kisegített.

6. FEJEZET.

Szervezkedés az Olt szakaszán, az ellenségnek az előterepen történt megjelenéséig IX. 1.-8-ig.

(Ehhez 2., 3., 4., 5. sz. mell.)

Szeptember 1-én délután érkezett a 71. hadosztály az Olt szakaszára s másnap a futólagosan telepített védőállásokat megszállta, amelyeket még a háború kitörése előtt a gyulafehérvári erődítészeti igazgatóság itt-ott kiépíttetett.

A hadosztályparancsnok számított azzal, hogy a Barcaságban immár fölzárkózhatott 2. román hadsereg a légvonalban 25-30 km-re fekvő Oltón az átkelést 3-4 nap múlva megkísérli. De arra még álmában sem mert volna gondolni, hogy a románok a folyó-átkelést csak 2 hét múlva kezdik meg.

A románok eme késlekedése akkoriban teljesen érthetetlen volt. A ma rendelkezésünkre álló román források a kérdést megvilágítják.

Mivel a 71. hadosztállyal a 2. román hadsereg állott szemben, mint ellenséggel tehát mindég az egész 2. hadsereggel kell foglalkoznunk.

Mint már előljárókban kifejtettük a románok VIII./27-én a hadműveleteket a már hosszabb idő óta fokozatosan mozgósított tényleges alakulatokkal, vagy amint nevezték fedező csapatokkal kezdték meg. A tartalék alakulatokat és pedig általában a hadosztályok 3-ik dandárát, egy pár üteget, másodvonalbeli lovasságot, a seregvonatok és a szolgálati ágakat VIII./27. kezdettel mozgósították.

Az utóbbiak mozgósítása és felvonulása, – amelyet a Kárpátoktól délre terveztek, de a Bárcaságban hajtottak végre – átlag 8-11 napig tartott. Felvonulásukat biztosítandó, a fedezőcsapatokkal a határhegységet átlépték ugyan, de nem akartak túl messze előremenni.

A biztosítást Mikóújfalú (itt kapcsolat a 4. hadsereggel) Sepsiszt.-György, Veresmart, Vledény, Almás-Mező vonalában eszközölték, amely vonalat lényegében IX. 2-án, tehát a 6-ik hadművelési napon érték el. Innen a további előnyomulást csak az egész hadsereg teljes mozgósításának és felvonulásának befejezése után teryezték, ami IX. 6. előtt nem volt lehetőségcs.

Az eredeti román haditerv szerint a 2. hadseregnek az Olt folyó Homorod-Almás, Fogaras szakaszát kellett elérnie, ahol a csatlakozást a 4. és 1. hadsereggel felvéve, mindhárom erdélyi hadseregnek a Marosra kellett folytatnia az előnyomulást.

E kérdésre még visszatérünk. Egyelőre tegyük bírálat tárgyává eddigi eljárásuk helyességét.

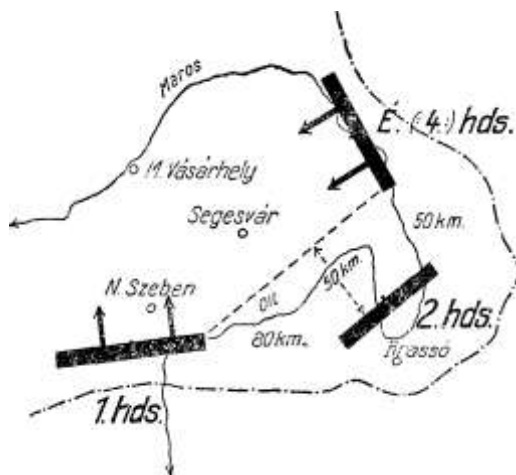
Azt, hogy a tényleges (béke) alakulatokat a hadüzenet előtt időszakos létszámemelésekkel, akárcsak az oroszok, iokozatosan mozgósították és a határra tolták csak helyesnek találhatjuk. Ezzel elterelték a központi hatalmak figyelmét és a hadüzenet tényleg meglepő volt, Azt is ügyesen rendezték, hogy eme fedező csapatokkal a hadüzenet órájában betörték és a Kárpát hágókat birtokba vették.

Nem érthetünk azonban egyet további eljárásukkal. A 2. román hadseregpáncsnokság tudta és ha nem észlelhette, hogy előtte vajmi csekély ellenséges erők állanak és ennek dacára csigalassúsággal nyomult a fenntemlített biztosító vonalra. Ezt a határtól átlag 30 km.-re fekvő vonalat IX. 2-án, tehát 6 nap alatt vagyis napi átlagos 5 km térnyeréssel érte el. Ezzel a 71. hadosztálynak időt és alkalmat adott a tervszerű visszavonulásra és egyéb berendezésekre.

Erőtéljes lökéssel a szervezés csirájában levő 71. hadosztály egész szerkezetét szétlökhetette volna, amihez a 2. hadsereg fedező csapatai 45 hadiállományú zászlóaljjal és 30 üteggel még mindig 5-6 szoros túlerőben voltak.

A következő kérdés az lenne, hogy vájjon egyáltalában helyes volt-e Sepsi-Szt.-György, Veresmart, Vledény, Almásmező vonalában megállni és nem lett volna célszerűbb a fedező csapatokkal még tovább egy sokkal kedvezőbb terepszakaszra az Oltnak Kőhalom, Fogaras szakaszára előretörni? A számbeli fölény és az Apácza erdőn át vezető 4 igen jó út (Agostoniálván át és a Bogát-nyergen keresztül Kőhalomra, Vledény és Új-Sinkán át Sárkányra,) erre megadták a lehetőséget.

A 2. román hadsereg ezt a kedvező alkalmat elmulasztotta kihasználni. Pedig minden oka meg volt rá, hogy az előnyomulással siessen. Ugyanis a szomszéd hadseregek, jobbról a 4., balról az 1. a határ törése folytán előretolt helyzetben elszigetelten állottak s a románoknak számítani kellett azzal, hogy a belső vonalon felvonuló osztrák-magyar és német erők összefogott súllyal vagy az egyik vagy a másik elszigetelt román hadseregre vetik magukat mielőtt az a kapcsolatot a 2. hadsereggel felvehette volna. Lásd a 4. sz” szövegvázlatot.

4. sz. szövegvázlat.

A túlzott óvatosságnak a 2. hadsereg ellenfele a 71. hadosztály vette hasznát, amelynek az Olt szakaszán ideje és alkalmá nyílott, mint később látni fogjuk a megszervezkedésre.

Adott helyzetben még az sem menti a románokat, hogy sereg vonat, szóval ellátó szervek nélkül nem akartak előremenni. Nagy harcokra nem volt kilátás és azt a kevés lőszert az Olttól 50 km-re fekvő Predeal vasúti állomásról gépkocsival könnyen előre lehetett volna vinni. Az élelemutánszállítás pedig fölösleges volt, hisz egyébként is heteken át az országból éltek.

Térjünk most át a 71. hadosztályra. A 71. hadosztály feladatai az Olt vonalán az ellenséggel való érintkezés fenntartásában vagyis a földi és légi felderítésben, a hadosztály megszervezésében, az összetákolt egységek fegyelmezésében, a csendőröknél a harc kiképzésben, a védelem megszervezésében voltak adva. Egyik feladat ép oly fontos volt mint a másik, a szervezés is. mert mint említettük nem annak rendje és módja szerint megszervezett és összeforrott seregtestről, hanem az ellenség előtti rögtönzésről volt szó. Éppen ezért időnyerés céljából célszerűnek látszott az ellenséget az Olttól minél huzamosabb ideig távoltartani, amire még visszatérünk.

Az Oltra visszamenő csapatokat a románok a további napokban sem követték. Az ellenségen visszahagyott leplező és felderítő osztagok jelentései nagyon hiányosak voltak, a légi felderítés eső és köd. miatt IX. 2. és 3-án teljesen szünetelt. A hadosztályparancsnokság szükségesnek látta a felderítést még feszebben szabályozni. E célból IX. 3-án kiadott parancsával elrendelte, hogy Lahne ezredes és Klein tábornok csoportjai (folyóvédelmi alszakaszai) 1-1 legalább 100 puska, 10 lovas erős, továbbá egy pár a helybeli viszonyokkal ismerős csendőrből álló portyázó különítményt küldjenek előre és pedig Új-Sinkán át a Rozsnyótól Ny-ra fekvő magaslatokra illetve a Bogát-nyereg és Szász-Magyaroson át Földvárra oly feladattal, hogy a Barcaságba benyomult románoktól foglyokat ejtsenek. (Lásd a 2. és 3. sz. mell.-et.)

A bal szárnyon pedig egy a hadosztályhoz újonnan beérkezett zászlóaljat, a 27. honvéd V. zászlóaljat a hadosztályparancsnokság Alsó-Rákoson át Felső-Rákosra küldte előre, egyrészt az innen Homorod-Oklándra Horacsek százados népfőlkelő csoportjához vezető utak elzárására vagyis az ellenség távoltartására, másrészt Miklósvár, N. Baczon, Füle vonaláig való felderítésre. A hadosztály jobbszárnyán Galacson (Fogarasnál) álló Sikorszky csendőrszázadnak D. felé a Fogarasi havasok lábáig, Ny. felé pedig a Rukker B.-ig (Kis-Sink-tól Ny-ra); az Újvárnál gyülekező Reschner csendőrszázadnak pedig Szt. Ágotáig és Nagy-Síngig kellett portyáznia. Eme 2 csendőr csoport közti összeköttetés és álló figyelés céljára a Windmühl B.-re (Boldogvárostól D.-re) egy népfőlkelő huszár szakasz különített ki.

A felderítés eme szabályozása után a hadosztályparancsnokság továbbiakban helytálló képet kapott a románok helyzetéről és magatartásáról.

A Lahne ezredes által Tonetti százados parancsnoksága alatt kiküldött 82-es portyázó különítmény, amelyhez künn a visszavonulás alkalmával az ellenségen hagyott felderítő részek is csatlakoztak kb. y2 zászlóalj erőben IX5-én harc árán megállapította,

hogy Almásmező, előtt az út mindkét oldalán beásva kb. 6 román zászlóalj, kerékpárosok és lovasság, Vledény előtt pedig kb. 1/2 román zászlóalj fekszik. (3. sz. mell.) A nehéz terep, az 1000 m. körüli harántvölgyektől sűrűn átszeldelt magaslatok dacára is sikerült Vledény, Holbakon át az egységes biztosító részek mögé tekinteni.

A saját észleletek, ellenséges hadifoglyok (4. és 28. gyalogezred) és a lakosság bemondása alapján, mely románul beszélő embereinket román katonáknak tartotta, kétségtelenül tisztázódott, hogy Feketehalom, Volkány, Ó-Tohán, Zernest, Almásmező területén igen erős mindhárom fegyvernembeli csapatok, a 3. hadosztály esetleg még a 4. hadosztály zömei állottak.

A Klein tábornok csoportja által Földvárra eligazított portyázó különítmény Veresmartnál XI 6-án a 21. gyalogezred három zászlóaljával összeütközött és megállapította, hogy Földvárnál, Hidvégnél és Veresmartnál összesen kb. 8 ellenséges zászlóalj a 4. és az 5. hadosztály részei állanak és az ellenség az Oltra támaszkodva fedezékeket épít.

Általában a román előnyomulásra nézve jellemző volt a községtől, községig terjedő pacifikáció, túszok kiemelése, a hadköteles lakosság elhajtása és lövészárkok építése, amit a lakossággal végeztek.

Strnisko százados csoportjának felderítése, ellenséges járőröktől eltekintve nemleges volt. Sepsi-Szt. Györgybe nem sikerül betekinteni, ahol a hadosztályparancsnokság a 6. román hadosztályt sejtette.

Az északi szárny előtt a Horacsek csoportnál ellenség nem mutatkozott. A csoport a 61. hadosztály jobb szárnyán fekvő 19. népfőlkelő dandárral Lővétén át távbeszélő összeköttetésbe lépett.

A Ny-i szárnyon a Sikorszky és Reschner csendőrszázadok felderítő rendszere is igen jól működött s megállapította, hogy a fogarasi medencébe a románok úgy Brassó, mint Nagyszeben irányából csupán kisebb felderítő részeket küldtek ki, de oda eltolásokat nem hajtottak végre. Az összeköttetést az 51. honvédhadosztály Szt.-Agotára kiküldött biztosító osztagával közvetlen helyreállította.

A 13. repülőszázad naponta berepülte az Olt völgyét és a Bárcaságot. A fogarasi medencét és Bárt, Szász-Magyaros területét mindig üresnek találta, míg a Bárcaságban és Sepsi-Szt.-György környékén csupán vonattáborokat és kisebb menetelő oszlopokat látott.

Végeredményben mondhatjuk, hogy a 71. hadosztály felderítése 120 km. széles figyelő gyűrűre kiterjeszkedve, az ellenség találó helyzetét nyújtotta. A románok valószínű helyzetét a 3. sz. melléklet ismerteti.

Az Erdélyben állott összes saját erőknek eme időfázisban főfeladata volt, hogy a megindult felvonulást fedezzék, ami a nagy román túlerővel szemben halogató harcokkal volt elérhető.

A 71. hadosztálynak azonban eme általánosságban valamennyi seregtestre érvényes főfeladaton kívül még a saját megszervezésének és megszilárdításának érdekében állott az is, hogy az ellenséget nemcsak feltartóztassa, hanem minél hosszabb ideig magától távoltartsa is. Ezért Goldbach tábornok az É. szárnyon – mint már tudjuk – egy újonnan beérkezett zászlóalj IX., 3-án 16 km-re az Olt szakasza elé, Felső-Rákosra tolt előre. A D. szárnyon Új-Sinkán át Rozsnyóra 3 zászlóalj és 1 üteggel előre akart törni s e célból a hadseregparancsnokságtól a IX. 4-én Segesvárra beérkező 3 bosznia-hercegovinai zászlóalj rendelkezésre bocsájtását kérte s majd midőn a hadseregparancsnokság eme kérést nem teljesítette, saját hatáskörében az alkalmasnak vélt erőket, a kombinált Divizzioli gyalogezredet- amiről később még lesz szó – IX. 6-án Homoródról Szász-Tyukosra tolt át és a 141. dandárparancsnokság, Lahne ezredesnek alárendelte ama meghagyással, hogy a vállalkozást hajtsa végre.

Mielőtt azonban a támadás végrehajtására sor kerülhetett volna, a helyzet a D. szárny előtt alaposan megváltozott.

A 2. román hadsereg 6 napi, a bevezetésben megmagyarázott tétlenség után IX./6-án az előnyomulást folytatta. Ugyanis teljes felvonulását ekkor már Brassó területén lényegében befejezte.

Az ellenség Tonetti százados 82-es különítményét, melyet a 141. dandárparancsnokság 1 zászlóaljra erősített meg, Új-Sinkáról IX. 8-ig fokozatosan az Olt szakaszra szorította vissza,

Az ellenség IX. 7-én körülbelül 7-7 zászlóaljjal Ó-Sinkát és Persányt, IX./9-ig pedig összesen 7-8 zászlóaljjal és 4-6 üteggel Páró, Sárkány és Mundra területét érte el. A hegységből kibontakozó oszlopait a 141. dandár közben 2-ről 4 ütegre felemelt tüzérsége ismételten szétugrasztotta. 4 románok 8-án megkezdték Halmágy ágyúzását, de tüzérségüket ütegeink csakhamar elhallgattatták. Az ellenség itt is állásokat kezdett építtetni. A Sárkányra előnyomult román erőket a hadosztályparancsnokság 1-2 hadosztályra becsülte. A valóságban egyelőre csupán a 3. hadosztály nyomult előre. (3. sz. mell.)

Ugyancsak IX./6-án a Veresmart, Földvári román csoport is előnyomult és a 142. dandár, Klein tábornok különítményét visszaszorítva, IX./7-én a Bogát-nyerget birtokába vette, de egyelőre ott megállt.

A hadosztályparancsnokság benyomása az volt, hogy a 2. román hadsereg 6 napos szünet után immár megkezdte a Bárca-

Ságból az Olt elleni támadó hadműveletet és két hadosztállal, a 3. és 4.-el Halmágy, az 5.-el Hévíz felé tart; a (3. hadosztály tevékenységéről nem voltak támpontjai.

A legközvetlenebbül a D. szárny, Lahne ezredes csoportja lévén veszélyeztetve, a hadosztályparancsnokság a folyóvédelem súlyát odafektette, amennyiben IX./6-8-ig a kombinált Divizzioli gyalogezredet három zászlóaljjal és az újonnan beérkezett 12./4. hegyi ágyús és 71. honv. 1. tábori tarackos üteget e csoport rendelkezésére bocsátotta. (3. sz. mell.)

Eme erőelosztással a hadosztály erőinek csaknem $\frac{2}{3}$ -a a D-szárnyra csúszott át, ha Horaczek százados hadtápcsoportjától és Imre h alezredes csendőreitől eltekintünk. Utóbbiak hadosztály tartalék viszonyban állottak és mint új harcos csapat, még a gyalog-sági harceljárás gyakorlásánál tartottak.

A hadosztályparancsnokság elrendelte a halmágyi Olt híd felrobbantását, amint az utolsó felderítő különítmény partot vált. A járőrök részére Királyhalmánál kompjárat rendeztetett be. A hadosztályparancsnokság a Felső-Rákosra előretolt 27. honvéd/V. zászlóaljat IX. 8-ával Homoród-Oklándra vonta vissza. Jóllehet, ezt arcban semmi, de hátúiról az elvágás veszélye fenyegette, mert Mátéfalvát ellenség szállta meg. De másrészt is az É-i szárny szomszéd-ságában bizonytalanná vált a helyzet, mert a 19. népfőlkelő dandárt a 7. román hadosztály IX. 6. és 7-én Csíkszeredáról a Hargitta gerincén túl vetette vissza. Ezért célszerűnek látszott Horaczek százados homoród-oklándi hadtápcsoportját jobb csapatokkal felváltani, mely célra éppen csak az említett 27. honv. V. zászlóalj állott rendelkezésre.

A Ny-i szomszédnál, az 51. hadosztálynál a helyzet nem változott, sőt az arcvonal előtt fekvő Nagyszebeni ismét saját osztagok szállták meg.

Feltűnő, hogy a románok csak a 71. hadosztály jobbszárnya előtt mutatkoztak, míg a balszárny előtt messze hátúí, a Bogátnyergén és Sepsi-Szt.-Györgynél visszamaradtak. Az ellenség való-ságos helyzetét IX./9-én a 3. sz. melléklet (piros) mutatja A 17. hadosztályparancsnokság a románok helyzetéről általában helyesen volt tájékozva.

A 2. román hadsereg újbóli késlekedéseinek okait keresve, román források alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a bolgár arcvonalon Tutrakán-nál szenvedett kudarc hatása alatt a román hadvezetőség az 5. hadosztályt kivonta és IX./7-én Predeálon át D-re irányította. Erőben így csökkenve, kissé kitarzott; a 2. hadsereg ezenkívül még az 5. hadosztály kivonásával egyidejűleg szervezési munkákkal volt elfoglalva. (Lásd a 4. sz. mellékletet.) Nevezetesen

a 3. és 4. hadosztály harmadik (tart.) dandáraiból a 21. és az 5. hadosztály egy dandárából és egyéb tartalék alakulatokból a 22. hadosztályt alakította meg. Ilyképen a 2. román hadsereg IX./7-től a 3., 4., 6., 21., 22. hadosztályból és a 2. és 3. Calarasi (lovass) dandárból állott. Az eredetileg a 2. hadsereg kötelékébe tartozó 1. lovashadosztály nem is lépte át a Kárpátokat, visszamaradt. Eme átszervezés után minden hadosztálynak 20 helyett átlag 12-14 zászlóaljja és átlag 10-12 ütege maradt. Végeredményben azonban a 2. román hadsereg összeréje csupán 17 zászlóaljjal, 6 üteggel és az 1. lovashadosztállyal csökkent és még így is 63 zászlóaljat, 20 lovasszázadot és 59 üteget számlált a 71. hadosztály 14 kisállományú és részben igen gyenge zászlóaljával, 3 lovasszázadával és 7 ütegével szemben.

A 71. hadosztály fenn vázolt felderítési és védelmi tevékenységeivel párhuzamosan folytak a szervezési munkálatok. Emezek alapját az 1. hadseregpáncsnokságnak az Olt elérésekor kiadott ama utasítása és tájékoztatása képezte, miszerint a hadosztály kötelékében álló menetzászlóalj azonnal, a hadtáp- és népfőlkelő-zászlóalj pedig az újonnan kiutalt tábori zászlóalj beérkezésének mérvéhez képest fokozatosan hátraküldendőek voltak.

Ilyképen a 71. hadosztálynak összesen le kellett adnia 2 pót- és 4 népfőlkelő hadtáp-zászlóaljat és ennek ellenében kapnia kellett 3 honvéd (horvátok) és 4 bosznia-hercegovinai tábori zászlóaljat. De tulajdonképpen nem tábori, hanem magasszámú (V., VI., VII.) pár hetes kiképzésben részesült zászlóaljokról volt szó, természetesen ezredparancsnokságok nélkül. Az eddigi 4 üteg erős hadosztálytüzérség kiépítése az újonnan felállítandó 71. tüzérdandárparancsnokság alatt 14 ütegre tervbe volt véve, amelyekhez a hadseregpáncsnokság a kellő számú tüzér lőszeroszlopokat is kilátásba helyezte. Itt mindjárt megjegyezzük, hogy a bosnyák zászlóaljakat a hadosztály csak X./16-án, tehát csak 5 hét múlva kapta meg, míg a 14-ik és egyben utolsó ütege a 2./4. közepes tarackos X./1-én érkezett be, de nem sokáig maradt a hadosztálynál.

A táviró (híradó) osztagok megerősítése és a hadosztályvonat kiépítése szerény keretekben szintén kilátásba volt véve.

A hadseregpáncsnokság utasításai nem tértek ki a csendőrségre. Mint már említettük, a hadseregpáncsnokság a székely végekről a határmegfigyelő szolgálatban állott csendőrörsöket és népfőlkelő csendőrosztagokat összegyűjtögette és Imreh csendőrszázad parancsnoksága alatt Homoródnál 2 népfőlkelő csendőrzászlóaljba alakította. A terve az volt, hogy idővel a Ny. szárnyon a biztosítást ellátó Sikorszky és Reschner csendőrszázadok bevonásával egy 3 zászlóaljas csendőrezredet állít fel. Az ezredet nem-

csak fel kellett szerelni, hanem pár nap alatt ki is kellett képezni, így a csendőrök a hadosztálytartalék viszonyukban harcgyakorlatokat végeztek és az 5.2. utász század által Kőhalom és Kácsa közt teljesített védelmi állások megszállását és védelmét gyakorolták.

A kiutalt alakulatok közül a három honvédszászlóalj a 25. honvéd/V., a 26. honvéd/V. és a 27. honvéd V. zlj. IX. 2-ig Homoród-Kőhalom vasúti állomásra beérkezett s ugyanezen napon a 24. honvéd riadó- (menet-) és a 46. menetzászlóalj felváltható és elszállítható volt. (2. és 3. sz. melléklet.) így vált lassanként lehetővé a kombinált Divizzioli gyalogezred (39. V., 43. V. és 2. VII. népfőlkelő zászlóalj) összevonása, egyes népfőlkelő- és hadtáp-zászlóaljok kivonása és általában az Olt védelem szorosabb megszervezése, amint arra az előbbiekben már kitértünk. IX. 4-ig 2 üteg, IX. 6-ig a 3 bosznia-hercegovinai zászlóalj érkezett be; utóbbiakat a hadseregparancsnokság saját rendelkezésére Segesvárt visszatartotta.

A IX./8-ig beérkezett alakulatok és kiegészítések (menet-századok) figyelembevételével a 71. hadosztály hadrendjét IX. 8-án az 5. sz. melléklet tünteti fel, amely az egyes csapatok ütközet-(puska-) állományairól is pontos képet ad. Teljes hadiállományon tehát csak a beérkezett honvédszászlóaljok és megközelítően a 82. gyalogezred voltak. A hadosztályösszereje 14 zászlóalj (köztük csak 8 tábori), 3 lovasszázad és 7 ütegből, vagyis kereken 13500 puska (ebből 10209 Manlicher), 26 géppuska, 366 lovas és 23 löveg-ből állott. Hogy ne essünk abba a hibába, hogy a hadrendbe be-rajzolt minden zászlóaljat egyenlőértékű erőnek számítsuk, még egyszer kiemeljük, hogy elsőrangú csapatnak csupán a 82. székely sorgyalogezred volt tekinthető, vagyis a 14 zászlóalj közül 3, a többiek tartalék és rögtönzött alakulatok számba menő, egyes zászlóaljok voltak. Utóbbiakat tehát először még ezredbe kellett szervezni. (Lásd 5. sz. mell., Divizzioli, Liposca és Imreh kombinált gyalogezredek) a szükséges parancsnoksági szervekkel, eszközökkel ellátni, mert a hadosztályparancsnokság által kijelölt ezredparancsnok személyén kívül egyelőre semmi sem állott rendelkezésre. A hadosztálytüzérség 7 önálló ütegből állott, osztály-, vagy ezredparancsnokságok nem voltak.

Az ilyen állapotban levő 71. hadosztállyal szemben az elsőrangúan felszerelt, teljesen mozgósított 2. román hadsereg állott, mely még mindig 6-8 szoros túlerőt jelentett. (4. és 5. sz. melléklet.)

Természetszerűleg mint már említettük a hadosztályparancsnokság saját hatáskörében mindent amit lehetett megtett, de e mellett, hogy még mi mindenre volt szükség és mi hiányzott, fel- emlíjtük a hadosztályparancsnokság IX. 8-ig felterjesztett igény- lését, mely szerint az a Divizzioli kombinált gyalogezred 3 zászló-

alja részére 3 géppuskásosztagot, 3 utász osztagot, az állományok kiegészítésére 4 menet századot, továbbá 3 gyalog ágyúosztagot és 4 távbeszélő század részére az előirt távbeszélő anyagot kérte. A Imreli kombinált csendőrezred számára 9 honvédtiszt századparancsnokot, 3 géppuskásosztagot, 18 távbeszélő állomást, 54 távbeszélő embert, 1 ezred utász osztagot, 2 orvost, 8 kötszer, 40 sebesültvivőt, 10 mozgókonyhát és 1 tábori kovács műhelyt kellett igényelni. Valamennyi kombinált gyalogezred részére bedolgozott ezredsegédtisztet, ezredutasztisztet, ezredélelmezőtisztet, vezető orvosokat, számvivő- illetve gazdasági tiszteteket. A 71. tüzér dandár számára egy távíró (híradó) osztagot továbbá tüzér törzstiszteteket mint csoportparancsnokokat. Pl. IX. 8-án 7 egyes önálló *üteg* volt állásban és az egységes tűzvezetés az Olt előtt megjelent ellenség ellen tüzércsoportparancsnokok nélkül – akik akkori szabályzataink szerint is a harcászati tűzvezetés gerincét képezték – nehézségekbe ütközött. Ezenkívül igényeltünk 1 lőszertelep parancsnokságot, 2 gyalog lőszer oszlopot és 1 tüzérszerszázadot, mert a felvételező állomásokon a sokfajtája lőszerrel még az ütegek legénysége sem ismerte ki magát.

A hadosztály ellátása a hosszabb ideig egy helyen való tartózkodás következtében kiváló volt. IX./8-án a hadosztályparancsnokság az ellenség közeledése miatt a felvételező állomást Homorod-Kőhalom vasúti állomásról Kácza vasúti állomásra helyezte vissza.

Ha a 71. hadosztály és a románok IX./8-iki helyzetét (3. sz. mell.) megnézzük, felmerülhet ama kérdés, hogy vajjon nem lett volna-e helyesebb az Oltón csak egész alárendelt erőket hagyni, mn a hadosztály zömét kivonva szorosán összefogni oly célból, hogy azzal vagy az Oltón túl a folyóra előnyomuló vagy pedig az Oltón innen a folyón átkelő ellenség ellen nagyobb ellentámadásba mehessünk át.

Eme gondolattal a hadosztályparancsnok állandóan foglalkozott és ez elméletileg kétségtelenül a helyesebb megoldás lett volna. De a gyakorlatban e tervet egyelőre mindaddig el kellett ejteni, míg a hadosztályparancsnokságnak nem volt meg az az érzése és tudata, hogy megszervezett és minden viszonyok közt kézben tartható csapatok fölött rendelkezik. Már pedig az elmondottak alapján IX./8-án ez az eset még nem állott fenn.

Hét nappal később azonban már látni fogjuk, hogy az összefogott 71. hadosztály támadásba megy át.

Egyébként a kiegészítésekkel jött román ajkú legénység száma is meglehetősen nagy volt. Pl. csak a 141. dandárnál Lahne ezredes csoportjában 1310 főt tett ki s erre is tekintettel kellett lenni, míg kicserélésök lehetséges lett.

Ezt azért tartottuk szükségesnek megjegyezni, hogy a csapatvezér elhatározásaira a valóságban sokszor a helyzet és a harcászati elvek ellenére egyéb, erkölcsi, anyagi és rögtönzött egységeknél még szervezési tényezők is döntő befolyással lesznek. E tényezők a felsőbb vezetőtől olykor talán távolabb is állhatnak, a középső vezetőt és a csapatparancsnokokat azonban közvetlenül érintik.

Ily szemszögből nézve az 1. hadseregparancsnokság IX. 7-én kiadott ama általános parancsa, hogy a védelmet aktív értelemben kell folytatni, a 71. hadosztályra nem igen volt vonatkozatható.

Az általános tájékoztatás céljából megjegyezzük, hogy az eddig a cs. és kir. 1. hadsereg parancsnokságnak alárendelt honvéd, közös hadosztályok és dandárok 2 közbeiktatott német hadtestparancsnokságnak rendeltettek alá. Nevezetesen az I. tartalék német hadtestparancsnokság von Morgen altábornagy IX., 6-án átvette a 61., 89. honvéd-a 71. közös hadosztály és a m. kir. 1. népfőkelő lovas dandár, szóval az 1. hadsereg É. szárnya fölött a parancsnokságot, míg a XXXIX. német hadtest parancsnokság von Staabs altábornagy parancsnoksága alá az 1. hadsereg D-i szárnya, a 145. dandár, az 51. honvéd hadosztály és a 72. közös hadosztály (143., 144. dandár) került. Von Morgen altábornagy első parancsában utalt a hadosztályok már ismert feladataira, a felvonuló német erők tervezett támadó hadműveleteire és elrendelte a legszívósabb védelmet.

7. FEJEZET.

Az Olt védelem a románok átkeléséig IX. 9-15. reggelig.

(Ehhez 3., 4., 5., 6. sz. mell.)

Eme időszak az ellenség részéről a folyóátkelés előkészítésének, a 71. hadosztály részéről ennek zavarása és ellenrendszabályok megtételének jegyében állott, mely utóbbiak mikéntjét az É. szomszéd 61. hadosztálynál beállott helyzet lényegesen befolyásolta.

A hadosztály csapatainak elosztását a folyóvédelemnél IX. 8-án a már ismert 3. sz. melléklet mutatja. Az állások az Olt Ny. partját kísérő átlag 500-600 m. magas dombokon húzódtak és körülbelül 100-150 méterrel tökéletesen uralták a folyó teljesen sík K.-i oldalát. A folyó katonai szempontból akadályt képezett, átgázolható csupán egyes helyeken volt.

A 141. dandár, Lälrne ezredes csoportja ellen működő román erők – a 3. és mint akkor a hadosztályparancsnokság gondolta a

4. román hadosztály is – csakhamar belátták, hogy könnyű sikert nem lehet elérni és ezért az átkelés kierőszkolására rendszeres előkészületeket tettek. Páró, Sárkány, Mundra vonalában és e mögött fedezékeket ástak, ütegállásokat építettek, szemrevételeztek, csónakokat és éjjel pontonokat vontak előre. Mindeme tevékenységeket meglehetősen leplezetlenséggel folytatva a védő tüzérségének hálás célokat mutattak, amely tűzrajtaütésekkel a hatáskörletében foglalatoskodó és mozgó ellenséges osztagokat igen gyakran szétugrasztotta. Rendszerint 1-2 lövegössztűz elegendő volt ahhoz, hogy az ellenséges gyalogságot teljes tétlenségre kényszerítse és a tüzérséget elhallgattassa. A román gyalogság a tüzérségi és géppuska tüzet eleinte nem bírta mint a hogy a legtöbb hadviselő fél se a háború kezdetén. Ugyanez a jelenség mutatkozott a dobrudsai arcvonalon.

Az Oltón csaknem minden éjjel átkelt 82-es székely felderítő csapataink olykor túl erős ellenséges osztagokat sikerrel rohantak meg. A meglepett ellenséges osztagok a közelharc előtt mindég kitértek. A székelyek rendszerint minden alkalommal hoztak be foglyokat.

A védő aktivitása az ellenséget nem hagyta nyugalomhoz jutni és felderítő tevékenysége a vezetésnek az ellenség helyzetéről pontos képet szolgáltatott.

A támadó csapatainál erősen szembeötlő volt a járatlanság, a haditapasztalatok hiánya.

Végeredményben a hadiállományú 3. román hadosztályt Lahne ezredes 6 gyenge zászlóalja és a hadosztályparancsnokság által 5 ütegre felemelt tüzérsége napokon át félrevezette. A románok 6 napi tétlensége után is a 7-ik napon mint később látni fogjuk az átkelés csak azért sikerülhetett, mert 7.1. hadosztály zömét hátravonták és a Lahne ezredes 22 km széles alszakaszát csupán 2 gyenge zászlóalj és 1 üteg biztosította.

A 141. dandár előtt álló román II. hadtest (3., 4. hadosztály, 2. Calarasi dandár) helyzetét IX. 9-14-ig a 6. sz. melléklet mutatja.

Míg a 141. dandár előtt a románok igen tevékenyen folyóátkelésre készültek, addig a 142. dandár, Klein tábornok csoportja előtt egyáltalában nem mutatkoztak; az okra még; visszatérünk. Sőt IX. 10-én érthetetlen módon a Bogát nyerget és Szász-Magyarost kiürítették. Felderítő különítményeink, különösképen Kendeffy főhadnagy népfőlkelő huszár félé századával Veresmartot és Hidvéget is megközelítették, mely községek továbbá Földvár és Krizba erősen meg voltak szállva. Az ejtett foglyok kihallgatása alapján Földvár, Krizba területén általában a 4. hadosztály és az 5. had-

osztály jelenlétére lehetett következtetni. A hadosztályparancsnokság természetesen nem tudhatott a román átszervezésekről és a 52. és 21. hadosztály megalakulásáról. Sajátságos azonban, hogy május 19. 11-én a románok a Bogát nyeret ismét 1-2 zászlóaljjal birtokba vették, sőt 12-én Bölönre is előnyomultak.

A hadosztályparancsnokság a románok eme magatartása folytán a szándékot illetőleg nem tudott tiszta képet nyerni.

Átszervezésekre, felváltásokra gondolt. Az utóbbi tényleg helytálló volt, csak különös módon hajtották végre. A parancsnok benyomása az volt, hogy eme területen az ellenség nem készül komoly támadásra.

Az Ágostonfalván és Vargyasnál álló felderítő osztagaink, melyek a 27. honvéd/V. zászlóalj Homorod-Oklándra történt visszavétele után – mint azt az előbbi fejezetben már leírtuk – leplezés és felderítés céljából visszahagyattak IX. 11-én még csupán N. Baczon és Közép-Ajta területén állapítottak meg egyes század erejű román osztagokat.

A szárnyakon az ellenséges helyzet nagyban változatlan maradt. A Fogarasnál 3 századba gyülekezett Sikorszky csendőr zászlóalj portyázó részei a várostól D.-re egyes román századokat attól Ny.-ra a fogarasi medencében csupán lovas járőröket észleltek, melyek szorgalmasan harácsolnak. Az ellenség nagyobb erővel a fogarasi medencébe nem ment be. Pedig ez román szempontból a 2. és 1. román hadsereg közti közvetlen kapcsolat helyreállítása céljából nagyon szükséges lett volna.

Az É. szárnyon Homorod-Oklánd előtt ellenség nem mutatkozott. Ezért a hadosztályparancsnokság az ott álló 27. honvéd/V. zászlóaljat a Klein csoport mögé Mirkvásárra vonta és Homorod-Oklándnál Sádár százados parancsnoksága alatt csak fél zászlóalj erős különítményt (27. honvéd/V. zászlóalj 1. százada és a 81. hadtáp század) hagyott vissza.

A légi felderítés megszakadt mert az I. tartalék hadtestparancsnokság a hadosztálynak eddig kiutalt 13. közelfelderítő repülő századot Marosludasra vette vissza. A légi felderítés ebben az időben első sorban a 61. hadosztály körletében folyt.

A saját szomszéd helyzet annyiban változott meg, hogy az 1. hadseregparancsnokság IX. 9-én a 71. és 51. hadosztály közzé, a Fogaras és Hortobágyfalva közt fennállott 50 km. széles hézagba a Schmettow lovas hadtestet (1. osztrák-magyar lovas hadosztály és 3. német lovas hadosztály) tolta be. Az ennek kötelékébe tartozó cs. és kir. 1. lovas hadosztály a 7. dandárával a Hortobágy völgyét zárta le, míg 6. dandárával IX. 12-től az Olt Fogaras-tól Ny.-ra eső szakaszát biztosította s így a 71. hadosztály közvetlen szomszédja lett.

Ennélfogva az Újfalunál gyülekeztetett Reschner csendőr század fölöslegessé vált és legénységét a hadseregparancsnokság az Oltól É-ra fekvő egyes csendőrőrsökhöz vonultatta be.

A 71. hadosztály É. szomszédja a 19. népfőlkelő dandár a Tolvajos-nyergen Csíkszereda és Szentegyházás-Oláhfalu közt ellenséges támadásokkal szemben tartotta magát. Északi szomszédját az 1. népfőlkelő huszár dandárt az ellenség visszaszorította a miért is az I. tartalék hadtestparancsnokság a 71. hadosztály kötelékébe tartozó, de oda még egyáltalában be se vonult kombinált bosznia-hercegovinál gyalogezredet Székelyudvarhelyen át a huszár dandár rendelkezésére bocsátotta, ahonnan az csak X. 16-án tért vissza.

A 71. hadosztályt tehát csak D-en Halmágnál fenyegette az ellenség. A hadosztályparancsnokság ennek megfelelően a 141. dandár ellenállóképességét a 142. dandártól elvett egyes útegek áttolásával, nemkülönbön pedig műszaki anyagok kiutalásával még tovább fokozta.

A hadosztályparancsnok megfontolásairól erősebb ellentámadásra szánt tartalék képzését illetően már szó esett. De most is, amidőn a 61. hadosztály gyergyói csoportja visszavonulásának híre beérkezett, a hadosztályparancsnok IX 10-én újból mérlegelés tárgyává tette azt, hogy 6 az arcból kivont zászlóaljjal az É. szomszéd tehermentesítésére ÉK-i irányban előrelökjön. Ebbeli nézetét jelentette is az I. hadtestparancsnokságnak.

A 61. hadosztálynál bekövetkezett további kedvezőtlen események szükségessé tették az Olt védelem meglazítását. Ugyanis az É. (4) román hadsereg a 61. hadosztálynak a felső Maros mentén a Görgényi és a Hargitta hegységben álló részeit alaposan visszaszorította. A foglyok azt vallották, hogy az É. román hadsereget orosz erők fogják követni. Ugyanekkor a 71. hadosztállyal közvetlen határos 19. népfőlkelő dandárt, a 7. román hadosztály IX/II-én a Tolvajos nyeregről Szentegyházás-Oláhfalura visszavetette.

Von Morgen altábornagy az I. tartalékhadtest parancsnoka számított az É. román hadsereg még erősebb térnyerésével s ezért az éleikkel ép ekkor ide beérkező 39. honvéd- és 72. közös hadosztályt a felső Maros mentén, szóval É-on szándékozott alkalmazni, míg a 71. hadosztályt – melyet az ellenség csupán Halmágnál fenyegetett – a 19. népfőlkelő dandár esetleges támogatása céljából zömével egész hátul összevonta.

A IX/II-én kiadott hadtest intézkedés, (Korpsbefehl) a 19. népfőlkelő dandár hátramo zgási irányát Székelyudvarhely Bögöz, Székely-Keresztúr, Erdő-Szt.-György útvonal mentén adta meg. A 71. hadosztály zöme pedig, az Oltón gyenge leplező osztagok visszahagyása mellett Szász-Budánál volt összevonandó.

Vagyis megállapíthatjuk azt, hogy a 71. hadosztály elrendelt átcsoportosítása nem közvetlen az Olt védelem céljait szolgálta, hanem elsősorban az É, szomszéd aggasztó helyzetére való tekintettel történt.

A 71. hadosztályparancsnokság a hadtest intézkedés értelmében még aznap IX 11-én intézkedett a hadosztály átcsoportosítására (lásd 5. sz. mell-et). Ennek lényege abban állott, hogy az Olt, Fogaras, Mátéfalva (Kőhalomtól 10. km. K-re) 40 km. hosszú szakaszán a gyengébb csapatokat összesen, 5 zászlóaljat, 1 lovas századot és 2 úteget visszahagyott, míg a jobb csapatokat, melyek zömét a 82. székely gyalogezred és a kombinált Liposcai honvéd gyalogezred képezte, összesen 8 zászlóaljat, 2 lovas századot és 10 úteget Szász-Buda, Erked és Szász-Keresztúr területén egyesített. Az δ . sz. mellékletben feltüntetett hadrenddel egybevetve a zászlóaljokban mutatkozó fogyaték és az útegekben észlelhető növedék egyes hadtápszászlóaljaknak leadásában és új útegeknek ép az átcsoportosítás alatt történt beérkezésében leli magyarázatát.

A hadosztály É. oldalának biztosítását a kritikus helyzetben álló 19. népfőkelődandár felé Kácza és Homorodnál az Oltón hagyott ímreh csendőr ezred részei, Derzs és Peteknél pedig a Homorod-Oklándról visszament Sádár különítmény V2 zászlóalj, 1 lovas szakasz és 1 üteg (1 löveggel) látta el.

A hadosztályvonat Szász-Kézd, Segesvár körletbe került vissza.

Az átcsoportosítás IX 12-én délutánig befejezést nyert. A hadosztály helyzetét e napon, mely lényegében IX 14. reggelig nem változott, a 6. sz. mell. mutatja, mely a 3. sz. melléklettel egybevetve lenne tanulmányozandó.

A hadosztályparancsnokság ugyanezen napon álláspontját Kőhalomról Segesvárra helyezte át. Az átcsoportosítással kapcsolatos felváltás IX 11-ről 12-re virradó éjjel a következőképpen ment végbe: Lahne ezredes a 141. dandár alszakaszában az állásokban fekvő 82. gyalogezredet a kombinált Divizzioli gyalogezred két zászlóaljra, a 39./V. közös és a 2. VII. magyar népfőkelő zászlóalj felváltotta olyképen, hogy a harcképesebb 39. V. zlj. a leginkább veszélyeztetett halmágyi alszakaszba került, ahol a visszamaradó 12./4. hegyi ágyús üteg és az 1. 2. közepes tarackos üteg (15 cm) 1 lövege is állásba ment. A 141. dandár 20 km. széles eddigi szakaszát Divizzioli alezredes parancsnoksága alatt 2 gyenge zászlóalj és 5 löveg vette át a románok közvetlen szemben álló teljes 3. és 4. hadosztályával átellenben. Tehát Divizziolinál a legjobb esetben csak megfigyelésről lehetett szó.

A 142. dandár, Klein tábornok szakaszában az első vonalban fekvő honvédeket az eddigi hadosztály tartalék viszonyban kiképzés

alatt álló ímreli csendőrezred 2 zászlóalja váltotta fel. Támogatásukra a 12. 6. hegyi ágyús üteg maradt vissza. Imreh alezredesnek ezenkívül a biztosítást még ÉK. felé a Gold B. 649. háromszögelési pont (hárp.) Kácza és D. Poracca 597. hárp. vonalában is át kellett vennie. A felderítő osztagok visszatérte után a hévízi közúti Olt-híd és a Homorodon át vezető vasúti híd árkáskülönítmények által elrombolandó volt. Imreh alezredesnek tehát 2 csendőrzászlóaljjal és 1 üteggel 26 km. széles területet kellett biztosítani, melynek csak déli fele támaszkodott az Oltra, míg északi fele szabadon állott.

Igaz ugyan, hogy nála ellenséges veszélyeztetés közvetlenül nem állott fenn, de így is a csendőrök nehéz feladat elé voltak állítva, ha meggondoljuk, hogy a harcéljárás előttük ismeretlen volt, az ezred- és zászlóalj-parancsnokok kivételével pedig az összes többi parancsnokok altisztek voltak. Emellett nem voltak kellőképpen felszerelve. A részükre igényelt segédalakulatokat és ellátószerveket a hadseregparancsnokság nem tudta rendelkezésre bocsájtani. A hadosztályparancsnokság a mozgókonyhákat országos járművekre rakott üstökkel helyettesítette s orvost és sebkötöző csomagokat is csak az utolsó percben tudott kiutalni. Csapattávbeszélő alakulatok híján az összeköttetés csak személyi híradással volt lehetséges.

A hadosztályparancsnokság mind a 4 leplező szakasz, vagyis Sikorszky százados, Divizzoli és Imreh alezredes, és Sádár százados részére 1-1 népiolkelő lovasszakaszt utalt ki.

A hadosztály zöme IX 12-én reggel 2 csoportban és pedig a dandár 4 zászlóaljjal és 4 üteggel Garaton át Szász-Budára, a dandár ugyancsak 4 zászlóaljjal és 1 üteggel Páloson át Erkedre menetelt vissza. Eme területre érkezett be IX/12. és 13-án hátulról a 71. hadosztály tüzérségének megalakítására szánt 6 további üteg, úgymint a cs. és kir. 16. tábori ágyús ezred IV. osztálya (később 71. honvéd tartalék ágyús ezredre átszerveve) 4 üteggel (9., 10., 11., 12.) és a m. kir. 71. honvéd tartalék tarackos ezred 2 üteggel (2., 3.).

A hátramenetek a dandárparancsnokságok intézkedései szerint voltak szabályozandók olyképen, hogy ellenséges repülők megjelenése esetében az oszlopokat visszafelé, vagyis az Oltra kellett meneteltetni.

A hadosztály zömének hátrahelyezése következtében a vasutat Héjjasfalváig ki kellett üríteni. A kiürítés a még mindig nagy tömegekben menekülő lakosság miatt sűrűlódásokkal járt. Az egész N.-Küküllő völgye tömve volt a faluját elhagyott székely lakosság ezreivel, akik aggastyánokkal, asszonyokkal, gyerekekkel és állataikkal

kal a szabad ég alatt táboroztak, mintha népvándorlás lett volna. A menekülők az utakat elárasztották és a hadosztály ellátó forgalmát bénították.

A hadosztályparancsnok javaslatára a hadseregparancsnoksághoz beosztott kormánybiztos a polgári kiürítést ezidőtájt be is szüntette.

A híradást a parancsnokság úgy szabályozta, hogy az Olt és a hadosztály zöme közt fekvő eddig is szükséges állami posta és távíró központokat a hadosztály távíró osztag részeivel üzembevette és a polgári postaszemélyzetet hátraküldte.

A káczai felvételező állomást Erked vasúti állomásra kellett visszahelyezni. A hadosztály zöm ellátása Erkedről (csapatjavadalmazottak) és Segesvár vasúti állomásról (vonatjavadalmazottak) történt. Az Oltón visszahagyott leplező csapatok részére egy közös felvételező hely létesült. A hadosztály élelmezése kitűnő volt. Lőszer is most már megnyugtató mennyiségben állott rendelkezésre (mert t. i. eddig alig volt). A hadosztály körletén belül csövenként a hegyi tarack és hegyi ágyúk részére kb. 3 javadalmazás, a tábori ágyúk és közepes ágyúk 2 javadalmazás, a tábori és közepes tarackok részére kb. $\frac{1}{2}$ javadalmazás állott rendelkezésre. Vagyis lényegében csak az alapfelszerelés volt meg.

A gyalogság a zászlóaljakon belől puskánként 250, géppuskánként 10.000 és a felvételező állomáson összesen 660.000 lövéssel rendelkezett.

A lefolyt eseményeket és műveleteket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy IX./12-én a szembenálló egész 2. román hadsereg öt hadosztályával és két lovas dandárával szemben, melyek közül két hadosztály – a 3. Sárkány, a 4. Vledény területén tehát – közvetlen az Olt túlsó oldalán, három hadosztály pedig hátrább Földvárnál és attól D-re valamint Sepsi-Szt.-Györgynél állott, saját részről az Oltón 8 zászlóalj, 4 lovas század és 2 üteg erőben 40 km kiterjedésben csupán egy igen vékony figyelő lepel hagyatott vissza. A 71. hadosztály összes ütőképes gyalogsága és csaknem teljes tüzérsége összesen 8 zászlóalj, 2 lovas század és 10 üteg pedig felsőbb parancsra az Olt szakasz bal szárnya mögé 24 km-re hátravonatot, illetően a folyót biztosító vonal Halmágy-nál veszélyeztetett jobb szárnyától 42 km távolságra feküdt.

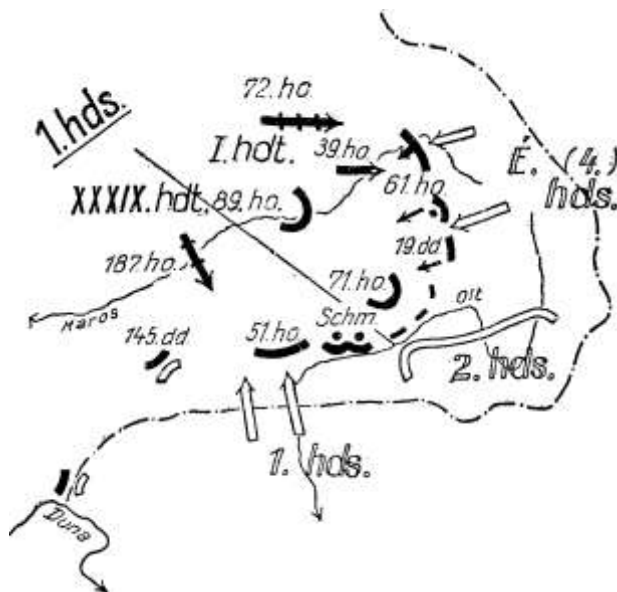
Az Olt folyóvédelem szempontjából nézve a helyzetet, a 71. hadosztály zöme kétségtelenül a folyótól igen messze hátúti volt s így kérdésessé vált, hogy a románok erőszakos partváltása esetében a túlerővel szemben idejében képes lesz-e ellentámadással az ellenséget a folyón ismét visszavetni, mert Halmágyig 2, Hévízig 1 napi menetet kellett volna előre megtennie. Sokkal jobb

lett volna természetesen a zömöt az Öltől közelebb és központosan Garat, Longodár környékén elhelyezni, ahonnan a főbb átkelési helyek csupán 8-12 km távolságra feküdtek.

Ez azonban a hadosztályparancsnokságnak nem állott módjában, mert mint említettük, a hátramenés az I. hadtestparancsnokság parancsára az É-i szomszéd 19. népfőkelő dandár, továbbiakban pedig az egész 61. hadosztály kritikus helyzetére való tekintettel történt, oly célból, hogy szükség esetén a 71. hadosztály a 19. népfőkelő dandárt a 7. román hadosztály ellen irányítandó oldaltámadással tehermentesíteni tudja. Ehhez pedig elől az Olt felé teret kellett feladni, oly célból, hogy a 71. hadosztály zöme DK. az Olt felé félig-meddig biztosítva legyen.

A hadosztályparancsnokság tisztában volt azzal, hogy az új csoportosításban a 2. román hadsereg nagy részeinek Olt átkelése könnyen sikerülni fog, amit az ellenség bizonyára azonnal megtesz, amint a védelem csökkentéséről tudomást szerez. Ezért teljesen indokoltan eleve szabályozta az Oltón visszahagyott leplező és folyammegfigyelő csoportok magatartását ellenséges támadás esetére, azok halogató kitérését Moha, Szász-Fehéregyháza, Bene vonalába.

A lefolyt idő alatt a szövetséges erők felvonulása igen lassan haladt. A beérkezett seregtettek egy részét az 1. hadsereg É. szárnyának alátámasztására kellett alkalmazni, hogy a kapcsolat

5. sz. szövegábrázolás.

a Bukovinában álló 7. osztrák-magyar hadsereggel fenntartható legyen. A nagy helyzetet és a parancsnoklási viszonyokat IX. 12-én az 5. sz. szövegvázat mutatja.

Szeptember 12-én a helyzet az 1. hadsereg É-i szárnyán némileg enyhült. A 19. népfelkelő dandárral szemben elért sikert a 7. román hadosztály (4. hadsereg) elmulasztotta gyors üldözéssel kihasználni és a dandár ellenállását, Szentegyháza-Oláhfalu területén újból megszervezhette. (6. sz. mell.)

Így a 71. hadosztály beavatkozása a 19. dandár harcaiba egyelőre tárgyaltalan lett.

Az I. német tartalék hadtestparancsnokság IX. 13-án kiadott Hughes parancsával a m. kir. 19. népfelkelő dandárt – amelyet átmenetileg a 61. hadosztály kötelékéből közvetlen maga alá vont - IX. 13-án 17^h-tól kezdve a 71. hadosztályparancsnokságnak rendelte alá.

Az immár megerősített 71. hadosztály feladatát az I. hadtest parancsnoksága következőkben állapította meg: „A románokat halogató védelemmel késleltesse, nehogy azok Fogaras, Kőhalom, Szentegyházas és Töröktelepen (Sz.-Udvarhelytől 18 km ÉK-re) át tért nyerjenek és ha alkalom adódik ütőerős tartalékokkal helyi támadásokat hajtson végre.”

Eme új paraccsal a 71. hadosztálynak az eddigi 60 km széles terület mellett még további 40 km, Fogaras és Töröktelep közt számítva összesen 100 km széles területet kellett biztosítani. Az *átvett* 40 km-el szemben a 19. népfelkelő dandár 5 igen gyenge, a hadiállománynak csupán 25-50%-án állott zászlóalja, 2 huszár százada és 2 ütege vajmi kevés erőtöbbletet jelentett.

Eközben végre a 2. román hadsereg jobb szárnya is megindult. Mondtuk már, hogy a bal szárny, a II. román hadtest 3. hadosztálya az Oltót Halmágnál már IX.,-8-án egészen megközelítette és azóta ott minden látszat szerint előkészületeket tett az átkelésre. Ezzel ellentétben a 2. hadsereg közepe és jobb szárnya visszamaradt. A Földvárnál álló erők részei a Bogát nyeret jól lehet IX. 7-én megszállták, IX.,10-én átmenetileg visszavonultak, hogy másnap IX. 11-én ismét előrejőjenek. Sőt 12-én egy pár zászlóaljat Bölönön át É-felé toltak. Ezt követőleg IX. 13-án, mint Imreh alezredes csendőrei megállapították, 2 román zászlóalj és lovasság az Olt egy malomgátján Alsó-Rákosnál átkelt és a helységet megszállotta.

A baróti medencében is, ahol eddig román oldalról is csupán felderítés folyt, erősebb ellenség jelent meg. Az Ágostonfalva és Varjasnál állott felderítő osztagainkat fölényes román erők visszavetették. Felderítésünk megállapította, hogy IX 13. folyamán Köpecz,

Bárót területét, szóval a baróti katlant román gyalog és tüzér tömegek szállották meg.

A hadosztályparancsnokságnál IX. 14-én reggelig kialakult benyomás az volt, hogy a románok Hévíznél az Oltón át való támadást nem tartva tanácsosnak, az erőszakos folyóátkelést kikerülendő a baróti medencén át az Olt állásokat É-ről megkerülve, Kőhalom irányában szándékoznak megtámadni avagy pedig É. irányban a 19. népfőkelő dandár oldala felé fordulni és ezzel egyidejűleg a D. szárnyon Halmágnál az átkelést megkísérelni.

Minden látszat szerint az ellenség IX./13-án még nem tudta, hogy az Oltón csak gyenge leplező csapatok állanak és a 71. hadosztály zöme messze hátravonatot. A baróti medencében megjelent román erők nagyságai a hadosztályparancsnokság 1-2 hadosztályra becsülte. Azt sejtette, hogy a Sepsi-Szt.-Györgynél vesztegelt 6. hadosztály és a Földvárnál visszamaradt 5. hadosztály (az átszervezés után tényleg a 22. hadosztály) jelent meg a baróti medencében. Ezt még megerősítette az I. hadtest repülőfelderítése, mely épen IX./13-án Sepsi-Szt.-György és Földvár környéken feltűnő mozgást állapított meg. Tehát az a veszély fenyegetett, hogy a románok a 71. hadosztály és a 19. népfőkelő dandár közti hézagba benyomulva áttörnek.

A valóságban az események az ellenség oldalon következőképpen alakultak ki.

Előljárókban említettük, hogy a 2. román hadsereg teljes mozgósítását és felvonulását a Sepsi-Szfc.-György, Földvár, Fekete-halom és Almás-Mező vonalában megállított fedező csapatok oltalma alatt a Bárcaságban IX. 6-án lényegében befejezte. Előnyomulását az ismertett haditerv értelmében az Oltra épen megakart kezdeni, amidőn a bolgár arcvonalon lejátszódott események miatt az 5. hadosztályt kivonnia és hátraküldenie kellett. Ezzel egyidejűleg a hadseregen belül az egyes hadosztályok megosztása alapján a 21. és 22. hadosztályt állította fel, úgy hogy a tervezett előnyomulást csupán a II. hadtest élén a 3. hadosztállyal kezdte meg, amely IX./9-én Sárkánynál az Olt előtt megállott. A hadsereg többi részei visszamaradtak, úgy ahogyan ezt a 3. sz. mellékletben pirossal feltüntetett helyzet mutatja.

Közben a román hadvezetőség nehéz elhatározás elé került. Az volt a kérdés, hogy vajjon a bolgár arcvonalon szenvedett vereség után (Tutrakan stb.) az erdélyi hadműveleteket eredeti terve értelmében mindhárom hadsereggel csorbíthatatlan erőkkel gyorsan a Marosra tovább folytassa-e és ne törődjék sokat a D. arcvonallal. Vagy pedig először szilárdítsa meg a helyzetet D-en, amihez É-ről erők elvonása és esetleg az egész arcvonálnak a Kárpátokra való átmeneti visszavétele lett volna szükséges.

A román hadvezetőséget az oroszok közbelépése, – akik tudvalevőleg a 3. román hadsereg támogatására a Dobruzsába Zaiancikowsky tábornok parancsnoksága alatt ép ekkortájt egy kontingenst indítottak útba – még ingatabbá tette. Nevezetesen Alexejew az orosz vezérkar főnöke IX./7-én küldött táviratában nemcsak hogy azt kívánta, hogy a román hadvezetőség Erdélyből a D. arcvonalra, már csak Bukarest és Zalancikowsky csoportja biztonságára való tekintettel tetemes erőket vonjon, hanem az egész román haditervet rosszalva azt ajánlotta, hogy az Erdély elfoglalására szánt erők zömét a Bukovinában álló orosz hadsereg mellé Kirli-Baba, Brassó vonalába vonja át és innen előnyomulva egyelőre Máramaros-Sziget, Nagyszeben vonalát vegye birtokba.

Eme kérdések bírálata messze eltéríteni bennünket a 71. hadosztálytól, ezért azt mellőzve csupán azt jegyezzük meg, hogy a sok tanácskozásnak és megfontolásnak egy csomó parancs és ellenparancs lett a következménye, míg végre is egy végleges kompromisszum alakult ki.

Ugyanis a román hadvezetőség a IX. 11-én megtartott koronatanács után kiadott utasításával elrendelte, hogy Erdélyben átmene-tileg védőlegesen kell a hadműveleteket vezetni, de az arcvonal lerövidítése céljából a 2. hadsereg Homoród-Almás, Fogaras vonalába nyomuljon előre s a szomszéd hadseregekkel szoros kapcsolatot felvéve az előnyomulás további folytatásáig ott biztosítson, továbbá derítsen fel erőteljesen ÉNy. felé Segesvár irányába. Az É. (4.) hadsereg bal szárnyával Lövétét érje el. Az 1. hadsereggel az összeköttetést a 2. hadsereg egy, Alsó-Utsára (Nagy-Szebentől 40 km keletre) kiküldendő erős különítménye vegye fel.

A román hadvezetőség eme utasításának megfelelően a 2. román hadsereg új parancsnoka Crainicianu tábornok, aki a D. arcvonalra eltávozott Averescu tábornoktól a hadseregparancsnokságot átvette IX 12-én kiadott intézkedésével elrendelte az Olt vonalának IX 15-én végrehajtandó megtámadását. Egy oly időpontban tehát, amidőn ott részünkről csak a sokat emiített gyenge leplező csapatok állottak és a 71. hadosztály zöme IX 12. óta hátravonatot.

A 2. román hadseregparancsnokának intézkedései értelmében a II. hadtest: 3. és 4. hadosztály, 2. Calarasi dandár mint „a támadási művelet előkészítő egysége” az Olt, Királyhalma, Fogaras szakaszát veszi birtokba, míg a III. hadtest: 6. és 22 hadosztály, 3. Calarasi dandár pedig mint „a támadási művelet manővráló egysége” először Felső-Rákos, Kőhalom szakaszát foglalja el és innen azután az ellenség oldalába igyekszik hatni. A 21. hadosztály pedig mint hadsereg tartalék Krizbánál gyülekezik.

Eme intézkedésből a következőket láthatjuk. A románok a 71. hadosztály helyzetéről teljesen tájékozatlanok voltak. Hogy a

hadosztály zöm hátravonása kikerülte figyelmüket, az még érthető, de hogy Felső-Rákos általunk még IX 8-án történt kiürítéséről, (27. honvéd V. zlj.) IX 12-én nem tudtak az szinte megmagyarázhatatlan, mert hisz Homorod-Oklánd Hévíz vonalától K-re eső területen kisebb felderítő részekről eltekintve saját erők egyáltalában nem voltak. A román felderítés igen hiányos volt. Most bosszulta meg magát az, hogy mindkét lovasdandárt hátul a gyaloghadosztályok mögött tartották ahelyett, hogy felderítésre előre küldték volna.

A 2. hadseregparancsnokság tehát az Oltón az egész 71. hadosztály ellenállásával, sőt még az 1. lovas hadosztályával – mely utóbbiról már tudomása volt – is számolt, de ennek ellenére a támadást 4 hadosztállyal és 2 lovasdandárral 60 km. széles sávban rendelte el, amiből a végrehajtásnál tényleg 76 km. lett. Arról nem is beszélünk, hogy hadseregtartalék gyanánt 1 hadosztályt csaknem 2 napi menetre hátul visszahagyott.

Ismét az erők egyesítése, a súlypont képzés elvének ezúttal nem indokolt mellőzésével találkozunk. Ha a 71. hadosztály tényleg az Oltón állott volna, az átkelés sikere kockán forgott volna.

A 2. román hadsereg fenntemlített intézkedése alapján a II. hadtest IX 14-én a 3. hadosztállyal szélességben még jobban kiterjeszkedett, szárnyait Királyhalma és Fogarasig nyújtotta; a 4. hadosztályt a 3. hadosztály mögé Ó-Sinka területére, második lépcsőbe vonta, a 2. Calarasi dandárt pedig a külső szárnyra kitolta. A III. hadtest IX 13. és 14-én a „manőveréhez előre felzárkózott (6. sz. mell.) és pedig a 22. hadosztállyal a Bogát-nyergen át Datk és Olt-Bogát területére, a 6. hadosztállyal Hidvég és Közép-Ajtán át Köpecz, Bárót területére, a 3. Calarasi-dandárral N. Baczonra és láthatta, hogy Felső-Rákost nem kell birtokba venni, mert ott nem volt semmi.

A román oldalon lefolyt események eme történeti ismertetése után megállapíthatjuk, hogy a 71. hadosztály parancsnoka a helyzetet 1916. IX 14-én csaknem teljesen találóan kélte meg s benyomásai is helytállóak voltak.

Goldbach tábornok IX 14-én reggel azonnal határozott. Sádár százados csoportját Derzsről Homoród-Oklándra küldötte előre azzal a feladattal, hogy a baróti medencében erőteljesen derítsen fel. A Szász-Buda, Erkedre visszavont ütőképes hadosztály zömöt pedig IX 14-én délután Kányád, Ege és Pete területére toltta el és ott szűken összefogta (lásd 6. sz. mell-et). A hadosztály leplező részeinek, a Sikorszky, Divizzioli, Imreh csoportnak és a 19. népfölkelő dandárnak eddigi helyzetükben kellett maradniuk.

A hadosztályparancsnok szándéka az volt, hogy a hadosztály összefogott zömével a Homorod és Lövete közti hézagba minden

bizonytalannal benyomuló ellenséget megrohanja. A hadosztályparancsnok szándéka értelmében kiadott további intézkedések és a III. román hadtest előnyomulása a pálosi ütközethez vezettek.

Mielőtt ez igen érdekes és tanulságos ütközet leírásába fognánk, röviden megemlékezünk a hadosztály szervezésében beállott további változásokról.

A kombinált bosnyák gyalogezredet, mint már mondtuk az I. hadtestparancsnokság az 1. népfőlkelő huszár dandár támogatására rendelte. A hadosztályparancsnokság a nem használható hadtápszázaljakat a hadseregparancsnokság rendelkezésére bocsájtotta. A kombinált gyalogezredek kiépítésére kért törzsek és szervek, úgy személyi mint dologi tekintetben egyelőre csak az ígéretnél maradtak. Igen súlyos volt ebben a tekintetben az Imreh csendőrezred helyzete, mint már erre rámutattunk. A hadosztályhoz bevonult 6 üteg után még további 2 üteg beérkezése volt esedékes. A 71. tábori tüzérdandár egy távbeszélő osztagot kapott. Az 5./2. utász-menetszázad, a 8./2. árkászszázaddal (Sappeur) cseréltetett ki. Az újonnan beérkezett ütegek lőszeroszloprészeket csak részben hoztak magukkal. A hiányokat rögtönzéssel kellett pótolni, mely célra a hadosztálynak kiutalt 11. 29. és 11./30. hadtápvonaton szakaszok (utánszállító lépcsők) használtattak fel. A 63. jelzésű vonatalakulásokot 71-re kellett átszámolni. A hadosztály részére jelzett tábori kórház, hadosztályszütyőde (a 101. hegyi elégtelen volt) és vonat pótosztag bevonulása kitolódott.

A 71. hadosztály IX 14-én 13^{1/2} zászlóaljából, 3 lovasszázadból és 13 ütegből állott. Ez 15.720 fő és 4985 ló élelmezési létszám mellett, 10.305 puska, (közte 8581 Manlicher) 28 géppuska, 271 kard és 44 löveg ütközetállománynak felelt meg, mert egyes ütegeknek csak 1-2 lövegük volt.

Ezzel szemben a 2. román hadsereg változatlanul 63 hadiállományú zászlóaljjal, 20 lovas századdal és 59 üteggel állt szemben.

A hadosztálynak alárendelt 19. népiőlkelő dandár 5 zászlóalj, 2 lovas század és 2 ütegből állva csupán 2165 puska, 5 géppuska és 8 löveg erőtöbblettel jelzett.

8. FEJEZET.

A pálosi ütközet 1916. szeptember 15-én.

(Ehhez 6. és 7. sz. mell.)

A 71. hadosztály összevont, ütőképes zöme IX 14-én 19^h és 21^h közt érte el Kányád környékét és pedig a 141. dandárcsoport és a közepes tüzéség (4^{1/2}-6) Peteket, a 142. dandárcsoport (4^{1/2}-4) Egét és Kányádot. (Lásd 6. és 7. sz. mellékletet.) A fel-

derítést előbbi Alsó-Rákos és Homorod-Ujfalu, utóbbi Vargyas és Lövete közti területre bevezette.

A hadosztályparancsnok számított azzal, hogy a románok az Oltón rövidesen át fognak kelni s ezért egyáltalában nem volt meglepve, amidőn IX. 15-én az első hajnali órákban beérkezett jelentések az ellenség Királyhalmánál, Halmágnál és Fogarasnál éjjel után végrehajtott átkeléséről számoltak be. Sikorszky csendőrszázados és Divizzioli alezredes csoportjait az ellenség visszavetette (6. sz. mell.). A 6^{li}-ig befutott helyzetjelentések alapján az ellenség Imreh csendőralezredes csoportja előtt is Héviz mindkét oldalán átlépte volna az Oltót és Káczáról a csendőrbiztosító osztagokat viaszorította volna.

A megváltozott helyzet Goldbach tábornokot elhatározásában nem tette ingataggá. Miután a Sikorszky, Divizzioli és Imreh csoportokat szívós ellenállásra és a hírek szerint egészen megrendült Divizzioli csoportot legalább Szász-Tyukos, Longodár vonalában kitartásra buzdította, a hadosztály zöm részére menekültséget rendelt el. Ezután a hadosztályparancsnokság szűkebb törzse gépkocsin 7^h-kor szitáló esőben Segesvárról Kányádra ment.

Héjasfalván áthaladva, ép akkor érkezett oda be a 2. közös huszárezred első él szállítmánya. Az ezred eddig az orosz hadszíntéren Baranovicinél a XII. osztrák-magyar hadtest kötelékében mint hadosztály lovasság teljesített szolgálatot. A székely legénység kérésére az ezredet a hadseregfőparancsnokság az erdélyi hadszínterre szállította, ahol éppen idejében érkezett be a 71. hadosztály körletébe, amelynek alárendelteeit.

Az élszállítmánnyal beérkező ezredparancsnok Zabrátky ezredes parancsot kapott, hogy ezredévei Szász-Budán át Zsiberekre lovagoljon előre és az erősen megrendült Divizzioli csoportot, mely neki alárendeltetett, támogassa.

Erkeden áthaladóban a hadosztályparancsnokság az ottani távbeszélő állomásnál a Segesváron visszamaradt egyik vezérkaritiszt útján a helyzetről igen kedvezőtlen híreket kapott, miszerint Sikorszkyt a románok Kálbor és Boholczon keresztül átkarolták és Felmér felé visszavetve (6. sz. mell.) a Fogaras, Segesvár utat elérték. Divizzioli teljes feloszlásban hátrál, Imre állásaiba pedig az ellenség Ugránál betört. Az Olt mögött csapatok nem állván rendelkezésekre a hadosztályparancsnokság csupán a VI. sz. páncél vonatot tudta az Imreh csoport támogatására előreküldeni.

A helyzet igen kritikussá vált. Goldbach tábornok alapos változást csak egy D. irányban végrehajtandó ellentámadástól várt, amellyel a románokat megállítani, esetleg az Oltón visszavetni remélte.

A szűkebb törzs 9^h 50'-kor Kányádra a csapatok körletébe beérkezett és itt újabb kellemetlen hír várta. Ugyanis Sádár százados ($\frac{1}{2}-\frac{1}{4}-\frac{1}{4}$) különítményét, amelyet a hadosztályparancsnokság még IX. 14-én Homorod-Okládra tolt előre, túlerős ellenség Homorod-Szent-Pálra visszavetette.

A hadosztályparancsnok, hogy a D. felé tervezett ellentámadást K. felé jobban biztosítsa, a Sádár különítményt megerősítette és Klein tábornok, a 142. dandár parancsnokának vezetése alatt összesen 1 $\frac{1}{2}$ zászlóalj $\frac{3}{4}$ lovasszázad és 2 üteget kikülönített azzal a feladattal, hogy a Homorod-Szent-Pál és Dálya közti magaslatokon az ellenséget további előnyomulásában feltartóztassa. (Lásd 7. sz. mell-et.) Klein tábornok feladatát sikeresen megoldotta s mint ma már ismeretes az egész 11. román dandárt (6, hadosztály) tehát 4-szeres túlerőt kötött le.

Ezután a hadosztályparancsnokság a 142. dandár csoport visszamaradt zömét Liposca ezredes parancsnoksága alatt Kányádon át Petekre irányította s maga szintén odament. Peteken Goldbach tábornok a 82. székely gyalogezred összehívott tisztjeihez tört magyar nyelven lelkesítő beszédet intézett, kiemelte az ellentámadás döntő fontosságát és apellált a székely hazaszeretetre.

Ezalatt a 141. dandárcsoport csapatai a D. irányban megindítandó ellentámadáshoz csoportosultak. A Gergeleu 786 hárp hegyre előretolandó 821. zászlóalj DNy. felé való biztosítása mellett a 82. gyalogezred II. és III. zászlóalja a Galgen B., a 43/ V. zászlóalj Verőfény tető magaslatokon; a dandárcsoport 6 ütege pedig a 82. gyalogezred zöme mögött. A 82,7. század mint felderítő osztag Daroczon át a Schösselt 713 magassági pont (továbbiakban magp.) hegyre küldetett előre (7. mell.).

A terep úgy a lejtési viszonyok miatt, mint pedig az eső által felpuhított talaj következtében igen nehezen járható hepe-hupás átszeldelt fensík volt. Legmagasabb pontjai a 700 métert is meghaladták. Az utak és a helységek mélyen a völgyekben feküdtek. Az utakról letérve a gyalogság is nehezen haladt előre a tűzérőség pedig csak a gyalogság segítségével volt állásba hozható.

Eközben a helyzet az Olt szakaszon még jobban elmérgesedett. Divizzioli alezredes Segesváron át jelentette, hogy Szász-Tyukos, Longodár vonalában sem tud kitarítani és Zsiberkre kénytelen visszamenni. Felderítő osztagaink jelentették, hogy Káczára É. és K. irányból erős ellenséges gyalogság és tűzérőség vonul. (7. sz. mell.)

Mindeme hírek és az előrehaladott idő gyors cselekvésre indították a hadosztályparancsnokot, aki a Kányádról igen lassan közeledő 142. dandárcsoportot be nem várva 13^h 30'-kor kiadta a

támadási parancsot, melynek értelmében Lahne ezredes már készenlétbe helyezett csoportjának egyelőre a messziről látható és tetején erdővel borított D. Teiusului 666. magp. magaslatot kellett elfoglalnia.

A hadosztályparancsnokság a Nyilas kapu magaslatra ment föl és itt a következő kép tárult szemei elé: Közvetlen előtte a 82. gyalogezred és a 43 V. zászlóalj a Páloser B. patak völgye felé lejtő hátakon mint a gyakorlótéren sima előnyomulásban D. Teiusului felé. K-i irányból harci zaj volt hallható, de Klein tábornoktól jelentés még nem érkezett be. A Nagy-Homoród patak völgyében a parancsnokság álláspontjától kb. 8-10 km-re egy hosszú, a Kácza, Homoród útszakaszt teljesen kitöltő csapat- és vonatoszlop D. irányban menetben, melynek éle Homoród községben már benne volt. A valóságban ez volt a 6. román hadosztály másik, a 12. dandára, mely K-i irányból előnyomulva a Kis és Nagy-Homoród patak völgyei közt húzódó magaslatokat harc nélkül átlépte és Darócz, Káczán át Homoród felé tartott. A 6. román hadosztály 11. dandára – mint hallottuk – Klein tábornokkal állott harcban.

Goldbach tábornok úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az Oltót É-on, Alsó-Rákostól É-ra megkerülő 1-2 hadosztályra becsült ellenség Kőhalom irányában az Olt védelmi állást É-ról átkarolólág szándékszik megtámadni. A látható ellenséges oszlop eme román erők egy és pedig a legközelebb megfogható oszlopa. Az első támadási célt tehát ez kellett, hogy képezze. A már megindított támadás iránya a helyzetnek teljesen megfelelt.

Azonban a román oszlop a jó úton sokkal gyorsabban mozgott előre, mint a hepe-hupás kukoricásban előnyomuló székely gyalogezred, amelynek jelenlétéről és egyáltalában a 71. hadosztály zömének Petekre történt előrevonásáról a románok nem tudtak, mert a Nagy-Homoród völgyétől K-re a legegységibb biztosítási rendszabályokat is elmulasztották. Ezért szükséges volt az ellenséget először a harchoz megállítani. Ezen célból a hadosztályparancsnokság a hosszúcsövű 7/14. közepes ágyús üteget a székely rajvonalba előrevonatta és a Káczánál összetorlódó román oszlopokat a határ hordtávvál 15 óra tájban hátban tűz alá vette,

A lövések ugyan nem voltak megfigyelhetők, de a cél eléretett. Az ellenséges oszlopban, mint egy darázsészekben nagy mozgás támadt. A gyalogság és tüzérség látszólag az úttal Ny-ra letért, a vonatrészek vágatában szétbontak. A helyzetet 15^h 30^l-kor a 7. sz. vázlat mutatja. A hadosztályparancsnokság látva azt, hogy a 141. dandár a D. Teiusului-t harc nélkül el fogja érni és

máris hírt kapott arról, hogy Humorodnál igen nagy román táborok vannak (22. hadosztály), 16^h 30'-kor egy második támadási parancsot adott ki, mely szerint Lahne ezredes a 141. dandár parancsnoka a 82 II. III. 43. V. és a csoport után irányított 25. honvéd V. zászlóaljakkal (a Kányádról átvont 142. dandár élzászlóalja) és egy tüzércsoporttal Homoródra előretör, a jelentett ellenségen rajtaüt, foglyokat ejt és azután a D. Teiusului-ra visszamegy és azt megszállja. Lahne ezredes csoportjának támadását Ny-on a Gergeleu-n a 82 I. zászlóalj, K-en Dályánál Kiéin tábornok csoportja biztosítja, utóbbi túl erős ellenséges nyomás elől N. Órhegy 772 magp., Erős tető 777 hárp. vonalába (Kányádtól Ny-ra) tér ki.

Mielőtt azonban eme parancsot a csapatok megkapták volna, az események maguktól vették természetes folyásukat és következőképen játszódtak le. A 6. román hadosztálytól D-re Hévíz mindkét oldalán a 22. román hadosztály az Oltón átkelve imreh alezredes csendőr csoportját visszaszorította és a délután ioiyamán Kőhalomot és Homoródot megszállta. Biztosítás céljából az ellenség a 32. gyalogezredet 2-3 üteggel a Sand B. és Weiherreeg magaslatokra előretolta (román forrás szerint). A székelyek II. és III. zászlóalja a D. Teiusuiui-t 17^hkor elérte. Az ezred terepkutatói a szemben fekvő teknőben a Römerweiden B. patak völgyében megpillantottak egy hiányosan biztosított ellenséges gyalogezredet menetoszlopban. Ez volt éppen az előbb említett 32. gyalogezred. A mozgókonyhákról éppen ebédet osztottak ki. A gyalogság mögött tüzérség és ezután az ezred von at állott.

A zászlóaljparancsnokok gyorsan előrevonták a hátsó századokat és a géppuskákat és a mit sem sejtő ellenségen tüzzel rajtaütöttek, amely súlyos veszteséget szenvedett. Majd a két székely zászlóalj a lejtőn lefelé mint a szélvész rárontott a meglepetésből alig fölcsődött románokra, miközben a szárnyosztagok átkarolva befelé kanyarodtak. A román/tüzérség lekapcsolt és a D Teiusului-n álló géppuskáink ellen teljesen hatástalan tüzet nyitott meg. Ezen lövésektől származtak ama toronymagasságban repülő srapnelek, amelyek az időközben a Nyilas kapuról a D. Dosului-ra előrement hadosztályparancsnokság fölött robbantak.

A hadosztályparancsnokságnak persze fogalma sem volt arról, hogy mi történik. A nyolcvankettesek az ellenséges gyalogságot szétverték és az ütegállásokig előretörtek. Mivel a fogatokat géppuskáink szétlőtték, a lövegeket a román gyalogság siqitve hátrahúzta s menetközben a román tüzérek elismerést érdemlő bátorsággal kartácsokat lőttek ki. Az ellenséges vonat eszeveszetten elmenekült és mint később a lakosságtól hallottuk, épúgy mint a 6. hadosztály szétrebbentett vonata egész az Oltig

ijedelmet és kavardást okozott. A bekerített 32. gyalogezred eme kritikus pillanatában tűnt fel Kácztól D-re a 12. román gyalogezred (6. hadosztály 12-ik dandárához tartozott), mely a bekanyarodó 82.11. zászlóaljat oldalba támadta, úgy, hogy a székelyeknek fokozatosan a D. Teiusului-ra vissza kellett vonulniuk. Az őket követő 12. gyalogezred átmenetileg a hegycsúcsot birtokba vette ugyan, de végül a nyolcvankettesek maradtak a győzők; a 82. 11. század a románokat visszavetette. A sötétség beálltával a két 82-es zászlóalj a D. Teiusului ura volt.'

Az előnyomulás alatt lemaradt 43 V. zászlóalj Kácztól harc nélkül megszállta; t. i. közben onnan a románok (12. gyalogezred) D. Felé elvonultak. A felderítésre előreküldött 82. 7. század 21¹ -kor elérte a Böckelstein 703 magp. magaslatot, anélkül, hogy ellenségre bukkant volna.

A Lahne csoportnak alárendelt 25. honvéd/V. zászlóalj a harcok befejeztével jutott fel a D. Teiusului-ra.

A románok az éj folyamán Kőhalom és Homorodra vonultak vissza, mint ezt másnap felderítő járőreink és sebesült maradozóink jelentették.

Veszteségeink *elég* nagyok voltak. A 82. II. III. zászlóalj 1600 puska ütközetállományából halottakban, sebesültekben és eltűntekben, mely utóbbiakhoz a súlyosan sebesültek is számítandók, 6 tisztet és 335 embert veszített. Az ellenség vesztesége sokkal tetemesebb volt. Felderítő járőreink másnap csak a Römerweiden β. völgyének egy helyén 300-nál több halottat számláltak össze.

A hadosztályparancsnokság a sötétség beálltával Benére ment és ott is éjjelezett. A kivívott sikernek eleinte nem volt tudatában, mert a vezetékes összeköttetések megszakadtak és a jelentések rendszertelenül és elkésve érkeztek be. Sőt ellenkezőleg a Benére befutott hírek a 82. gyalogezred igen súlyos helyzetéről és nagy veszteségeiről számoltak be, ami a hadosztály törzsben nyomott hangulatot váltott ki. Csak másnap lett nyilvánvaló, hogy az első jelentések túlzottak voltak és a románok előnyomulásukat beszüntették.

Nemcsak a 82. gyalogezred, hanem az egész hadosztály igen kritikus helyzetére való tekintettel is, előgondoskodásokat kellett tenni Lahne ezredes támadó csoportjának minden tekintetben biztosított visszavonulására. Ezenkívül az I. tartalék hadtestparancsnokság nemcsak a Kőhalom, Segesvár, hanem a Fogaras, Segesvár út lezárását is a 71. hadosztályra bízta és éppen ebben az időben a parancsnokság tudomása szerint a Fogaras, Segesvár út teljesen szabad volt (Sikorszky csendőrszázados jelentése).

A hadosztályparancsnokságnak természetesen IX./15-én este azzal kellett számítnia, hogy a 2. román hadsereg megkez-

dett offenzíváját az Olt átlépése után folytatni fogja. Ezért a 71. hadosztálynak újból az ellenség elébe kellett feküdnie.

Eme mérlegelésnek megfelelően a parancsnokság IX. 15-én este 23^h-kor Benén a hadosztály zöm visszavételét és másnapi feladatát egységes intézkedéssel, az Qltról visszanyomott leplező csapatok magatartását részletparancsokkal szabályozta. A kiadott intézkedések lényegi tartalma a következő volt:

Lahne ezredes támadó csoportja a D. Teiusului-t IX. 16-án virradatkor feladja és egy század erős felderítő osztag visszahagyása mellett Benén át Erkedre vonul. Hátramenetét a 82./I. zászlóalj a Gergeieu-n, Liposcak ezredes pedig a lemaradt két, a 26. honvéd, V. és a 26. hadtáp/V. zászlóaljjal, továbbá 2 üteggel a Galgen B.-en és Benénél mint utóvéd fedezi. A hadosztály tüzérség 2 közepes ütege még az éj folyamán, a tüzérség zöme az u tövednél visszamaradó 2 üteg kivételével hajnalban vonul vissza. Liposcak ezredes utóvéde Lahne ezredes csoportjának elvonulása után, de nem korábban mint 10^h-kor Erkedre, a 82.1. zászlóalj pedig Rádoson át Zoltánra vonul. Klein tábornok különítménye Derzsen át szintén Erkedre megy.

A hátravont zömök fölött a parancsnokságot IX. 16-án Klein tábornok veszi át és a Segesvárra vezető főközlekedési vonalak elzárása céljából Zoltán, D. Archita 67.3 háromszögelési pont, Erked vonalában védelemre rendezkedik be. A hadosztályhoz épen bevonult tüzér dandárparancsók Falbrecht ezredes alárendeltetett. (8. sz. mell.)

Zábrátzky ezredes a 2. huszárezred zömével és az alárendelt Sikorszky és Divizzioii csoportokkal Szász-Dályától D-re az út mindkét oldalán rendezkedik be. A 2. huszárezred Segesvárra gyalogmenetben beérkezett két százada pedig Rétennél a Fogaras, Segesvár utat zárja el.

Imre h alezredes két csendőr zászlóalja Szász-Kézden gyülekezik.

A 19. népfőlkelő dandár, amelyet a 7. román hadosztály IX., 15-én igen szorongatott Agyagfalva, Vágás, Szt.-Lélek vonalába megy vissza és biztosítja a N.-Küköllő völgyében és attól É-ra a Segesvárra vezető utakat.

A hadosztályvonat IX. 15-én Erkedre előrement harclépcsője (eü. int, löszeroszlopok) Héjjasfalvára küldetett vissza.

A hadosztályparancsnokság szűkebb törzse álláspontját IX./16-án ismét Segesvárra helyezte vissza.

Eme intézkedésekből és parancsokból azt látjuk, hogy Goldbach tábornok, Réten, Zoltán, Erked, Agyagfalva, Szt.-Lélek vonalában az I. hadtestparancsnokság nyomatékos utasításának meg-

felelően a Segesvárra vezető utakat biztosította és ennél a súlyt Erked, Zoltán területére helyezte vagyis oda, ahol a helyzetből kifolyólag a románok támadásával első sorban és már IX./17-én kellett számítani.

Az egész hadművelet felépítését és lefolyását összegezve a következőket állapíthatjuk meg.

Goldbach tábornok a 71. hadosztály gyengébb csapatait 3305 puskát, 6 géppuskát és 6 löveget leplezés céljából az Olt 50 km széles szakaszán Fogaras és Kácza közt visszahagyta. Az ütöképes csapatokat IX./12-én 7000 puska, 22 géppuska, 271 kard és 38 löveg erőben Szász-Budára kb. 1 erős napi menetre hátravonta s majd IX./14-én kb. 1 *gyenge* napi menetre Kányádra oldalt előre-vonta, azon célból, hogy a 71. hadosztály leplező vonala és a 19. népfelkelő dandár Kácza és Lövete közt adódott 25 km széles űrbe benyomulni szándékozó románokra rácsapjon. (6. sz. mell.)

Az oldaleltolást közvetlen követő nap IX./15. hajnalán az egész 2. román hadsereg 4 hadosztállyal és 2 lovas dandárral támadásba ment át és pedig az Olt, Királyhalma, Fogaras szakasza ellen a 3., mögötte a 4. hadosztály vagyis a II. román hadtest. A II. hadtesttől É-ra a III. hadtest és pedig a 22. hadosztállyal arcban Hévízen át Kőhalomra, a 6. hadosztállyal az Oltót megkerülve a Kis-Homoród pataknak Homoród-Oklánd és Mirkvásár szakaszán át a N.-Homoród völgyébe és innen DNy. irányban átkarolólág Kőhalomra. A hadsereg szárnyain a két Calarasi lovas dandár Homoród-Almás, illetve Kis-Sinkre tört előre. A 19. népfelkelő dandárt a román É. (4.) hadsereghez tartozó 7. hadosztály támadta.

A Petek területéről az események folyamán D. irányban megindított ellentámadás, melyet a történelem a pálosi ütközet néven ismer a román 22. és 6. hadosztály belső szárnyait találta.

A pálosi ütközet a támadólagosan vezetett halogató hadművelet igen érdekes és tanulságos példáját nyújtja melynek eredményes végrehajtását az alábbi tényezők segítették elő.

a) Az ellenség szándékának korai és helyes felismerése és ennek megfelelően a saját zöm idejében végrehajtható célszerű eltolása és készenléthelyezése a súlypontképzés elvének szemelőttartásával.

b) Az egyszer helyesnek felismert elhatározás következetes, ingadozás nélküli végrehajtása még akkor is, amidőn az Oltón állott leplező csoportok gyors hátrálása következtében a helyzet kritikussá vált.

c) A hátat mutató ellenséges oszlop által nyújtott kedvező harcászati helyzet felismerése és gyors kihasználása, anélkül, hogy

az ütőképes zöm összes részei beérkezésének bevárásával idő ment volna veszendőbe.

c) A hadosztályparancsnok elhatározása az előnyomuló ellenséges oszloprendszerébe való beletámadásra, meg volt könnyítve ama körülmény mérlegelése folytán, hogy háborúban még nem volt, tapasztalati ellenséggel van dolga. Ennek következtében gyors és erőteljes csapással a román csapatokban kavardást okozhat és az ellenséges vezetést megbénítja”.

Goldbach tábornok eme reményei teljes mértékben valóra váltak.

e) Minden merészség mellet a vezetés körültekintő intézkedései a lökelmet végrehajtó csoport oldalainak biztosítására és később biztosított hátravonására, amelyet a parancsnokság idejében rendelt el s nem engedte magát sem az ellenség által, sem pedig a támadás hosszú kinyújtásával a kapott feladatától – a Brassó, Segesvár út és vasút fedezésétől – eltéríttetni, amelyre kellő időben ismét ráfeküdt, hogy azt az ellenség előtt újból elzárja.

Hogy a döntő támadást végeredményben csak egy 7 puskás és 2 géppuskás századból álló csoport csaknem tüzérségi támogatás nélkül hajtotta végre, annak magyarázata az idő hiányában és a terep nehéz járhatósági viszonyaiban (erős lejték, eső) rejlett.

Itt ismét rá kell mutatnunk ama körülményre, hogy a 82. gyalogezred kivételével a hadosztály összes csapatai csak pár hetes kiképzésben részesült újalakulások voltak. Ezred kötelékek nem állottak fenn. A hadosztály tüzérség 12 ütege részére pedig csak egy osztályparancsnokság volt, ezredparancsnokságok teljesen hiányoztak. Ebből kifolyólag az öszműködés az egyes csoportok közt és az előljáró magasabb parancsnokságokkal hiányos volt.

Mégis eme kis lökem is elég volt ahhoz, hogy a 6. és 22. román hadosztály belső szárnyait rendetlenségbe hozza és az ellenség kezdeményezését megbénítsa. Az eredmény a vitéz és a háború folyamán annyi vért ontott 82. székely gyalogezred érdeme.

A hadosztályparancsnokság az elért siker jelentőségének még másnap sem volt és nem is lehetett tudatában.

A háborúban gyakran előfordult, hogy kis események lettek nagy eredmények kútforrásaivá. Így volt a pálosi ütközettel is.

A 2. román hadsereg ugyanis nehezen megkezdett egyelőre korlátolt célú offenzíváját az Olt átlépésével IX/27-ig, tehát teljes 12 napig beszűntette, ha egyes felderítés és leplezés céljából tett előretörésektől eltekintünk. Eme passzív magatartás oka jöllehet részben az volt, hogy a Dobruzsában bekövetkezett kedvezőtlen események miatt IX 16-18. közt a 21. és 22. hadosztályt kivonták és a Duna szakaszra átvitték, de a 2. hadsereg így is még mindig

három aktív hadosztály és két lovas dandár erős volt. – 42 zászlóalj, 18 lovas századot és 46 üteget számláló (román forrás szerint) négyszeres túlerővel a 71. hadosztályt bármikor és bármely ponton visszavethette, csak éppen akarnia és a román fővezérségnek mernie kellett volna.

Hogy a 2. román hadsereg döntő tettekre ily hosszú időn át nem indult meg, az az előbbi okok mellett kétségkívül a 71. hadosztály vakmerő előretörésének tudható be.

A siker hadászati jelentősége abban domborodott ki, hogy a nyert 12 nap elegendő volt ahhoz, hogy a 9. német hadsereg felvonulását még a Marostól D-re Nagy-Szebennél befejezhesse és IX/26-án a döntő támadást az ott elszigetelten álló 1. román hadsereg jobb szárnya ellen bevezethesse. Csak akkor IX/27-én az 1. hadsereg tehermentesítése céljából kényszerült a 2. román hadsereg IX/16-án abbahagyott támadását folytatni, de már akkor elkésett.

A nagyszebeni győzelem kivívásának lehetősége ilyképen közvetve a 71. hadosztály és tetterős parancsnokának Goldbach tábornoknak nem kis érdeme, aki ezért valamint későbbi az Ojtozi szorosban kifejtett eredményes vezetéséért a Mária Terézia rend lovagkeresztjével tüntettetett ki.

9. FEJEZET.

A 9. hadsereg felvonulásának és csoportosításának fedezése az Olt és N.-Küküllő közti területen IX. 16-26-ig. A 71. hadosztály szervezésének lényegi befejezése.

(Ehhez 3., 4., 6., 8. és 9. mell.)

A 71. hadosztály támadó zömének hátravonása a pálosi ütközetet követő nap IX./16. reggelén tervszerűen, az ellenség zavarása nélkül ment végbe.

Az Oltón állott leplező csoportok előtt is a helyzet lassan tisztázódott. Az ellenség messzemenően nem üldözött, az átkelés kierőszakolása után előnyomulását beszüntette.

Nem akarva a pálosi ütközet leírásánál a tárgykörből kiesni, az Oltón álló csoportoknál IX./15-én lefolyt eseményeket az előbbi fejezetben csak annyira érintettük, amennyire azt az okozati összefüggés megkívánta. Most pedig mielőbb továbbmennénk, megemlékezünk a román folyóátkelésről és a 71. hadosztály leplező csoportjainak harcairól.

A 2. román hadseregparancsnokságnak IX./15-ére szóló támadó intézkedését a 8. fejezetben már ismertettük.

A 3. román hadosztály az Olt folyót Királyhalma és Fogaras közt román ajkú lakosok vezetésével IX. 15-én kora hajnalban 3 csoportban főképen gázlókon lépte át (6. sz. mell. piros.)

A Sikorszky csendőr zászlóalj 5 ellenséges zászlóalj (4. gyalogezred, 28.1. II. és 4. üteg) – a létszámokat alapulvéve, 8 szoros túlerő – támadta meg. A Fogarasra előretolt őrsök a folyótól É-ra Galacznál telepített főellenállási vonalba mentek vissza, amely arcban a románok támadását el is háritotta, de Kálboron és Boholczon át megkerülve a zászlóalj hátrálni kényszerült. Végeredményben a csendőr zászlóalj a N. Sáróstól É-ra fekvő magaslatokon megkapaszkodott és a Ny-on szomszédos 6. lovas dandárral egyetemben Kis-Sink, Nádpaták és Báránykút vonalát tartotta. (8. sz. mell.)

A 6. lovas dandárnak sikerült a 2. Calarasi dandár Voilánál megkísérelt átkelését megghiúsítani.

A Divizzlioi csoportot a románok meglepték. Halmágnál a 39./V. zászlóalj ellen 1 zászlóalj, a 28./III. zászlóalj; a Királyhalmánál biztosító 2./VII. népfelkelő zászlóalj ellen pedig egy egész dandár, a 6. dandár (22. és 30. gyalogezred) 6 zászlóaljjal támadott. Csapataink különösen a 39./V. zászlóalj állásaikat csak szívós ellenállás után adták fel. A később ejtett foglyok vallomásai alapján a Halmágnál átkelt román osztagok igen súlyos veszteségeket szenvedtek; a községnél több száz halott maradt vissza. A román túlerő a 2./VII. népfelkelő zászlóaljat szétszórta, a Divizzlioi csoportnak a hadosztályparancsnokság által Szász-Tyukos, Longodár vonalában elrendelt ellenállásra gondolnia se lehetett. A mintegy 50%-os veszteséget szenvedett csoport Garaion és Zsiberken át kisebb osztagokban IX./15-én délután Szász-Budánál gyülekezett.

Imreh alezredes 2 csendőr zászlóalját az egész 22. román hadosztály támadta. A csendőröket az Al.-Rákoson feküdt ellenes csoport az Olt É. oldalán Kácán át É.-ról megkerülte (6. sz. mell.) s majd az ellenséges hadosztályzöm Ugránál arcban megtámadta. A visszazorított csendőrök mindezek dacára a Kőhalomtól É-ra előkészített állásokban ellenállást fejtettek ki, amely az óriási túlerő miatt tisztok hiányában csak igen rövid életű volt. A románok a folyóátkelés után a támadást hevesen folytatták s Imreh alezredes csakhamar kénytelen volt csoportját Szász-Keresztúrnál gyülekeztetni. A románok Sövénységig üldözték.

Román adatok alapján a 3. hadosztály a folyóátkelésnél 12 tiszt, köztük egy ezredparancsnok és 630 legénység halottat és sebesültet veszített. Ezt a veszteséget a Divizzlioi és Sikorszky csoportok 1430 puskát számláló csapatai okozták. Ebből képet alkothatunk a 39-es debreceni zászlóalj, a csendőrök és népfelkelők

hősies ellenállásáról, továbbá abból is, hogy 1430 emberünk közül csak mintegy 600 tért vissza. Igen sokan megkerülések folytán fogságba estek.

Nem lesz érdektelen a románok eddig észlelt harcjelzését a csapat jelentései alapján jellemezni. Harcfelderítés és biztosítás igen hiányos. Az előnyomulásnál nagyon óvatosak. Rendszerint polgári vezetőket visznek magukkal. A támadást több egymást 100 lépésre követő raj vonalban nagy zaj, kiáltások és kürtszó kíséretében hajtják végre. A kis távolságokon is csoportosan törnek előre. A veszteségekkel szemben nagyon érzékenyek. A közelharcban igen jól verekednek. A szuronyon kívül más közelharceszközt nem használtak. A sikert sohase használják ki. Éjjel a bal karon ismertetőjel gyanánt fehér szalagot viselnek. Felderítő osztagaik különös előszeretettel beássák magukat.

E hézagpótlás után térjünk vissza ismét a IX./16-án történetekre.

A hadosztályparancsnokság IX. 15-én 23 órakor Benén kiadott visszavonulási intézkedését a hadosztály összes részei 16-án délutánig végrehajthatták, mert a románok komolyan nem üldöztek. Kisebb felderítő osztagok az ellenség maradtak.

Goldbach tábornok a hadosztály zömét az Olt mögött 1 napi menetre Szász-Dálya, Zoltán, Erked vonalában (8. sz. mell.) 20 km. szélességben védelemre rendelte. Majd látva azt, hogy a románok nem követik nyomon, az ellenség megtévesztése és korai fejlődésre való kényszerítése céljából még a visszavonulás alatt, de különösen annak megtörténte után, egyes zászlóalj, osztály és század erejű, tüzérséggel is megerősített leplező különítményeket tolt 12-18 km. távolságra, a főellenállási vonal elé. Eme Báránykút és Agyagfalva közt legyezőszerűleg kiterjesztett 44 km. széles leplező öv jobbról a 6. lovasdandár, balról a 19. népfelkelődandárhoz csatlakozott. Ennek oltalma alatt történt a védőállás rendszeres telepítése.

A leplező különítmények ereje és felállítási helye a következő volt: Báránykútról D-re Plosek 2. huszárezredben százados parancsnoksága alatt a Sikorszky csendőrzászlóalj és a 2. huszárezred 4. és 6. százada. Mohától D-re Brokes százados a 2. huszárezred 5., 7. századával, 1 lovasgéppuskás szakasszal és a Va 12./4. hegyi ágyús üteggel. Szász-Fehéregyházánál a 26. honv. V. zászlóalj három százada, 1 népfelkelő lovasszakasz és a V216.10. tábori ágyús üteg. Sövényesen a 82. gyalogezred vadászkülönítménye. A Gergeleu 786 hárp. magaslaton utóbbi zászlóalj egy százada 1 géppuskásszakasszal A Galgen B. 668 magp. hegyen a 25. honvéd/V. zászlóalj 4-ik százada. Az Erős tető 777 hárp-onSztrnyisko százados 27.honv./V. teljes zászlóalja.

Egy szóval az ellenség felől vezető összes közlekedési vonalak és a fontosabb terepszakaszok elzárására tétetett intézkedés.

A hadosztály védelmi csoportosítását és seregvonatának helyzetét IX./19-én a 8. számú melléklet tünteti fel.

A 71. hadosztálynak alárendelt 19. népfelkelődandár hátravonása szintén simán ment végbe. A dandár Szentegyházás-Oláhfaluról IX./16-án átmenetileg Székely-Udvarhelytől K-re Patakfalva, Fenyéd és Zetelaka, másnap IX. 17-én az elrendelt területre, Agyagfalva, Vágás, Szentlélek vonalába ment vissza. Az ellenséget megtévesztendő, a dandárparancsnokság a 89. német hadosztályhoz tartozó 11. dragonyos ezred egyes osztagait portyáztatta az arcvonal előtt.

A dandárparancsnokságot IX. 24-én Szabó ezredestől, Berzeviczy ezredes vette át.

A vasút Héjjasfalváig ugyan ki lett ürtve, de a csapatok ellátására a felvételező állomások csak Szederjes (71. hadosztály) és Székely-Keresztur (19. dandár) vasúti állomásig vonattak vissza.

Segesvárt a visszavonulás hírére a polgári lakosságnak mintegy fele elhagyta. A vezetőhadbiztos nagy mennyiségű élelmi készleteket és a csapatok részére meleg téli fehérneműt vásárolt össze s ezzel a menekülő kereskedők szorult helyzetén is segített. A város környékén táborozó menekültek serege nem akart fogyni. Nyájaik elárasztották az egész vidéket.

Ha az Olt folyóvédelem és a hadosztály most leírt védelmi csoportosítása közt párhuzamot vonunk, (3., 6., 8. sz. mell.) úgy az alábbiakat állapíthatjuk meg.

A 71. hadosztály feladata mindkét esetben azonos volt, t. i. az ellenséget minél hosszabb ideig feltartóztatni és a szomszédos kötelékekkel együtt az Erdélybe szállított seregtestek felvonulását fedezni.

Az Olt szakaszt a hadosztály tekintettel a folyó akadály jellegére, az ott eleve telepített védőállásokra és a mindkét oldali szabad szárnyra nagy, 60 km. széles kiterjedésben a legjobb és megszervezett csapatokkal szállotta meg. A gyengébb, rendezendő és megszervezendő részeket (Divizzióli, Imreh) tartalékba vette. (3. sz. mell.) Később, mint tudjuk, a hadosztályparancsnokság a folyón a gyengébb csapatokból csupán egy egész vékony figyelőleplet hagyott vissza és az ütőképesezőmöt hátul összevonta s majd ezt az események hatása alatt ellentámadás végrehajtása céljából oldalt kitolta, (pálosi ütközet 6. sz. mell.)

A pálosi ütközet után IX./16-ától kezdve felvett védelmi csoportosításnál az ellenkező eljárást látjuk. A hadosztály zöme az ellenség támadásának folytatását várva, aránylag szűk, 20 km. kiterjedésben hátul a Segesvárra vezető főútvonalakat elzáró szabad, természetes akadályokkal nem biztosított területen egy még csak telepítendő védőállásba kerül. (8. sz. mell.) Az állás

berendezésére és a hadosztályt további szervezésére – melyről alább még lesz szó – időt nyerendő alárendelt részek az ellen-ség feltartóztatása céljából messze előre kitolattak és egyben a kapcsolatot a szomszédokkal felvették. Erők híjján egyelőre tartalékot nem lehetett kivonni, már csak azért sem, mert a hadosztály az utolsó 4 nap alatt mintegy 2000 puskát veszítve, ütközet-állományával j0.35-ről 8340-re csökkent.

Látjuk ugyanis, hogy a halogató hadművelet az első esetben az Oltón a kész főellenállási vonalban gyenge megszállással és hátul erős tartalékokkal s majd ellentámadással; míg a második esetben hátul egy nem kész főellenállási vonalban tartalékok nélkül, de messze előretolt leplező különítményekkel volt felépítve és mindkét esetben, mint látni fogjuk, *eredménnyel végrehajtva*.

Eme utóbbi csoportosítás alapját a hadosztályparancsnok ama feltevése képezte, hogy a 2. román hadsereg az Olt átlépése után Segesvár irányában tovább fog támadni. Mert mint már említettük, a pálosi ütközet estéjén, de még másnap is, a hadosztályparancsnokság nem volt az ott elért siker teljes tudatában, sőt minden oka meg volt rá, hogy az Oltról hátráló leplező csoportok mögé, sietve megbízható erőket állítson.

Felvethető ama kérdés, hogy vajjon szükséges volt-e a hadosztály zömöt az Olttól mindjárt egy napi menetre (25 km.) visszavenni s nem lehetett volna a feladatot egy előbb fekvő szakaszban megoldani?

A helyzetet utólagosan a ma rendelkezésünkre álló adatok alapján vizsgálva, ez kézenfekvő megoldás lett volna, mert a 2. román hadsereg tényleg megállott. Az események közepette és azok homályában azonban a vezető sohase láthat oly tisztán, mint azok megtörténte és a kiváltott hatások jelentkezése után, még kevésbé pedig oly világosan, mint a történeti adatokra támaszkodó kutató.

A 71. hadosztály parancsnoka az ellenséges vezetés észszerűségére építette fel IX. 45-én és 16-án tett intézkedéseit. De nem is tehetett volna mást. Az áttekintést megnehezítette a nagy, egy hadsereghez illő kiterjedés, amelynél a hadsereg összekötő és híradó apparátusa hiányzott, viszont szervezési tekintetben a még mindig be nem fejezett és még hozzá az ellenség előtt tovább folytatandó munkák és rögtönzések állandó súlyként nehezedtek a vezető vállaira.

Az előljáró I. német tartalék hadtestparancsnokság von Morgen altábornagy IX. 17-én, amidőn látható volt, hogy a románok az Oltról nem nyomulnak előre, kérdést intézett Goldbach tábornokhoz az iránt, hogy melyek voltak a 71. hadosztály ily kiadós hátra-

mozgásának okai, mert a 6. lovasdandár nem ment ilyen messze hátra. Itt megjegyezzük, hogy az Olt mögött balszárnyával Kis-Sinknél állott 6. lovasdandár ellen IX. 15-én Voilánál csak a 2. Calarasi dandár, nem pedig az egész 2. román hadsereg támadott. Helyesnek véljük, ha a hadosztályparancsnok tárgybani jelentését, amely egyben elhatározását tisztán megvilágítja, szószerint idézzük:

„A tartalék had testparancsnokságnak!

Szeptember 14-én este a 71. hadosztály Fogaras, Homoród-Kőhalom vasúti állomás, Homoród-Karácsonyfalva vonalában parancs szerint gyenge erővel állott. Eme 60 km. széles arcvonalat összesen 3500 puska, 4 géppuska és 9 löveg tartotta megszállva. 14-éről 15-ére virradó éjjel az ellenség az egész arcvonalat megtámadta és viaszorította.

A Divizzoli csoport szigorú parancsot kapott, hogy Buchhorn 650 magp. (Szász-Tyukostól ÉNy-ra), Dósul Padurei és a Longodártól É-ra fekvő magaslat vonalában újból állást vegyen.

A Divizzoli csoport röviddel ezután jelentette, hogy az elrendelt állást lehetetlen tartania és kényszerül tovább visszamenni. Eme csoportnak több ellenálló erőt adandó, a 2. huszárezred élészállítmányával Héjjasfalván kirakott ezredparancsnokát személyesen utasítottam, hogy ezredével a Divizzoli csoport támogatására siessen.

A csendőr népfelkelőezred 15-én korán reggel Kőhalomon át visszament, miután bal szárnyát az ellenség átkarolta és Káczán keresztül megkerülte. Az ezred a Kőhalomtól É-ra fekvő magaslatokon újból rövid ellenállást fejtett ki, majd általában Sövénysegen át viaszorított. Az ezredparancsnok jelentette, hogy az ellenség Kőhalomon át Sövénysege felé nagy erővel előnyomul. Eme két népfelkelő zászlóalj, amely tiszték hiányában különösebb harcértéket nem képviselt, egy hátrább fekvő szakaszba kellett vonni, ahol az ellenségtől elválasztva gyülekeztetésük újból lehetséges volt.

A hadosztály zömével Galgen B. Verőfény tetővonalából – a Gergeleu és a Homoród-Szentpáltól Ny-ra fekvő magaslatok kézbentartása mellett – Homoród (helység) irányában végrehajtott ellentámadás természetesen csak rövid lehetett, mert a támadás megindításának időpontjában a hadosztályparancsnokságnak tudomása volt arról, hogy Zsombornál mindhárom fegyvernembeli erős ellenség áll, és egy erős ellenséges oszlop Kőhalomról Sövénysegre menetben volt.

Eme 15-én tett elhatározásomat még az sem módosíthatta volna, ha eleve tudtam volna, hogy a 6. lovasdandár a légvonalban 40 km-re fekvő Fogarastól É-ra még 16-án este is ki fog tartani.

Az erőteljesen vezetett lökés úgy látszik célját teljesen elérte, mert a 71. hadosztály szakaszában előnyomuló három ellenséges hadosztály (a valóságban négy hadosztály és egy lovas dandár volt) minden látszat szerint pillanatnyilag tényleg nem nyomul előre. Sőt egy most beérkezett jelentés arról számol be, hogy a Sövénységen át előnyomult ellenséges oszlop 16-án délelőtt állítólag- Ismét Kőhalomra vonult vissza.

Az ellenséggel az érintkezést fenntartandó még 15-én este az összes harccsoportoknak elrendeltem, hogy az ellenségen felderítő osztagokat hagyjanak vissza.

Ez úgy látszik megtörtént, mert most jelentések érkeznek be, amelyek egyébként is a nagy távolságokra való tekintettel előbb nem voltak várhatók.

A 15-ik esti elhatározásomat a hadtestparancsnokságnak jelentettem és az tudomásul vétetett.

Végül jelentem, hogy különösen az ütőképes, az ellentámadásra alkalmazott tartaléknak az ellenségtől való elválasztása azon – ugyan nem jelentett – célból történt, hogy a viszonyok némi tisztázása után azokat más irányban ismét újból támadólagosan alkalmazhassam.

Goldbach tábornok.”

A hadosztályparancsnok eme indokolásához minden magyarázat fölösleges és az adott viszonyok közt lényegesen mást tényleg nem lehetett volna cselekedni.

A hadosztályzóm eme említett újbóli támadólagos alkalmazását azonban egyelőre sürgős szervezési teendők kitöltték. Mindezekről később emlékezünk meg s most áttérünk az ellenségre.

A románok a pálosi ütközetet követő napokban egész IX. 22-ig a 71. hadosztály és a 19. népfőkelő dandár előtt mondhatni csaknem teljesen tétlenül viselkedtek. Eljárásuk szinte egész érthetetlen volt. Előcsapataik Kálbor, N.-Sáros, Kóbor, Garat, Pálos, Kányád, Oczfalva, Farczád, Szi.-Lélek vonalában és a mögött a közlekedési vonalak mentén és az uralgó pontokon támpontszerű fedezékeket építettek. (8. sz. mell.) Ezeket század és zászlóalj erejű osztagokkal hol megszállták, hol kiürítették, látszólag minden rendszer nélkül előre- és hátrameneteltek, előretolt különítményeinket itt-ott megközelítették, de már az első lövésekre visszamentek. Azt a látszatot keltették, hogy gyakorlatokat folytatnak. Az 1. hadsereg arcvonalának egy másik helyén birtokunkba került román utasításból tényleg kivehető volt, hogy a magasabb parancsnokságok a csapatokat kisebb „manőverek” megtartására szólították fel.

Míg az ellenség ilyképen a 71. hadosztály tovább szervezési munkáinak folytatására időt adott, addig az É-i szomszédot hevesen támadta.

A 19. népfelkelő dandárral határos Csécsi 1. népfelkelő huszárdandár, melynek kötelékében a hadrendileg a 71. hadosztályhoz tartozó kombinált boszn.-hercegovinai gyalogezred harcolt és a Gl. hadosztály kényszerült IX. 20-án egy hátrább fekvő állásba kitérni.

Az 1. népfelkelő huszárdandár jobb szárnyával Korond Ny-ig hátrált. Emiatt a 19. népfelkelő dandár kénytelen volt bal szárnyát Sz.-Lélekről Szt.-Mihályra visszakanyarítani és az eddig a jobb szárnya mögött a N.-Küküllő völgyében állott 1. III. népfelkelő zászlóalj tartalékát a bal szárnya mögé eltolni és lovaszázadát a Csécsi dandárral való összeköttetés céljából Pálfalvára kikülöníteni. (8. sz. mell.)

A hadsereg északi szárnyának megszilárdítása céljából az 1. hadseregparancsnokság a 39. honvéd és a 72. közös hadosztályt a 61. honvéd hadosztály két oldalán vetette be és a 89. német hadosztályt Marosvásárhelyről az 1. népfelkelő huszárdandár mögé Kisbédre vonta előre. (Lásd 8. sz. szövegvezetést.)

Nemsokára rá a jobb szomszéd is súlyos helyzetbe került. Ugyanis a Maros völgyében Gyulafehérvár környékén a 9. német hadsereg (187., 76. hadosztály és az Alpenkorps) kirakása és gyülekezése folyamatban volt. Erről a 71. hadosztályparancsnokság az I. hadtest IX. 20-iki parancsából értesült, amelyben a két hadsereg közti sávhatár – egyben a 71. hadosztály Ny-i határa – Báránkyút, Jakabfalva, Erzsébetváros, Mikefalva vonalában adatott meg. (8. sz. mell.) A már beérkezett 187. német hadosztály a Hátszegnél betört ellenséget (1. román hadsereg 11. hadosztálya) kiverte és N.-Szeben felé vonult, az Alpenkorps Alvincznál gyülekezett, a 76. német hadosztály él szállítmányai Tövisnél beérkeztek.

Úgy látszott, hogy a románok sejtettek valamit, mert IX. 22-én az 1. román hadsereg Nagyszeben előtt álló jobb szárnya (13., 23. hadosztály) támadásba ment át és a 71. hadosztály és 51. honvéd hadosztály közt biztosító Schmettow lovas hadtestet Nagyszeben és Szakadat közt benyomta. Ma már tudjuk, hogy eme 15 zászlóaljjal végrehajtott támadás csupán korlátolt céllal a román állások kedvezőbb vonalba való előrevitelét célozta. A Schmettow hadtest 3. német lovashadosztályának részei és az 1. közös lovashadosztály 7. dandára jó darabot visszamentek, de az 1. lovashadosztálynak 6-ik, a 71. hadosztállyal közvetlenül határos dandára az Oltón tartotta magát.

A vezetés a helyzetet komolynak ítélte meg. Az I. tartalék hadtestparancsnokság IX. 24-én kiadott parancsában nyomatékosan utalt arra, hogy a 9. német hadsereg megindult támadó csoportosításának biztosítása érdekében a 71. hadosztály jobb szárnya föl-

tétlenül tartsa fenn a kapcsolatot a 1. lovashadosztállyal. A hadtestparancsnokság egyben a 89. német hadosztályt Segesvárra irányította, ahova az IX. 27-én be is érkezett.

Eközben a 71. hadosztály előretolt különítményei élénk felderítő tevékenységet fejtettek ki. és a románok első vonalába ismételve betörve, számos foglyot ejtettek. Utóbbiak kihallgatása alapján a következő román csapatok állapították meg. (8. sz. mell.) A hadosztály jobb szárnya előtt N.-Sáros, Kóbor területén és amögött a 4., 5., 6., 20. gyalogezred és a B. Calarasi ezred. A bal szárny előtt Garat, Pálos, Dálya területén a 22., 30. és 12. gyalogezred, a 19. népfelkelő dandár előtt a 11., 13., 14. gyalogezred és a 4. vadász zászlóalj. A foglyok bemondása alapján tehát a 2. hadsereg 3., 4., 6. hadosztálya és sereglövasság, továbbá az É (4.) hadsereg 7. hadosztályának jelenléte nyilvánvaló volt, ami a valósággal teljesen egyezett is. Az 5. román hadosztály távollétét a hadosztályparancsnokság csak most állapíthatta meg, mert a részben ebből szervezett 22. hadosztály is ekkor ment el.

A 71. hadosztály arcvonala előtt IX. 22-től kezdve igen gyakori hátramenetek és előremozgások állapították meg. A parancsnokságnak az volt a benyomása, hogy a románoknál felváltások s esetleg erőkivonások történnek. Ezt megerősíteni látszott a 13. repülőszázad légi felderítése is, mert ép 22-én és 23-án Homoród-Oklánd és Fogarasnál nagy táborok voltak láthatók.

Ugyanekkor az ellenség a hadosztály közepe és bal szárnya előtt tevékenykedni kezdett.

Miután a Gergeleu és a Galgen B-en állott 1-1 század erejű különítményeinket IX./22-én átmenetileg visszaszorította, IX. 23-án a Hójasos hegy 780 magp-on álló Sztrnyisko százados 27. honvéd V. zászlóalját Miklósfálvári 3 zászlóaljjal 2 üteg támogatása mellett megtámadta. A honvédek derekasan tartották magukat és csak az Erős tetőt adták fel, a melyre egy század volt előretolva. (8. sz. mell.)

A hadosztályparancsnokság a Sztrnyisko 27. honv., V. zászlóaljat a 12.6. hegyi ágyús üteggel megerősítette. Majd a Galgen B-ről és a benei vasúti alagútról ezalatt visszanyomott 25-ös honvéd századot a zászlóaljra emelte (¹25. honvéd V.) és 2 előrevont üteg, valamint a páncélvonat támogatásával IX. 24-én az elvesztett területet visszafoglalta.

IX. 25-én az ellenség Kányád, Petek, Pálos és Sövényesség vonalából 20 km. szélességben összesen 9 zászlóaljjal több üteg támogatása mellett ismét támadásba ment át. Különítményeink a többszörös túlerő elől kitérésre kényszerültek. A hadosztályparancsnokság nem akarva újabb erősítések kiküldésével az erőket szétforgácsolni, eme az arcvonal bal szárnyán álló leplező különít-

ményeket hátrább állította fel és pedig a Gergeleu-n állott századot Rádostól 2 km. K-re, a V[^]S honvéd V. zászlóalj a Galgen B-ről az Erkedtől 3 km. K-re fekvő szorosba, a 27. honvéd/V. zászlóalj pedig a Hőjagos tetőről a Lik tetőre 816 hárp-ra. A románok a Derzs, benei vasúti alagút és a Gergelen vonalában megállapodtak és magokat ismét beásták.

A 71. hadosztály bal szárnyán lezajlott román vállalkozások, a sejtett átcsoportosítások, a Schmettow lovas hadtest elleni támadások, a Nagyszebennél folyó saját támadási előkészületek alapján a hadosztályparancsnokság számított azzal, hogy a közeli időben az ellenség a 71. hadosztály jobb szárnya és az 1. lovas hadosztály ellen nagyobb szabású támadásba fog átmenni, azon célból, hogy 1. hadseregének Nagyszebennél álló jobb szárnyát tehermentesítse.

Erre való tekintettel és az I. hadtestparancsnokság utasításainak is megfelelően, miszerint a 71. hadosztály jobb szárnya Jakabfalva, Hegen, Szász-Dálya vonalában minden eshetőségre föltétlenül tartson ki, a hadosztályparancsnokság a 71. hadosztály és a 19. népfőkelő dandár esetleges visszavételére szóbeli utasításokat adott ki. Ezek értelmében a 71. hadosztály Jakabfalva, Hegen, Volkány, Szász-Kézd, Szederjes, a 19. népfőkelő dandár Fiátfalva, Székely-Keresztur, Gagy vonalába lett volna visszaveendő olyképen, hogy a súlypont Hégenre kerüljön. Utóbbira nézve bevezető rendszabályok tétettek. Egyúttal intézkedett a N. Küküllő vonalának támpontszem megerősítésére és a 9 Küküllő híd elrombozásának előkészítésére.

Eme előkészületek nem tévesztendő össze ama rendszabályokkal, amelyeket az 1. hadseregparancsnokság a 20 km-el hátrább fekvő Kis-Küküllő és Maros vonalának megerősítésére még a háború kitörése előtt foganatosított, hogy szükség esetében az egész 1. hadsereget erre a szakaszra vegye vissza.

Ezek után vázoljuk röviden a román oldalon tényleg megtörténtekeket. A 2. román hadsereg az Olt átlépése után IX., 16-án offenzíváját átmenetileg beszüntette. Eme elhatározás okozati tényezői az alábbiak voltak. A 21. és 22. hadosztály IX./16-18. közt történt kivonása és átirányítása a Mackensen által fenyegetett Duna arcvonalra, a 71. hadosztály pálosi ellencsapásában megnyilatkozott aktivitás az eddig csak minduntalan visszavonult védő részéről, az 1. lovas hadosztály sikeres ellenállása az Olt É.-i partján és a román hadvezetőség aggályai a D. arcvonal válságos helyzete miatt.

A 2. román hadsereg a 21. és 22. – hadosztály kivonása után még mindég-, mint már egyszer megjegyeztük, 3 hadosztály és 2 lovas dandárból azaz összesen 42 zászlóalj, 18 lovasszázad és 46

ütegből állva a 71. hadosztállal szemben négyszeres túlerőt jelentett, nem számítva a 4. hadsereg D. szárnyán a gyenge 19. népfelkelő dandárral szemben működő igen erős 7. hadosztályt (21-1-14.) De a román hadvezetőség nem volt e túlerő tudatában. Ahelyett hogy tovább támadott és a 71. hadosztály kialakulóban levő védelmi szervezetét felborította, sőt magát a hadosztály további megszervezését lehetetlenné tette és ezáltal a 9. hadsereg nagyszebeni előkészületeit meghiúsította volna, bármily hihetetlenül hangozzék is, visszament az Olt mögé.

Erős előcsapatoknak az Olt Ny.-i oldalán az eddigi vonalban való visszahagyása mellett a hadosztály zömök külön-külön fokozatosan hátramentek. És pedig a 4. hadosztály zöme, Kálbor, Felmér, Fogaras, területéről (8. sz. vázlat) O-Sinka, Persány körletébe, a 3. hadosztály Szász-Tyukos, Kőhalomról Olt-Bogátra és attól D.-re, a 6. hadosztály a Nagy-Homoród völgyéből a Kis-Homoród, Zsombor, Mirkvásár körzetébe. A 2. Calarasi dandár 1 vadász zászlóalj és 1 üteggel megerősítve a fogarasi medencében Al. Utsa irányában az 1. hadsereg jobb szárnyává], a 3. Calarasi dandár Homorod-Almásról, Lövétén-át az É. (4.) hadsereg bal szárnyával veszi fel az összeköttetést.

A hátramozgásokat a 2. hadsereg hadosztályai minden különösebb összhang nélkül IX./19-23. közti időben hajtották végre. Ezek voltak azok a mozgások, amelyeket a 71. hadosztály földi és légi felderítése megállapított és a melyekből a hadosztályparancsnokság tévesen felváltásokra és átcsoportosításokra következtetett, mert hiszen nehezen jöhetett volna arra a gondolatra, hogy a 2. román hadsereg az Olt mögé visszamegy.

A románoknak a 71. hadosztály leplező különítményei ellen IX. 20 után korlátolt céllal végrehajtott s fenn már letárgyalt támadásai eme hátramozgások leplezésének s nemkülönben a felderítés szolgálatában állottak.

A román hadvezetőség még akkor sem merte a 2. hadsereget megindítani, amidőn az 1. hadsereg nagyszebeni jobb szárnyának kényes helyzete által indítatva (az Alpen-Korps megkerülő mozdulata a hegységben) a 2. hadseregparancsnokság ezt már IX. 24-én maga is javasolta. Csak a mikor az 1. hadsereg jobb szárnyának kétségbeejtő helyzete parancsolólag megkívánta, csakis akkor IX./27-én adta ki Bukarest a támadó parancsot. Erről a következő fejezetben lesz szó.

Az események ismertetése után szóbajöhet ama kérdés, hogy nem lett volna-e célszerű a 71. hadosztály zömét ismét összefogni és a Fogaras, Kőhalom vagy Székely-Udvarhely irányában mozgolódó románokra ismét rácsapni, mint ahogyan ez IX./15-én

Pálosnál történt és a mire Goldbach tábornok az 1. hadtestparancsnoksághoz intézett s az előzményekben szószerint ismertetett jelentésében célzást tett.

Egy újabb ellentámadásnak kétségtelenül meg lett volna a hatása. Azonban a hadosztály támadólagos alkalmazását ezúttal sürgős szervezési teendők nem tették kívánatossá. Erre csak később kerülhetett sor.

A teljes kép kedvéért szükségesnek tartjuk a 71. hadosztály további kiépítését és megszervezését is ismertetni, annyival is inkább, mert mindez az ellenség előtt történve állandó készületben folyt le.

Mindenek előtt célszerűnek látszott az Imreh csendőr ezredet, egyelőre annak I. és II. zászlóalját a többi csapatokra felosztani, mert az ezred számára kért tiszteket, felszerelést, segédalakulatokat és ellátó szerveket az 1. hadseregearancsnokság szállásmesteri osztálya nem tudta rendelkezésre bocsájtani. Az ezred a hadseregearancsnokság hozzájárulásával a kombinált Divizzioli gyalogezredre IX. 23-ig olyképp osztatott fel, hogy a honvédségben szolgált népfelkelő csendőrök a m. kir. 2. VII. népfelkelő zászlóaljba (460 fő) a közös hadseregben szolgáltak pedig a 39. V. és 43., V. közös zászlóaljakba (890 fő) soroltattak be. A III., a Sikorszky zászlóalj az ellenséggel szoros harcérintkezésben állott s ezúttal nem volt felosztható.

Az eddigi tapasztalatok alapján szükségesnek bizonyult a hadosztály kötelékében még megmaradt népfelkelő zászlóaljakat – a magyar 2./VII. népfelkelő zászlóalj kivételével – a hadrafogható emberek kiválasztása és visszatartása mellett végleg hátraküldeni, így a 26./V. horvát népfelkelő zászlóaljból egy harc képes század alakítottatott és a m. kir. kombinált Liposcai honvéd gyalogezredbe osztatott be. A 2. bosznia-hercegovinai hadtáp zászlóaljból már kivont 1 század – amely eddig a hadosztályparancsnokságnál a törzsszázad szolgálatát látta el – a kombinált Kopfstein bosznia-hercegovinai gyalogezredbe lett beosztandó. Mivel eme alakulatok orosz puskákkal voltak ellátva és új csapattesteiknek pedig Manlicher puskájuk volt, az egységes felfegyverzés érdekében a hadosztályparancsnokság ismételten 2100 db. Manlicher puska sürgős kiutalását kérte.

Felsőbb rendeletre a hadosztály még megmaradt román nemzetiségű legénysége magyarokkal kicserélendő volt, nevezetesen a 2./VII. népfelkelő zászlóalj 80 román ellenében a székesfehérvári 17. honvéd gyalogezredtől 290 főt, a 82. gyalogezred 1020 román helyett a 12., 19., 23. és 26. közös magyar ezredektől összesen 1000 főt, a 43./V. közös zászlóalj 294 leadása mellett a 83. közös gyalogezredtől 200 főt kapott.

Lassanként kezdtek a kért kiegészítések is beérkezni. Kiegészítést és segédalakulatokat kaptak: a 82. gyalogezred 1 géppuskás osztagot, 1 gyalog ágyús szakaszt és 1 utász szakaszt; a 39. V. zászlóalj 1 géppuskás osztagot; a 43./V. zászlóalj 200 fő kiegészítést és 1 géppuskás osztagot; a 2.,VII. népfőlkelő zászlóalj 1 géppuskás és 1 utász osztagot. A kombinált gyalogezredek számára kért ezredtörzsek nem voltak megadhatók. Felsőbb parancsra a különböző származású zászlóaljak gazdaszatközigazgatásilag önállóak maradtak.

Falbrecht ezredes, a hadosztály részére kijelölt tüzér dandárparancsnok beérkezéssel a tüzérség szakszerű megszervezése is megtörténhetett. A hadosztály 13 ütege mellett mint már tudjuk csak egy szervezetszerű tüzér osztályparancsnokság volt. Minden üteg külön-külön egy kis lőszeroszloppal rendelkezett, amelyek a határországban az illető üteggel egyidejűleg állítottak fel. Ebből kifolyólag a hadosztály tüzérség központi harcászati vezetése – amire eddig a nagy kiterjedése folytán ugyan nem igen volt szükség – lehetetlen, a lőszerellátás pedig igen körülményes volt.

A 16. 9., 10., 11., 12. tábori (könnyű) ágyús ütegek fellett egy megszervezett, a IV. osztály parancsnokság állott. Eme egységek Becker százados parancsnoksága alatt rögtönzött ezred és osztály parancsnokság felállításával mellett egy ezredbe szerveztettek, amely a hadosztályparancsnokság javaslatára később a m. kir. 71. honvéd tartalék ágyús ezred elnevezést kapta. Az ezred egyes ütegeihez tartozó páncélozott vagy országos járművekből álló kis lőszeroszlopok összevonásával 2 homogén, a 71./1. és 71./2. számú ágyús lőszeroszlop alakított olyképen, hogy mindkettő 4-4 szakaszba szervezve, az 1. és 2. szakasz páncélozott, a 3. és 4. szakasz országos járművekből állott. így kikülönítés esetén minden üteg a ráeső egy páncélozott és egy országos járműves szakaszt magával vihetett.

A 71./1., 2., 3. honvéd tarackos ütegek ezredparancsnokságának beérkezéig a harcászati vezetést osztály parancsnoksági hatáskörrel Mihalovits százados rögtönzött törzse látta el. Az ezred 4-ik ütege az 1. népfőlkelő huszár dandárhoz került s bevonultatását a parancsnokság hiába szorgalmazta. Az ezred lőszeroszlopai nem vonulván be, a hadosztályparancsnokság már korábban a 11./30. hadtápvonatszakszakt 71./1. számú tarackos lőszeroszloppá szervezte át.

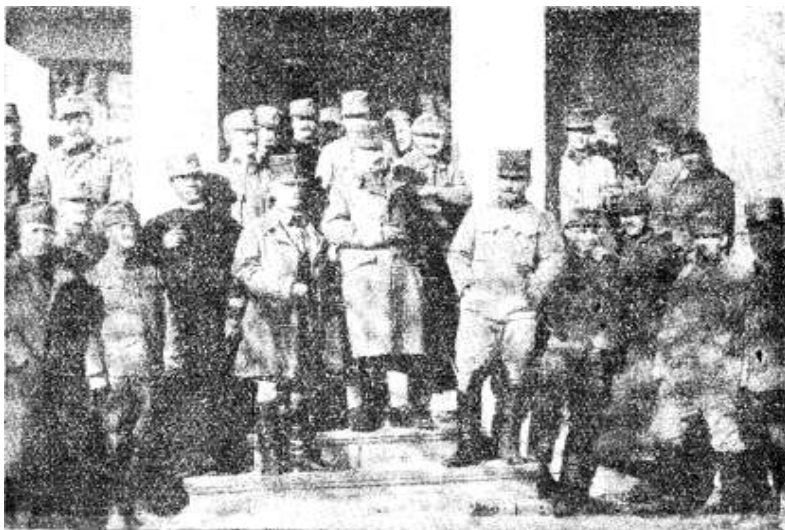
A hadosztály tüzérség többi egyes önálló ütegeinek külön-külön kis lőszeroszlopait az űrméreték és a lövegminták különbözősége folytán nem volt tanácsos összevonni.

A gyalogság részére a 11./29. hadtápvonatszaksz mint 71./1. számú gyalog lőszeroszlop alakult meg.

Végeredményben tehát a 71. tüzér dandár 13 üteget a következőképp szervezte meg: egy tábori ágyús ezred négy üteggel ($\frac{1}{2}$ üteg beérkezése még esedékes volt), egy tábori tarackos ezred 3 üteggel (a 4-ik más seregest kötelékében), egy önálló tábori ágyús üteg, 2 önálló hegyi ágyús üteg, egy önálló hegyi tarackos üteg, egy önálló közepes ágyús üteg, egy önálló közepes tarackos üteg és ezenkívül még Balavásárnál a K. Küküllő állás mentén 1, 12 cm-es 01-es mintájú elavult üteg fogatolás nélkül, amely már Königratznél szerepelt.

A lőszerrel való intézkedést megnehezítette ama körülmény, hogy lőszertelep parancsnokság szintén hiányzott, azt is rögtönözni kellett. Hiányzott továbbá a tüzér javító műhely, úgy hogy az anélkül is elhasznált lövegek nagy százalékát állandóan Kolozsvára a 13. tüzér szerszázhoz kellett küldözgetni.

Mindeme átszervezési munkálatok a IX. 16-30. közti időben széttagolt harccsoportosításban, az ellenséggel érintkezésben és többnyire tapasztalatlan tartalékos tisztek és pár hetes kiképzésben részesült legénység közreműködésével folytak le. Ha meggondoljuk, hogy már békében is ilyfajta átszervezgetések a laktanyában,

A 71 Hadosztályparancsnokság törzse

Jobbról balra első sorban: Gébért vkb. s/ds. f. b. és! c, Dr. Török vezetőorvos. Bangha ttk. szds. tüz. dd. vezérkari tisztje, Hajnóczy vkt. szds., I. a., kiszlint; vkt. érti. vezérkari főnök, Goldbach tbk. ho. parnok, Falbrecht ezds. tü.;ld. paniok, róm. kat. táb. lelkész, Deutsch éleim. ti. – Második sorban: Möss vezető hadbiztos, Szitánvi hogy. és gróf Telekv fhg. parórtisztek, a kettő között Wünscher hdgy. hivat. vezetője, Hrandl törzss./dpk, Andretti ihdgy. parórtiszt ref. tábori lelkész, Reissmayor szds. irodavezető, Beánszky nuisz. törzstiszt, Telkessy szds. téparnok.

ahol a csapat együtt van mily kavarodást idéznek elő, elképzelhetjük, hogy a munka mekkora súrlódásokkal járt s az egyes parancsnokságok mily odaadó tevékenységét követelte.

A teljesség kedvéért megemlíjtük, hogy a hadosztályparancsnokság tágabb törzse 1 vezérkari tiszttel, a szolgálati ágak vezetőivel és a törzscsapatokkal Wohlyniából csak IX., 14-én, tehát a 3-ik hadműveleti héten érkezett be Segesvárra.

A hadosztály ez időben kapta az első és egyetlen páncélgépkocsit, a 24. sz. fényszóró osztagot, a 8./12. sz. tábori kórházat, az 1. sz. vonatpóttelpepet, egy hadtest sütődének 3 kemence részlegét és a 98. sz. hadihídoszlopot.

A 71. hadosztálynak alárendelt igen alacsony létszámú 19. népfelkelő dandár részére legénységi pótlás nem volt kiutalható, ez csupán 4 géppuskás szakaszt kapott.

A románok által megszállt területről összegyűjtött katonaköteles székely újoncok kiképzése Tonetti 82-es százados parancsnoksága alatt Révkirályhágón történt.

A 71. hadosztály és 19. népfelkelő dandár hadrendjét IX., 27-én a 9. sz. mell mutatja, mellyel szemben a 2. román hadsereg a 4. sz. mellékletben feltüntetett szervezésben állott.

Ezek előrebocsájtása után megérthetjük a 71. hadosztályparancsnokának azt az elhatározását, hogy ellentámadásoktól egyelőre eltekintett s előbb hadosztályát szervezte meg, amihez neki a 2. román hadsereg meglehetősen időt adott. – Ettől eltekintve a tüzérségi lőszerhelyzet se volt biztató, mert az 1. hadseregparancsnokság az utánszállítást a 71. hadosztály részére egyelőre beszüntette. A hadosztálynál meglevő két javadalmazással pedig igen kellett takarékoskodni.

10. FEJEZET.

A 71. hadosztály halogató harcai Segesvártól DK-re a 9. német hadsereg nagyszebeni csatájának fedezése érdekében. A 2. román hadsereg tehermentesítő támadása IX./27-30-ig.

(Ehhez 8., 9., 10. sz. mell.)

Szeptember 27. és 28.

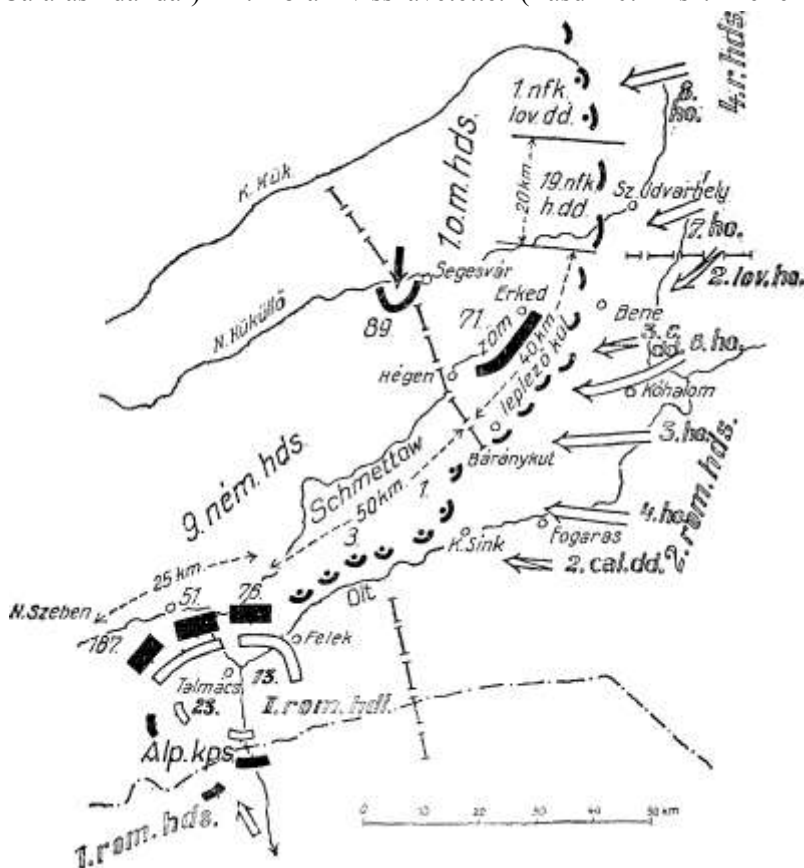
Az előbbi fejezetben említettük, hogy a 71. hadosztályparancsnokság az arcvonala előtt IX., 23-ig észlelt hátravonásokból tévesen felváltásokra és átcsoportosításokra következtetett, amikor a valóságban a 2. román hadsereg zömével az Olt mögé ment vissza.

A 9. hadseregnek Nagyszebennél IX. 26-án megindult hadműveletével kapcsolatban a hadosztályparancsnokság azt tétélezte fel, hogy a bal szárnyára átcsoportosított 2. román hadsereg az 1. román hadsereg nagyszebeni jobb szárnyának tehermentesítése céljából az Olttól É-ra fekvő területen támadni fog.

A hadosztályparancsnokság feltevésében a támadást illetően ezúttal nem tévedett.

Az ellenséges támadás IX./28-án egyelőre a 71. hadosztályt és az 1. lovas hadosztályt érte.

A 71. hadosztály előretolt leplező különítményeit és pedig Plosek századost Báránkyútról, Brokes századost Moháráról, a 26. honvéd V. zászlóaljat Szász-Fehéregyházáról, a 82. vadász különítményt Sövénységről összesen 16 megállapított ellenséges zászlóalj, több lovasszázad és üteg (6. hadosztály, 3. hadosztály részei és 3. Calarasi dandár) IX. 28-án visszavetette. (Lásd 10. sz. melléklet)

6. sz. szövegábrázolás.

Az 1. hadsereg-parancsnokság repülői Köhalom, Alsó-Komána, Sárkány és Fogaras területén Ny. irányban haladó nagyobbszabású vonatmozgásokat állapítottak meg.

A hadosztályparancsnokság ebből már egész tisztán látta, hogy a román támadás célja az, hogy a 71. hadosztályt és 1. lovas hadosztályt visszavetve vagy áttörve az Olt mentén a 9. hadsereg által szorongatott I. román hadtest segítségére siessen.

A hadászati helyzet IX.,'27-én a valóságban olyan volt, mint azt a 6. sz. szövegvázat ismerteti.

Ebből minden további magyarázat nélkül látható a 71. hadosztály fontos és nehéz feladata az 1. és 9. hadsereg közti összefüggés fenntartásában. A nagyszebeni csata eredményes eldöntése lehetőségének kulcsa a 71. hadosztály és az 1. lovas hadosztály kezeibe volt letéve. E seregtesteknek a támadó 2. román hadsereget a nagyszebeni csatatértől minden áron távol kellett tartamok.

A 71. hadosztály leplező különítményeit visszavető ellenséges támadás, a légi felderítés megállapításai kényszerítő erővel mutattak annak szükségességére, hogy a hadosztály jobb szárnyával minél ^nesszé előbb tartsa fenn a kapcsolatot a 6. lovas dandárral. (1. lovas hadosztály.)

A hadosztályparancsnok ezért a főellenállási vonal felé hátráló különítményeket újból előrerendelte, nevezetesen, Plosek és Brokes százados csoportjait a Koppen auf Dumbrava 706 hárp., Pusztá hegy 636 magp., Moha É vonalába, a 26. honvéd V. zászlóalját és a 82. vadász különítményt pedig Szász-Budától D-re és keletre (10. mell.) azon feladattal, hogy másnap az ellenséget újból felfejlődésre készítsék. A románok ugyanis különítményeink visszavetése után szokásuknak megfelelően az elfoglalt területen megállottak és komolyan nem üldöztek.

Ilyképen a 28-án nagy túlerővel megindított román támadás a 71. hadosztály előtt csak 4-6 km-t nyert, de leplező különítményeink még mindég 8 km-re állottak a Szász-Dálya, Erked közt futó főellenállási vonal előtt. A szomszédos 6. lovas dandár Rukkor B. 668. hárp., N.-Sink Ny. és Boldogváros vonalába tért ki, tehát szintén csak 4-6 km mély területet adott fel. A lényeg azonban az volt, hogy a kapcsolat a 71. hadosztály és a 6. lovas dandár belső szárnyai közt 28-án fennmaradt.

Kérdés volt azonban, hogy ez másnap 29-én is lehetséges lesz-e és vajjon nem fog-e a román túlerő áttörni. A hadosztályparancsnokság a 2. román hadsereg fő-támadási irányáról, a támadás súlyáról nem volt tájékozva, ép úgy a 6. lovas dandár (1. lovas hadosztály) sem. Mindkettő csupán azt állapította meg, hogy óvatosan ugyan, de nagy túlerővel megtámadják. Ezt azért jegyezzük itt meg, mert a 10. sz. mellékletben feltüntetett román

források útján a támadás valóságos tervezését és végrehajtását tünteti fel és nem azt a benyomást, amely 28-án este a parancsnokságoknál tényleg fennállott. T. i. a 71. hadosztály biztosra vette, hogy 29-én már a 2. hadsereg jelentős részei közvetlenül ellene, tehát főellenállási vonala felé fordulnak s ezért erőinek radikális átcsoportosítását a jobb szárnyra nem tartotta célszerűnek, annyival inkább sem, mert az ellenség É szárnyán, a 19. dandár előtt is mozgolódni kezdett. A valóságban a 2. hadsereg jobb szárnya mintegy súrolta a 71. hadosztályt, ennek ellenállása viszont fenyegetőleg hatva bizonytalanná tette a román balszárny előretörését, amelyet a 22 km kiterjedésben biztosító G. lovas dandár különben nem igen tudhatott volna tartósan késleltetni.

Az I. tartalék hadtestparancsnokság a IX. 27-én Segesvárra éppen idejében beérkezett 89. német hadosztályt – amelyről az előbbi fejezetben szó esett – 28-án Hegen, Újváros területére előrendelte, ahol az a 9. német hadsereg kötelékébe lépett át és a 71. hadosztály új szomszédja lett.

A 71. hadosztályparancsnokság 28-án este kiadott intézkedésével szabályozta a jobb szárny elé igen kényes helyzetben felállított különítmények másnapi visszavételét. Román támadás esetében a Plosek csoportnak (Sikorszky csendőrzászlóalj és a 2. huszár ezred 4. 6. százada), melynek parancsnokságát az épen bevonult Peres őrnagy vette át, a Hegen hegy 670 magp-ra kellett visszamennie, ahol a Hegen község területére beérkezett 89. német hadosztállyal a kapcsolatot fel kellett vennie. Brokes százados különítményének (2. huszárezred 5. 7. százada, lovas géppuskás osztag és ⁱ hegyi üteg) mint további közbeeső állás a Stein B. 750 hárp., a: 2 tábori *üteggel megerősített* 26. lionv V. zászlóaljnak és a 82-es vadász különítménynek Szász-Keresztúr D. jelöltetett ki. A jobb szárny különítmények ellenállóképességét és ezzel a 9. hadsereggel való szorosabb kapcsolatot fokozandó, a hadosztályparancsnokság a harcászatiilag igen kedvezően fekvő Dreihotter B. 723. hárp-ra az összes kéznél fekvő erőket, nevezetesen a 7^h 39. V. és ⁱ 2. VII. zászlóaljat Szász-Dályáról (a főellenállási vonal jobb szárnyáról), a 9. népfelkelő huszár osztály 1 századát, az ép bevonult V2 2. hús. e. 3. századot és a 12./4. hegyi ágyús üteget előretolta, E csoport, a Peres és a Brokes különítmények fölött a parancsnokságot Zábrátzky ezredes a 2. huszárezred parancsnoka vette át, aki ily módon összesen 2 zászlóalj, 5'2 lovas század, 1 lovas géppuskás osztag és 1 hegyi üteggel a Hegen hegy, Dreihotter B. és a Stein B. vonalában 7 km. kiterjedésben a főellenállási vonal előtt 5 km-re tulajdonképpen egy igen erős előállást foglalt el (10. sz. melléklet.)

Szeptember 29.

A románok másnap 29-én támadásukat fokozott erővel folytatták, sőt azt úgy É., mint D. felé kiterjesztették.

Az Olt és Korond közt (Székely-Udvarhelytől 20 km. ÉNy-ra) légvonalban mérve 80 km. kiterjedésben az egész 2. román hadsereg,- amelynek kötelékébe az É. szárnyán a 2. lovas hadosztály is belépett – és a 4. román hadsereg zöme, összesen 5 hadosztály, 1 lovas hadosztály és 2 lovasdandár támadott. A támadás az 1. lovas hadosztályt, a 71. és 89. hadosztályt, a 19. népfelkelő dandárt és annak É. szomszédját érte, vagyis 2 gyenge hadosztályra, 1 népfelkelő dandárra és 1 lovas hadosztályra talált. (10. sz. melléklet.)

E támadás keretében a 71. hadosztály és 19. népfelkelő dandár 16 gyenge zászlóaljja, 9 'h lovasszázada és 17 ütege ellen román részről a 6. hadosztály, a 7. hadosztály, a 2. lovashadosztály és a 3. Caíarasi dandár, összesen 36 zászlóaljjal, 33 lovasszázaddal és 30 üteggel indult meg.

A 71. hadosztály jobb szárnya elé tolt Zábrátzky csoport a 6. román hadosztály támadása elől parancs szerint a Hegen hegy, Stein B. vonalába tért ki és ott meg tudott kapaszkodni, mert a 89. hadosztály Hegen községtől D-i irányban a délutáni órákban megindított ellentámadása tehermentesítette.

A 6. román hadosztály súlyos veszteséget szenvedett és több löveget veszített, amelyeket a derék szász parasztok ökrökkel vontattak be Segesvárra.

A 71. hadosztály parancsnokának előrelátó intézkedése meghozta a maga gyümölcsét, mert a túlerővel megindított román támadás a 71. hadosztály jobb szárnyán a főellenállási vonal előtt 5 km-re ismét megakadt. A hadosztály közepe előtt azonban a 26. honv. V. zászlóalj a vadászokkal és kerékpárosokkal megerősített 3. Calarasi dandár két oldalt átkaroló támadásának nem tudott ellentállani és 50%-os veszteséget szenvedve Szász-Kereszturon át a főellenállási vonal mögé vonult vissza, ahonnan a hadosztályparancsnokság a Klein csoport bal szárnya mögé, ezredéhez tolt el, mert itt is veszély fenyegetett.

A hadosztály bal szárnyán álló különítményeket a 27. honv. V. Sztrnyisko zászlóaljat a Lik tetőn és a V2 25. honv. V. Werklian zászlóaljat ettől D-re a 7. román hadosztály 6 zászlóalja rohanta meg, amelyek mögött erős lovasság, a 2. román lovas hadosztály bukkant fel. A derék horvát honvédek, különösen a Sztrnyisko zászlóalj hősiessen tartották magukat, dacára annak, hogy az előretolt őket támogató ütegek lőszere kifogyott. Csak az est beálltával Klein tábornok, a hadosztály északi védőkörlet parancsnokának parancsára mentek vissza, a főellenállási vonal É-i meghosszabbí-

tásába, Erked, Horn át 839 magp., Galata hegy 720 hárp. vonalába (10. melléklet), amit az É. szomszéd, a 19. népfelkelő dandár helyzetében beállott változás tett szükségessé. Megemlítjük, hogy eme leplező különítmények halogató harcát a közép mögött felállított tüzérségi zöm mintaszerűen támogatta, amit a gyalogság harcjelentéseiben ismételten kiemelt. A tüzér dandárparancsnoknak a megszervezés és kiképzés terén kifejtett rövid tevékenysége párosulva a tisztek és a legénység odaadó lelkesedésével a hadosztály fiatal útegeit (71. honvéd tartalék tarackos ezred, 71. (16.) tartalék ágyús ezred) teljes értékű fegyverre kovácsolták.

Az igen gyenge, kiegészítést nem kapott és a teljes ütközet-állománynak csak 20-25 %-át számláló 19. népfelkelő dandárt a 7. és 8. román hadosztály részei Vágás Szt. Mihály és Pálfalvánál áttörték. A dandár a Fehér Nyikó patak mögé Székely-Keresztur, Martonos vonalába mintegy 10-12 km-t ment vissza.

Jobb szárnyát azonban, amelyet a N. Küküllő völgyében a románok kevésbé támadtak, a hadosztályparancsnokság utasítására előrelépcsőzve Galambfalvánál visszahagyta, hogy ezáltal a közvetlen kapcsolat a 71. hadosztály Galata hegyre került bal szárnyával fenntartható legyen. A hadosztályparancsnokság a népfelkelő dandár előretolt jobb szárnyának támogatására a 2. 5. önálló honvéd ágyús üteget a dandárparancsnokságnak alárendelte.

A 71. és 89. hadosztálytól D-re a 3. és 4. román hadosztály támadása sikeresen haladt előre és a leplező 1. lovas hadosztályt mintegy 20 km. mélyen benyomta és az Oltról elszorította. A románok Vesződ, Kürpöd, Skorei vonalában megállottak. A lovas hadosztály részeivel már a Hortobágy patak völgyének Ny-i oldalára tért ki. A 89. hadosztály Hegen és Újváros területéről megindított ellentámadása azonban a 3. román hadosztály oldalát is fenyegetve a helyzet feszültségét némileg csökkentette.

Szeptember 30.

Másnap, szeptember 30-án a románok a 71. hadosztály előtt élénk harcfelderítési tevékenységet fejtettek ki. Úgy látszott és a hadosztályparancsnokság azt gondolta, hogy tudatára jönnek annak, hogy támadásuk eddig csak az ellenség előretolt állásainak elfoglalását eredményezte és a főellenállási vonalra bukkanva, a tulajdonképeni feladatuk csak most kezdődik.

A 89. hadosztály előtt védelemre rendezkedtek be.

A legdélibb szárnyon, az 1. lovashadosztály előtt az ellenség visszavonult, amit a hadtestparancsnokság repülői is kétségtelenül megállapítottak. A visszavonulás okát az képezte, hogy a nagy-szebeni csata már 29-én javunkra eldőlt és a 2. román hadsereg közvetlen beavatkozásával már lekésett. De különben is az Olttól

D-re átcúsúzott erőit, a 4. hadosztály egyik dandárát, a 3. német lovashadosztály egy különítménye Al. Porumbák területén fel-tartóztatta.

A IX./27., 28. és 29-én lefolyt eseményeket összefoglalóan jellemezve leszögezhetjük, hogy a 4. román hadsereg déli és a 2. hadsereg északi szárnyának támadását a 71. hadosztály halogató védelemmel, a 89. hadosztály pedig ellentámadással megállították és az áttörést megghiúsították. A 2. hadsereg ezáltal előnyomulásában bizonyos tekintetben lefékezett déli szárnya ugyan sikeresen tért nyert, de lekésett és visszavonult. Tehát a 2. román hadseregnek a nagyszebeni román csoport megmentésére irányuló nagy tehermentesítő hadművelete megghiúsult. A 4. román hadsereg azonban támadását ezek után is folytatta és a 19. népfelkelő dandárt, különösen azonban ennek É. szomszédját, az 1. népfelkelő huszárdandárt visszavetette. A román 2. és 4. hadsereg hadműveletei kezdték a forgó csata képét felvenni.

A 71. hadosztályparancsnokság IX.,30-án természetesen még nem láthatta ily tisztán a helyzetet. Nem tudta, hogy a románok a hadosztály elleni támadásukat véglegesen be fogják szüntetni s másrészt a nagyszebeni csata állásáról sem volt pontos képe s így a románok Olt menti hátramo zgásának híré t fenntartással fogadta, végül pedig a 19. népfelkelő dandár óráról-órára változó helyzetéről se volt pontosan tájékozva.

A törzsben olykor a pesszimiztikus hangulat kerekedett felül, mert senkise hitte volna, hogy a románok a 71. hadosztály elleni támadásukat véglegesen feladják.

De a nagyszebeni győzelem mindinkább tisztábban hangzó híre, az Olttól É-ra megghiúsult román áttörés a hangulatot emelték és az É-ról fenyegető átkarolás veszélyének érzetét csökkentették.

A helyzet most a 71. hadosztálytól É-ra lett veszélyessé. Azzal, hogy a románok tevékenységét lábhoz vett puskával tovább nem lehet tétlenül nézni, a hadosztályparancsnok tisztában volt. Ily irányú előzetes tájékoztatásokat az I. hadtestparancsnokság is adott. Goldbach tábornok a válságot támadással gondolta elhárítani. Előrelátó és a románok tapasztalatlanságára felépített rendszabályaival sikerült az ellenséget egymásután többszörös s időtrabló felfejlődésre kényszerítve félrevezetnie, a főellenállási vonal előtt megállítania és a kapcsolatot a 9. hadsereggel mégis fenn-tartania, amiben a szeptember 29-én délután beavatkozott 89. hadosztálynak is tagadhatatlanul nagy része volt. Az is elvitathatatlan, hogy a románok túl óvatos terepszakaszról-terepszakasza haladó támadási eljárása és a nehezen áttekinthető hegyes, erdős terep is megkönnyítette feladatát.

Nem szabad megfeledkeznünk az előretolt különítmények ügyes és önfeláldozó magatartásáról, amely a vezetés terveinek keresztülvitelét lehetségessé tette. Idézzük a hadosztályparancsnokság, erre vonatkozó 30-án kiadott elismerését.

„Az eddigi harcokban a biztosító csapatok kitűnően végrehajtott felderítő és biztosító szolgálatukkal s nemkülönben a túlerejű ellenséggel szemben kifejtett szívós ellenállásukkal ragyogó bizonyítékát adták katonai kiválóságuknak. Különösen a 27., V. honvédszászlóalj tűnt ki, amely állásának megtartása mellett az ellenség ismételt erős és elszánt támadásait véresen visszaverte. A legfelsőbb szolgálat nevében az összes leplező és biztosító csapatoknak köszönetem és legteljesebb elismerésemet fejezem ki. A legénységnek kihirdetendő, hogy a jelenlegi főellenállási vonalban tartós ellenállás fejtendő ki és esetleges visszavonulást csak felsőbb parancsra szabad végrehajtani. Hogy az előterepet uraljuk, a főállásból kisebb vállalkozások végrehajtására és foglyok ejtésére minden alkalom megragadandó. Goldbach tábornok.”

A halogató védelem leírt végrehajtása következtében a 71. hadosztálynak 7 zászlóalja, amelyek zöme a főellenállási vonal közepén Klein tábornok parancsnoksága alatt állott, eddig tulajdonképpen nem is került harcba s így támadólagos alkalmazásra ütközésképes volt. Ebbe a 7 zászlóaljba bele van értve a kombinált bosznia-hercegovinai gyalogezred számára IX. 29-én beérkezett 2. bosznia-hercegovinai VI. zászlóalj is.

A támadás időpontját a hadosztályparancsnokság is elérkezettnek látta és egyelőre függetlenül attól, amit a hadsereg- vagy hadtestparancsnokság fog elrendelni, fontolgatta, hogy vajjon honnan és melyik irányba támadjon? A jobb szárnyon végrehajtandó támadásnak meg volt azon előnye, hogy a már összefogott 89. hadosztállal egyetemben nagyobb átütőképessége s egyben a 19. dandárt visszavető ellenségtől a nagyobb térbeli elválásból (30 km.) következtében legalább is az első napokban biztosítva lett volna. (10. sz. mell.) Ezzel szemben az volt hátrányos, hogy a balszárnyról Erked területéről a jobbszárnnyra átcsoportosítást kellett végrehajtani, ami legalább is egy napi késedelemmel járt volna.

A balszárnnyól megindítandó támadással az átcsoportosítást ugyan meg lehetett takarítani és Köhalomra előretörve, a 2. román hadsereget mélyen oldalában igen érzékenyen veszélyeztetni, de az itt támadó hadosztályt a 19. dandár előtt a közelben álló 4. román hadsereg balszárnnya könnyen hátbatámadhatta.

Mindezen mérlegelések és tervezgetések közepette X. 1-én hajnalban beérkezett az I. német tartalék hadtestparancsnokság

von Morgen altábornagy intézkedése, mely a 71. hadosztály át-csoportosítását jobbszárnyára rendelte el.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, ismertessük a román oldalon IX. 27-től lefolyt eseményeket.

A román hadvezetőség a pálosi ütközetet követő 12 napi tétlenség után, amelynek okaira az előző fejezetben már kitértünk, a nagyszebeni krízis súlyának hatása alatt IX. 27-én 9 órakor elrendelte, hogy a 2. és 4. hadsereg azonnal támadjon.

A 2. hadseregnek Hortobágyfalva (Nagyszebentől 15 km-re K-re), Sz. Ágota, Jakabfalva, Hegen vonalát; a 4. hadsereg D. szárnyának pedig Szászkézd, Héjjasfalva, Kőrispatak területét kellett elérnie.

A 2. hadseregpáncsnokság a sürgősségre való tekintettel az Oltói K.-re hátravont egyes hadosztályokat közvetlenül – a hadtestpáncsnokságok megkerülésével indította meg. (10. sz. mell.) Szeptember 27. éjfélig elérték: a 2. Calarasi dandár F. Vistet, a 4. hadosztály Fogarast, a 3. hadosztály Kóbort, a 6. hadosztály Garatot, a 3. Calarasi dandár Kaczát. A 2. hadsereg támadási intézkedése értelmében a 2. lovas dandárnak az Oltói D.-re Felekre, ahol a szorongatott I. román hadtest jobb szárnya állott, a 4. hadosztálynak az Olt mindkét oldalán Holczmányra, a 3. hadosztálynak N. Sinken át Szt. Ágotára, a 6. hadosztálynak Moha, Réten és Báránykúton át Hégenre és Jakabfalvára, a 3. Calarasi dandárnak Sövénységen és Szász-Keresztúron át Hégenre kellett támadnia.

A hadsereg élei 28-án estig Sövénység, Szász-Fehéregyháza, Moha, Báránykút, N. Sink, Rukkor B. vonaláig az előljárókban leirt harcok árán tért nyertek és 71. hadosztály leplező különítményeit és a 6. lovas dandárt visszanyomták.

Ebben a válságos helyzetben érkezett be a 71. hadosztály és 6. lovas dandár között adódott lő-20 km. széles résbe a 89. német hadosztály.

Másnap 29-én a 2. román hadsereg támadását folytatta. Jobb szárnyával a 71. hadosztály leplező különítményeit ismét visszanyomta, sőt részeivel a főellenállási vonalat is elérte, amidőn a 89. hadosztály Hegen, Újváros területéről megindított, ellentámadása a 71. hadosztály jobb szárnyát már-már túlszárnyaló 6. román hadosztályt megállította. A román bal szárny azonban tovább tért nyert és a Hortobágy völgye felé veszélyesen közeledett, de ép a legérzékenyebb ponton az Olt völgyében a 3. német lovas hadosztály egy, két oldalt arcot mutató csoportjának ellenállására talált. Ezalatt azonban a nagyszebeni csata eldőlt.

A 2. hadsereg egy futárrepülője tévedésből a 9. német had-

sereg körletében szállt le és a nála talált jelentésből Falkanhayn a helyzetet világosan látva szabaddá vált erőit azonnal arccal K.-re fordította, Erre a 2. román hadsereg balszárnyával (3., 4. hadosztály) a visszavonulást 30-án megkezdte.

A 2. román hadsereg támadásával összhangban 29-én a 4. román hadsereg is megindult. 2. lovas hadosztályát a 2. hadseregrendelkezésére Benén át Szász-Kézdre nyomultatta, az igen erős 21 zászlóalj 7-ik hadosztállyal a N. Küküllő mindkét oldalán Héjjasfalvára, a 24 zászlóalj erős 8. hadosztállyal pedig ettől É.-ra támadott.

A román támadást a 71. hadosztály É. szárnya felfogta, a 19. dandár azonban áttörve 30-án 10 km-el visszament. Tehát ismét hangsúlyozzuk, hogy a románok északon a 19. dandárral szemben ép azon a napon 30-án nyertek kiadósan tért, amelyen délen az 1. lovas hadosztály előtt ugyancsak nagy ugrással visszamentek.

A 2. román hadseregparancsnokság az anélkül is későri megindított támadást három hadosztállyal, egy lovas hadosztállyal és két lovas dandárral Hegen és Hortobágyfalva közt 50 km. szélességben ismét egyenletes csoportosításban hajtotta végre. Súlypont ismét sehol sem volt. Ezért a támadás csak ott tudott tért nyerni, ahol igen gyenge ellenállással találkozott. A hadsereg jobb szárnya a 71. és 89. hadosztály által így igen hamar fel lett tartóztatva, a bal szárny pedig emiatt nem igen mert merészen előretörni és ennél fogva elkésett. A 2. hadsereg támadása szétfolyt.

A 4. román hadsereg D. szárnya, a 7. hadosztály szintén igen nagy 22 km. széles kiterjedésben támadott és hogy úgy ez, mint pedig a szintén zömképzés nélkül előretörő 8. hadosztály tért nyert, azt csakis az ellenség, a 19. népfelkelő dandár és északi szomszédja aránytalan gyengeségének köszönhette.

Kérdezve, hogy a nagyszebeni katasztrófa elkerülésére mit kellett volna a románoknak csinálniok, azt válaszolhatjuk, hogy először is a 2. és 4. hadsereget korábban kellett volna megindítani. A román hadvezetőség az 1. hadsereg nagyszebeni jobb szárnyának válságos helyzetéről már IX. 24-én teljesen tájékozva volt. Ugyanazon a napon a 2. hadsereg parancsnoka javasolta is a támadás haladéktalan megindítását, de Bukarestben nem hallgattak rá.

Ha a támadás elkésve is, csak 27-én indult meg ez nem képezhetett okot arra, hogy megint a hadászat alapvető sarkételét, az erők együttartásának elvét egyszerűen mellőzzék.

Az ellenséges vezetés nem állott a helyzet magaslatán.

Ha a 2. hadsereg összes seregteteit az Olt É-i oldalán összefogták és N. Sinken át szűk kiterjedésben erélyesen előrelöktek volna, miközben a 4. hadsereg 7. és 8. hadosztályával Székely-

Keresztúr és Szász-Kézden keresztül a 71. és 89. hadosztályt hátbatámadva a Haar B. völgyében eme lökést jobbra lépcsőzve kíséri, a szövetségesek arcvonalat áttörhették és a 9. hadsereget rá nézve kedvezőtlen helyzetben magukra vonhatták volna.

Ugyanezt érthették el, ha a 2. és 4. hadsereg belső szárnyain négy összefogott hadosztállal (3., 6., 7., 8. hadosztály és sereglóvasság; kb. 70 zászlóalj, 35 lovasszásad, 60 üteg) Héjjasfalván át a N. Küküllő völgyében Segesvárra törtek volna előre és eme fő hadműveletet a 2. hadsereg déli hadosztályával és lovasdandárával (4. hadosztály és 3. Calarasi dandár; 15 zászlóalj, 9 lovasszásad és 15 üteg) a 9. német hadsereggel szemben N.-Szeben irányában mindaddig biztosítják, míg a zöm Segesvár, Szász-Dálya területén háromszoros túlerővel a 71. és 89. hadosztályt (kb. 21 zászlóalj, 10 lovasszásad, 26 üteg) megveri. Ezután meg lett volna annak a lehetősége, hogy mindkét román csoport, összesen 5 hadosztály, 1 lovashadosztály és 2 lovasdandár erőben a 9. hadsereg 3 hadosztálya és 2 gyenge lovashadosztálya ellen fordulhasson.

Falkenhayn erre el is volt készülve.

A 2. román hadsereg teljes visszavonulása előtt még egyszer a 71. és 89. hadosztály ellen fordult, amiről még a II. Részben lesz szó.

II. RÉSZ.

A cs. és kir. 71. hadosztály támadó hadműveletei 1916. okt. 1-től okt. 23-ig.

11. FEJEZET.

Általában.

Október 1-én a 71. hadosztály igen válságos helyzetben Segesvár előtt állott még, okt. 14-én 200 km. megtétele után már mélyen benn az Ojtozi szorosban román területen harcolt.

Erről a gyors ütemről az egész hadosztályban még csak nem is álmodhatott senki. Sőt ellenkezőleg. Az első támadó művelet, a puszta-czelinai ütközet úgy folyt le, hogy vérmes reményeket egyáltalában nem támasztott.

A puszta-czelinai találkozóharc jellegű ütközetén kívül a 9. hadsereg nagyszebeni és később brassói győzelmeinek hatása alatt visszavonuló 2., illetve 4. román hadsereg részei három helyen, úgymint Kőhalomnál, Kézdivásárhely mögött és a Magyaros tetőn (Berecztől 4 km. K-re) próbálták a 71. hadosztállyal szemben ellenállást kifejteni, de erélyes támadásainak csak rövid ideig tudtak ellenállani.

Csak messze benn a Kárpátokban a határ mentén az Ojtozi szorosban Sósmező és Hárjánál előre telepített védőállások, az azokba hátúiról előrevont új ellenséges erők és a nehéz ellátási viszonyok szabtak határt a 71. hadosztály sikeres előnyomulásának.

Míg eddig a 71. hadosztály igen széles, egy hadsereghez illő területen általános irányelvek alapján úgyszólván teljesen önállóan tevékenykedett, a támadó hadjárat megkezdésével szűkebb kiterjedésben, szorosabb hadtest kötelékben rendszerint naponta kapott intézkedések értelmében, de még- ekkor is gyakran egész önállóan működött.

**A 71. hadosztály átcsoportosítása és a puszta-czelinai
(báránykúti) ütközet X./1. és 2-án.**
(Ehhez a 10., 11. és 12. sz. mell.)

A 71. hadosztály támadó hadműveleteinek bevezetését a puszta-czelinai, vagy mint a románok megjelölik, a báránykúti ütközet képezte.

Az előző fejezetben említettük azt, hogy a 2. román hadsereg tehermentesítő támadása elkésett és IX. 29-ével megghiúsult. A hadseregnek az Olt mentén az 1. közös lovashadosztály ellen előnyomuló bal szárnya IX./30-án visszavonult N.-Sink, N.-Sáros és Voila területére, ahol repülőink IX./30-án és X./1-én nagy csapat- és vonatáborokat állapítottak meg. A 2. hadsereg jobb szárnya a 71. és 89. hadosztály előtt helyileg kissé visszahúzódott s azután megállott.

A 4. (É) román hadsereg támadása a 71. hadosztálytól É-ra a 19. népfelkelő dandár és ennek É-i szomszédja ellen azonban sikeresen tért nyert. A Gagy patak vonalára IX./30-án visszaszorított népfelkelő dandár helyzete megingott. A románok ismét áttörtek, azaz a hézagokba benyomultak. A dandár zöme Gagy területéről ÉNy. irányba ment vissza, a 6.1. zászlóalja és a 2./5. tábori ágyús üteg a N. Küküllő völgyében rekedt. (11. mell.)

Az í. német tartalék hadtestparancsnokságnak a hadműveletek mikénti továbbfolytatását szabályozó Hughesen leadott intézkedése a 71. hadosztályparancsnoksághoz Segesvárra X./1-én 3^h-kor érkezett be.

Eme intézkedés értelmében a 89. német hadosztály az I. hadtest kötelékébe lép és az immár a 89. és 71. hadosztályból álló I. hadtest X./2-án a szembenálló ellenség lekötése céljából támad, hogy a 2. román hadsereget megakadályozza abban, hogy az Olt völgyében K-i irányban végrehajtandó előnyomuláshoz Porumbák magasságában csoportosuló 9. hadsereg ellen fordulhasson.

Ugyanis a románok az Olt D. oldalán még IX./30-án támadtak, sőt helyi sikereket is értek el, ami a 9. hadseregparancsnokságnál azt a látszatot keltette, hogy a 2. román hadsereg az Olttól D-re szándékszik átcsoportosítani. Megjegyezzük még azt, hogy eme váltásos napon IX. 30-án az 1. hadsereg hadműveleti tekintetben a 9. hadseregparancsnokságnak alárendeltetett.

A hadtest intézkedés megszabta, hogy X. 1-én a 89. hadosztály az elért vonalat Koppen auf Dumbrava magasságában tartja, a 71. hadosztály pedig zömével jobb szárnyára Puszta-Czelina területére átcsoportosít. Az átcsoportosítást az eddigi vonalban

visszahagyandó gyengébb osztagok leplezzék. Ezek mögött a hadtest oldalának és hátának biztosítására a Sau B. patak vonalán pedig egy vegyes különítmény volt visszahagyandó oly feladattal, hogy a románoknak a N. Küküllő völgyében Segesvárra való előretörését sokáig késleltesse. A 19. dandár kiválik a 71. hadosztály kötelékéből, de Sárd irányában visszamenő részei a 71. hadosztálynak maradnak alárendelve. A 71. hadosztálynak számíthatnia kell azzal, hogy eddigi hátsó összeköttetései a N. Küküllő völgyében megszakadnak, ellátását D. felé kell átfektetnie és azt Szt. Ágotán át Medgyesre kell alapoznia (10., 11. mell.) Az í. hadtestparancsnokságnak ugyancsak alárendelt 19. népfelkelő dandár zömével a K. Küküllő mentén telepített állás Erdő-Szt.-György szakaszára tér ki és ott a tőle É-ra visszament 1. népfelkelő huszár dandárral együtt föltétlenül kitart.

Vagyis ha a hadtest intézkedést röviden jellemezzük, a 71. hadosztálynak a jobb szárnyán Pusztá-Czelinánál, alkotandó súlypontképzése érdekében a N. Küküllő völgyét és annak oldalterületét Segesvárral együtt kb. 20 km. szélességben fel kell adni, ha a visszahagyandó gyenge lepeltől eltekintünk.

Most már arról volt szó, hogy melyik fél bírja jobban idegekkel? Vájjon kockáztatni merik-e a románok az úgyszólván teljesen védtelen Segesvárra az előnyomulást, akkor ha őket Pusztá-Czelina területéről támadás veszélyezteti. Erre a feleletet a következő napok eseményei adták meg.

Az I. hadtestparancsnokság fenn ismertetett parancsa alapján a 71. hadosztályparancsnokság az átcsoportosításra X.1-én 9^h-kor az alábbi 338 2. hdm. sz. egységes intézkedést adta ki (10., 11. mell.)

1: 75.000 (követhető az 1:200.000-en is)

„Az I. hadtest 879. hdm. I. a. számú parancsára,

1. *A 71. hadosztály zöme* október 1-én Dreihotter B. 723 hárp., Szász-Dálya területén gyülekezik ama célból, hogy október 2-án a 89. német hadosztállyal együtt D-i vagy DK-i irányban előretörjön.

2. Eme eltolás *leplezésére*, továbbá a N. Küküllő völgyének *elzárására* és a hadosztály oldalának és hátának fedezésére egyelőre állvamaradnak és *Klein tábornoknak* alárendeltek:

a 27. honvéd V. zászlóalj 1 százada $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaggal

a Homát 389 magp. magaslatán,

25. honvéd, V. zászlóalj 1 százada $\frac{1}{2}$ géppuskás osztaggal

Erkednél, a

82. gyalogezred 1 vadász szakasza D. Archita-n, a

82. gyalogezred 1 százada és gyalog ágyús osztaga Zoltánnál, a

82. gyalogezred 1 százada, 1 géppuskás osztaga egy zászlóalj parancsnokkal még ma a Sau B. patak mögé Szász-Kézdehez állítandó.

½ 2. bosznia-hercegovinai/VI. zászlóalj, amely jelenleg a Zsugora magaslaton áll, a

9. népfelkelő huszár osztály 2 százada Szász-Kézden, 12./0. hegyi ágyús üteg jelenleg a 27. honvéd/V. zászlóaljnál, onnan bevonandó,

½ 10. cm. 7./14. közepes ágyús üteg és a 120 cm. fényező osztag Sárdnál,

az 2 16./12. könnyű ágyús egyelőre az Erkednél álló század oltalma alatt állvamarad,

a 19. népfelkelő dandár Sárdra hátráló különítménye (1 zászlóalj, 1 üteg),

VI. sz. páncél vonat Segesvárt,

½ 26./V. népfelkelő zászlóalj, amely Fehéregyházára kerül.

Az előretolt helyzetben visszamaradó századok X. 2-án vagy ha az ellenség őket kényszerítené már előbb is a Sau B. patak Ny-i partjára veendő vissza.

Klein tábornok álláspontját ma Héjjasfalvára teszi át. Úgy a 71. hadosztálynak, mint pedig az I. hadtestparancsnokságnak Maros-Vásárhelyre közvetlenül jelent.

3. A *Divizzioli gyalogezred* által a Dreihotter B., Stein B. szakaszra (p. d. Zábrátzky ezredes előállása, lásd előbbi fejezetet) ma mielőbb előretolandók: a Szász-Dályánál álló csoport, mely 1 századot a Volkanytól D-re vezető út elzárására visszahagy; a 43./V. zászlóalj, amely 1 századot Szász-keresztúr elleni biztosítás céljából a Weidner B-től É-ra fekvő háton Wartenbrunn W. betűjével hagy vissza.

A Divizzioli ezred továbbá a Weidner B-től D-re eső hátra Szász-Keresztúr és Mese-felé megfelelő biztosító osztagokat tol előre; ezenkívül a 39. V. zászlóalj százada a Stein B-től D-re, ha szükséges megerősítendő.

Divizzioli alezredes ma Zábrátzky ezredes parancsai alá lép. Az Aurücken-től D-re a 661 mag.-on álló 2 lovasszázad állvamarad.

4. Klein tábornok csoportjának *eddig nem említett összes részei* vagyis a

141. dandárparancsnokság, a

82. gyalogezred (2 /2 zászlóalj), a

Liposcai gyalogezred (2V2 zászlóalj), a

16. könnyű ágyús ezred (3^{1/2} üteg, a

71. könnyű tarackos ezred (3 üteg), a 2./4. és 1./2. közepes tarackos üteg, a

$\frac{1}{2}$ 10. cm. és 7./14. közepes ágyús üteg eme parancs vételével ma egyelőre Szász-Dályra menetelnek és beérkezésüket a „hadosztályparancsnokságnak távbeszélőn haladéktalanul jelentik.

A $\frac{1}{2}$ 16. 9. könnyű ágyús üteg estig Zoltánnál marad s azután ugyancsak Szász-Dályára megy.

5. A csapatok csak a föltétlenül szükséges *ütközet vonatot* és csak *lőszert*, valamint *élelmet* visznek magukkal. A fennmaradó csapatvonat ma Nagy-Szöllőstre (Segesvártól 8 km. Ny-ra) hátraküldendő.

6. *Betegleadás* a Segesvár vasúti állomáson álló kórház-vonat utján.

7. *Lőszer és élelem* felvételezőhely Klein tábornok csoportja részére október 2-től Segesvár vasúti állomás. A hadosztály többi részei számára élelemfelvételezés október 2-án Segesvárt; a lőszer felvételezőhelyet később adom meg.

8. A *hadosztályparancsnokság* X./2-án kora reggel Szász-Dályán át a Dreihotter B-re megy, ahol előreláthatólag intézkedéskiadás lesz.

9. *Kapják* 141. és 142. dandárparancsnokság, 82. gyalogezred, Liposcsak és Divizzioli gyalogezred, Zábrázky ezredes, 9. néplőlelő huszár osztály és 71. tartalék tüzér dandárparancsnokság.

Goldbach tábornok.”

A hadosztályparancsnokság eme egységes intézkedésen kívül Klein tábornoknak még egy külön írásbeli utasítást adott ki, a melyben őt a szomszédok helyzetéről behatóan tájékoztatta, feladattát pontosabban körülírta és szükség esetére mint fővisszavonulási irányt Segesvárt adta meg. Úgyszintén a N. Küküllő hídjainak elrombolására is intézkedett.

A hadosztály vonat külön intézkedéssel Ny-felé Dános, Erzsébetváros területére tolatott el. Héjjasfalva vasúti végállomás kiürített és mint ilyen Segesvár lett megadva.

A hadosztályparancsnokság tehát idézett parancsával úgy intézkedett, hogy az É-i szárnyon Klein tábornok parancsnoksága alatt összesen 11 század, 2 lovas század, 3 üteg és a páncél vonat Zoltán, Erked és Székely-Keresztúr vonalában, majd az ellenség-től szorongatva a Sau B. és Sárd szakaszában átlag 20 km. kiterjedésben az átcsoportosítást leplezi és a N. Küküllő völgyét elzárja, míg a zöm, összesen 9 zászlóalj, 5 lovas század és 10 üteg Szász-Dályra, Dreihotter B. területén gyülekezik, amelynek biztosítására, mint láttuk, körültekintő rendszabályok tétettek.

A felderítést Báránykút, Lemnek, Zsiberk, Garat, Sövénység, Rádos vonaláig a Zábrátaky csoportnak kellett végrehajtani.

Október i-én egyébként az egész vonalon nyugalom uralkodott. A 71. hadosztály jobb szárnya és a 89. hadosztály előtt a románok helyileg kissé visszahúzódtak és Báránykút magasságában, ettől K-ré, de különösen Ny-ra látszólag védelemre rendezkedtek be. A 71. hadosztály bal szárnyán fekvő 27. honvéd V. zászlóalj a 19. dandár hátrálása következtében ellenséges nyomás súlya alatt dél tájban a Galata hegyről Homát, Fiátfalva vonalába kellett visszakanyarítani, ahol a kapcsolatot a 19. dandár 6.1. zászlóaljával, mely a 71. hadosztálynak alárendeltetett, felvette. A Galata hegyet és Székely-Udvarhelyt a románok megszállták. Tovább É-ra a Gagy patak völgyét csak felderítő osztagokkal lépték át. A segesvári vasúti állomásra román repülő 2 hatástalan bombát dobtak.

Mivel az ellenség a 71. hadosztály előtt október 1-én délutánjának folyamán még jobban visszahúzódtott, a hadosztályparancsnokság 16^h-kor hozzájárult ahhoz, hogy a Divizzli ezred a 2 hegyi üteggel a Dreihotter B. magaslatokról a szakadó eső miatt a közvetlen lenn fekvő Pusztá-Czelina községben éjjelezzék és attól D-re a Pusztá hegyen biztosítson.

A hadosztály az átcsoportosítást az összes részekkel 18^h-ig befejezte, helyzetét a 11. sz. melléklet mutatja.

Az I. tartalék hadtestparancsnokság 21^h 30^l-kor előzetesen szóbelileg tájékoztatta a hadosztályparancsnokságot az okt. 2-ára kiadandó támadási parancsról, amely hűghesen csak 2-án 3^h-kor érkezett be.

Az előzetes tájékoztatás alapján a hadosztályparancsnokság X./1-én 22 óra 45 perckor kiadta még Segesvárt a 2-ára szóló intézkedéseit, amelyek lényegükben egyelőre egy készenléti helyzet elfoglalására vonatkoztak. Ennek teljertalmú idézése előtt rövid pár szóban ismertetjük a hadtestparancsnokság parancsait. E szerint a Windmühl B. 699 hárp., Báránykút, Moha vonalában (lehetőleg részletes, egyébként általános térképen követni) megállapított s kisebb csoportokban beásott ellenség ellen (p. d. tényleg a 6. hadosztály és egyes vadász és lovas különítmények állottak ott), amelyet Szász-Buda, Zsiberk területén erős sereglövasság biztosít, az 1. hadsereg jobb szárnya, vagyis az I. hadtest (71., 89. hadosztály) DK. irányban támad. Az I. hadtesttől D-re a 9. hadsereg a Schmettow lovas hadtesttel Kürpödről N. Sinkre, míg zömével az Olt mindkét oldalán K-i irányban nyomul elő. Az I. hadtest támadását 9 órakor kezdi. És pedig a 89. hadosztály erős jobb szárnyal a Windmühl. B-en át, bal szárnyával csatlakozik a 71. hadosztály Báránykútra előnyomuló jobb szárnyához. A 71. hadosztály két hátrálépcsőzött oszlopban, jobb szárnyal

Báránykúton át nyomul elő és erős lovassággal biztosítja a hadtest bal oldalát.

Előnyomulási és felderítési sávhatár a két hadosztály közt Réten, Báránykút, Steinhöhe útvonal, bezárólag a 71. hadosztályé.

Von Morgen altábornagy egyben felhívást intézett az összes csapatokhoz, amelyben utalt arra, hogy végre a felszabadító támadás órája elérkezett.

A 71. hadosztályparancsnokság az október 2-án felveendő készenlétre Segesvárt X. 1-én 22 órakor 338. 10. hdm. sz. alatt a következőképen intézkedett (11. sz. mell.)

1: 75,000 (követhető az 1: 200,000-en is)

„1. A *hadosztály október 2-án* főerejével a Hegen hegy, Báránykút és a Stein B., Moha vonalak által határolt sávban támad.

2. A *Divizzioli gyalogezred* a Sikorszki csendőr zászlóaljjal és a 12.1. hegyi tarackos üteggel 9 órakor Pusztá-Czeleináról a biztosító csapatai vonalába a Pusztá hegyre vonul, ott támadáshoz csoportosul, jobb szárnyával az út mentén Báránykútra, bal szárnyával a Galgen B-en keresztül.

A további K-re álló biztosító csapatok a 82. gyalogezred beérkeztéig egyelőre állvamaradnak.

A *Divizzioli gyalogezred* a harcfelderítést korán reggel Steinhöhe, Lemnek vonaláig bevezeti.

3. *Zábrátszky ezredes egész ezredét* (p. d. 2. huszár ezred) és a 12./4. hegyi ágyús üteget Mese területén gyülekezteti, majd 9 órakor a Hevisköp-p-ra nyomul elő, biztosítja a hadosztály bal oldalát, folytatja a felderítést Rados, Sövényesség, Garat, Zsiberk, Lemnek területére és a Mese, Zsiberk kocsíút mentén való előnyomuláshoz csoportosul.

4. A *82. gyalogezred* Szász-Dálya Ny-i kijáratától 7 óra 30 perckor indul és a karbannemtartott kocsíúton a Dreihotter B. hegyen át a Stein B-től D-re fekvő 691 magp. nyeregre vonul és ott DK. felé látás ellen fedezve, bal szárnyal Mohán át való előnyomuláshoz csoportosul.

5. *Az egész kocsizó tüzérség* (8 üteg) a tüzér dandár parancsnok utasításai szerint a 82. gyalogezredet követi.

6. A *Liposcak gyalogezred* Szász-Dálya DK-i kijáratától 8 órakor indulva az országúton a 661 magp. nyeregnél (Aurücken-től D-re) a Stein B-re vezető szekérútra letér, ott DK. felé látás ellen fedezve a Mohára vezető kocsíút mindkét oldalán előnyomuláshoz csoportosul.

7. *Intézkedés kiadás* 8 óra 30 perckor a Dreihotter B-en. Megjennek a 141. dandár-és a 71. tüzér dandár parancsnoka,

Liposcak ezredes, Papházy és Divizzioli alezredes, Zábrátczy ezredes 6 megbízható altiszt jelentőlovassal, akik a Mesétől D-re fekvő területen már jártak és a népfelkelő huszárszázad parancsnoka.

8. *Az ütközetvonalok* telephelyeiken maradnak Szász-Dálya közelében. A 6. számú hadosztály egészségügyi intézet 2-án Volkányra kerül.

9. A Divizzioli gyalogezred biztosító osztagai Wartenbrunn-nál és a Weidner B. pataktól D-re egyelőre állvamaradnak.

10. *Kapja:* a 141. dandárparancsnokság és Zábrátczy ezredes.

Goldbach tábornok.”

A hadosztályparancsnokság eme intézkedésével a súlyt, két gyalogezredet hátralépcsözve nagyban a Stein B. területére állította.

A hadosztályparancsnokság szűkebb törzse Segesvárról X. 2-án kora reggel szakadó esőben gépkocsin Szász-Dályára ment és ott lóra szállva a Dreihotter B-re 8 órakor beérkezett.

A talajutak a pár napig tartó esőzés következtében feneketlen sárral voltak borítva, járhatóságuk igen korlátolt volt. A 723 m. magas Dreihotter B. hegy meglehetősen uralta a körülötte fekvő hepe-hupás dombvidéket. Réten, Báránykút, a Pusztá hegy, a Galgen B., a Fuchs B. és a Hirschhorn igen jól voltak láthatók. Az eső megszűnt, csupán itt-ott húzódó ködfüggönyök gátolták időnként a kilátást.

Alig beérkezve jelentések futottak be, miszerint egy hosszú ellenséges gyalog oszlop tüzérséggel N. Sárosról Báránykútra menetben van és több zászlóalj déli irányból Mohára nyomul elő. (12. sz. mell.)

E jelentéseket a hadosztály parancsnok olyképen értékelte, hogy már nem védelemhez fejlődött ellenség elleni támadásról van szó, hanem egy nagyobb román támadással áll szemben, mint az tényleg volt is. Ezért Goldbach tábornok 9 órakor a Dreihotter B-en az intézkedésszerűleg megjelent dandár és ezredparancsnokok jelenlétében az X. 1-én este kiadott intézkedését szóbelileg odamódosította, hogy a 82. gyalogezred nem a 691 magp. nyergen (Mohától É-ra) csoportosul, nehogy egyedül harcbakeveredjék, hanem a Stein B-en, ahol bevárja a Liposcak gyalogezred beérkezését. Mindkét ezred ióllött a parancsnokságot Lahne ezredes, a 141. dandár parancsnoka veszi át. A 2. huszárezred pedig a 742 magp. környékén, Mesétől Ny-ra gyülekezik. A Divizzioli gyalogezred a Pusztá hegyet egyelőre nem hagyja el. A hadosztályparancsnokság álláspontját később a Dreihotter B-ről a Stein B-re teszi át.

Vagyis a hadosztályparancsnok erejét összefogta és egyelőre várt, ami annál is inkább indokolt volt, mert az egész kocsizó tüzérség (8 üteg) nagyon lassan és nehezen jött előre; a közepes ágyús üteg pedig egyáltalában megrekedt, se előre se hátra nem tudott mozogni.

A Pusztá-Czelináról 9 órakor megindult Divizzioli gyalogezred 10 óra tájban a Pusztá hegyet elérte és ott harcbekeveredett a Galgen B-en át előnyomult ellenséggel. Divizziolit egyelőre csak a Hegen hegyen felvonult 12./1. hegyi tarackos üteg és a Stein B-en állásba ment 12./4. hegyi ágyús üteg tudta támogatni, mert a kocsizó tüzérség éle csak 10 óra után érte el a Dreihotter B-et.

Közben a 89. német hadosztály balszárnyával a Fuchs B-et elfoglalta.

A 71. hadosztályparancsnokság a kocsizó tüzérséget előrerendelte és pedig egy 3 üteges csoportot (16.9. könnyű ágyús üteg, 71./1. könnyű tarackos üteg, V21./2. közepes tarackos üteg) a Pusztá-hegyre Divizzioli támogatására, egy 6 üteges csoportot pedig (16./10., 11. könnyű ágyús üteg, 71./2.3. könnyű tarackos üteg, 1/2 1.12- és 2.4. közepes tarackos üteg) a Stein B-re, Lahne ezredes csoportjának támogatására.

Majd 13 órakor kiadta az alábbi 340/3 hdm. sz. támadó intézkedést. 1:75.000 (követhető az 1: 200.000-en is.)

„1. A *Divizzioli csoport* a Hirschhorn 698 hárp. magaslatot kézbeveszi. A támadás kezdete 14 órakor.

2. *Lahne ezredes csoportja* a 82. gyalogezreddel és a Liposcak ezred 2 zászlóaljával a Herzbeschken 622, 660 és 657 magp. vonulatot foglalja el. A támadást azonnal kezdi.

3. A Liposcak ezred 1 zászlóalja hadosztálytartalék egyelőre a Stein B-en.

4. A *Zábrátzky-csoport* balra hátralépcsözve követi, a Stein B-ről a Hevisköpp-on át a 713 magp-ra vezető háton a Lahne csoportot.

5. A csoportokhoz utalt tüzérség a támadást előkészíti.

6. Ha a Hirschhorn magaslatot az ellenség megszállná, a Lahne-csoport K-ről átkarolva támogatólag avatkozzék be.

7. Az elfoglalt állások feltétlenül tartandók; beásni, biztosítani és felderíteni.

8. A hadosztálylovasság egyelőre a Dreihotter B-en marad.

9. További parancsok vétele céljából minden csoportparancsnok 17 órára a hadosztályparancsooksághoz egy közeget küld.

10. Kapják 141. dandárparancsnokság, 71. tüzérdandárparancsnokság, Zábrátzky ezredes és Divizzioli alezredes.

Goldbach tábornok.”

Látjuk eme intézkedésekből, hogy a hadtestparancsnokság támadó parancsát a hadosztályparancsnokság 3 egymást fokozatosan követő intézkedéssel vitte át a csapatra, nevezetesen X./1-én reggel intézkedett az átcsoportosításra, este a készenléthehelyezésre és X./2-án délben a tulajdonképeni támadásra. Ép ez a különbség a felső és középső vezetés parancsadási technikája közt. Előbbi messze előre rendelkezik, utóbbi már alkalmazkodik a részlethelyzethez, bevárja a felderítések eredményeit stb. és ennél-fogva rövid szakaszokra parancsol.

Föltűnő, hogy úgy a hadtest, mint a hadosztály intézkedése aránylag igen közelfekvő támadási célokat tűzött ki. Egyrészt a feladat nem kívánta ezt, hisz nem áttörésről, hanem az ellenség-egyszerű lekötéséről volt szó, hogy az ne fordulhasson a 9. hadsereg ellen. Másrészt pedig a háború harmadik évében már szinte önkéntelenül adódott a felesleges véres veszteségeikéi kerülésére való törekvés, mert hisz nyilvánvaló, hogy messzirenyúló támadásoknál rendszerint a legkiválóbb elemek vesztek el, amelyeket a hátország már nem igen tudott pótolni. A vad nekirohanások ideje, miként 1914-ben, ekkor már letűnt s helyébe a haditapasztalatokon nyugvó, az elérendő cél és a veszteségek arányát pontosan mérlegelő, számító vezetés lépett.

A hadosztályparancsnokság legutóbbi X./2-án 13 órakor kiadott intézkedésével elrendelt támadás végrehajtására azonban nem került sor. Ugyanis a Liposcai gyalogezred, amelynek lemaradása miatt a támadási parancs kiadása már anélkül is késedelmet szenvedett, a terep nehézségei, eltévedések és a parancsközvetítésnél adódott sűrűlódások miatt bármily hihetetlenül is hangzék, csupán 16 órakor érte el a Stein B-et. Közben pedig 14 óra tájban a 89. német hadosztály bal szárnyát a Fuchs B-ről egy Báránkyútról ÉNy-i irányban kifejlődött igen erős román támadás visszavetette.

A 71. hadosztályparancsnokság álláspontjáról igen jól volt látható, amint a németek a Fuchs B-et csoportokban elhagyták és a Vrf. Dosului-ra, 631 magp-ra mentek vissza. A Rétenben álló német hadosztályparancsnokság eme balsikeréről nem tudott és nem is akarta azt elhinni. Kis vártatva a német hadosztály bal szárnya ellen megindult támadás után 14 és 15 óra közt a 71. hadosztály ellen is erős román támadás indult meg. A Galgen B-ről Divizzoli alezredes gyenge csoportja ellen 6 üteg támogatása mellett 5-6 zászlóalj, Mohán át pedig 3-4 zászlóalj nyomult előre. Az események ilyenképeni kifejlődése mellett észszerűtlen lett volna a 82. gyalogezreddel egyedül a mélyen fekvő mohai katlanba (lyukba) belemenni, a Liposcai gyalogezred még nem volt kéznél s ezért jobbnak látszott a Mohát északon koszorúszerű-

leg övező és az előterepet teljesen uraló magaslatokon védelemre szorítkozni és a támadás súlypontját a 89. hadosztály közvetlen tehermentesítése céljából a jobbszárnyra áthelyezni, annyival is inkább, mert ezt a német hadosztályparancsnokság kérte és később az I. hadtestparancsnokság is kívánta.

Ennek megfelelően a 71. hadosztályparancsnokság elrendelte, hogy Zábrátzky ezredes parancsnoksága alatt ezrede, továbbá a Lahne csoport 2 zászlóalja és tüzérsége a Mohától É-ra fekvő 683 és 735 magp. magaslatokat minden körülmények közt tartsa, míg a dandárparancsnok 4 zászlóaljjal a Dreihotter B-re vonuljon.

A Divizzioli csoport ellen a Pusztahegyre megindított ellenséges támadás tért nyert. A Dreihotter B-ről a hadosztályparancsnokság a támadást igen jól látta, A románok sűrű rajvonalakban, egyik hullám a másik után, igen bátran mentek előre. Tüzérségük egy része a gyalogságot közvetlenül követte. A nyílt állásokban tüzelő román ütegek lövegeit távcsővel meg lehetett számolni, de közepes tüzérségünk lemaradása következtében kezdetben nem lehetett elérni és leküzdeni. A könnyű ütegek hordtáva túl rövid volt.

A Mohának tartott ellenséges csoport É. felé a meredek hegynek, ahol Zábrátzky alezredes állott, nem ment neki, hanem látszólag a helységtől Ny-ra fekvő teknőben csoportosult és ugyancsak a Pusztahegyre támadott. így a gyenge, kb. 2000 puskát számláló Divizzioli csoportot összesen 8-10 hadierejű román zászlóalj kb. 8000 puskával, túlerővel rohanta meg. A valóságban a 3. román hadosztály vadászokkal megerősített 5. dandára volt a támadó. 15 óra tájban az ellenség a Divizzioli csoportot a Pusztahegyről lenyomta. Az ezredparancsnok két merész ellentámadással, amelyben a csendőrzászlóalj is résztvett és a zászlóaljparancsnok, Sikorszky százados hősi halált halt, a helyzetet ismét helyreállította. De kevéssel rá látható volt, hogy a csoport csatárai a magaslatot, mint a hangyák elhagyták és a Kies patak völgyébe mentek vissza. Végeredményében azonban az ezredparancsnoknak súlyos veszteségek árán sikerült a Pusztahegy Ny. csücskét ismét birtokba venni és a magaslat É. lejtjét kampó alakjában megtartani. (12. sz. melléklet).

Éppen jókor érkezett be Lahne ezredes 4 zászlóalja, amelyek közül a hadosztályparancsnokság kettőt a Divizzioli csoport válságos helyzetére való tekintettel a Kies dombra felvételi állásba rendelt. Ezalatt besötétedett. A hadosztályparancsnok a Lahne csoporttal ellentámadást tervezett, de a dandárparancsnok ama ellenvetésére, hogy a sötétségben a nehéz, ismeretlen terepen a kötelékek összekeverednek s nemkülönben az I. hadtestparancsnokság éppen kézhez kapott intézkedésére – amelyet alantiakban ismertetni fogunk – e szándékától elállott.

A hadosztály helyzetét X./2-án 18 óra tájban a 12. sz. melléklet bal vázлата mutatja.

Az október 2-iki csatanap mérlegét összeállítva megállapíthatjuk tehát, hogy a 71. hadosztály, nemkülönben pedig jobb szomszédja, a 89. hadosztály tért nem nyert, de fölényes román támadást lényegtelen terepveszteségek árán felfogott. Erre talán nem került volna sor akkor, ha az összműködés, a támadó cselekmény egységessége a két hadosztály közt szorosabb lett volna.

Ma tudjuk, hogy az I. tartalékhadtest a 2. román hadsereg zömének ellentámadását fogta fel, amelyet a visszavonulni akaró

Telitalalat egy ellenséges ütégben, a báránykúti ütközetben.

románok rája mértek, hogy több levegőhöz jussanak. Az I. hadtest 18 gyenge zászlóalját, 6 lovasszázadát, és 25 ütégét a teljes 3. és 6. román hadosztály, a V[^] 4. hadosztály (7. dandár) összesen kb. 36 zászlóalj támadta meg, ami a hadiállományú román zászlóaljakat tekintetbe véve, kb. 3-szoros túlerőnek felel meg.

Klein tábornok leplező csoportja előtt egész 2-a folyamán nyugalom uralkodott, csupán Szász-Budát szállta meg egy mindhárom fegyvernemből álló román különítmény. A K-i szárnyon Szász-Fehéregyháza körletében álló igen erős ellenséges sereglövasság, a 2. lovashadosztály és a 3. Calarasi dandár, összesen 24 lovas-

század, 3 üteg és 1-2 zászlóalj – valószínűleg az 5. hadosztálynak még annak idején a 2. lovashadosztály kötelékébe került 3. vadász-ezrede – teljesen tétlenül viselkedett, de erre még a következő fejezetben visszatérünk.

A 19. népfelkelődandárt a 4. román hadsereg részei a Kis-Küküllőre követték. A dandár az Ákosfálvára beérkezett 61. hadosztályparancsnokságnak rendeltetett alá, melynek csapatai a 19. dandár megtámasztására a Kis-Küküllőre menetben voltak.

A 9. hadsereg zöme az Olt völgyében F.-Árpás, Al.-Utsa, Mártonhegy vonalát harc nélkül érte el; É. szárnya, a Schmettov lovashadtest N.-Sink előtt megakadt.

A puztaczelina i ütközetet harcász szemekkel nézve még ama kérdést tehetjük fel, hogy nem lett volna helyesebb a súlypontot, a 82. és a Liposca k ezredet a bal szárnyon, mint eredetileg tervezve volt, Mohán át DNY. irányban, az ellenség oldalába bevetni. E támadás hatásos lett volna, azonban végrehajtása azért nem látszott tanácsosnak, mert egyrészt a zöm a Liposca k gyalogezred lemaradása miatt idejében tényleg nem volt meg s a 82. gyalogezred 2 és fél zászlóaljának nem lett volna célszerű egyedül a mohai mély katlanba lemenni, amelyet a Hirschhorn és Galgen B. területén felvonult 6 ellenséges üteg tüzével teljesen büntetlenül uralhatott, mert a saját tüzérség mozgási] nehézségekkel küzdött és nem volt kéznél.

Egy mélyebb, pl. a Herbeschken-en át vezetendő átkarolás Szász-Buda és Szász-Fehéregyháza területéről pedig a hátbatámadás veszélyének lett volna kitéve. Nem volt az adott helyzetben még csak föl sem tétélezhető, hogy a 6 kilométerre álló román sereglovasság ilyen provokáló művelettel szemben tétlen marad.

A 71. hadosztályt az október 2-iki ütközetben balszerencse kísérte, de hadászati szempontból a 89. hadosztállyal együtt igen nagy eredményt ért el azzal, hogy a 2. román hadsereg zömét magára vonta, ellentámadását felfogta s így Falkenhayn eredeti tervét, – hogy az Olttól D-re legrövidebb irányban Brassóra előnyomuljon – engedmények nélkül simán végrehajthatta.

A hadosztályparancsnokság az éjjelt ködös őszi esőben a Dreihotter B-en töltötte. Ott vette kézhez az az I. hadtestparancsnokságnak Szász-Dályára hughesen leadott s innen küldőncsel továbbított másnap X. 3-ára szóló parancsát. (T. i. a Maros-Vásárhelyen székelő I. hadtestparancsnokság a 71. hadosztályparancsnoksággal Szász-Dályáig az állami vezeték, innen pedig a Dreihotter B-en tábori távbeszélő vezeték útján volt összekötve.) A hadtestparancsnokság védelemre intézkedett. A 71. hadosztály Réten Hégenhegy vonalát erősen megszállja és bal szárnyát a Hégenhegytől ÉK-re fekvő területen Szász-Buda irányából lehetséges

átkarolás ellen lekanyarítja. Ezenkívül 1 ½ zászlóaljat mint hadtest tartalékot Hegen községbe állít. A hadtestparancsnokság nyomatékosan utalt a DK. irányban való felderítés fontosságára, különösen a Szász-Keresztúr és Szász-Budán át vezető utakra. A 89. hadosztály állásait tartja; Hégen-től K-re a Haar B. patakon álló szárnyával a 71. hadosztálynak szoros érintkezést kellett tartania.

Egy szóval az I. hadtest eddigi nagyban D. felé néző arcvonalát ÉNy. irányba hátravette s K. felé fordította.

Az I. hadtestparancsnokság' eme intézkedése világosan visszatükrözi Falkenhaynnak ama aggályait, hogy a románok a 9. hadseregnek az Olt völgyében Fogaras felé tartó merész előretörésére a 2. hadsereget és a 4. hadsereg D. szárnyát összefogják és a N. Küküllőtől D-re fekvő területen a 9. hadsereg É-i oldalába támadással felelnek. Ehhez azonban, mint tudjuk a román hadvezetőségnek hiányoztak az idegei, mert a Brassón át vezető egyedüli vasúti hátsó összeköttetéseit féltve a visszavonulásra határozta el magát.

Az I. hadtestparancsnokság' intézkedése alapján a hadosztályparancsnokság a Hégenhegy vonulatának megszállására Lahne ezredes parancsnoksága alatt a 82. gyalogezredet, a Divizzli ezred zömét és a 25. honvéd/V. zászlóaljat jelölte ki (12. melléklet jobb vázlata). A Liposcai ezred másik két zászlóalja mint hadosztálytartalék a Dreihotter B-re, a Divizzli ezred $\Gamma/2$ zászlóalja pedig mint hadtest tartalék Hegen községbe került. A 2. huszárezred 1-1 százada a Stein B-en és az Aurücken-től D-re volt visszahagyandó, míg zöme a hadtest É-i oldalának biztosítására Szász-Dályára való hátramenetelre kapott parancsot.

A hadosztály tüzérség könnyű ütegei a Hégenhegyen közvetlen a gyalogság mögött mentek állásba, míg a felázott úton megakadt közepes ütegek Szász-Dályán át egyelőre Hegen községbe kerültek.

Hogy a csapatok a sötét éjszakában a Hégenhegyet helyesen tudják megszáítani, a főellenállási vonal jelzésére a hadosztály lovaság egy százada kapott parancsot.

A hadosztályparancsnokság tehát az eseményeket előre nem tudva, parancsszerűleg védelemre rendezkedett be. X. 3-án 4 órakor a hadosztályparancsnok szűkebb törzsével a Hégenhegyen bejárta a védelmi vonalat, a melyben a csapatok épen berendezkedtek. A várt román támadás nem következett be, sőt úgy látszott, hogy az ellenség visszavonul. A pirkadatban a Pusztai hegyen itt-ott egy pár román – valószínűleg sebesültvivő – volt látható, de egyetlen lövés se esett. A Hirschhorn-on át épen 1 ellenséges zászlóalj ment vissza.

A hadosztály zömének helyzete X./3-án 6 órakor a 12. sz. melléklet jobb oldalán van feltüntetve.

A pusztaczelinai ütközetben a 71. hadosztály tulajdonképpen találkozó harcot vívott, amelyet követőleg az új folyamán egy lényegtelenül hátrább fekvő szakaszra tért ki és ott védelemre rendezkedett be. Ugyanakkor azonban ' az ellenség is visszavonult s így mindkét fél otthagytta a szorosabb csatamezőt. Egy jelenség a mellyel a háború folyamán gyakran találkozhattunk.

A teljesség kedvéért ismét megjegyezzük, hogy a 71. hadosztály kiépítése még e csatanapok alatt is folyt. Ugyanis ép az átcsoportosítás alatt érkezett be a második, e 2. 4. közepes tarackos üteg és a 82. ezred részére 400 fő kiegészítés. Továbbá a 24. sz. 120. cm. fényszóró szakasz, a 28. 8. sz. 35 cm. fényszóró osztag a 39. és 40. sz. közepes és a 283 sz. hordozható gránátvető szakasz, a 71. sz. sáncteroszlop, a 11. sz. hegyi vonat műhely és a 33. sz. lókorház.

13. FEJEZET.

A román vezetés ingadozása a 2. hadsereg meghiúsult tehermentesítő támadása után IX./29.-X./2.

(Ehhez 10, 11, 12, sz. mell.)

Mielőtt az eseményeket a saját oldalon továbbfolytatnánk, pillantsunk be a román vezetés kulisszatitkaiba. Ez már csak azért is kívánatos, mert ebben az időszakban oly sorsdöntő elhatározások történtek, amelyek végeredményükben az erdélyi román hadjárat meghiúsulására vezettek.

Ismét csak kénytelenek vagyunk az egész 2. román hadsereggel foglalkozni, mert a 71. és 89. hadosztály ellenfele még mindig e hadsereg volt.

A 11. fejezet végén említettük, hogy a 2. román hadsereg D-i szárnyával, a 3. és 4. hadosztállyal IX. 30-án a visszavonulást megkezdte, miután tehermentesítő támadásával elkésett és a nagyszebeni csata IX. 29-én már eldőlt. (10. sz. mell.).

A román hadvezetőség ebbeli elhatározásának alapját a 2. hadseregparancsnokságnak IX./29-én éjjel tett ama jelentése és javaslata képezte, hogy a 2. hadsereg már nem tud az I. hadtesten segíteni, sőt jobb szárnyán a 6. hadosztályt meg is támadták (89. hadosztály) és súlyos veszteséggel visszanyomták. A hadseregparancsnokság szükségesnek tartja, a 3. és 4. hadosztály hátravonását ama célból, hogy a hadsereg „az ellenségnek és támadásának (71. 89. hadosztály) arcot fordíthasson.”

A Bukarestből egy órán belül beérkezett válasz a 2. hadsereg parancsnokának Crainicianu tábornoknak javaslata végrehajtására teljesen szabad kezet adott.

A „2. román hadseregparancsnokság erre IX./29-én 23 óra 30 perckor kiadott intézkedésével lényegében egy igen korlátolt célú és nem tökéletes ellentámadó hadműveletet rendelt el (11. sz. mell.) Nevezetesen a 6. hadosztály mint „előkészítő csapat” a Windmühl B. területére húzódik és ott véd. A 3. hadosztály és a 7. dandár (1/2 4. hadosztály) az Olt É-i oldalán visszavonul és erőltetett menetben IX.-30-án N.-Sáros, Nádpaták területét éri el ama célból, hogy a továbbiakban mint „manőver egység” a 3. hadosztállyal a 6. hadosztálytól jobbra Báránykútra, a 7. dandárral pedig a 6. hadosztálytól balra nyomuljon elő. A 4. hadosztály 8-ik dandára mint hadseregtartalék Fogarasra megy vissza. (Megjegyezzük, hogy eredetileg az egész 4. hadosztályt hadsereg tartalékba akarták venni, de később ezt a fenti értelemben módosították). A

2. lovas hadosztály – egy a 4. hadseregnél visszamarandó dandár nélkül – és a 3. Calarasi dandár Mesére nyomul, (p. d. ép oda, ahova a 71. hadosztályparancsnokság a 2. közös huszárezredet rendelte) az ellenség oldalába tör és biztosítja a hadsereg jobb szárnyát. A 2. Calarasi dandár Voilánál partot vált és N.-Sinknél a hadsereg bal szárnyát biztosítja.

A 2. hadseregparancsnokság eme intézkedését a hadosztályok IX./30-án, a középén parancs szerint végrehajtották, a szárnyakon azonban az események nem úgy zajlottak le, ahogyan azokat a hadseregparancsnokság elrendelte.

Ugyanis az É. szárnyon a 2. lovashadosztály elővédje Mesére előnyomulóban az Erkedér B. 705 magp-ról a 82-esek egy előretolt vadász szakaszától gyalogsági tüzet kapott s ez már elegendő volt ahhoz, hogy a 2. lovashadosztály parancsnoka az egész műveletet feladja és Köhalomra visszavonuljon (román forrás szerint). A

3. Calarasi dandár, miután a 2. lovashadosztályt hiába várta, szintén visszament Sövénységre (11. sz. mell.).

A D-i szárnyon, az Olltól D-re, a Skorei-nél álló 8. dandár (1/2 4. hadosztály) a visszavonulási parancsot nem kapta meg. Az eddig kiadott rendelkezések értelmében támadását Ny-i irányban öntevékenyen folytatta és a 9. német hadsereg egy Szaratánál biztosító különítményét Porumbákra dobta vissza, 4 löveget zsákmányolt és 200 foglyot ejtett. Alig akart visszamenni, amidőn végre a parancs hozzá érkezett.

Mindkét, a nagy helyzet szempontjából epizódnak föltűnő cselekménynek azonban a szövetségesek javára nagy hordereje volt. Nevezetesen Falkenhayn abból, hogy D-en a románok az Olt északi oldalán visszamennek, de déli oldalán erélyesen támadnak, ama következtetést vont le, hogy a 2. román hadsereg az Olt mentén, de különösen a folyótól délre a 9. hadsereg elé átcsoportosít. Tehát minden befolyását latbavetette, hogy az I. tartalék-

hadtest, (71., 89. hadosztály) sőt átmenetileg hadműveleti tekintetben az 1. hadsereg is, neki alárendeltessék ama célból, hogy az I. hadtesttel a 2. román hadsereg lekötésére DK., v. D. irányban támadhasson, tekintet nélkül arra, hogy tovább É-ra a N.-Küküllő völgyében és még feljebb az 1. hadsereg többi részei a 4. román hadsereg-támadását föl tudják-e fogni, vagy sem. T. i. a román támadás megkönnyítette a 9. német hadsereg parancsnokának ama tervét, hogy a 9. hadsereg zömével (51. honvéd, 76. és 187. német hadosztály) a fogarasi medencén át a legrövidebb irányban Brassóra előre-törjön. A továbbiakban, mint láttuk és most ismét látni fogjuk az I. tartalékhadtest (71., 89. hadosztály) tényleg magáravonta a 2. román hadsereg zömét és ezalatt a 9. hadsereg IX./30-án arcot K. felé változtatva, X./1., 2. és 3-án, sőt tovább is harc nélkül gyorsan nyerhetett tért.

Északon viszont a 2. lovashadosztály egész megmagyarázhatatlan hátrafordulása pedig lehetővé tette a 71. hadosztály jobb szárnyára való zavartalan átcsoportosítást. Egész érthetetlen, hogy egy lovastest 16 századdal és 3 üteggel egy kis gyalogszakasz előtt megfordult, és minden támadó szándékot feladott.

Szept. 30., okt. 1. és 2. folyamán a hadvezetőség és a 2. hadseregparancsnokság közt az utasítások, jelentések és javaslatok egész sorozata jött és ment. A hadvezetőség 30-án reggel, majd este, továbbá okt. 1-én este és 2-án reggel kiadott utasításaiban ugyan árnyalatokban eltérőleg, de lényegében úgy rendelkezett, hogy a 2. hadsereg a támadóhadműveletet szüntesse be és egy védelemre kedvező állásban várja be a D-i arcvonalról ismét felvonandó erősítéseket, a 21. és 22. hadosztály beérkezését.

Ezalatt a 2. hadsereg IX./29. éjjeli intézkedésével elrendelt hadművelete tovább folyt. A X./1-én végrehajtott mozgásokat a 11. sz. vázlat tünteti fel. A jobb szárnyon a 30-án visszament sereglövasságot ismét előrendelték és pedig mindhárom dandárt kordon-szerűleg a 4. hadsereg D-i és a 2. hadsereg É-i szárnya közti összeköttetés és felderítés céljából Sövényesség, Szász-Fehéregyháza és Zsiberek területére. A 3. hadosztály, mely N. Sáros területét csak X./1-én délben érte el, 1-ről 2-ára virradó éjjel az 5. dandárral és vadászokkal Woldorf, Lemneken át Mohára és a Galgen B-re, a 6. dandárral Bánykúton át az eme helységtől közvetlenül ÉNy-ra fekvő magaslatokra nyomult elő. A 6. hadosztály nagyban helyén maradt és egész X 1-én tűrte a 89. német hadosztály nehéz tüzérségi tüzét. A 7. dandár (V2 4. hadosztály) N. Sinken át a 6. hadosztály szárnyára tolódott el. A 8. dandár pedig F. Utsáról Voila és Dridif területén, a 2. Calarasi dandár pedig ettől D-re állott meg. Az I. tartalékhadtest (71., 89. hadosztály) okt. 2-án DK. irányban megindított és az előbbi fejezetben ismertetett támadását

ezek szerint a 3., 6. és 1/2 4. IO mán hadosztálllyal, vagyis a 2. hadsereg zömével való összeütközésre vezetett. A 71. hadosztály és a 3. román hadosztály zömei találkozóharcszerűen ütköztek egymásra, a 89. hadosztály pedig a védelemhez fejlődött 6. román hadosztály és 7. dandár ellen támadott és az ellenség ellentámadásra kéznél-tartott egyik csoportjának lökésétől kissé hátravonult. A szárnyakon, az ellenséges sereglövasság: a 2. lovashadosztály (4., 6. Rosiori dandár) és a 3. Calarasi dandár tétlenül nézték a csata lefolyását s csak a felderítésre szorítkoztak, holott, ha az első intézkedés értelmében Mesén át az ellenség oldalába törnek, a 71. hadosztályt oldalában igen érzékenyen találták volna. (12. sz. mell.) A román lovasság megállapította ugyan, hogy Zoltán, Erked vonalában ellenség van, de túlbecsülte azt, sőt azt jelentette, hogy ott nehéz tüzérség is áll és Szász-Kézd, Szederjesnél betonból készült állások húzódnak. Utóbbiak nem feleltek meg a tényeknek s valószínűleg foglyok félrevezető bemondásai alapján tétettek.

Klein tábornok gyenge leplező fátyla nemcsak az ellenséges sereglövasságot, hanem a 7. román hadosztály D. szárnyát is teljesen félrevezette.

Aki válságos helyzetekben a merészebb elhatározást választja és mer, az rendszerint nyer is. Falkenhayn, az I. hadtest, a 71. hadosztály mind mertek és végeredményben nyertek is.

A hadművelet egyenlegét felállítva megállapíthatjuk, hogy az I. tartalékhadtest (71., 89. hadosztály) 18 zászlóalj, 6 lovasszázad és 25 ütegevel szemben a 2. román hadsereg 42 zászlóalja, 34 lovasszázad és 49 ütege állott, ha a Klein tábornok kis leplező csoportjával átellenben fekvő erőktől (4. román hadsereg 7-ik hadosztályának D. szárnya) eltekintünk. Eme román erőkből a harcban kb. 35 zászlóalj, 1 lovasszázad és 33 üteg vett részt. A szárnyon álló sereglövasság 24 lovasszázada, 3 ütege és kevés gyalogsága teljesen tétlen volt; a 8. dandár, a 3. Calarasi dandár és némi hadseregközvetlen tüzérség, összesen kb. 7 zászlóalj, 8 lovasszázad és 13 üteg, mint hadseregtartalék hátul állott.

A román főlény a gyalogság állományviszonyait szem előtt tartva, így is kb. 3-szoros volt és az I. hadtesttel szemben helyi sikert is ért el, amely az erők teljes bevetése esetében még nagyobb lehetett volna. De a nagy helyzeten ez sem változtatott volna lényegesen, mert ezalatt a 9. német hadsereg az Olt völgyében ellenhatás nélkül tért nyert s okt. 2-án este Al. Vistnél, azaz Fogarastól már csak egy napi menetre állott.

Román oldalon a szövetségesek valóságos helyzetével nem voltak tisztában. A 2. román hadsereg parancsnokának az volt a benyomása, hogy ellenséges erők (9. hadsereg) Segesvár, Szász-Kézd, Réten területére csoportosulnak át s ezért a hadvezetőség

nek javasolta, hogy a 4. hadsereg a legdélibb, a 7. hadosztályát a Szász-Kézd, Kőhalom útra lehozza. Ha ez nem történne meg, továbbiakban az egész 2. hadsereget az Olt Mirkvásár, Sárkány szakaszára kell visszavenni, hogy a Brassóra vezető főutakat fedezhesse, mert a fent jelzett vonal, vagyis az Olt előtt széles kiterjedésben nem fejthet ki tartós ellenállást, mint ezt a hadvezetőség kívánta,

Utóbbi okt. 1-én még úgy tájékoztatta a 2. hadseregearancsnokságot, hogy az I. román hadtest helyzete még mindig válságos s úgy látszik, hogy egy „Falkenstein” nevű tábornok Erdélyben komoly offenzívába szándékozik kezdeni.

Ezt Falkenhayn a valóságban már IX./26-án, tehát δ nappal később megkezdte.

Okt. 1-én kiadott utasításában Bukarest úgy rendelkezett, hogy a 2. és 4. hadseregnek a rendelkezésükre álló erőkkel ki kell tartani, míg a döntés a déli arcvonalon megtörténik. Továbbá hozzájárult ahhoz, hogy a 2. hadsereg az Olt fentemlített szakaszára visszamenjen és ott a Brassóra vezető 3 főutat fedezve, erősítések beérkeztéig tartós ellenállást fejtsen ki.

A 2. hadseregearancsnokság 2-án ki is adta a visszavonulási parancsot, amely a csapatokat a harcmezőn érte el. Erre a közvetlen okot az képezte, hogy a 2. hadsereg jobbszárnya Moha és a 4. hadsereg balszárnya Muzsna közt (11. mell.) fennálló 24-30 km. széles hézag nyugtalanította, mely mögött Szász-Kézd, Segesvár területén nagy ellenséges erők (9. hadsereg) gyülekezését sejtette. Ezenkívül a 4. hadsereg balszárnyát Muzsnánál megállította s csak a középvel folytatta a Kis-Küküllőre a támadást; balszárnyát még tovább hátra Miklósfalvára szándékozott visszakanyarítani.

A 2. hadseregearancsnokság X./2-án este kiadott visszavonulási parancsára később még visszatérünk. Most a 71. hadosztály szempontjából csak azt jegyezzük meg, hogy a román sereglovasság Petekre hátravonatot, a 3. hadosztály 21 órakor a harcot félbeszakította és az 5. dandárral Woldorfon, a 6. dandárral N. Sároson át vonult vissza. A 6. hadosztály a harcot ugyancsak félbeszakítva a 12. dandárral N. Sároson, a 11. dandárral N. Sinken át ment hátra.

A román vezetés a GX./29.-X./2-ig tartó válságos időszakban még határozatlanabb volt, mint IX./29. előtt. Rendelkezéseit az ellenség helyzetének és szándékának teljes félreismerésében tette. Aránylag igen erős sereglovasság állott rendelkezésére, de nem értette azt helyesen alkalmazni. A lovasság tényleg sem nem derített fel, sem nem vett részt a csatában, mintha ott se lett volna. A legfelsőbb vezetés a Bukarestben székelő hadvezetőség kezéből igen gyakran kicsúszott. Utóbbira a kellőnél nagyobb befolyást gyakoroltak a hadseregearancsnokok.

A IX., 30-án megkezdett báránykúti román hadművelet nézetünk szerint helytelenül volt tervezve, mert felépítésében hiányzott a messzetekintő célkitűzés. Az a gondolat, hogy a 2. hadseregnek egy ponton, Báránykútnál való összefogása által a Rétennél fölbukkant ellenséggel (89. és később 71. hadosztály) gyorsan le kell számolni, addig míg a 3 napi menetre N.-Talmács körletében álló 9. német hadsereg zöme beavatkozhat, nem mondható elfogadhatatlannak. Csakhogy ez esetben messze hátú pl. Segesvár irányában kitűzendő támadási cél megadása mellett tényleg egységesen kellett volna támadni, nem pedig egy hadosztállal mintegy helyben manőverezni. Másodszor, nehogy az ellenség hátra kitérhessen, szükséges lett volna a 4. hadsereg D. szárnyán a 7. hadosztályt Székely-Keresztúr, Szász-Dályán át az ellenség (I. tartalék hadtest) hátába irányítani s végül ami nem kevésbé fontos, a 9. hadsereg feltartóztatására, ha csak 1-2 napi időnyereségről is lett volna szó, külön rendszabályokat tenni. Utóbbi pl. abban állhatott volna, hogy a 8. dandár és a 2. Calarasi dandár Porumbáknál – úgy ahogyan előbbi IX. 30-án félreértésből megkezdte – támadólagosan halogat. Ezenkívül még megerősíthető lett volna a hadsereg K-i szárnyán álló sereglövassággal, amely Szász-Tyukoson át X./I-ig Ah Utsa környékét könnyen elérhette volna.

A báránykúti hadművelet úgy ahogyan végrehajtották, sem a támadás, sem a védelem céljait nem szolgálta s csak felesleges időpocsékolás volt, mert az elért kis helyi harcászati siker nem állott arányban ama nagy hadászati hátránnyal, amelyet a 9. hadsereg gyors, kardcsapás nélküli előnyomulása következtében a románoknak el kellett szenvedniök.

Egy másik elképzelhető megoldás lett volna az, ha a 2. román hadsereg IX. 30-án a sereglövasságnak az ellenségen való visszahagyása mellett mindenféle ellentámadásról lemond és egyenesen az Oltnak Héviz, Sárkány szakaszára tér ki, amiáltal 3-4 napi időt nyerhetve a védelemhez tervszerűen és alaposan berendezkedhetett volna.

A leghelyesebb lett volna, ha a hadsereg a támadó eljárásról nem mond le, hanem cselekvési szabadságának visszanyerése céljából ugyancsak 30-án, de radikálisan hátra pl. Kőhalom, Bene, Szász-Buda területére visszamegy, ott a 4. hadsereg részeivel (7. és esetleg 8. hadosztály részei; mindkettő egyenként 20 zászlóalj erős volt) egyesül s innen, bármely irányból is jöjjön az ellenség, támadásba megy át. A Brassóra előnyomuló 9. hadsereget ilyképen még számbeli fölényvel és az Apácza erdőtől (Geister Wald) Ny-ra lehetett volna csatára kényszeríteni.

Mindeme lehetőségek közül egyik se történt meg. Azaz sokat akartak csinálni, de semmit se végeztek. A báránykúti ellentámadás

nem volt az, aminek lennie kellett volna, elrabolta azonban az Olt védelem tervszerű megszervezéséhez szükséges időt.

» Ezzel a sok céltalan kapkodással a 9. hadseregnek alkalmat adtak arra, hogy most már az I. tartalék hadtest (71. 89. hadosztály) bevonásával kb. egyenlő erőviszonyok mellett gyorsan a védő nyakán lehessen és az Olt védelmet csirájában felboríthassa.

14. FEJEZET.

Az előnyomulás folytatása és a 2. román hadsereg visszavonulása az Olt és a Homoród szakaszára X. 3. és 4-én. (Ehhez 11., 12. és 13. mell.)

A 71. hadosztályparancsnokság szűkebb törzse, amint X./3-án hajnalban a Hégenhegyen észlelte, hogy a románok a pusztaczelinai csataterről az éj folyamán eltűntek, szabályozta a felderítést és a reggeli órákban Hégenre ment.

A felderítés 9 óráig megállapította, hogy a Pusztá hegy és Moha teljesen üres volt, Szász-Keresztúron 2, az Angeln B. 714 magp-on pedig 1 román lovas század állott (ált. térkép, ennek híjján a 11. és 12. sz. mell.)

A 89. hadosztály elől a románok szintén elvonultak. Az I. tartalék hadtestparancsnokság közölte, hogy az ellenség a Schmettow lovas hadtest előtt ugyancsak visszament és N.-Sinket kiürítette. Klein tábornok leplező csoportja előtt nyugalom uralkodott, sőt Székely-Keresztúr, Rádost és Sövénységet a románok elhagyták.

Az ellenség tényleg az egész vonalon, úgy a 9. hadsereg zöme, mint pedig az I. tartalék hadtest előtt visszavonult, de a 19. népfelkelő dandárt és ennek É. szomszédjait tovább támadta, sőt Erdő-Szt.-Györgytől É-ra betört a Kis-Küküllő állásba. Ebből kifolyólag Klein tábornok csoportjának megígért felváltását az I. hadtestparancsnokság kitolta, mert a felváltásra kijelölt erőnek a 16. dandárnak (61. hadosztály) előbb fenn É-on kellett beavatkoznia. A helyzet az 1. hadseregnél tehát nem volt megnyugtató, mert még mindig fennállott annak a lehetősége, hogy a 4. román hadsereg erőit összefogja és a Kis-Küküllőnél az 1. hadsereget áttöri.

Ez volt az oka annak, hogy a 9. hadseregparancsnokság, amelynek mint már említettük, az 1. hadsereg hadműveleti tekintetben alá volt rendelve, az I. tartalék hadtestet X./3-án állva hagyta és csak a 9. hadsereg zömével folytatta az előnyomulást az Olt völgyében.

Események tehát X./3-án a 71. hadosztálynál nem adódtak, a 89. hadosztálynál sem. A hadosztályparancsnokság a felderítésre

olyképen „intézkedett, hogy a zöm részéről a 2. huszár ezred az Olt Királyhalma, Homoród szakaszáig, Klem tábornok csoportja pedig ehhez csatlakozva Kácza, Kányád, Gagy vonaláig derítsen fel. Tehát a visszavonuló ellenség irányában a felderítést 30 km-re nyújtotta előre.

A hadosztály csapatai X./3-án általában a Hegenhegy területén pihentek. A hadosztályparancsnokság a bekövetkező előnyomulás anyagi megalapozását készítette elő. Az utánszállító vonalat Dánosról (Segesvártól 6 km. Ny-ra) Keresden át Jakabfalva, Hégenre helyezte át, mert a rövidebbik, a Segesvár, Ápold, Hegen út helyenként járhatatlan volt. Az anyagi ellátásról a lenn következő intézkedésben fogunk megemlékezni.

Előzetes szóbeli tájékoztatás után X. 3-án 23^h 40' kor jött meg a hadtestparancsnokság X./4-ére szóló intézkedése, amelynek lényege a következő volt (általános térkép vagy 11. számú melléklet). A 9. hadsereg zöme X. 3-án elérte Betlent. balszárnya a Schmettow lovas hadtest Kálbor, Windmühl B. vonalát. Utóbbi 4-én Felmérre nyomul elő. A 9. hadsereg kötelékébe átlépett I. tartalékhadtest (71. 89. hadosztály) önmagában balra hátralépcsőzve 4-én reggel Báránkút, Moha vonalából előnyomul és Kóbor-Zsiberk vonalát éri el. A Réten, Báránkút, Woldorf, Kóbor útvonal a 89. hadosztályé. A 71. hadosztály Klein csoportjának feladata változatlan, esetleges ellenséges támadás esetében tovább halogatva Segesvár irányában tér ki; az ehhez nem szükséges erőket a hadosztályparancsnokság magához vonja. A hadtestparancsnokság különös súlyt helyezett az összeköttetésnek minden körülmények közt való fenntartására.

Látjuk tehát ezen intézkedésből is, hogy a 9. hadseregparancsnokság még mindig számít azzal a lehetőséggel, hogy az ellenség a N.-Küküllő völgyéből ellentámadásba mehet át, amely természetesen első sorban a 71. hadosztályt érte volna. A helyzet kialakulása és a szoros összműködés pedig szükségessé tette azt, hogy az 1. hadsereg jobb szárnyán az I. tartalékhadtest a Fogarason át előnyomuló 9. hadseregnek közvetlenül alárendeltessék, mert ez volt hivatva arra, hogy Falkenhayn zömének Brassó irányában megindított hadműveletét É felé fedezze. Ezért a lépcsőzés.

A 71. hadosztályparancsnokság az X./4-iki előnyomulásra Hégenben X./4-én 1^h-kor az alábbi 342/11. hadm. sz. intézkedést adta ki (12: sz. melléklet és lehetőleg részletes térkép).

„Az ellenség az egész arcvonal előtt visszavonul. Saját oszlopok Posorta, Betlen, Kálbor, Windmühl B.-vonalát elérték. Sövénység és Rados is üres.

1. *Előnyomulás:*

a) *Papházy alezredes oszlopa:* a 82. gyalogezred és a 12. 1. hegyi tarackosüteg indul 6^h 30-kor a Rétentől 1 km. K-re levő hídtól és a Haar B. pataktól É-ra fekvő kocsuiúton egyelőre a Pusztahegyre.

b) *Lahne ezredes oszlopa:* a Liposcai gyalogezred, a Divizzioli gyalogezred 1½ zászlóaljja, a Sikorszki csendőrzászlóalj, a 16./9., 10., 11. könnyű ágyús- és a 71./1., 2., 3. könnyű tarackos üteg. indul 6^hkor aDreitiotter B-ről, a kocsis és az országúton egyelőre a Mohától 2 km. É-ra fekvő 683 magp. nyeregre.

A Divizzioli gyalogezred hadtesttartalékban álló *Ph* zászlóalja Hégent G^hkor hagyja el és a Hégenhegyen csatlakozik Lahne ezredes oszlopa tüzérségének végéhez.

c) A 2. *huszárezred* a 12./4. hegyi ágyús üteggel Szász-Dályáról olyképen nyomul Mesére, hogy oda 9^hkor beérkezék. Felderítését az Olt Királyhalma, Homoród szakaszáig folytatja.

d) A 82 111. zászlóalj Szász-Kézd és Zoltánról (lásd 11. sz. mell.) akkép vonul Szász-Kereszturra, hogy 9^hkor ott legyen.

Az oszlopok az eléri, szakaszokból DK felé felderítenek és azokban 10 *Hg* pihennek.

2. Az előnyomulást 10^hkor folytatják:

a) *Papházy alezredes oszlopa* a Galgen B-en át a Nagy patak völgyében vezető országúton Lemnek ÉK-re. Biztosít az 582 magp. és Dómgig magaslaton.

b) *Lahne ezredes oszlopa* a gyalogság zömével Mohán és a Fehér patak völgyén át, 1 zászlóaljjal a Heviskopp-on át a Herzbeschken magaslatra vonul. Könnyű tüzérsége az úton Mohától D-re állvamarad.

c) A 2. *huszárezred* a G. Haufen 733 hárp. magaslatra, ahová a V282./III. zászlóalj is kerül, melyet Zábrátzky ezredesnek alárendelek.

Az elért szakaszokban pihenő és étkezés. A Zábrátzky csoport (2. huszárezred) azután K felé megfelelően biztosítva Szász-Fehéregyházára nyomulhat.

3. *Parancskiadás* a Zsiberkig való előnyomulásra Mohán. Lahne és Zábrátzky ezredes és Papházy alezredes lovasított közegeket jelentőlovasokkal 12^h-ra Moha községhezára küldenek.

4. Az 1./2., 2./4. közepes tarackos üteg, a 7./14. közepes ágyús üteg, a 8./2. árkászszázaddal (menetkészek 7^h 45^l-kor Hégen DK kijáratánál) a 89. német hadosztály éldandára (a

hadosztályparancsnokság ütközetvonata) mögött Hégenről Báránykúton át Galgen B-re menetelnek és eligazításra ugyan csak egy közeget Mohára küldenek.

5. *Összeköttetés.* A hadosztály távbeszélőosztág Moháig, a 141. dandár Moha postahivatalától Herzbeschkenre, a 82. gyalogezred Mohárról Lemnekre épít.

6. A hadosztályparancsnokság Hégent 7^hkor hagyja el és a Dreihotter B-en át egyelőre Mohára megy.

7. *Élelemfelvételezés.* X./4-én Jakabfalván.

8. *Hadosztály egészségügyi oszlop* Mohára kerül, ott betegátadás.

9. *Kapják* a 141. dandárparancsnokság, a 82., a Liposcak és Divizzoli gyalogezred, a 2. huszárezred, 71. tüzérdandárparancsnokság, Mihalovits, Becker, Slivka és Lajtós tüzércsoport parancsnokok, 1./2., 2./4. közepes tarackos, 7./14. közepes ágyús üteg és a 8./2. árkász-század.

Goldbach, tábornok.”

A hadosztályparancsnokság tehát az összeütközést – a pusztaczelinai eseményeken okulva – nem tartotta kizártnak és az előnyomulást a nehéz, áttekinthetetlen terepen a hadtestparancsnokság parancsának szellemében balra lépcsőzve, terepszakaszról-tereszakaszra rendelte el, már csak azért is, mert az ellenségről nem kapott elegendő híreket. Egyben a Klein csoportnak jobb szárnyáról 2 századot ($\frac{1}{2}$ 82.111. zászlóalj) Zoltán- és Szász-Kézdről már is előrevont.

A románok által megszállva tartott területre belépve, szükségessé vált tábori vezetékes híradó vonalak építése, mert egyrészt az állandó hálózat elrombolásával kellett számítani és másrészt szoros hadtestkötelékben előírt irányokban és területen mozogva, nem lehetett oly könnyen, mint eddig az állandó hálózathoz simulni.

Az anyagi ellátást a hadosztályparancsnokság külön parancsokkal szabályozta olyképpen, hogy az összes Hegen, Dreihotter B. területén fekvő alakulatok az élelmet a Jakabfalvára előrevont 16./4. utánszállító lépcsőből, a löszert a Hégenre irányított hadosztály löszertelepből egészítsék ki. Zábrátzky ezredes, Klein tábornok csoportja és a Segesvártól Ny-ra álló hadosztály vonat a Segesvár pályaudvaron telepített rögtönzött ellátó hivatalnál vételeztek fel. (11. mell.)

X./4-én 7^hkor a hadosztályparancsnokság Hégenről ellovagolt és a Dreihotter B-en áthaladva a Mohától É-ra fekvő nyeregnyél elérte a hadosztály zömét. Az oszlopok intézkedésszerűleg mindenütt előnyomulóban voltak. Ellenség sehol sem volt látható,

egyetlen lövés sem volt hallható. Az eső elállt, a nap kisütött s gyönyörű verőfényes idő lett, amely egész az Ojtozi szorosig kísért. A hadosztályparancsnokság szűkebb törzse, az elővéddel együtt 11^h 45¹¹kor a lakosság ujjongása közepette Mohára érkezett. A románok a községet 2-án éjjel és 3-a délelőtt igen sietve hagyták el. A 28. gyalogezred (3. hadosztály 5-ik dandára) nyomai voltak feltalálhatók. Lovas felderítő járőreink Lemneket, Zsiberket, Szász-Tyukost, Szász-Fehéregyházát és Sövénységet üresen találták. Zsiberket 1-2 ellenséges zászlóalj (valószínűleg a 28. gyalogezred) 10^h -11h közt Garat irányában elhagyta.

A hadosztály 13^hkor elérte Lemnek, Herzbeschken, G. Haufen vonalát, amelyben az oszlopok étkezéssel egybekötött hosszú pihenőt tartottak. A 89. hadosztály is harc nélkül jutott el Woldorfig. – A felderítés megállapításai alapján a hadosztályparancsnokság most már a napi menetcél, Zsiberk eléréséig összeütközéssel nem számított. A Mohán megtartott eligazításon olyképen rendelkezett, hogy a Lahne oszlop Zsiberken, a Papházy oszlop Lemneken, a Zábrátzky oszlop pedig Szász-Fehéregyházán éjjelezzék. Biztosítás a Kösd patakot D-ről kísérő magaslatokon, továbbá Garat Ny, Spitz B. 636 magp. és Schräven B. 640 magp. vonalában. (12. mell.) A közeifelderítést a Lahne csoport Szász-Tyukos, Királyhalma, a Zábrátzky csoport Királyhalma, Homoród vonaláig egészíti ki. Ellenséges támadás esetében a zsiberki éjjelezési csoport a községtől ÉNy-ra fekvő magaslatokat, a szászfehéregyházai csoport a Gr. Haufen-t, a lemneki csoport pedig a Dómiig magaslatot szállja meg.

A hadosztályparancsnokság ugyanis a délután folyamán beérkezett hírek alapján lehetségesnek tartotta, hogy másnap az ellenség ellentámadásba megy át. Nevezetesen Bánffy hadnagy huszárjárőreivel 12^hkor megállapította, hogy Köhalomot több zászlóalj erős ellenség megszállva tartja (13. sz. mell.); a várostól ÉNy-ra és Ny-ra fekvő magaslatokon előőrsök állottak. A Köhalom, Sövénység műúton, utóbbi község felé 2 ellenséges század menetelt. A D irányból Homoródra vezető úton egy hosszú gyalogságból és tüzérségből álló román oszlop élével 15^h 15'kor Homoród községet érte el; az oszlop vége a sötétség beálltáig, kb. 18^h 30'-ra még nem volt látható. (A valóságban ez az oszlop a 6. román hadosztály 12-ik dandára volt, mely a hadosztálytüzérség felével megerősítve X. 4-én Al.-Veniczéről Al.-Kománán, Ugra és Homoródon át Darócra menetelt; lehetséges, hogy még az 5. dandártámadások részei is ott voltak.)

Mit jelenthetett a hadosztály arcvonala előtt eme excentrikus oldalmozgás? Az ellenség visszavonulóban volt s a legtermészetesebb iránya kétségkívül a K-i vagy DK-i lett volna. Azonban tény-

leg D-ről E felé Homoródon át húzódott egy erős, legalább is hadosztályerejű oszlop. A 71. hadosztály parancsnokának benyomása egyezett az összes fölöttes parancsnokságoknak ama várakozásával, hogy az Olt völgyében 4-én épen Sárkányt elérő 9. hadsereg még a Persányi hegységen és az Apácza-erdőn innen, komoly ellennek lehet kitéve.

Eme hírek és azon megállapításnak, hogy a Klein csoport előtt az ellenség bár visszahúzódott, de még Székely-Keresztúr és Székely-Udvarhely közt áll, azután messzekiható következményei lettek. Ugyanis a 9. hadseregpáncsnokság, mint a továbbiakban látni fogjuk, a másnap 5-én Persádyon át támadó zömének (51. honvéd, 76. és 187. német hadosztály) alapos biztosítása céljából az egész I. tartalékhadtestet (71., 89. hadosztály) és az egész Schmettow lovashadtestet (1. és 3. lovashadosztály) tovább É-ra kitolta úgy, hogy ezek a nagy távolságok miatt a brassói csatában csak töredékekkel (89. hadosztály) vehettek részt.

A 71. hadosztály X. 4-iki előnyomulását és éjjelezési helyzetét a 4.-ről 5.-re virradó éjjel a 13. számú melléklet tünteti fel. Ugyanezen melléklet szemlélteti a 71. hadosztály X. 1-én megkezdett és 23-án kulminált egész támadó hadműveletét.

A csapatok 18^h-ig elfoglalták éjjelezési körleteiket; a hadosztályparancsnokság álláspontját Lenineken választotta. Az összeköttetés a 89. hadosztállyal összekötő tiszt útján helyreállítattott.

A Klein csoport előterepén X. 4-én kisebb harci tevékenységek folytak le. Egy népfelkelő huszárjárőr a G. Calarasi ezred egy századát Erked előtt lóháton megrohmozta és visszaüzte. A VI. páncélvonat a benei alagútnál 2 ellenséges századot meglepett és szétugrasztott. A népfelkelő huszárok megállapították, hogy Páloson két ellenséges lovasezred van; tényleg a 3. Calarasi dandár volt ottan. A csoport É-i szárnya előtt a románok Siményfalváig visszahúzódtak.

A hadtestparancsnokság X./5-ére szóló parancsai késtek. A 19^h-kor beérkezett előzetes értesítés arról tájékozott, hogy a 71. hadosztály 5-én Köhalomra menetel; átkelése az Oltón Héviznél van tervezve; a Klein csoport előre vonásának lehetősége még mindég kétséges. A hadtestparancs csak 5-én 4^h-kor jött meg. Ebben von Morgen altábornagy már az Oltón való átkelést is elrendelte. A 71. hadosztály menetcéljául Hévizet, a 89. hadosztálynak pedig Al. Kománát adta meg. A Klein csoport utánvonását a 19. dandárhoz tartozó 6.1. népfelkelő zászlóalj nélkül Szász-Budára rendelte el. A 71. hadosztály feladata ismét csak a 9. hadsereg É-i szárnyának biztosítása. E biztosítás fokozása céljából a Schmettow lovas hadtest az É-i szárnyra kerül és 5-én Garat, Zsiberk területét éri el; a 71. hadosztálynak helycsinálás miatt Lemneket végével 9^hig

el kellett hagynia, Von Morgen altábornagy 5-én déltől álláspontját Marosvásárhelyről Bărănykútra teszi át. A 9. hadsereg zöme Sárkányról Vledényre nyomul elő.

'Láthatjuk, hogy a hadseregparancsnokság erőteljes előrelökésre határozta el magát.

A 71. hadosztályparancsnokság saját intézkedésének kiadásával természetesen ily soká nem várhatott s ezért a hadtestparancsnokság előzetes tájékoztatása alapján úgy rendelkezett, hogy a hadosztály 5-én egyelőre Kőhalom szakaszát éri el és ott 12^b-kor a továbbiakra nézve a csapatoknak ismét parancsolni fog.

Részleteiben az alábbiakat rendelte el (lehetőleg részletes magpt. általános térkép, egyébként a 13. és 14. sz. mell.)

A Lahne csoport Zsiberkről 7^h-kor, a Papházy csoport Leninekről 6^b-kor indul. Mindkét csoport Garaton 10^h-ig hosszú pihenőt tart, hogy a Lahne csoportnak a Zsiberk, Kőhalom úttól D-re fekvő magaslatokon meneteltetendő D-i oldaloszlopa a helyes viszonyba kerüljön. 10^h kor Lahne ezredes, a 141. dandár parancsnokának parancsnoksága alatt mindkét csoport az egész könnyű tüzérséggel Kőhalomra nyomul, ott a Hülla 541 magpt, az 547 magpt. (mindkettő Kőhalomtól DK-re 2 ill. 1 km-re), Kőhalom K, Sand B. 632 magpt. vonalában biztosít és Ugra, Hévvíz, G. Koppel 722 hárp., Homoród vonaláig derít fel. A Divizzioli ezred Garaton egyesül, mely célból Mohán éjjelező részei a Herzbeschken-en és Zsiberken át vonulnak előre. Garaton az ezred a besorolt népfelkelők számára Manlicher puskákat vételez fel (az orosz puskák csereanyaga most érkezett be és a hadosztályparancsnokság azonnal előre hozta). A Sikorszky csendőr zászlóalj az ezredre felosztandó volt.

A Zábrátzky csoport a 12./4. hegyi ágyús üteggel Sövénységen keresztülvonulva a pálosi ütközetből már ismert D. Teisului és Gorganelul magaslatokat veszi birtokába, biztosítja a hadosztályt É. felé és felderít Mirkvásár, Zsombor, Darócz, Bene vonaláig. Az alárendelt V2 82. III. zászlóaljat Garaton át ezredéhez vonultatja be.

A közepes tüzérség és a 8./2. árkász század Lenineken át Kőhalomra kellett hogy kerüljön, a Klein csoport Szász-Budán gyülekezik. A páncélvonat Homoród vasúti állomásra tör előre.

A Kösd patak völgyében húzódó állami vezetéket a hadosztályparancsnokság állítja helyre s a csoportok ebbe kapcsolnak be.

Lőszerfelvételezés 12^h-tól Zsiberken, élelem 14^h-tól Garaton. Ide érkezik be az egyesített eleségvonat is, amelyet a csapatok magukhoz vonnak. Betegleadás a 6. sz. egészségügyi intézetbe Garaton.

Az ismertetett intézkedés jellegzetessége az, hogy a hadosztály az elhelyezésnek megfelelően a gyors helycsinálás miatt (Schmettow lovas hadtest) csoportokban kezdi meg az előnyomulást,

a várható „összeütközés előtt Garatnál hosszú pihenőt tart, ahol a lóoszlop tulajdonképpen megalakul.

A csapatokkal való intézkedéssel párhuzamosan most már a hadosztályvonat előrevonására és az anyagi ellátásra is kellett intézkedni. Utóbbi már nem volt oly egyszerű, mint a visszavonulás és a Segesvár előtti védelmi hadműveletek alatt. A hadosztály szeptember hóban lefolyt hátramozgása saját az ellenség által nem érintett területen folyt le, ahol természetesen a vasutak, utak, hidak, állandó híradó vonalak teljes épségükben rendelkezésre állottak. Most az előnyomulásnál az ellenség által tett megszakításokkal és elrombolásokkal kellett számítani, amelyek elsősorban az anyagi ellátást nehezítették meg. Gépkocsioszlopa a hadosztálynak nem volt s nem is számíthatott rá.

Tudjuk, hogy a hadosztályparancsnokság a hadosztályvonatot az október 1-i átcsoportosítás alkalmával Segesvártól Ny-ra Dános és Erzsébetváros területére tolt hátra és az ellátást 2-án a hadműveleti helyzetnek megfelelően a Ny-i szárnyra volt kénytelen átfektetni. A hadosztály utánszállítójavonala ezért Dános, Keresd, Jakabfalva és Hégenen át vezetett. Ebből kifolyólag szükségessé vált, hogy egyes intézeteket Jakabfalva, Hegen területére vonjunk előre. Október 4-én a helyzet már annyira tisztázódott, hogy az utánszállítást ismét a Segesvár, Héjjasfalva, Szász-Kézden át vezető legrövidebb és legjobb útvonalra lehetett visszafektetni és az ellátást továbbiakban a Segesvár, Homoród vasútra alapozni. A vasúti végállomást 5-ével Segesvárról ismét Héjjasfalvára helyeztük előre, ahova az ellátóhivatal és a 6. sz. egészségügyi intézet által felállított rögtönzött betegtovaszállító állomás is került.

Október 4-én a hadosztályvonat 4 csoportban állott és pedig a zöm Dános, Erzsébetváros körletben, részek pedig Hégennél, Mohán és Szász-Dályán.

Az 5-ére részlet parancsok alakjában kiadott vonatintézkedéssel, a hadosztályparancsnokság mindeme csoportokat a hadosztály csapatkörlete mögé előre egyesítette. Vagyis a hadosztály egészségügyi intézetet és a hadosztály löszertelep zömét Mohárról, a kiadásra kerülő lépcsőt és az egyesített eleségvonatot Szász-Dályáról, egyéb utánszállító lépcsőket Hégenről, Garat és Lemnek körletébe; a hadosztályvonat fennmaradó többi részét a hadosztályvonat parancsnok parancsnoksága alatt Dános, Erzsébetváros területéről Szász-Dálya, Fehéregyháza körletébe. A sütődék utóbbi helyen újból települtek.

Elképzeltető, hogy az anélkül is összetakolt hadosztályvonatnak ily mozgatása és az egyes ellátó szervek helyes működtetése (löszertelep parancsnokság még mindég nem volt) mennyi gondot, körültekintést és parancsolgatást kívánt meg.

Ezek után térjünk vissza az ellenséghez és nézzük meg, hogy a 2. román hadsereg tulajdon képen hogyan hajtotta végre a báránykúti ütközet félbeszakításával egyidejűleg elrendelt visszavonulást az Olt szakaszára?

A 2. román hadseregparancsnokság X. 2-án délután rövidesen egymásután két parancsot adott ki.

Az elsőben megadta az egyes seregtesteknek a visszavonulási irányokat és az X. 3-án elérendő menetcélokat. Nevezetesen: sereglövasság *Petek* (ált. térkép, v. 13. sz. melléklet); 3. hadosztály Woldorf, Szász-Tyukos, Királyhalma, Ugra, innen egy dandárral *Hévíz*, a másikkal *Mirkvásár*; 6. hadosztály a 12. dandárral N.-Sáros, Halmágy, Páró, *Hévíz*, *Al.-Rákos*, a 11. dandárral N.-Sink, Kálbor, Fogaras, Sárkány, *Vledény*; 4. hadosztály a 8. dandárral *Ó-Smka*, *Persány*, a 7. (földvári) dandár mint utóvéd az Olt mentén egyes helyeken különítményeket hagy vissza.

A 2. Calarasi dandár Voilánál partot vált és *Ilénre* megy.

A második parancsa tulajdonképpen egy védelmi intézkedés volt, amely oly érdekes és tanulságos, hogy azt kivonatossan idézzük

„*Az ellenség* Segesvár, Szász-Kézd, Szederjes és Réten, Újváros, Lesses területén gyülekezik. *Szándékom*, hogy előnyomulását megakadályozzam. Ezen célból rendelem:

A 2. *hadsereg* az Olt és Nagy-Homoród bal oldalán állásba megy. A hadsereg arcvonala: Ó-Sinka. *Persány*, *Hévíz*, Homoród, Gold B. 649 hárp.

A 4. *hadosztály* az előkészítő egységet képezve az Ó-Sinka, Tohán és a *Persány*, *Vledény* utakra keresztbe fekszik Következnek részletek kisebb előállások megszállására az Olt É-i partján Fogarasig

A 3. *hadosztály* manőver csapatot alkotva a *Hévíz*, Szász-Magyaros út és a Homoród, Ágostonfalva vasút mindkét oldalán állásba megy. A hadosztály kisebb csoportokat tol előre Auf dem Kopp 569 magp-ra, Kóhalomra, a Sand B. 632 magp-ra és a D. Teisului 666 magp-ra. A 3. hadosztály szolid ellenállást szervez meg, úgy *Hévíznél* a szoros kijáratánál a 493 magp. (*Hévíztől D-re*) és a *Tölgyesd* 615 hárp. közt, mint pedig Homoród-Kóhalom vasúti állomás fölött egész a Gold B. 649 hárp-ig.

A 4. és 5. hadosztály összeköttetés céljából 1-1 zászlóaljat Felső-Kománára illetve Lupsára különít ki, amelyek Dósul Magurei 683 hárp. és a Pleasa Lupsei 873 hárp. magaslatokat megszállják.

A 6. *hadosztály* mindkét szárny mögött hadseregtartáleetot képez és pedig egy dandárral *Vledénynél*, egy dandárral

Al.-Rákosnál. Visszavonulás esetében eme dandárok Szúnyog-széknél és Ágostonfalvánál állásba mennek. A hadosztály-parancsnok Al.-Rákosnál legyen. A hadosztály tüzérség tarackos ezrede a 3., ágyús ezrede pedig a 4. hadosztály arcvonalába adandó át.

A 2. Calarasi dandár II-ent szállja meg.

A 2. lovas hadosztály a 3. vadász ezreddel megerősítve Petekre megy, az összekötő kapcsot képezi a 2. hadsereg és a 4. hadsereg közt vezető összes közlekedési vonalakon.

Az egész arcvonal két szakaszra oszlik, választvonal Szász-Tyukos, Al.-Komána és Szász-Magyaros. A D. szakaszt a IL, az É. szakaszt a III. hadtest parancsnokának rendelem alá.”

E védelmi intézkedéssel a 2. hadsereg két hadosztálya első vonalban 40 km kiterjedésben olyképen rendeltetett védelemre, hogy mind a négy Brassóra vezető főútra egy-egy dandár esett. A sereglövasság az É-i szárnyon a kiterjedést további 15 kilométerrel nyújtotta. Ismét csak azt látjuk, hogy úgy mint a támadásnál, a védelemben is a román vezetésnél az egyenletes, súlypont nélküli, erőelosztás dívott. Sőt a hadseregtartalék gyanánt visszatartott harmadik, a 6. számú hadosztályt is felezve a két szárny mögé rendelték, de még ennek a hadosztálynak tüzérségét is kettéosztották.

El kell ismernünk azt, hogy a román hadseregpáncsnokság kétségtelenül nehéz feladat előtt állott, amidőn a szövetségesek csoportosításának és szándékának sejtelve nélkül védelemhez kellett csoportosítania egy oly sajátságos terepen, ahol a tartalékok hátsó eltolása az Apácza erdő (Geister Wald) miatt csak 30 kilométerre az első vonal mögött Földváron át volt lehetséges. A hadseregpáncsnokságnak ugyanis, mint az idézett intézkedés első pontjából kitűnik, fogalma se volt arról, hogy a legnagyobb veszély a íogarasi medencéből fogja fenyegetni, mert hisz arról tesz említést, hogy az ellenség Szász-Kézd, Réten területén gyülekezik. Pedig október 2-án a 9. hadsereg zöme eiőnyomulását az Olt völgyében már megkezdte és este Al.-Vistet érte el. Hogy ezt a 2. román hadsereg páncsnokság nem tudta, az ő hibáján múlt, mert az Olt völgyében Porumbaknál a felderítés szempontjából nagyszerű helyzetben állott 2. Calarasi dandárt IX./30-án hátravonta (11. sz. mell.), ahonnan az, X. 3-án még hátrább Bucsumra került.

A sereglövasság zömét pedig, a 2. lovas hadosztályt és a 3. Calarasi dandárt Zsiberk, Sövényesség területéről ismét csak jobbra, Petekre, nagyban a védőarcvonal meghosszabbításába vont ki, ahelyett, hogy az arcvonal előtt hagyva, felderítési és halogató

feladattal bízta volna meg. így a hadseregparancsnokság a szövetségesek előnyomulási csoportosításáról tisztább képet és mindennek előtt, a védelem megszervezésére több időt nyert volna.

A pártatlanság alapján állva megjegyezzük, hogy sem a 9. hadseregparancsnokság, sem az I. hadtest, sem pedig a 71. hadosztályparancsnokság nem tudta, hogy a románok hogyan mennek vissza és mit terveznek. Október 3-án az érintkezés teljesen megszakadt az ellenséggel. A déli szárnyon 20 km, az északon 30 km. távköz keletkezett a Betlen, Réten, Erked vonalában húzódó saját első vonal és a visszavonulás közben az Oltra érkezett románok közt.

Tehát a helyzettel sem a románok, sem pedig a szövetségesek nem voltak tisztában. Míg azonban Falkenhayn a helyzet homályában 10 kilométer szélességben falanx-szerűen összefogott három hadosztállal a legrövidebb irányban Brassóra tört és É. felé két hadosztályt lépcsőzve e mozgást biztosította, addig a 2. román hadsereg mindent fedezni akart és egy óriási, közel 60 km-es pókhálót feszített ki az Olt és a N. Homorod folyó K-i oldalán. E mellett még mindig fönn akarta tartani a kapcsolatot a 4. hadsereg D. szárnyával, amely ekkortájt Székely udvarhely előtt állott.

Nézetünk az, hogy az adott helyzetben, a szövetségesek fő-támadási irányának ismerete nélkül is, a 2. román hadseregnek a védelem súlyát a fontosabbik, a D. szárnyra kellett volna helyeznie, mert e mögött vezetett Brassó, Predealon át a románok hátsó összeköttetéseinek főútjára, amelyet legközelebb és legérzékenyebben Sárkány területéről lehetett veszélyeztetni. Tehát legalább is 2-2 ½ hadosztálnak a Persány, Ó-Sinka szakaszon lett volna a helye, míg ½ 1 hadosztályt némi sereglovassággal Hévízhez kellett volna állítani és a 6. hadsereggel való szoros kapcsolatról, úgyszintén hadsereg, avagy főtartalékról – a védelem elvei ellenére – kivételesen lemondani. Utóbbi mellett az volt a döntő, hogy az Apácza erdő hegység 800-900 m. szakgatott erdős vonulatain át ellentámadásokat úgy se lehetett kellőképpen végrehajtani, tehát helyesebb lett volna az erőket az első vonal szoros jellegű szakaszaiba állítani, mert a támadás nagy irányait ugyancsak eme szorosok szabták meg. Ezenkívül igen indokolt lett volna magában benn a szorosban több egymás mögött fekvő vonalban a védelmet halogatásszerűen kinyújtani, nem pedig a szoros túlsó, keleti kijáratainál Ágostonfalvánál és Szunyogszéknél kifejtendő ellenállásra gondolni.

Nézetünket alátámasztja még az is, hogy a román hadvezetés pár napon belül erősítések beérkezését jelezte.

A védelmi intézkedésben szó esett a 4. hadosztályról, mint „előkészítő egységről”, a 3. hadosztályról pedig, mint „manőver csapatról”, de egyben elrendelték, hogy ugyanezen 3. hadosztály

szolid ellenállást szervezzen meg egy részleteiben megadott vonalban. Ebben bizonyos ellenmondást látunk, mert a manőver kifejezés mozgást, adott esetben ellentámadást jelentene, de erről az intézkedésben nem volt szó.

Azt, hogy itt a manőveregység tulajdonképpen mit jelenthetett, nem lehet világosan megérteni.

A román hadsereg zöme X. 2-án késő este Báránykútnál a harcot félbeszakította és az egész hadsereg megkezdte a visszavonulást, mely az éj, egész harmadika és részben negyedike folyamán tartott (11. és 13. mell.)

Október 3-án estig elérték:

A 2. lovas hadosztály és a 3. Calarasi dandár Kőhalomon át Petek, illetve Homorod-Szt. Pált.

A 3. hadosztálynak az 5. dandára Woldorî, N. Sáros, Szász-Tyukoson át Királyhalmát, a 6. dandára pedig a rossz utak miatt egy nagy kerülővel a parancstól eltérőleg N. Sáros, Fogarason át Al. Kománát. 3-án este tehát a 3. hadosztály Királyhalma, Alsó Komána területét érte el, nem pedig Hévíz és Homorodot, mint ahogyan az intézkedés kívánta. Ez a védőállások berendezése szempontjából egy napi veszteséget jelentett. Kérdés, hogy vajjon szükséges volt-e a 3. hadosztályt egyáltalában N. Sáros, Királyhalmán át Homorod, illetve Hévízre kerülő úton irányítani és nem lehetett volna mindjárt a legrövidebb útvonalon Lemnek, Garat, Kőhalomon át meneteltetni, vagyis 55 kilométerrel szemben csak 35 kilométert megtétetni. A sereglövasság a menet ily tervezését nem gátolhatta, tehát csakis biztonsági okok lehettek mérvadók. A 71. hadosztály Pusztá-Czelináról megindított támadása úgy látszik oly benyomást váltott ki az ellenséges vezetésnél, hogy a Lemnek, Kőhalom utat nem tekinthette biztosítottnak. Tehát így végeredményben a román visszavonulási oszloprendszer D. felé való összezúgórítása, amely az ellenségre nézve a védelem megszervezésénél súlyosan latbaeső idővesztéseget jelentett, a 71. hadosztály működésének tudható be. (13. mell.)

A 6. hadosztály dandárai Vledény és Al. Rákos helyett szintén csak Sárkány, Al. Venicze területét tudták elérni, de különben is tőlük a hadseregarancsnokság csaknem lehetetlenséget, felázott utakon 24 óra alatt 60 km. menetet kívánt.

A 4. hadosztály 8. dandára Persány, Ó-Sinka területére eljutott, 7. dandára Sárkány és Fogaras közt különféle utóvéd állásokat foglalt el, tehát a parancsot végrehajthatta.

A 2. Calarasi dandár Ilén helyett hátrább, Búcsúmrá húzódott.

A 2. román hadsereg helyzete X. 3-án este a 13. számú vázlatból vehető ki.

Október 4-én, tehát azon a napon, amelyen a 71. hadosztály

Pusztá-Czelináról az elonyomulását Zsiberkre folytatta, a 3. román hadosztály az 5. dandárral Királyhalmáról Ugrán át a Homorod Kőhalom vasúti állomás, Gold B. állásba vonult, a 6. dandárral pedig Al. Kománáról a Hévíz DK. lejtőket szállotta meg. Mindkét dandár az előírt előállításokat egy-egy zászlóaljjal megszállotta, miről még később lesz szó. A 4. hadosztálynak 12. dandárát, amelynek Al. Rákosra kellett volna mennie, a hadseregparancsnokság 4-én a hadosztály tarackos ezredével Al. Veniczéről, Al. Kománán Ugra és Homorodon át Daróczra É. felé kitolta, tehát az anélkül is széles védelmi vonalat É. felé még jobban meghosszabbította. A 12. dandár és esetleg még az 5. dandár volt ama oszlop, amelyet 4-én délután, mint előljárókban említettük, Bánffy hadnagy huszáraival felderített és amely mozgást a 71. hadosztályparancsnokság nem tudott mire magyarázni.

Ugyanekkor 4-én a 2. román hadsereg-parancsnokság a 2. lovas hadosztályt és a 3. Calarasi dandárt Bene, Pálos területére előrerendelte, hogy a vasutat ellenőrizze és az É. szárnyat jobban biztosíthassa.

A 12. dandárnak az északi szárnyon álló sereglövasság körletébe való eltolása érthetetlen okból történt. Valószínűleg szorosabb kapcsolatot akartak felvenni a 4. hadsereg déli szárnyával, a 7. hadosztállyal, amely épen 4-én Miklósfalva, Vágás vonalába kanyarodott vissza, hogy közepének, a 8. hadosztálynak támadását a Kis-Küküllő vonalára dél felé jobban fedezhesse.

A 4. hadosztály másik dandára, a 11. dandár X./4-én intézkedésszerűleg Vledényre ment vissza.

A 2. hadsereg déli szárnyával: a 4. hadosztállyal, a 11. dandárral és a 3. Calarasi dandárral továbbiakban nem foglalkozunk, mert azok október 3.-ával a 71. hadosztály elől a 9. hadsereg elé csúsztak át.

A 71. hadosztály előtt X. 4-től kezdve mint ellenség a 3. román hadosztály, a 12. dandár, a 2. lovas hadosztály és a 3. Calarasi dandár szerepeltek.

15. FEJEZET.

A kőhalomi ütközet X./5. és 6-án.

(Ehhez 13. és 14. számú mell.)

A 2. román hadsereg É. szárnya a hadseregparancsnokság által elrendelt védelemhez X./4-én és részben még 5-én is a következőképpen csoportosult. (14. mell.)

A 3. hadosztály a 6. dandárral Hévíznél. Főellenállási vonal Tölgyesd 615 hárp., 493 magp. vonalában, 1 zlj. Ugránál az Auf

dem Kopp 569 hárp-ra előretolva, 1 zászlóalj pedig a Pleasa Lupsei 873 Hárp-on a hadsereg D-i szárnyával, a 4. hadosztállal való összeköttetés céljából.

A 3. hadosztály 5. dandára, amelynek kötelékében valószínűleg a 2. vadászrezd is állott (tehát 9 zászlóalj; 4. mell.), a N Homorod folyó mögött. Főellenállási vonal a Gold B. 649 hárp., Homorod K. és Homorod-Kőhalom vasúti állomás. Előretolt állások a Sand B. 632 és Homorod Ny. közt 28. gyalogrezd egy zászlóalja és Kőhalomtól Ny-ra a Weinerts B. 588, Steiner Höhe 583 és a Helzelreag 575 magp-on a 28. gyalogrezd két zászlóalja. A 28. gyalogrezd valószínűleg nem Királyhalmán át, hanem a 71. hadosztály menetvonalán Zsiberken át mehetett vissza.

A 6. hadosztály 12. dandára okt. 4./5. éjjel érte el Daróczot, és másnap a helységtől K-re a Weisser B. 698 magp. környékén ment állásba. A 12. gyalogrezd egy zászlóalját a D. Teisului 666 magp-ra toltta előre.

A tüzérség elosztását pontosan nem ismerjük, de minden dandár mögött kb. 1-1 tüzérezd, a 12. dandárnál pedig a 6. hadosztály tarackos osztálya állott.

A 3. Calarasi dandár zöme Páloson riadószállásokban feküdt, biztosító részei a Gorganelul 626 magp. és a Gergeleu 786 magp. vonulatán állottak.

A 2. lovas hadosztály hátrább, Peteken táborozott, a 7. Rosiori ezrede a 3. Calarasi dandártól Ny-ra a Schräven B. 743 környékén biztosított.

A 71. hadosztályparancsnokság nem tudta, hogy a románok Héviz, Homorod területén tartós védelemre gondolnak.

Az előbbi fejezetből tudjuk, hogy az I. hadtestparancsnokság a 71. hadosztályt X. 5-én Kőhalomon át Hévizre, a 89. hadosztályt pedig Szász-Tyukoson át Al.-Kománára irányította.

A 71. hadosztály előnyomulását X. 5. reggel az előljárókban ismertetett intézkedés értelmében folytatta. A hadosztályparancsnokság az ellenségről annyit tudott, hogy Kőhalomon több zászlóalj ellenség van, amely Ny. felé előőrsökkel biztosít, továbbá, hogy egy hadosztályra becsült ellenséges oszlop 4-én délután Homorodon át É-i irányba menetelt és hogy Pálos, Bene területén román sereglövesség áll.

Azt természetesen nem is sejtette, hogy a 2. román hadseregnek fele Héviz, Homorod területén tartós ellenállást szándékoszik kifejezni; inkább Pálos területéről ellentámadást várt. Azzal azonban tisztában volt, hogy az Oltón csak harc árán kelhet át.

A hadosztály főoszlopa Lahne ezredes parancsnoksága alatt Garatnál parancsszerűleg pihenőt tartott és a harcfelderítést bevezette, melynek eredményeképpen megállapította, hogy Kőhalomon

ellenség van (tényleg csak járművek és törzsek voltak ott), amelyet a várostól nyugatra fekvő dombokon a Kösd patak völgyének mindkét oldalán beásott erők kb. 2-3 zászlóalj biztosítanak.

A főoszlop elővédé támadásba ment át és a Steiner Höhe 583 és Helzelreeg 575 magp-on álló s utóvédeknek tartott román erőket 10^h tájban visszaűzte.

A hadosztályparancsnokság álláspontján Lenineken 7^h 30 '-kor beérkezett az 1. lovashadosztály élé. Tudjuk, hogy a hadseregparancsnokság a Schmettow lovas hadtestet az É. szárnyra rendelte. Az 1. lovas hadosztályparancsnokság a 6. lovas dandárt Garatra, a 7. lovas dandárt pedig Szász-Fehéregyházára irányította.

Az I. tartalék hadtestparancsnokság csupa óvatosságból 9^h 45'-kor elrendelte, hogy a 71. hadosztály mindaddig, míg az 1. lovas hadosztály a fentemlített területet el nem érte, Garaton túl ne menjen előre, ne hogy elszigetelten keveredjék harcba. Ez az elővigyázat a hadtestparancsnokság által is É-i irányból várt ellentámadás lehetőségével magyarázható meg.

A hadosztályparancsnok azonban nem tartotta szükségesnek a hadosztály menetét beszüntetni, hanem csupán arra intézkedett, hogy a főoszlop elővédje a birtokába vett Steiner Höhe, Helzelreeg magaslatokon egyelőre megáll, támogatására a főcsapat könnyű tüzérsége előrevonatik és Garattól K-re állásba megy.

A hadosztály szűkebb törzse Lemneket 10^h-kor gépkocsin elhagyta és Zsiberken az 1. lovas hadosztály parancsnokával a személyes érintkezést felvette. Tőle megtudta, hogy az I. hadtestparancsnokság a 71. hadosztályparancsnokság ama javaslatához hozzájárult, hogy a 6. lovasdandár (9 század = 900 karabély, 2 üteg) a 71. hadosztályparancsnokságnak a küszöbön álló ütközet tartamára alárendeltesék. A 71. hadosztály parancsnoka erre a 6. lovas dandárt a Johannis B. 603 magp. és a Die Hülle 636 magp-on át É-ről Kőhalomra az ellenség hátába indította.

Eközben azonban a 71. hadosztály elővédé kiszaladt és a Kőhalomtól közvetlen Ny-ra fekvő Weinerts B. 588 magaslatot is megtámadta, amelyen a Steiner Höhe-ről visszaűzött és súlyos veszteségeket szenvedett ellenséget (28. gyalogezred részei) újabb román erők vették fel.

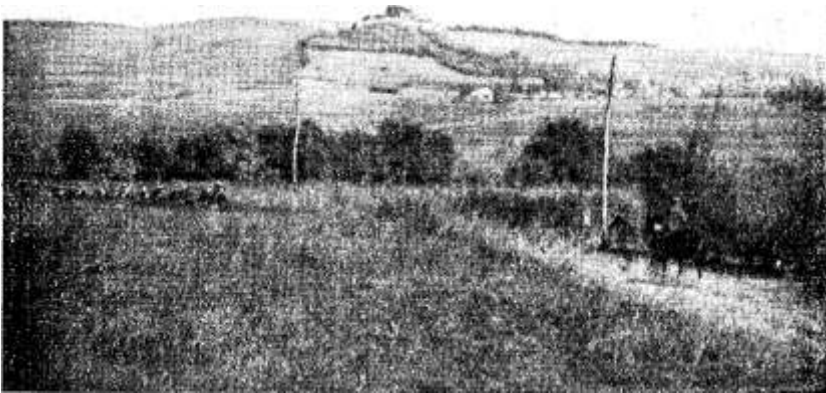
A 71. hadosztályparancsnokság 12^h-kor Garattól közvetlen keletre Lahne ezredes, a 141. dandárparancsnokság harcálláspontjára érkezett, a helyszínen átvette a főoszlop vezetését és a támadásra következőképen intézkedett.

Az eddigi elővéd (25. honv./V., 26. Itonv./Y. zászlóalj) és a 82.1. zászlóalj Liposca ezredes parancsnoksága alatt a Weiners B.-ről arcban, a 6. lovas dandár, mint fenn már mondtuk É-ről, a 82./II. zászlóalj pedig a Kisser B. 553 magp-on át D-ről átkarolva

támadja meg a Kőhalom előtt álló ellenséget. A főoszlop jobb oldalvéde, a 39./V. zászlóalj az Auf dem Kopp 683 liárp-ról (kettő van) a Hülle 541 magp-ra (szintén kettő van) nyomul elő és biztosítja a hadosztály déli szárnyát.

A főcsapat fennmaradó 4 zászlóalja (82. III., 27. honv./V., 43. V. és VII. 2. népfelkelő) a Kösd patak völgyében az út mentén jobbra lépcsőzve követi a Liposcaj csoportot.

A hadosztály tehát a középén szorosan összetartott zömmel, a szárnyakon kisebb átkaroló részekkel támadott. Eme támadási eljárás oka az volt, hogy egyrészt a hadosztályparancsnok az ellenség

Az elővéd támadása Kőhalom ellen. – A háttérben Kőhalom vára.

ellenállását Kőhalom élőt nem sokra becsülte s másrészt Hévíznél mielőbb az Olt átjárót akarta birtokba venni, amihez kézben és kéznél fekvő csapatok voltak szükségesek.

Az ellenség a támadást tényleg nem várta be, hanem 12^h 30^l tájban K-i irányban sietve visszavonult és a Römerweiden B. K-i lejtjeit a Sand B. és Homorod közt megszállotta, ahol egyébként is már más erői állottak.

A 71. hadosztály és szomszédainak helyzetét 13^h-kor a 14. sz. melléklet mutatja.

A hadosztály parancsnokság álláspontjára Garat K-en beérkezett kíváncsi újságíróknak adott magyarázatok közepette érkezett be azon jelentés, miszerint Humorodról DK. irányban Hévízen át egy hosszú román oszlop már kb. 10^h óta menetben van.

(A jelentés, mint az ellenség ma ismert helyzetének előrebocsátásául tudjuk, hamis volt; valószínűleg a 3. román hadosztálynak rosszul és elkésve irányított vonata lehetett.)

A helyzet gyors cselekvést kívánt meg. A hadosztályparancsnok gépkocsin azonnal Kőhalomra előrement, ahova 14^hkor épen első osztagaink benyomultak. A román tüzérség hallgatott. Goldbach tábornok úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az ellenség a Homorodról Hévízre menetelő oszlopának elvonulását biztosítandó, utóvédeivel szakaszonkénti ellenállást kifejtve most, a Sand B-en, Homorod és a Griedenreeg-en – ahol szintén ellenség volt jelente - próbál szerencsét. Bármennyire is kecses lett volna a Hévíz irányába közvetlenül végrehajtandó támadás, mégis előbb a Sand B. és Homoród közt befészkelődött ellenséget kellett elűzni, amely a Homoród folyó szűk és szorosszerű völgyében Hévíz felé előnyomuló csapatainkat oldalban és hátban veszélyeztette volna. E mellett É-ről a Gergeleu irányából harci zaj volt hallható, ahol a Szász-Fehéregyházáról Sövénységen át előnyomult Zábrátzky ezredes csoportja még nem tisztázott viszonyok között harcba keveredett.

A hadosztályparancsnok ezért Kőhalom Ny. szegélyén a gözmalomnál úgy rendelkezett, hogy Lahne ezredes parancsnoksága alatt a teljes Liposcai gyalogezred és a 82.1. III. zászlóalj a tüzérség zömének támogatása mellett az ellenséget a Sand B-ről visszaveti és ennek megtörténte után É-i szárnyának legalább egy századdal való biztosítása mellett az Olt folyót Hévíznél átlépi. Megjegyezzük, hogy az 5. román dandár megszállott íőellenállási vonala a Gold B. és a Homoród-Kőhalom vasúti állomás nem volt látható, mert a Sand B. és a Hülle magaslatok eltakarták. A Kőhalom jobboldali átkarolására rendelt 82. III. zászlóalj az Ugrától É-ra fekvő Auf dem Kopp 569 hárp-ra nyomul és a hadosztály D. szárnyát ott biztosítja. Eme zászlóaljnak a Hülle 541 magp-ra irányított és nehéz terepen eltűnt eddigi jobb oldaloszlop a 39./V. zászlóalj alárendeltetett.

Tervezett éjjelezés: Liposcai gyalogezred Hévíz, 82. gyalogezred zömmel Ugra, 1 zászlóaljjal Horn-Kőhalom vasúti állomás, a Divizzioli gyalogezred és a tüzérség zöme Kőhalom. A hadosztályparancsnok ugyanott, a 141. dandárparancsnokság a vasúti állomáson. A Zábrátzky csoport a Gergeleu-n álló ellenség visszaűzése után Mirkvásárt, de legalább is Kácztát érje el. A Klein csoport, amely Zoltánnál 2 román lovas századot visszaűzött nem Szász-Buda, hanem a hadosztály zöméhez közelebb, Sövénységre menetel és ott éjjelezik.

A 6. lovas dandárt a hadosztályparancsnokság Káczára akarta kitolni, de ebbeli megkeresésének az 1. lovas hadosztályparancs-

nokság csak részben tett eleget, amennyiben Fanta őrnagy parancsnoksága alatt csupán egy kis különítményt – 2 lovas és 1 géppuskás századot – bocsájtott rendelkezésre.

Amidőn a hadosztályparancsnok a Kőhalomtól DK-re fekvő 547 magp. kilátópontról 17 órakor Kőhalomra visszaérkezett a 82. gyalogezred zömét még a városban találta. Lahne ezredes ugyanis elegendőnek tartotta, ha a támadást a Sand B., Homoród Ny. közt fekvő ellenség ellen csupán a Liposcak gyalogezred hajtja végre, aminek sikeres megtörténte után a 82. gyalogezred kerülok nélkül egyenesen Hévízre nyomulhatna elő.

De a Liposcak gyalogezred támadása az alsó vezetésben adódott súrlódások, félreértések és hamis hírek következtében elkésve indult meg. Ehhez társult még egy kellemetlen incidens. Ugyanis a sötétség beálltával egy jelentőlovas egy ismeretlen főhadnagy ama jelentését hozta, hogy az Oltón át Homoród-Kőhalom vasúti állomásra egy ellenséges ezred jön előre. A hír, mint később kiderült hamis volt, ha csak nem az 5. román dandár bal szárnyán valami tartalék lehetett az, amiről szó volt. A hadosztályparancsnok az éppen kéznél levő Fanta különítménnyel a felderítést az állítólagos ellenség ellen személyesen vezette és megállapította, hogy Homoród-Kőhalom vasúti állomást ismeretlen erejű ellenség megszállva tartja. De a sötétség következtében nem volt már felismerhető, hogy eme ellenség szintén csak utóvéd-e vagy pedig a Hévíznél állítólag átkelt erőkből származik?

Mindenesetre egy okkal több volt rá, hogy Lahne ezredes csoportjának támadása gyorsan tért nyerjen. A helyzetben beállott változásra és a sötétségre való tekintettel a hadosztályparancsnok most már az egész Lahne csoportot Hévíz felé irányította át és Sand B., Homoród Ny. közt álló ellenséges utóvédek elleni biztosítással az eltévedt és éppen előkerült 39./V. zászlóaljat bízta meg. Goldbach tábornok kiment az első vonal csapataihoz, de személyes beavatkozása dacára is a Lahne csoport támadása Ugra, Homoród-Kőhalom vasútállomás vonalában meglehetősen veszteségek mellett megakadt. Persze azt nem tudhatta senki, hogy a Lahne csoport az 5. román dandár főellenállási vonalára ütközött.

A Zábrátzky csoportot, amely tudvalevően Szász-Fehéregyházáról a hadosztály É-i szárnyának biztosítására a Teisului és Gorganelul magaslatokra lett irányítva, a Schräven B. 743 magp., Gorganelul 626 magp. vonalában a 2. román lovas hadosztály kötelékébe tartozó 7. Rosiori ezred és a 3. Calarasi dandár feltartóztatta. A 2-es székely huszárok azonban a beosztott 12./4. hegyi ágyús üteg támogatásával, amely Sövényesgtől K-re a Wartbeschreeg magaslaton állásba ment, 13 órakor az ellenséges lovaságot gyalogharcban visszavetették. Majd a Chilia és a Krähen-

koppé magaslatokat is megtisztították, ahonnan ellentámadás érte őket. A román sereglovasság számos halott és sebesült visszahagyása mellett Petekre vonult vissza. – Tényleg a 2. lovas hadosztály Peteken gyülekezett, míg a 3. Calarasi dandár Homoród-Szt.-Péterre ment hátra.

Megfoghatatlan, hogy a szárnyon álló román sereglovasság engedte magát félrevezetni, mert a 3. vadász ezreddel megerősített két lovas test 3 zászlóalj, 24 lovas századot és 3 üteget számlált Zábrátzky ezredes 5 lovas századának és 1 ütegének ellenében. A Zábrátzky csoport ezután a D. Teisului ellen fordult, de a 12. dandárnak oda előretolt zászlóalja a Calarasok elvonulása után szintén visszavonult. A csoport az ellenség közzé beékelve a D. Teisului-n éjjelezett.

24 órakor érkezett be a másnapra szóló hadtestparancs. A 71. hadosztály X. 6-án a szembenálló ellenséget visszaveti, majd zömével Hévízen át a Bogát nyeregre, egy bal oldalvéddel pedig Alsó-Rákoson át Ágostonfalvára nyomul. Az Apácza erdő K-i nyúlványáig felderítő osztagokat tol előre. A 89. hadosztály, amely 5-én élével harc nélkül Al.-Kománát érte el, másnap az Olt mindkét oldalán Hévízre nyomul, megkönnyíti a 71. hadosztály átkelését, azután Héviz, Ugra területén gyülekezik, majd követni fogja a 71. hadosztályt. A Schmettow lovas hadtest az ellenséges sereglovasságot Peteknél visszaveti, biztosítja a hadsereg északi oldalát Kácza, Bene vonalában s egy különítményt Mirkvásárra tol előre. A hadtestparancsnokság közölte továbbá, hogy a 9. hadsereg zöme Persányánál visszavetette a románokat és 6-án Brassó irányában előnyomul; legészakibb oszlopa Griden és a Vrf Prunilor-on át megy előre.

Szóval röviden az I. tartalékhadtest 6-án a 71. hadosztállyal az élen a Bogát nyeregre kerül, míg a 89. hadosztály mögötte marad.

A 71. hadosztályparancsnokság a hadtest parancsra egyelőre nem intézkedett, mivel előbb még az ellenséget kellett visszavetni. Csupán a Klein csoport felzárkózását rendelte el Sövényésgről Kóhalomra.

A Lahne csoportnak az éj folyamán az 5. román dandár főellenállási vonalán megakadt támadása X./6-án hajnalban sikerrel járt. A 82. gyalogezred a sötétségben a szárnyakra átcsoportosított és a zömmel jobbról az Ugrától É-ra fekvő magaslatot, a III. zászlóaljjal pedig balról a Griedenreeg-et vette birtokba, amire az ellenség a Homoród-Kóhalom vasúti állomást kiürítette és azt a Liposcak gyalogezred harc nélkül megszánhatta. A hadosztályparancsnokság Lahne ezredesnek utasítást adott, hogy az Olt átlépése után Hidegkút, 523 magp. és Tölgyesd 615 hárp. vonalában egyelőre álljon

meg és Krízba, Szász-Magyaros, Apácza vonalába felderítő osztagokat küldjön előre.

Ugyancsak hajnalban az ellenség feladta a Sand B-et és kiürítette Kácztát is, de a N. Homoród folyó K-i lejtjein a Gold B. vonulaton újból állást foglalt. Itt húzódott mint tudjuk az 5. román dandár főellenállási vonalának É-i szárnya. A 39. V. zászlóalj aTnely, mint hallottuk 5-én a sötétség beálltával a Sand B. elleni biztosítással bízott meg, előrement, de zömével Homoród község K-i szegélyén megakadt. Ép jókor érkezett oda, mert a Kis-Homoród völgyében Mirkvásár irányából Homoródra kb. 2-3 ellenséges zászlóalj sűrű és mély alakzatban ellentámadásra indult. A támadás a vasúti töltésen fennakadt s majd saját tüzérégünk, különösképen a Hülle 541 magaslatra felállított ütegek tüzeiben véresen összeomlott, mire az ellenség a Gold B-et is feladta. Megjegyezzük, hogy az ellentámadást a 12. dandárnak egy része, valószínűleg egy gyalogezrede hajtotta végre.

Erre a hadosztályparancsnokság a Zábrátzky lovas csoportot a Kácztától K-re fekvő vonulaton át az ellentámadó románok hátába rendelte. A székely huszárok azonban parancs nélkül is támadtak, de mire a szembenálló ellenséget visszaűzték a Gold B-en állott ellenséges üteget és az ellentámadó zászlóaljakat már nem tudták elérni, mert azok Mirkvásáron át sietve visszavonultak.

A 71. hadosztály helyzetét X.,6-án 8^h-kor a 14. sz. melléklet ismerteti.

A Mirkvásáron át üldöző Zábrátzky csoportot a hadosztályparancsnokság Homoródra vontá be, mert a Schmettov lovas hadtest éle már megjelent Pálosnál és a 71. hadosztálynak a Bogát nyergen át, tehát ép 90°-al más irányban kellett az üldözést folytatnia. A hadosztályparancsnokság egyúttal az összes felderítő részek bevonását elrendelte, amelyek a Gr. Koppel 722 és Kutpataka feje 848 magp. vonalától, vagyis az Olt kanyart északon kísérő hegy vonulattól ÉNy-ra működtek.

Közben Lahne ezredes csoportja 10^h-11^h közt Hévíznél jelentéktelen csatározások mellett partot váltott és kb. dél tájban Hidegkútat is elérte. A visszavonuló ellenség az Olt hidat nem rombolta el.

Az érintkezés az ellenséggel az egész vonalon ismét csak megszakadt. Ez a jelenség nemcsak itt, hanem a többi hadszíntereken is igen gyakori jelenség volt.

Hidegkútra azonban a 89. német hadosztály éle már 10^h-kor beérkezett. E hadosztály Alsó-Komána éjjelezési körletéből Kucsulatán át ismét harc nélkül nyomulhatott előre, mert a Héviz, DK-nél álló 6. román dandár 5./6. éjjel már visszavonult. A német hadosztály Felső-Kománán keresztül egy kis biztosító oszlopot

küldött a Bogát nyeregre előre, amire a Pleasa Lupsei 873 hárp-on fekvő ellenséges zászlóalj is visszament.

Erre az I. tartalék hadtestparancsnokság éjfélkor kiadott intézkedését oda módosította, hogy 6-án az élen, a Bogát nyeregre nem a 71., hanem a 89. hadosztály nyomul elő. A 71. hadosztály az Olt völgyében Ágostonfalvára egy erősebb oszlopot küld, míg zömével Héviz, Homoród és Kőhalom területén éjjelezik, biztosít Mirkvásár felé és felveszi az összeköttetést a Kácánál és attól ÉNy-ra álló Schmettov lovas hadtesttel. A hadtestparancsnokság egyben tájékoztatott a persányi fényes győzelemről, ahol a 9. hadsereg zöme 43 löveget zsákmányolt és a menekülő ellenséget nyomon követte. Ezért É-on is a leggyorsabb üldözés hajtandó végre, a csapatok kímélése nem jön tekintetbe.

Ezzel bizonyos ellenmondásnak tűnik fel az, hogy a 71. hadosztályt 6-án állvahagyták. A vezetés még mindég számolt egy É-i irányból kifejlődhető ellentámadás lehetőségével s ezért jobbnak látta, ha a Schmettov lovas hadtest mellett 6-án még egy gyalog hadosztály, a 71. is visszamarad az Apáca erdőtől nyugatra.

A 71. hadosztályparancsnokság Ágostonfalvára 13^h 30^l-kor Lahne ezredes parancsnoksága alatt a Divizzoli gyalogezredet, V² népfölkelő huszár századot, a 12. 6. hegyi ágyús, a 12. 1. hegyi tarackos és a 2./5. könnyű ágyús üteget indította útba oly feladattal, hogy a Bogát nyeregre menetelő 89. hadosztályt É-on biztosítsa és Füle, N.-Bacson, Földvár irányában felderítsen. A Homoród-Kőhalom vasúti állomásról kiinduló állandó híradó vonalakat a hadosztályparancsnokság állítja helyre s egyébként a különítmény az összeköttetésre jelentésközvetítő vonalakat rendezzen be.

A 71. hadosztály éjjelezési helyzete X. 0.,7. éjjel a 13. sz. mellékletből vehető ki.

Ezek után hátramarad a román vezetés intézkedéseinek ismertetése.

A 2. román hadsereg déli szárnyán a 9. hadsereg zömével szemben lejátszódott események ismertetése nem tartozik feladatunk keretébe. Csak annyit jegyzünk meg, hogy a 4. hadosztály és a 11. dandár ellenállását 5-ike folyamán a XXXIX. tartalék hadtest annyira megtörte, hogy az ellenség 43 löveg visszahagyása mellett zömével teljesen demoralizálva Vledényre özőnlött vissza. A szövetségesegek zöme pedig Új-Sinka, Vrf. Prunilor vonaláig jutott s másnap 6-án a 70. német hadosztállyal Ó-Tohánra, az 51. honvéd és a 187. német hadosztállyal Sunkel tábornok parancsnoksága alatt Szúnyogszékre folytatta az üldözést.

A 2. hadsereg É. szárnyán pedig, amint 5-én délután a 71. hadosztály támadása a 3. román hadosztály főellenállási vonala elé közeledett, a III. román hadtest parancsnokság a 12. dandárt a 71.

hadosztály bal oldalába ellentámadásra akarta indítani. De a 2. hadsereparancsnokság arra való tekintettel, hogy a 3. román hadosztály bal oldalát ellenség – a 89. hadosztály – fenyegeti (14. mell.) ehhez nem járult hozzá és a 12. dandárt a 3. hadosztály jobb szárnyához Mirkvásár felé közelebb vonta. Végül mégis 6-án reggel, amint a Lahne csoport az Oltra támadott a tfandár részei Homoródra ellentámadást hajtottak végre. Ez volt az a támadás, amely a 39. V. zászlóaljra akadva a 71. hadosztály tüzérségének tüzeiben összeomlott.

A 2. hadsereparancsnokság 5-én este amint a D. szárny szétveréséről tiszta képet nyert és megtudta, hogy a 89. hadosztály Alsó-Komanát elérve a két védőszakasz között az összeköttetést megszakította, visszavonulást rendelt el. A D. szárny zömét a szűnyogszéki állásokba vonta, míg az É-i szárnyat a 3. hadosztályt és a 12. dandárt Földvárra irányította. Az É. szárny jobb oldalán álló sereglovasságnak a 2. lovas hadosztálynak és a 3. Calarasi dandárnak Pálos, Kácza és Hévizén át DNy. irányban az ellenség (89. hadosztály, 9. hadseregzöm?) oldalába kellett előnyomulnia. Erre azonban már nem került és az I. tartalékhadtest miatt nem is kerülhetett sor, mert egyrészt a sereglovasság már 5-én 15^h-kor a Zábrátzky csoport elől meglehetősen hátra tért ki és a 2. lovas hadosztályt pedig felsőbb parancsra Lövétén át ismét a 4. hadseregnek kellett visszaadni.

A III. hadtestparancsnokság által továbbított visszavonulási parancs X./5-én éjjel érte el a csapatokat. A Hévíz DK-nél álló 6. dandár még az éj folyamán megkezdte a Bogát nyergen át a visszavonulást Földvárra (13. mell). A többi dandárok pedig csak másnap 6-án reggel és pedig az 5. dandár az Olt völgyében Ágostonfálván át ugyancsak Földvárra, a 12. dandár a 6. hadosztálynak nála beosztott tarackos osztályával a K. Homoród völgyében Homoród-Újfalun át F. Rákosra, a 3. Calarasi dandár Homoród-Oklánd, Baróton át Földvárra vonult vissza. A 2. lovashadosztály Lövétén keresztül ismét a 4. hadsereghez lépett át, melv utóbbi a visszavonulásra szintén parancsot kapott s déli szárnyán a 7. hadosztály éppen 6-án Székely-Udvarhelyről Szentegyházás-Oláhfalura ment vissza.

A kőhalomi ütközetet a 71. hadosztály és a vele szembenálló III. román hadtestparancsnokság vezette. Az ütközetet az É-i román védőszakasz szempontjából méltatva, az alábbiakat állapíthatjuk meg.

Az É. román védőszakasz csapatainak összeréje 24 zászlóaljat, 25 lovas századot és kb. 21 üteget tett ki a támadó 71. hadosztály 10 zászlóaljával, 5 lovas századával és 10 ütegével szemben. Az ellenségnek tényleg sikerült X./5-én a 71. hadosztályt egy teljes napig feltartoztatnia. Védelmi állását, különösen az előretolt állá-

sokat igen ügyesen választotta ki. Nem érthetünk azonban egyet azzal, hogy lő tartalékot, ily aránylag kisebb kiterjedés és nagy erők mellett nem különített ki, még akkor sem, ha nem is tudhatta, hogy milyen erős ellenség és mely irányból fogja megtámadni. Ellenkezőleg ez egy okkal több lett volna erős tartalék készenlébbe helyezésére. Eltérőleg az Apácza erdőnél mondottaktól, a román hadsereg É-i szárnyán a dombos és nagy kiterjedésű őserdőktől mentes terep ellentámadásra szánt tartalék játékát igen megkönnyítette volna. Nézetünk az, hogy fölösleges volt a jobb szárnyát egész Daróczig kinyújtani, hanem ehelyett legalább is a 12. dandárt a jobb szárnyon tartalékba kellett volna venni, ahol az, az egész sereglovasság által Ny. és DNy. felé leplezve pl. a Darócztól ÉK. fekvő erdőségekben igen jól lett volna elrejtető.

Konkrét esetünkben ilyképen már 5-én délután, amint a 71. hadosztály zöme az előállások leküzdése után a főellenállási vonal elé jutott, Pálos és a Gergeleu területéről eme főtartalékkal és az egész sereglovassággal összesen 9 zászlóalj, 24 lovas század és 6 üteggel Bene, Pálos területéről, Kőhalom irányába egy ellentámadást lehetett volna végrehajtani, amely a 71. hadosztály É. oldalát fölényesen találta és valószínűleg a 89. hadosztályt is magára vonta volna. A román vezetés azonban ilyesmit nem mert megtenni, bárha az igen jól harcoló csapatai azt szépen végrehajtották volna. Az igaz, hogy a 2. hadsereg helyzetén mindez már sokat nem változtathatott, mert a D. szárny ekkor már teljesen tönkre volt téve.

A 71. hadosztály az ellenség első előállításait lerohanta s mire a főálláshoz érkezett, a nap már végére járt. Az igen nehéz, szaggatott, számos erdőparcellával fedett terep, a dandár parancsnok önkényes eljárása, a hamis jelentések és a sötétség mindmegannyi késleltető ok voltak arra, hogy a főállás elfoglalása, illetve az áttörés éjjel nem sikerült. A hadosztályparancsnokság állandóan azt hitte, hogy nem komoly ellenállásról, csupán könnyű, szakaszokénti utóvédharcokról van szó, amely hiedelmében egyrészt a hamis jelentések s másrészt a hadsereg repülőjelentései csak megerősítették, mert utóbbiak az összes az Apácza erdőn át Brassóra vezető utakon igen hosszú visszamenő vonatsozlopokat láttak Tulajdonképpen csak a román források mutattak rá, hogy Kőhalomnál és egyáltalában az Apácza erdő és a Persányi hegység Ny-i lejtjein az ellenség nem utóvédharcot, hanem tartós védelmet akart kifejteni.

A hadosztály támadási irányához semmi különös megjegyzésünk nincsen. Hévízzel nagyon meg volt kötve a parancsnokság keze s nagyobb átkarolásokat nem igen lehetett volna csinálni. Mintaszerű és teljes sikertől koronázott volt a hadosztály É. szár-

nyának biztosítását ellátó 2. közös huszár ezred tevékenysége, amely ötszörös lovas túlerőt lekötött és az ütközet színhelyétől távoltartott.

Végső következményképpen a 71. hadosztály 24 órás idővesztésének az lett a folyománya, hogy a hadosztály, mint-arra már fõntebb rámutattunk, a brassói csatában nem vehetett részt, mert X./6-án a 89. hadosztály került az élre és a 71. hadosztály csak másnap és még hozzá nagy kerülõvel Ágostonfalván át indult meg, amirõl még a következõ fejezetben szó lesz.

16. FEJEZET.

Üldözés és biztosítás a kanyarodó hadseregszárnyon és a 2. román hadsereg visszavonulása Brassóra X. 7-9-ig. (Ehhez 13. és 14. sz. mell.)

Az I. hadtestparancsnokság X./6-án ismét elõzetes értesítés után 22^h 40^r-kor intézkedett 7-ére az üldözésre, annak közlése mellett, hogy a 9. hadsereg zömének élei 6-án Szunyogszéknél kiléptek az Apácza-erdõbõl (13. mell.) és 7-én Brassóra törnek.

A 2. román hadsereg D. szárnya a persányi vereség után az Apácza-erdõ vonulatát ellenállás nélkül feladta és csak annak K-i oldalán Szunyogszéknél és Almásmezõnél fejtett ki átmenetileg ellenállást.

Okt. 7-én a 89. hadosztálynak Földvárra, a 71. hadosztálynak Köpeczre kellett elõnyomulnia és e helyeket délig elérnie. A Schmetlow lovashadtestnek pedig X./8-ig – tehát 2 nap alatt – Felső-Rákos, Vargyas vonalát elérnie és a hadsereg É. oldalát a 4. román hadsereg felé biztosítani. A hadtestparancsnokság 7-én 10^h-kor Köhalomra érkezik be.

A 71. hadosztály ily alkalmazásának magyarázatát abban találjuk, hogy a 9. hadsereparancsnokság még mindég szükségesnek tartotta, hogy a Brassóra meginduló támadást a 4. román hadsereg ellen alaposan biztosítsa, mely célra a Schmettow lovas hadtestet egyedül nem tartotta elegendõnek. A 4. román hadsereg 6-án kezdte meg a visszavonulását Székely-Udvarhelyrõl K felé és e napon Szentegyházás-Oláhfalút érte el, tehát még a Hargittán innen állott.

A 71. hadosztályparancsnokságnak a benyomása az volt, hogy a 6-án reggel Homoród területérõl visszavonuló románok, a zömmel, kb. egy hadosztállyal, a 3. hadosztállyal az Olt-völgyében Ágostonfalva felé, részekkel pedig Zsomboron át É irányban és talán a Bogát-nyergen át Földvár irányában mennek vissza. E benyomás

a tényekkel nagyban egyezett is. A hadosztályparancsnokság azzal számított, hogy az Olt völgyében, még Ágostonfalva előtt kisebb ellenállásra fog találni. 6-án éjfélkor kiadott intézkedésében úgy rendelkezett, hogy a már 6-án délben Ágostonfalvára irányított Lahne ezredes oszlopa (3- $\frac{1}{3}$ -3) – mely tényleg azonban a csapatok kimerülése folytán csak Al.-Rákoson éjjelezett – 7-én Miklós-várat, a hadosztály zöme mögötte Köpecz, Ágostonfalva és F.-Rákos területét, a 2. huszárezred pedig Mirkvásár, Homoród-Ujfalun keresztül Barótot éri el és ott éjjelezenek. A felderítés N.-Ajta, Közép-Ajta és N.-Bacson vonaláig volt végrehajtandó.

A lovashadtestparancsnokság X./7-én a 3. lovashadosztályt Alsó-Rákosra, az 1. lovashadosztályt Homoród-Ujfalura irányította. Ennek megfelelően a 71. hadosztályparancsnokság a főoszlop menetét úgy szabályozta, hogy az végével Al.-Rákos közepét 14 Mg hagyja el.

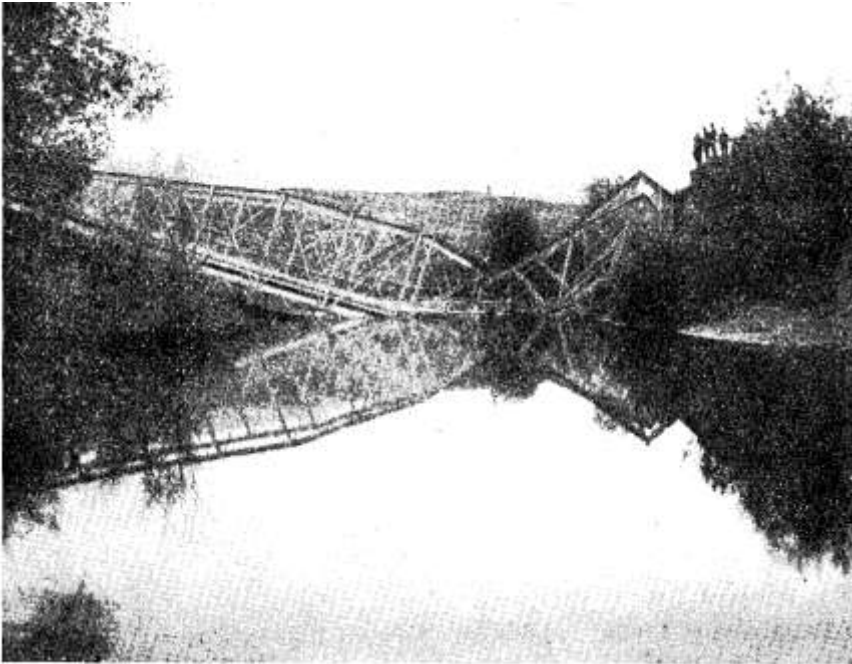
Feltűnő a lovashadtest alkalmazásánál az, hogy 7-én a lovaság tulajdonképpen rövidebb meneteket, kereken 20 km.-t végez, mint a 71. hadosztály, amelynek közel 30 km.-t kellett megtennie. A lovashadtest ezért 7-én a 71. hadosztály mögé került. A lovas seregtestek kötelékében ugyanis 1916-ban már igen sok lövész (gyalog) század volt s ezek nem lévén a hosszú menetekhez hozzászokva, minduntalan lemaradtak. De a sereglovasság hátralépcsőzését elsősorban a hadseregszárny biztonsága kívánta, mert É. felől a 4. román hadseregnek ellencsapása még mindig lehetséges volt.

A 71. hadosztályparancsnokság a löszertelepet és a hadosztály egészségügyi intézetet (harclépcső) Alsó-Rákos K-i felébe, a hadosztály vonat zömét élével Homoród-Kőhalomra rendelte. Az ellátás nehézségei előrevetették árnyékukat; az ellenség a hévízi közúti hidat ugyan nem szakította meg, de a Homoród folyón át vezető vasúti hidat felrobbantotta. Tehát mint vasúti végállomás, egyelőre csak Homoród-Kőhalom jöhetett tekintetbe. A benei alagutat sikerült a páncélvonat gyors előretörésével még előbb sértetlenül birtokba vennünk.

Október 7-én a hadosztály menetét intézkedés szerint hajtotta végre, ellenségre nem bukkant. Az Al.-Rákoson éjjelezett Lahne csoport a szűk Olt szorosban zömmel a völgyben, gyengébb oldalvédekkel kétoldalt a magaslatokon nyomult előre és déltájban Miklósvárra beérkezett. Ugyanezen időben érte el a Homoród-Ujfalun át kerülő 2. huszár ezred Barótot. A hadosztály zöme egy oszlopban Lahne ezredes mögött menetelve délben kijutott a szorostól és 16 óráig az összes részekkel Köpez, Ágostonfalva és Felső-Rákos területén szállásba ment.

A hadosztály éjjelezési helyzete okt. 7./8.-án a 13. sz. mellékletből vehető ki.

A menetvonalakon mindenütt az ellenség gyors visszavonulásának nyomai voltak láthatók. Szétszórt felszerelési cikkek, felfordított járművek, elromlott tehergépkocsik és maradozók. A hadosztályparancsnokság szűkebb törzse 7 órakor hagyta el Kőhalomot és gépkocsin több ízben az elővéd elé hajtott, az I. hadtestparancsnokság ama feszült várakozásának eleget teendő, hogy vájjon a románok újból felveszik-e a harcot, avagy a visszavonulást továbbfolytatják. A vezetékes összeköttetés nem működött. Az összefogdosott és eltévedt ellenséges járőrök és maradozók bemondásai szerint a 30. gyalogezred (6. dandár) Hévízről 5-én éjjel K-i irány-

A Homoród-folyó felrobbantott vasúti hidja.

ban, a 4., 11. és 28. gyalogezred és a 3-as vadászok (5., 12. dandár) Homoród, Kőhalom és Kácza területéről 6-án reggel részben a vasút mentén, részben pedig Zomboron át a baróti medencébe meneteltek (4. és 14. melléklet). Ez a megállapítás a tényekkel egyezett. A 2-es huszárok a baróti katlan több községének lakóit kikérdezve megállapították, hogy egy több gyalogezredből, lovaság és tüzérségből álló ellenséges csoport 7-én N.-Bacsonon át Sepsi-Szt.-Györgyre (megerősített 12. román dandár volt, 13. mell.) - ahol a románok állítólag újból ellenállást szándékoztak kifejtem -egy kisebb csoport pedig Földvár felé ment vissza (tényleg 5. dandár). Mindeme jelentések a felső vezetésnek nem adtak tiszta képet az ellenség szándékára vonatkozólag, ami az I. hadtestparancs-

nokság X./7-én 23^h 40'kor beérkezett 8-ára szóló intézkedésében vissza is tükröződött. Ugyanis a 71. hadosztály X. 8-án 7 órától kezdve éjjelezési körletében kész arra, hogy vagy N.-Ajta, vagy pedig Baróton át előnyomuljon. Egyszóval 8-án Földvár, Sepsi-Szt-György és Mikóújfalu előnyomulási irányok jöhettek tekintetbe. Ugyancsak 7 órától kezdve a 89. hadosztály élének is Földvárnál menetkésznek kellett lennie, hogy vagy déli, vagy keleti irányban előnyomulhasson. A felderítést az I. hadtest egész Keresztvár, Eresztevény, Sepsibükszád vonaláig hajtja végre. A 89. hadosztály felveszi az összeköttetést a 7-én Méhkerketet (Brassótól 4 km. É-ra) elért 9. hadseregzőm É-i szárnyával, amely 8-án Brassóra továbbtámad.

A Schmettow lovas hadtest megosztott. A 3. német lovas hadosztály Al.-Rákosról N.-Bacsonra; az 1. osztrák-magyar lovas hadosztály pedig Homoród-Újfalu területéről, Lövétén át Szentegyházás-Oláhfalura tehát az 1. hadsereg jobb szárnya elé irányított el.

A 71. hadosztályparancsnokság ezekből kifolyólag egyelőre csupán a felderítésre intézkedhetett. Egy vegyes felderítő osztagot Közép-Ajtán át Sepsi-Szent-Györgyre küldött előre és a 2. huszár ezred által járőrökkel Mikóújfalu, Sepsibükszád vonaláig derített fel.

A 9. hadsereg külső szárnyán mozgó 71. hadosztály feladata adva volt azzal, hogy a brassói hadműveletet a Sepsi-Szent-György területéről esetleg fellépő ellenséggel szemben biztosítsa s másrészt a hadosztálynak a Brassónál már megindult döntő csatához kéznél kellett lennie, amennyiben az oldal veszélyeztetése nem állana fenn. Az X./8-ára és 9-ére kiadott hadtestintézkedések eme eshetőségek jegyében állottak. Mindkét napon a 71. hadosztályt két ütemben vonták előre Brassó felé és mindég hangsúlyozták a K. felé való felderítés és biztosítás fontosságát.

Mialatt a 9. hadsereg zöme 8-án Brassónál, bal szárnyával (187. hadosztály) közvetlen a várostól É-ra harcban állott, tetemes kb. két hadosztályra becsült román erők 8-án délelőtt Spászhermánynál gyülekeztek és 8-án délután Szt.-Péteren át a hadsereg zöm oldalába támadtak. Mindezideig az a nézet állott fenn, hogy eme erők Sepsi-Szt.-Györgyről vonattak Spászhermányra, de a valóságban mint alant hallani fogjuk, nem így volt. Az ismételt román ellentámadásokat a 187. német hadosztály egy 2 zászlóaljából és 5 ütegből álló oldalbiztosító kis csoportja Weitershausen őrnagy parancsnoksága alatt a Weidenbach patak vonalában (Botfalútól DNy-ra) kivédte.

Amint a hadseregparancsnokság az ellenség gyülekezéséről Spászhermánynál értesült az I. tartalék hadtestet Brassó irányába előrerendelte. Az I. hadtestparancsnokság 9^hkor a 89. hadosztályt

Botfalun át az ellenség oldalába indította, míg a 71. hadosztályt egyelőre csak Bölönig vonta előre. A 71. hadosztálynak a K. felől Barótra és Közép-Ajtára vezető utakat kellett elzárni, nemkülönben Szász-Magyarosnál a Bogát utat is, ahol a 89. hadosztály nehéz tüzérsége visszamaradt. Látjuk ebből, hogy a felső vezetés még mindig óvatos és lehetőnek tartja N. Baczon vagy Sepsi-Szt-Györgyön át román erők beavatkozását.

A 71. hadosztályparancsnokság a hadtest parancsának megfelelően 9^h 45 Hg kiadott parancsaival a 2. huszárezredet és Lahne ezredes csoportját Miklósvárról Lügetre (13. mell.) és a hadosztály zömét élével Bölönre menetbehelyezte. Az utak elzárására Báróinál 1,2 lovas századot Közép-Ajtánál 1 gyalog századot hagyott vissza. A következő eligazítást Bölönben tüzte ki. A hadtestparancsnokság 11 órakor tájékoztatta a 71. hadosztályt, hogy a 89. hadosztály elővédé Botfalutól D-re harcbackeveredett (a románok szerint vissza is üzetett) s az ellenség Szt. Péter felé most már vasúton is erőket von előre; a szerelvényeket a német tüzérség megállította és azokból gyalogság szaladt ki. A hadosztály (71.) menetét Árapatakig folytassa.

A hadosztályparancsnokság délben (8-án) Bölönbe érkezett s éppen parancsait akarta kiadni a menet folytatására, amidőn a hadtestparancsnokság elrendelte, hogy állva kell maradni, mert lehetséges, hogy Sepsi-Szt.-Györgyre kell menetelni. De a hadosztályparancsnokság javaslatára a hadtestparancsnokság hozzájárult ahhoz, hogy a hadosztály a menetét Árapatakra mégis folytathassa és élével ott éjjelezhessen. Az utóbbiakra vonatkozó parancsokat a 71. hadosztályparancsnokság Bölönben a délután megtartott eligazításon kiadta. A kiadott intézkedés a 2. huszár ezredet Árapatakra, a Lahne csoportot Hidvégre, a hadosztály zömét Klein tábornok parancsnoksága alatt Lüget és Szász-Magyarosra; 1 zászlóalj, a közepes tüzérséget és az Al-Rákosról előrevont harclépcsőt Bölönre indította el, hol ezek éjjeleztek is (13. mell.). Mindegyik csoport önállóan biztosította magát. A 2. huszárezred 1 századot Élőpatakra különített ki és 1 robbantó járőrt a Sepsi-Szt.-Györgytől D-e vezető vasút megszakítása céljából küldött előre.

8-án estig a hadosztály felderítése a következő képet szolgáltatott: Sepsi-Szt.-György délben üres és az Olt híd sértetlen volt, azonban a vasúti állomást ellenséges lovasság megszállva tartotta. A polgári lakosság azt állította, hogy a románok 7-én este és 8-án reggel a Bodza szorosra mentek vissza. – 13 órakor Mikoújfalúról É. irányban 3 lovasszázad, 2 üteg és vonat menetelt.

A hadosztályparancsnokság éjjelezési helyén Hidvégen történt beérkezése után a parancsnok és a vezérkari főnök kölcsönös

tájékoztatás végett a Köhalomról Földvára áttelepült hadtestparancsnoksághoz mentek át és ott tudták meg, hogy a 9. hadsereg-zöme közvetlen Brassó előtt s részekkel már a városban és a 89. hadosztály Spászhermánytól ÉK-re Burg 704 hárp., Veczer 622 magp. vonalában harcban áll. A románok Szt.-Péternél végrehajtott sikertelen ellentámadások után látszólag megkezdték a visszavonulást. Szándék a 71. hadosztályt 9-én Prázsmáron át előreirányítani.

A 9-ére szóló hadtestintézkedést a hadosztályparancsnokság ismét igen későn csak 9-én 1 órakor vette. Eszerint a 9. hadsereg a támadást folytatja, a lovas hadtest a 3. lovashadosztállyal Mikóújfalut, az 1. lovashadosztállyal Csíkszeredát éri el. Az I. hadtest a 89. hadosztállyal hajnalban Szt.-Pétert és Spászhermányt veszi birtokba; a 71. hadosztály – melynek a 89. hadosztály nehéz tüzérségét alárendelték – Hidvégről 5 óra 30 perckor indul és egyelőre Erősdöt éri el és az Árapatak, Sepsi-Szt.-György utat tartósan elzárja. A hadtest DK-i irányban egész a hegyek lábáig derít fel; a 71. hadosztály Illyefárvára erős lovasságot küld és azzal az Olt Kökös, Sepsi-Szt.-György vonalán biztosít.

Von Morgen altábornagy tehát a 71. hadosztályt előrevonja és a 89. mögött élével egy út elágazáshoz állítva hátra lépcsőzi, hogy egyrészt az a 89. hadosztály harcába a külső szárnyon átkarolólag beavatkozhasson, ha pedig az ellenség visszavonulna, az üldözést a szabad szárnyon saját, más csapatokkal nem terhelt útvonalon gyorsan felvehesse.

A 71. hadosztályparancsnokság erre Hidvégen 9-én 3 órakor az alábbi intézkedést adta ki:

„141., 142. gyalogdandár, 2. huszárezred, 71. tábori tüzér dandárparancsnokság.

1. A *XXXIX. tartalékhadtest* betört Brassóba. Bal szárnya ellen az ellenség többszörös sikertelen ellentámadásokat intézett. A hadsereg tovább támad. A *89. német hadosztály* hajnalban Szt.-Péter, Spászhermányt (bezárólag) birtokba veszi. Ez utóbbi helytől ÉK-re 4 ½ km-re fekvő hidat a 89. hadosztály tartósan megszállja.

2. A *71. hadosztály* X./9-én Árapatakon át egyelőre Erősdig nyomul előre.

a) *Lahne ezredes csoportja* Hidvégről 5 óra. 30 perckor indul, egyelőre Erősdig menetel, biztosító részekkel a Barabás 663 hárp., Fogla tető 640 magp. vonulatot birtokba veszi, a 89. hadosztály bal szárnyával az összeköttetést helyreállítja, a harcfelderítést az Olt és Feketeügy felé egész a Kököstől D-re fekvő vasúti hid magasságáig bevezeti. Meglévő hidak és gázlók megállapítása igen fontos.

b) *Klein tábornok csoportja*, melynek Cempirek főhadnagy közepes tüzercsoportját és a 25. honv./V: zászlóalját is alárendelem, 5 órakor Lügetről indulva egyelőre Ápatakatot éri el.

c) A 2. *huszárezred* 6 órakor Árapatakról Illyeálvára vonul. Felderít jobbról Prázsmár, Keresztvár, balról Gidófalva, Nagyborosnyó által határolt területen egész Keresztvár, Nagyborosnyó vonaláig. Biztosít Kőkös, Sepsi-Szt.-György vonalában az Oltón.

Az Élőpatakon álló századát a Divizzioli gyalogezred egy százada váltja fel.

A vasút Sepsi-Szt.-Györgytől D-re vágány robbantással megszakítandó.

3. A hadosztály egészségügyi intézet és a hadosztály lőszertelep Hidvégre kerül.

4. Hadosztályparancsnokság 6 óra 30 perckor Erősdön s azután a Barabás hegyen.

5. A csapatok csak a mozgókonyha és lőszerkocsikat vihetik magukkal. A többi vonatok egyelőre a telephelyeken maradnak vissza.

Élelemfelvételezés: Lüget.

6. *Kapják:* cím szerint.

Goldbach tábornok.”

A hadosztályparancsnokság mint látjuk a közel- és harc-felderítésre valamint a biztosításra előre és az oldalba DK és K felé rendelkezik, kész úgy a támadásra, mint az üldözésre.

A hadosztályvonatot külön vonatintézkedéssel Kőhalomról Ágostonfalván át Szász-Magyarosra vonatta előre.

A 71. hadosztály X. 9-én reggel parancsszerűleg megkezdte előnyomulását, az ellenségnek azonban semmi nyoma se volt látható. A hadtestparancsnokság 9 óra 30 perckor közölte, hogy a románok éjjel Brassórol és Spászhermányról is visszavonultak s a hadtest részére távolabbi célokat tűzött ki. A 87. hadosztály a hegyek lábára Tatrangra, a 71. hadosztály Prázsmár, Kőkös területére fog előnyomulni, de változásokkal még lehet számítani.

A 71. hadosztályparancsnokság a menetben levő csapatokat nem akarván megint megállítani a hadtestintézkedésre nem várt, hanem a hadtestparancsnokság eme rövid tájékoztatásának alapján 11 óra 45 perckor öntevékenyen kiadta parancsait a menet folytatására és pedig: A 2. huszárezred Illyefalváról Uzonra megy, 1-1 század erejű felderítő osztagot Nagyborosnyó és Eresztevényre küld előre, amelyekkel az oldalban Zágon, Kovászna és Kézdi-vásárhely vonaláig derít fel. A Lahne csoport Kőkösre, Klein

tábornok csoportja zömmel Spászhermányra, részekkel Prázsmárra, a közepes tüzérséggel és a harclépcsővel Botfalura menetel, ide kerül a 89. hadosztály a 71. hadosztálynak alárendelt nehéz tüzérsége is. A kökösí és prázsmari csoportok előre a hegyek lábáig derítenek fel. A visszahagyott csapatvonatrészeket ismét előre kellett vonni.

A hadosztályparancsnokság tehát a csapatokat 12 km. szélességben az útelágazásoknál Prázsmár, Spászhermány Kökösön háromszögalakban helyezte el úgy, hogy a hadtestparancsnokság jelezte esetleges irányváltásokat egyszerű rövid eltolásokkal hajthassa végre. A parancsnokság eme kis önkénykedéssel a csapatok nyugalmát akarta szolgálni, amelyek már 9-ik napja menetben és 2-szer ütközetben voltak.

Dél tájban a hadosztályparancsnokot és vezérkari főnökét a hadtestparancsnokság Földvára rendelte be. Ugyanis a 9. hadsereg parancsnoka Falkenhayn tábornok, aki okt. 9. délelőtt folyamán a brassói csata eldőlte után az egyes magasabb parancsnokokkal a személyes érintkezést felvette, Goldbach tábornokkal mint a XII. osztrák-magyar erdélyi hadtest egykori vezérkari főnökével és így a határ alapos ismerőjével beszélni óhajtott. Nézetét a Romániába való mikénti betörést illetően megkérdezve Goldbach tábornok jelentette, hogy annak idején a Romániába való betörést a főerőkkel a legkönnyebb helyen a Szurduk hágón át képelték el, mert a Brassótól délre fekvő igen szűk szorosokban nagy terepnehézségekkel kellett volna megküzdeni, a melyekben ezenkívül Bukarest közelsége miatt a román ellenállás bizonyára nagyobb lett volna. Falkenhayn erre azt a megjegyzést tette, hogy ezúttal a megvert ellenség nyakán marad és a leg-rövidebb irányban, tehát Brassón át Bukarestre nyomul.

E kis epizód azért igen érdekes, mert mint a későbbi események megmutatták a 9. hadsereg a kapott jelentős erősítések dacára is Brassótól délre tényleg nem tudott áttörni. Pár hét múlva Falkenhayn tényleg oda csoportosított át, ahova Goldbach tábornok javasolta és amely művelet a Targu Jiu-i csata után a Havasalföld és Bukarest gyors elfoglalására vezetett.

A megvert ellenség ellenálló képességének megítélésénél a felső vezetés igen könnyen tévedhet. A legtermészetesebb megoldás a hadműveletek folytatására az ellenség nyomon való üldözése volt. Bármily átcsoportosítás idővesztést jelentett és egyben időnyereséget az ellenség megerősödésére. Falkenhayn megítélése szerint nem volt lehetetlen az, hogy az ellenség nem lesz képes arra, hogy a szorosokat sikeresen védelmezze.

E kínálkozó egyszerű megoldás elmulasztása lett volna természetellenes. Bővebb fejtegetésre nem szorul, mily jelentőség-

teljes lett volna, ha a győzelmes hadsereg október közepén a a Kárpáti szorosok déli oldalán állhatott volna.

A dolgok azonban másképp fejlődtek. A Szurdoki szoroson át később bevezetett művelet összevetve a szorosok ellen vezetett azonnali támadással, iskolapéldája annak, hogy olykor helyes hadászati súlyvonalat harcászati okokból – terepnehézségek – át kell helyezni, vagyis a hadászatnak bizonyos esetekben a harcászat követelményeihez kell alkalmazkodnia.

Az I. hadtestparancsnokság még 9-én végrehajtandó intézkedése 9-én 16^hkor érkezett be, amidőn a 71. hadosztály csapatai a parancsnokság előrelátó gondoskodása következtében már szállásait elérték. A 89. hadosztálynak az ellenség után Tatrang, Bodola vonalába kellett nyomulnia, (13. mell.) a 71. hadosztálynak pedig zömével Botfalun át Prázsmárt elérnie és részekkel Uzon, Kökök területén a hadtest oldalát biztosítania.

A hadtest eme parancsának megfelelő, csupán Klein tábornok csoportjának zömét kellett Spászhermányról az 5 km-el előbb fekvő Prázsmárra átirányítani és egy üldöző különítményt Keresztvárra előreküldeni. Utóbbi célra a hadosztályparancsnokság a kombinált honvédezred 50 válogatott emberét 1 géppuskás szakasszal kocsikon és a népfelkelő huszárosztály 1 szakaszát különítette ki.

Amidőn a hadosztályparancsnok szűkebb törzsével naplementekor Spászhermányra érkezett, a csapatok már mind szállásban voltak. Brassónál teljes csend uralkodott, csupán az égő pályaudvar és a spódium gyár jelezték a lefolyt nagy csata színhelyét, amelyről a 71. hadosztály a köhalomi események folytán lemaradt. De még így is láttuk, hogy a vezetés mennyire lefékezte a 71. hadosztály gyors előrejutását, ama indokolt, de a valóságos tényeknek meg nem felelő feltevésben, hogy hátralépcsőzött seregteste legyen kéznél, ha a 4. román hadsereg D. szárnya vagy a 2. hadsereg egyéb Sepsi-Szt.-Györgyre visszament, vagy a román hadseregnek oda a hátszárzból beérkezett részei a 9. hadsereg oldala ellen fordulnának.

Igen tanulságos a hadosztályparancsnokság parancsadási technikája. Az I. hadtestparancsnokság a helyzetből kifolyólag későn és akkor is csak aránylag rövid mozzanatokra intézkedhetett. A hadosztályparancsnokságnak, hogy a csapatolt idejében megindíthatók és még a világosnál nyugvásba helyezhetők legyenek, már az előzetes tájékoztatások alapján, – amelyeknek korántsem volt előparancs jellegük – kész és teljes intézkedéseket kellett kiadni és azokat gyakran mozgás közben módosítani. A parancsadásban ezt az eljárást a haditapasztalatok hozták magukkal. 1914 őszén Galíciában hasonló okokból a csapat a parancsot gyakran

olyan időpontban kapta meg, mikor a beérkező parancs szerint már egy fél nappal előbb menetben kellett volna lennie.

A hadosztály éjjelezési helyzetét október 9./10. éjjel a 13. sz. melléklet ismerteti.

Még meg kell emlékeznünk a híradásról és az anyagi ellátásról is. Az állami hálózat természetesen nem volt üzemben, de több helyen meg volt szakítva. Homoródtól kezdve a helyreállítás a gyors előnyomulás miatt idejében nem lett kész s ezért állandóan a hadosztály híradó alakulatainak tábori anyagát kellett igénybevenni. Szászmagyaros elérésével a csatlakozás az I. hadtestnek a Bogát nyergen át itt futó hírtengelyéhez közvetlenül történhetett s így a hadosztály eddigi hírtengelye az Olt-szorosban lebontható volt. Továbbiakban a német hadtestparancsnokság egész Földvára jött előre s így a híradás tekintetében egyelőre nehézségek nem adódtak. A csapatokkal a menet alatt nem volt vezetékös összeköttetés, de nehezen is lehetett volna, mert csak a 82. ezrednek volt meg az előírt távbeszélő felszerelése.

Az ellenség a Homoród-Kőhalom vasúti állomástól délre fekvő Homoród folyó vasúti hídját felrobbantotta. Ugyanezt tettük mi a visszavonulás alatt az Ágostonfalvától nyugatra fekvő Olt vasúti híddal, amelyet a románok nem állítottak helyre.

Az utánszállítás ezért Homoród-Kőhalom vasúti végállomásról az Olt völgyében az Al.-Rákos és Köpeczen át vezető úton utánszállító lépcsők igénybevételeivel folyt le.

Amint a Bogát utat a 89. német hadosztály vonata szabaddá tette, a 71. hadosztályparancsnokság anyagi vezérkari tisztje X./9-évei a hadosztály utánszállítási vonalát az Olt völgyéből a rövidebb és jobb Bogát műútra tette át. Az utánszállítást a vasúti végállomás, Bogát nyereg és Szász-Magyaros közt egy a hadosztályparancsnokság által igényelt gépkocsioszlop (20 tehergépkocsi) bonyolította le. Az utóbbi helyen lerakott anyagot a hadosztály utánszállító lépcsői rakták fel és hozták a hadosztály után egész a csapatkörletbe előre. Az volt a szerencse, hogy a lőszerfogyasztás minimális volt s így a 45 km és később még hosszabb szállítónal elviselhető volt. Megjegyezzük, hogy a hadosztály körülbelül X./10-ig anyagi tekintetben még az 1. hadseregparancsnokságnak volt alárendelve.

Ezek után folytassuk a 2. román hadseregnek az Oltról megindult második visszavonulási hadműveletének ismertetését, amelyet az előző fejezetben abbahagytunk. Erre nagy vonásokban valamivel jobban kitérünk, mint amennyire ezt a 71. hadosztály további hadműveleteinek követése megkívánná.

A román hadvezetőség X./5-én az erdélyi támadó hadjáratot véglegesen még nem adta fel. Sőt utasította úgy a 2., mint az É.

(4.) hadsereget, hogy a felső Olt és a felső Maros völgyében „manőver csoportokat” alakítsanak, mert a D. arcvonalból erősítések – a 21., 22. és 10. hadosztály – vannak beérkezőben. A 2. hadseregparancsnokságnak ajánlotta az aktív védelmet.

Említettük, hogy a 2. román hadseregparancsnokság a hadsereg déli szárnyát a persányi vereség után X. 5-én este visszavenni kényszerült és pedig a 4. hadosztályt Szűnyogszékre (13. mell.) a 12. dandárt Almás-Mezőre. Előbbi seregtest a felbomlás jeleit mutatta. Csak a Feketehalomon székelő 2. hadseregparancsnokság közegeinek erélyes beavatkozása tudott rendet teremteni. Eme pontokon a hadsereg déli szárnyának ki kellett volna tartania, mert a hadvezetőség a 21. és 22. hadosztály egész közeli beérkezését (élek már Predealnál és Törösvárnál) jelezte. A 4. hadosztály azonban, amelynek állománya 4000 főre csökkent és amely csaknem teljes tűzértségét elvesztette, nem nyújtott reményt arra, hogy képes lesz ellenállani. Ezért a hadseregparancsnokság a hadsereg északi szárnyát a 3. hadosztályt, a 12. dandárt és a 3. Calarasi dandárt X./5. esti parancsával először Földvárra s innen pedig tovább délre a Bárcaságba vonta le.

A visszavonulás a következőképpen történt. A 3. hadosztály 6. dandáranak, amely a hévízi állást (14. mell.) még 5./6. éjjel elhagyta és a Bogát nyergen át ment vissza, Szász-Magyarosnál utóvéd állásban mindaddig ki kellett tartania, míg a 3. hadosztály másik, az 5. dandára – amely Homoródról csak 6-án reggel indult el és kerülő úton az Olt völgyében menetelt – Földvárt el nem hagyta. Ezután mindkét dandár még 6-án tovább délre vonult és éjfélkor elérte Szentpéter, Botfalu körletét (13. mell.). A 12. dandár még nagyobb kerülővel Homoród-Ujfalun ment vissza és 6-án Felső-Rákoson éjjelezve, 7-én Mikóujfalun át Sepsi-Szt-Györgyre jutott. A tőle tovább északra Vargyason át visszavonuló 3. Calarasi dandár 6-án este Földvárra került és másnap a gyalogság mögé húzódott.

A 2. hadsereg északi szárnyának seregtestei igen nagy menetteljesítményeket végeztek. A 3. hadosztály és a 3. Calarasi dandár 6-án 50-60 km-t, a 12. dandár 6. és 7-én 60 km-t. Ezt azért hozzuk fel, mert a pártatlanság kedvéért meg kell állapítanunk, hogy e seregtestek ily óriási menetek után 8-án Szentpéternél bravúros, bár eredménytelen ellentámadásokat hajtottak végre, amellet, hogy 7-én is mintegy 30 km-t mozogtak.

A román É. szárny ily ütemben mozogva a 71. és 89. hadosztály elől természetesen gyorsan eltűnt és az érintkezés hamar megszakadt.

A román hadvezetőség látva, hogy előbbi utasításai már nem hajthatók végre, 6-án egy újabb rendelkezéssel úgy intézkedett,

hogy a 2. hadsereg Sepsi-Szt.-György, Barabás 603 hárp. (Botfalutól 4 km. K-re) G. Burg 704 hárp. (Szent-Pétertől közvetlen ÉK-re), Brassó, Rozsnyó és Töröcsvár vonalában fejtsen ki ellenállást, egyben a 21. és 22. hadosztályt a hadseregparancsnokságnak rendelkezésére bocsájtotta. Ezek élei azonban csak 7-én érkeztek a Bárcáságba, a 21. hadosztály Predeálon, a 22. hadosztály Töröcsváron át. Továbbá pár napon belül a 10. hadosztály beérkezése is esedékes volt.

Látjuk, hogy a hadvezetőség ismét igen nagy kiterjedéseket rendel el. A Sepsi-Szt.-György, Töröcsvár közt fekvő légvonalban mérve 50 km. széles szakaszra ugyan névleg öt hadosztály esett, de ezek közül a 4. hadosztály és a 11. dandár már nem volt teljesértékű, a 21. és 22. hadosztálynak pedig csak élei voltak kéznél: vagyis végeredményben ütközet állományokat véve alapul legfeljebb 2'2-o hadosztálynyi erőről lehetett szó.

A hadvezetőségnek azonban már ez az utasítása sem volt végrehajtható. Jóllehet a hadsereg bal szárnyán a 4. hadosztály roncsai 7-én közvetlen Brassótól ÉNy-ra Méhkertek és Vidombák vonalában, a 11. dandár pedig Ó-Tohántól délre erősítéseket kapva megkapaszkodhattak, a jobb szárnyon azonban. 7-én a 3. hadosztály és a 3. Calarasi dandár Spaszhermányról Tatrangra, a 12. dandár Sepsi-Szt.-Györgyről már Bikfalvára ment vissza.

A 2. román hadseregparancsnokság erre úgy intézkedett, hogy a 9. hadsereg által, (51. 187. hadosztály) 7-én egész a város szegélyére visszaszorított, de hátúiról a 21. hadosztály részei által megtámasztott bal szárny 8-án mint „sarkpont” (fix pivot) állvamarad és a jobb szárny pedig mint „manőver csapat”, nevezetesen a 3. hadosztály, 12. dandár és a 3. Calarasi dandár ismét előrejön (13. melléklet) és Spászhermány, Szentpéteren át a Brassó északi szegélye előtt álló németeket oldalba támadja.

Október 8-án eme utóbbi seregtettek tényleg előre is jöttek és a G. Burg magaslat valamint Szentpéteren át szerencsére nem egységesen, hanem dandáronként és ezredenként végrehajtott igen hősiés, de rosszul előkészített ellentámadásokat hajtottak végre. A 89. német hadosztálynak a G. Burg-ra felért elővédjét visszavetették (román forrás szerint), de továbbiakban a 187. hadosztálynak a Weidenbach-on álló oldalbiztosító különítménye előtt támadásuk ismételen és véresen összeomlott. Hogy mik voltak azok a vasúti szerelvények, amelyeket a 89. hadosztály tűz alá vett, arra a román forrásban nem találunk adatokat. Valószínű, hogy a 12. dandár, amely Uzonon jött ismét előre, csapatainak egy részét vasúton hozta Spászhermányba. A román ellentámadás megghiúsulásának oka főleg az egységesség hiányában keresendő. De fölteve, hogyha sikerült volna is jelentősége nulla lett volna, mert az I. tartalék hadtest az ellentámadó román csoport oldalától

ágyúlövésnyire, a 89. hadosztály Botfalunál, a 71. hadosztály élével Arapataknál (13. mell.) állott.

A 2. román hadseregpáncsnokság az ellentámadás meg-
hiúsulása után X./8-án este kiadta a visszavonulási parancsot a
határhegység szorosaiba, amelyet a csapatok 8./9. éjjel végrehaj-
tottak. A 12. dandár és a 3. Calarasi dandár a Bodza-szorosnak
vett irányt, Keresztvárnál és Nagypataknál utóvédeket hagyva
vissza (13. mell.). A 3. hadosztály az Osánczi szorosba, a 4. had-
osztály maradékai és a 21. hadosztály a Tömösi-szorosba Predealra,
a 11. dandár, a 22. hadosztály részei és a 2. Calarasi dandár a
Törösvári szorosra mentek vissza, valamennyien a hegység lábai-
nál utóvédeket állítva fel.

Ezzel a 2. román hadsereg, amellyel a 71. hadosztály 38 napon
át farkasszemet nézett, eltűnt a hadosztály elől, A 9. hadsereg
zöme ugyanis délnek, Bukarestre vett irányt, míg a 71. hadosztály
Kézdivásárhely felé, tehát csaknem ellentétes irányban folytatta
hadműveleteit, miről alább lesz szó.

Célszerű volt-e a 2. román hadseregnek Brassó előtt a csatát
felvennie vagy nem?

Ha tekintetbe vesszük azt, hogy a hadsereg déli szárnyát
Falkenhayn Persánynál tönkreverte, a 21. és 22. hadosztály pedig
még 8-án sem volt együtt, a 10. hadosztály még hozzá a legjobb
esetben csak 10-én érhetne volna el Brassót, azt kell válaszolnunk,
hogy nem.

Nézetünk szerint a leghelyesebb megoldás lett volna már
6-án a szorosokba visszamenni és ezek bejáratánál védelemre
berendezkedve, az erősbítések teljes felvonulását bevárni. Az erők
együtttartásának elvén kívül ezt az a körülmény is szükségessé
tette, hogy a 2. román hadsereg tüzérségének jó részét Persánynál
elvesztette, nehéz tüzérsége ekkor még nem volt itt s így a szö-
vetségesek tüzérségi fölényét súlyos veszteségek árán kellett túrníe-
Averescu tábornok, aki X./9-én a 2. hadseregpáncsnokságot ismét
átvette, épen ezen okokból, még a hegység lábainál sem akart
ellenállást kifejteni, hanem az erdővel borított határszorosokba ment
be, ahol bizonyos mértékig a szövetségesek tüzérségének tüze ki
volt kapcsolva.

17. FEJEZET

Az üldözés folytatása a háromszéki medencén át a Schmettow lovashadtest kötelékében X./10. és 11-én.

(Ehhez 13. és 15. sz. mell.)

A 2. román hadsereget Persánynál és Brassónál ugyanazon sors érte, mint az 1. hadsereget Hátszegnél és Nagyszebennél. Falkenhayn a szorosokból előnyomult román hadseregeket egyesülésük előtt egymásután megverte. Eme ütközetekben és csatákban vereséget szenvedett a 11., 13., 23. (1. hadsereg) és a 3., 4., 6., 21. és 22. (2. hadsereg) hadosztály, vagyis az egész román haderőnek több mint egyharmada; a 13., 23. és 4. hadosztály majdnem megsemmisült.

Hogy továbbiakban a 71. hadosztály hadműveleteit jobban tudjuk követni, célszerű lesz egész általánosságban a nagy helyzetre kitérni, amelyet a 15. sz. mellékleten láthatunk. A brassói csata után a 9. hadsereg X./9-én az előnyomulást Bukarest irányában a Bărcasăgtól délre fekvő szorosokon át folytatta. Nevezetesen a középben a XXXIX. tartalékhadtesttel (51., 187. hadosztály) a Tömösi és Osánczi, a 76. hadosztállyal és a beérkezett 8. hegyvidandárral, amelyek von Morgen altábornagy parancsnoksága alá helyezték, a Törösvári és a 89. hadosztállyal a Bodza szorosba.

A Prázmárt elérő 71. hadosztály másnap X./10-én a Schmettow lovas hadtesttel együtt a két szövetséges hadsereg közt ÉK. felé vett irányt.

A hadsereghez friss erők voltak útban s ezek közül az elsőnek, a 12. bajor hadosztálynak él szállítmányai 9-én Kőhalomnál beérkeztek. A megvert 2. román hadsereg mint már említettük Bukarest fedezése céljából a hágókba vonult vissza és ott védelemre rendezkedett be és pedig a középben a XXXIX. hadtesttel szemben a 3., 21. és a beérkezett 10. hadosztály, Törösvárnál a 22. hadosztály és a Bodza szorosban a 12. dandár, amelyhez csakhamar a Törösvárnál visszament 11. dandár is csatlakozott s így a 89. német hadosztállyal szemben a teljes 6. román hadosztály és a 3. Calarasi dandár egyesült. A 4. hadosztályt újbóli megszerzés végett Bacau-ba szállították el s helyette a hadsereg a D-i arcvonalról az 5. hadosztályt kapta és később nehéz tüzérséget is bocsájtottak rendelkezésére.

A brassói kudarc hatása alatt a 4. hadsereg már többé nem kísérletezett, hanem K-i irányban vonult vissza. Ugyanis a 4. hadsereg parancsnoka Presan tábornok amidőn a 2. hadsereg tehermentesítő offenzívája (Nagyszeben) megghiúsulásának hírére vette, sőt akkor is amikor a 2. hadsereg a báránykúti ütközet után X./3-án

az Oltra visszavonult, támadó szándékát a hadvezetőség intenciói ellenére sem adta fel. Déli szárnyát visszakanyarítva a középpel támadott, sőt X./4-én a Kis-Küküllő főállásba be is tört. A persányi csata napján X./5-én a hadvezetőség eme hadseregnek is hasonló és egymásnak ellentmondó parancsokat adott, mint a 2. hadseregnek, aminek a vége az lett, hogy a 4. hadsereg most már a támadást feladta és X. 6-ával a legfelsőbb Oltót és Marost közvetlen nyugaton kísérő magaslatokra vonult vissza. D-i szárnya a 7. hadosztály a Hargittára került. Eme déli szárnyához csatlakozott Lövétén és Csíkszeredán át a 2. lovas hadosztály, amely a 2. hadsereg kötelékéből ismét bevonult.

A 4. és 2. román hadsereg, a Hargitta és Brassó között ekképen X. 7-én egy mintegy 50 km. nagy rés adódott. A 4. hadsereg parancsnokság a D. oldalában huzodó Bárót, Mikóújfalú, Kézdivásárhely út elzárása céljából a Csíkszereda körletébe épen beérkezett 2. lovas hadosztálynak X./7-én azt az utasítást adta, hogy egy erős különítményt Mikóújfalúhoz állítson, a felső Olt Csik-Szt.-Márton, Sepsi-Szt.-György szakaszán biztosítson és járőrökkel Homoród-Ujfalú, Szász-Magyaros vonaláig derítsen fel. A 4. hadsereg parancsnokság persze nem tudta, hogy 7-én a 2. hadsereg bal szárnya már Brassónál volt.

A 2. lovas hadosztály e parancsnak megfelelően X./8-án az 5. Rosiori dandárt Tusnádon át Sepsibükszádra küldte (lásd 13. mell.-et is) míg zömével Kásonujfalún át Kézdivásárhelyre vonult. Előbbit a 7. hadosztály a 15./I. zászlóaljjal megerősítette. A lovas hadosztály DNy. felé Maksára és Kovásznára felderítő századokat küldött előre.

Október 7-én azonban, erős jobb szárnyal az egész 1. osztrák-magyar hadsereg támadásba ment át, mire a 4. román hadsereg 8. és 9-én visszavonulását K-i irányban a határ szorosokra megkezdte (15. mell.), amelyek a hadvezetőség szigorú utasításai szerint tartandók voltak. A visszavonulás elhatározására természetszerűleg a brassói események döntő befolyást gyakoroltak.

A 9. német hadsereg és az 1. osztrák-magyar hadsereg közt adódott résbe viszont a Schmettow lovas hadtest nyomult be, amely X./9-én a 3. lovashadosztállyal Mikóújfalut, az 1. lovas hadosztállyal pedig Csíkszereda környékét érte el.

A nagy helyzet megadása után térjünk most ismét vissza a 71. hadosztályhoz.

A hadosztály felderítése X./9-én este az ellenségről a következő képet adta. Gidófalva, Maksa, Rétynél egyes ellenséges lovas századok. Lisznyó, Bikfalva, Keresztvár vonalában ellenséges utóvédek (ált. térkép vagy 13. mell.). A kökösi Feketeügy híd elrombolva (a visszavonulásnál aug. végén mi romboltuk el),

a sepsi-szt.-györgyi Olt híd érintetlen. A 12. román gyalogezredhez tartozó foglyok (6. hadosztály) és a lakosság bemondása szerint a románok Prázsmár, Sepsi-Szt.-György területéről 8.9. éjjel és 9-én reggel Keresztvár, N.-Borosnyó és Zágonon át a Bodza szoros felé mentek vissza, míg erősebb lovasság, amelyet a hadosztályparancsnokság a 2. lovashadosztálynak tartott, Maksán át a háromszéki medencében ÉK. felé vette útját.

A megállapítás részben helyes volt. Ugyanis a 2. hadsereg legkeletibb csoportja a 12. dandár és a 3. Calarasi dandár tényleg Keresztvár, Bikfalva és N.-Borosnyón át – utóbbi helyen a 3. vadászvezred – vonult Bodzaforduló felé. A 2. román lovas hadosztály mint már kifejtettük, nem a 71. hadosztály előtt ment vissza, hanem É-i irányból Csíkszeredáról D. felé mozogva 8-án Sepsibüksád, Kézdivásárhelyet érte el és innen felderítő századokat küldött Sepsi-Szt.-György területére, éppen a 71. hadosztály elé.

Október 9-én 20 órakor az I. hadtestparancsnokság a Spászhermányon nyugvó 71. hadosztályparancsnokságot tájékoztatta, hogy a hadosztály az I. hadtest kötelékéből kiválik és a Schmettow lovashadtestnek lesz alárendelve. A 24 órakor beérkezett utolsó hadtest intézkedés értelmében, mindkét hadosztály kilép az I. hadtest kötelékéből. A 89. hadosztály önálló lesz és Keresztváron s Tatrangon át a 9. hadsereg bal szárnyán a Bodza szorosra nyomul, felváltja a 71. hadosztály Keresztvárra előretolt üldöző különítményét és visszakapja nehéz tüzérségét. A 71. hadosztály Schmettow altábornagynak rendeltetett alá és kész arra, hogy 10-én Uzonról Kézdivásárhely irányában az üldözést folytassa. A Hévízen visszamaradt 11. és 201. sz. hadihídoszlop a 71. hadosztály rendelkezésére áll.

Morgen altábornagy, akinek a 71. hadosztály közel 5 héten át alá volt rendelve, külön napi parancsban búcsúzott el.

„Sajnálattal látom a 71. hadosztályt parancsnoklási körletemből távozni. A vitéz 71. hadosztály szívóssága és tettekkészsége nehéz harcok árán Erdélyt az ellenség további betörésétől megkímélte. Hű fegyverbarátságban a 89. hadosztállyal sikerült a románokat az országból kiűzni.

A derék csapatoknak és kitűnő vezetőiknek teljes elismerésemet és legmelegebb köszönetemet fejezem ki.

Kívánom, hogy a hadosztály az ellenséget továbbra is távoltartsa Erdély földjétől és éreztesse vele a győző öklét.

von Morgen altábornagy.”

A Schmettow lovas hadtestparancsnokság, amely 9-én a 71. hadosztályparancsnokságtól 50 km messze N.-Bacsonban tartóz-

kodott X., 10-én 12 óra 30 perckor távbeszélőn elrendelte, hogy a 71. hadosztály 10-én előcsapatokkal Csernátont, lovassággal pedig Kézdivásárhelyet érje el, az Ojtoz és Kászon völgyébe a felderítést vezesse be és a 3. lovas hadosztállal a Torjai бүдös barlangnál az összeköttetést vegye fel. Egyben tájékoztatta a hadosztályparancsnokságot, hogy a 3. lovas hadosztály Sepsibükszádnál ellenséges gyalogsággal harcban áll.

Tényleg a 2. román lovashadosztályhoz tartozó 5. Rosiori dandár és a 15.1. zászlóalj tartóztatták fel az igen gyenge német lovashadosztályt.

Eme szóbeli utasítás alapján a hadosztályparancsnokság 10-én 2^hkor kiadta az okt. 10-ére szóló intézkedését az üldözésre, a hadosztályparancsnok azon benyomására felépítve, hogy az ellenség a háromszéki medencében lényeges ellenállást nem fog kifejteni. Ezért egyben az éjjelezésre is rendelkezett.

A 2. huszárezred Uzonról (13. mell.) zömmel a műúton Maksán át Kézdivásárhelyre, kétoldalt 1-1 századdal Zabolán át Gelenczére, illetve Karatnavolálon keresztül Kézdiszentlélekre nyomul elő; felderít Ojtozig és a Kászon-patak völgyében Kászon-Újfaluig; felveszi az összeköttetést Torján át a 3. német lovas hadosztállal. A Lahne- és Klein-csoport Kőkös, illetve Prázsmárról 6^h-kor indulnak és egymás mögött a Maksán át Kézdivásárhelyre vezető műúton menetelnek. Mindkét csoport Lisznyó, Léczfalván át 1-1 tüzérséggel is megerősített jobb oldalvédet különít ki. Éjjelezés: a Lahne csoport Csernaton, Kézdimártontalva, a Klein csoport Maksa, Réty és Bita területén. A közepes tüzérség és a harclépcső Komolló és Szentivánlaborfalván. Hadosztályparancsnokság Maksán. Élelemfelvételezés Komolló útkeresztezésnél. A hadosztályvonatot a parancsnokság Árapatak, Élőpatak és Sepsi-Szent-Györgyön át élével Komollóra irányította; menetét É. felé az Olt völgyében Gidófalvánál a hadosztálylovasság $\frac{1}{2}$ százada biztosította. A hadosztály hírtengelyét Maksáig nyújtja, ott csatlakozó állomás a csoportok, Szentivánlaborfalván és Sepsi-Szt.-Györgyön pedig a vonat számára. A lovas hadtestparancsnoksággal az összeköttetés hátul Hídvég, Köpecz és N.-Bacsonon állott fenn.

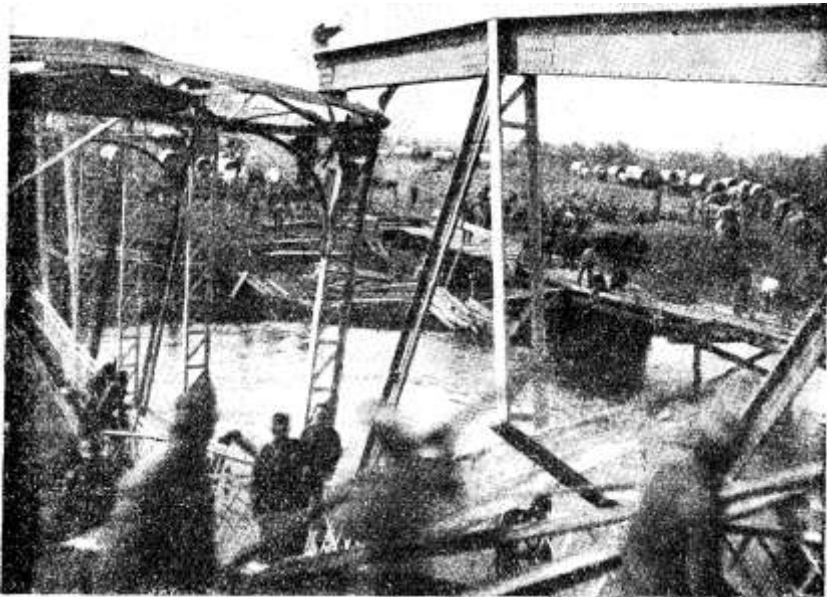
Az intézkedéshez az alábbi észrevételeket fűzzük.

A hadosztálynak 30 km menetet kellett megtennie. A parancsnokság a 20 km mélységben Uzon és Botfalú közt éjjelezett csapatokat kímélendő, a menetet lényegében egy, a legjobb útvonalon rendelte el és egész távközökkel Kézdivásárhely és Szentivánlaborfalva közt 30 km. mélységben szándékozott éjjelezni és éjjelezett is. (13. mell.) Fölzárkózás esetében, amire nem volt szükség, a végnek 20 kilométerrel többet, vagyis 50 km-t kellett volna teljesítenie. A menet tehát a tipikus üldöző menet jellegével bírt. Egy-

ben előgondoskodás történt a Szász-Magyarosról a legrövidebb irányban oldalt Sepsí-Szt.-Györgyre előrevonandó hadosztály vonat biztosítására, amelyet északról Sepsibükszád felől az ellenség esetleg veszélyeztethetett.

Tekintettel arra, hogy a hadműveletek a hegyekbe vezettek, az anyagi vezérkari tiszt már most gondoskodott arról, hogy a hadosztály hegyi vonatműhelye Sepsí-Szt.-Györgyön rögtönzött málhásállatnyergeket készítsen és szerezzen be.

Október 10-én a hadosztályparancsnokság szűkebb törzse gépkocsin Sepsí-Szt.-Györgyön át Maksára ment és ott akkor

A Feketeügy-folyón Kőkösnel átvezető elrombolt „Gábor Áron”-híd. Az árkászok szükséghidat vernek, a hadosztályvonat átgázol.

megérkezett. A háromszéki helységekben a lakosság legnagyobb része elmenekült. Sepsí-Szt.-György teljesen kihaltnak látszott. Az ellenség csak a vasúti állomást gyújtotta fel. A dohánygyár készletei sértetlenül kezeinkbe estek.

A hadosztály menete a gyönyörű őszi napos időben simán folyt le. Az elrombolt kőkösi Gábor Áron-hídon csupán a gyalogság tudott átmenni, a tüzérség és a vonatok a Feketeügy folyón átgázoltak. Szükség-híd építése céljából a hadosztály árkász-százada visszamaradt.

Maksán a 3. német lovashadosztály egy összekötő altiszti járőre jelentkezett és jelentette, hogy a 3. lovashadosztály 10-én a Torjai Bűdösbarlangon át Karatnavolátra nyomul elő. A had-

osztályparancsnokság erre elrendelte, hogy a 2. huszárezred a német lovashadosztályparancsnoksághoz egy összekötőtisztet küldjön, aki egyben a hátsó vezetékes összeköttetések megszakadása esetére, Schmettow parancsait a 71. hadosztályparancsnoksághoz kellett, hogy továbbítsa.

Ellenség csak közvetlen Kézdivásárhely előtt mutatkozott, ahol a 2. huszárezredet egy román lovas ezred 4 géppuskával megpróbálta feltartóztatni, de megkerülve hamarosan Bereczk irányában eltűnt. Ez az ellenséges ezred az 5. Rosiori dandárhoz tartozott, amely 9-én, miután a 3. német lovas hadosztállyal megütközött, a Torjai büdösbarlangon át Kézdivásárhelyen hadosztályához csatlakozott. A 2. román lovas hadosztály Kézdivásárhelyt, az ellenség közeledésének hírére K-i irányban gyorsan kiürítette. A román hadosztályparancsnokság számára a Milleneum-szállodában elkészített ebédet a 2-es huszárok fogyasztották el.

A Schmettow hadtestparancsnokság első írásbeli intézkedését csak 10-én 16 órakor, az éjjelezési helyzet elérése után kézbesítette egy tiszttel. A hadosztály parancsnok ebből látta először tisztán, hogy mi a tulajdonképeni feladat?

A hadtestintézkedés kivonatos tartalma a következő volt: A Schmettow csoportnak a 9. hadsereg oldalát és hátát kell biztosítania. Ezen célból a Kárpátok gerincén át Tirgul-Ocna területére tör előre és a Trotus völgyében a románok hátsó összeköttetéseit megszakítja. A 71. hadosztály 10-én elővédjével Csernátont (p. d. már megtörtént), 11-én elővédjével Ojtozt, zömével Nyujtodot és 12-én Tirgul Ocna környékét (15. mell.) éri el. A 3. lovas hadosztály az ellenséget Sepsibükszádnál visszaveti és Kozmásra nyomul; az 1. lovas hadosztály pedig Csíkszeredáról – amelyet az ellenség K-i irányban kiürített – Csík-Szt.-Mártonra húzódik. Az 1. lovas hadosztálynak a 3. lovas hadosztály alárendeltetik és eme tulajdonképeni lovas hadtest Kászon-Ujfalun át az Uz völgyében Darin anestire nyomul; időben a 71. hadosztály térnyeréséhez alkalmazkodik. A 71. hadosztály Mon. Casin, Tirgul Ocna (bezárólag), a lovas hadtest Tirgul Ocna, Darmanesti vonalán túl derít fel. A 71. hadosztály Kézdivásárhelytől É-ra felveszi az összeköttetést a lovas hadtesttel. Hadtestparancsnokság 11-ig N.-Baczonban, azután előreláthatólag Kézdivásárhelyen.

A Schmettow csoportnak tehát a 2. és 4. román hadsereg közt adódott, a határ mentén mérve, mintegy 100 km. széles hézagba raidszerűen bele kellett nyomulnia, hogy a hátsó összeköttetéseket megszakítsa. A csoport 9-én 70 km., 10-én pedig Maksa és Csík-Szt.-Márton közt számítva 50 kilométer szélességben állott. X./11-én a kiterjedés 30 kilométerre csökkent s végül Tirgul Ocna-nál az egyesülés megtörtént volna.

Schmettov altábornagy a gyalog hadosztályt a fontosabbik a jobb szárnyra, az Ojtozon át vezető műútra; a lovas hadtestet, amely már anélkül is a bal szárnyon mozgott a kevésbé fontos, de annál nehezebben járható bal szárnyra helyezte. Az ellenkező megoldás nagy idővesztéssel járt volna s azt már ezen okból is el kellett vetni.

A 71. hadosztály illetésképpen ismét önálló helyzetbe került. Tőle É-ra a lovashadtestnek az Uz völgyében, az Ojtozi szorostól számítva 30 km-re, DNy-ra pedig a 9. hadsereg bal szárnyának a 89. hadosztálynak az 50 km-re fekvő Bodza szorosban kellett előnyomulni. A 71. hadosztálynak tehát kapott feladata keretén belül ismét szabad keze lett

A hadosztály feladata erős, a sereglövassághoz illő meneteljesítményeket kívánt meg, mert attól is kellett tartani, hogy a román vezetés a 2. és 4. hadsereg közt adódott óriási résbe szintén erőket fog dobni, amelyek zömének fellépése ugyancsak az Ojtozi szoroson át a Háromszékbe vezető műúton volt várható. Ha pedig a 71. hadosztály elkésik, a románok megelőzik és esetleg a 9. hadsereg hadműveleteit zavarhatják. A hadosztály csapatai okt. 1. óta állandó menetben voltak és a legutolsó 4 nap alatt a külső szárnyon mozogva pihenő nélkül 100 km. hosszú utat tettek meg. A következő 2 napon a Kárpátok gerincén át 70 km-t kellett teljesíteniük.

Az eredményes üldözés érdekében azonban kíméletnek helye nem volt. Szerencsére X./4. óta állandó szép meleg őszi idő uralkodott, ami a mozgást megkönnyítette. Az elért győzelmek tudata a hangulatot emelte, menetbeteg vagy maradozó alig akadt.

X./10-én este Maksán a hadosztályparancsnokság kiadta az intézkedést 11-ére az üldözés folytatására, azzal számítva, hogy a román sereglövasság esetleg még a hegység lábainál, Bereczknél ellenállást fog kifejteni.

Az intézkedés, mely továbbiakban a Magyaros tetői ütközet alapját képezte, következőképen hangzott: (13. mell.)

„1. *Ellenség* – lovasság, tüzérséggel – ma az Ojtozi szorosra visszavonult.

2. A hadosztály az üldözést folytatja.

a) A 2. *huszárezred* Kézdivásárhelyről 6^hkor indulva Bereczken át Ojtozra nyomul.

A Lahne csoport egy fél, lehetőleg azonban egy egész gyalogszázadot harácsolt kocsikon a 2./5. könnyű ágyúsüteg egy lövegszakaszával korán reggel a 2. huszárezred rendelkezésére bocsájt.

A Kézdiszentléleknél álló huszárszázad a Kézdivásárhely,

Kászon-Ujfalu út elzárására ott hagyandó. A század Kászon-Ujjalu, Kozmásan át az összeköttetést a 3. német lovashadosztállyal helyreállítja.

b) A *Lähne-csoport* Alsó-Csernáton, Kézdimárkosfalva vonalából 6^h-kor indul. Zömével Kézdivásárhelyen át Lemhényre, egy jobb oldalozlappal (tüzérséggel) Szentkatolna, Ozsdolán át Kézdimártonosra. Biztosít a hegység lábainál ÉK. és D. felé.

Hosszú pihenő a Kászon patak átlépése után.

Amennyiben a 2. huszárezred a Bereczktől közvetlenül K-re fekvő magaslatokon erős ellenállásra talál, az oszlop további parancs nélkül az ütközetbe beavatkozik.

c) *Klein tábornok csoportja* Maksa, Bita vonalából i)^h-kor indul; zömével Kézdivásárhelyen át, egy jobb oldalozlappal Léczfalva, Kézdimártonfalván át Nyújtód, Kézdiorszofalu, Szentkatolna területére.

Hosszúpihenőt csoportonként Al.-Csernáton, Kézdimárkosfalva és Kézdivásárhely között tart. Az árkász-század az élen osztandó be.

A 2. boszn.-herc. VI. zászlóalj 1 százada és 1 géppuskás szakasza Kézdivásárhelyen visszahagyandó aX. 12-én oda beérkező gróf Schmettow altábornagy lovashadtest parancsnokság rendelkezésére (p. d. felsőbb parancsra).

d) *Közepes tüzérség* és a 6. sz. egészségügyi intézet Kézdivásárhelyre, hadosztály löszertelep Al.-Csernátonra mennek; ott további utasításokat kapnak.

3. *Hadosztály parancsnokság* Kézdivásárhely.

4. *Összeköttetés*. Hadosztályparancsnokság. Al.-Csernáton, Kézdivásárhely, 142. dandár Kézdivásárhely Nyújtód közép, 141. dandár innen tovább Lemhényig épít. (p. d. a hadosztályparancsnokság a rendelkezésére álló 3 távbeszélő osztag közül a két gyengébbet a dandárparancsnokságokhoz osztotta be). A 2. huszárezred Lemhényen csatlakozik és innen Ojtoz felé előreépít.

A 141. dandár által Maksa, Al.-Csernáton közt épített vonal az állomásokkal együtt visszahagyandó; anyagot Kézdivásárhelyen pótolni fogom.

5. *Ütközetvonal* a csapattal megy.

6. *Ételemfelvételezés* Kézdivásárhelyen.

7. A Divizzlioi gyalogezred (p. d. a Lähne-csoport kötelékében) X. 11 -én estig minden zászlóaljának egy századát málhásállatokkal olyképp lássa el, hogy eme századokat a hegységben kocsizható utak hiányában is alkalmazhassa. A századokba oly csendőröket és pénzügyőröket osszon be, akik az Ojtozi szoros körletében teljesítettek szolgálatot. A még hiányzó málhásállatokat harácsolja.

8. A 2. huszárezred mielőbb jelenti a Bereczkig vezető út műtárgyainak állapotát.

9. *Kapják:* 141., 142. dandár-, 2. huszárezred-, Divizzoli gyalogezred- és 71. tüzér dandárparancsnokság.

Goldbach tábornok.”

A parancsnokság a hadosztályvonatot külön intézkedéssel, élével Maksáig irányította előre.

Látjuk az intézkedésből, hogy a hadosztályparancsnokság a Bereczknél esetleg ellenálló román sereglovasság leküzdésére elegendőnek tartotta a megerősített 2. huszárezredet és a Lähne-csoportot, mely utóbbi az elővéd szerepét töltötte be. Egyébként a hadosztály gyalogságát és tüzérségét, amely 10-én Csernáton és Szentivánlaborfalva közt még 22 km mélységben éjjelezett, 11-én Lemhény és Kézdivásárhely közt 11 km-re felzárkóztatta, ami a bekövetkezendő harcok szempontjából vált szükségessé.

18. FEJEZET.

A Magyaros tetői ütközet X./11. és 12-én.

(Ehhez 13. és 16. sz. mell.)

A Magyaros tető mint vízvásztó a háromszéki medencéből a Kárpátokon és az Ojtozi szoroson át a Moldvaországba vezető egyik fontos műút legmagasabb pontját képezi. A hegyvonulat hatalmas, átlagban 900 m. magas harántgát alakjában kb. 400-500 méterrel uralja a háromszéki lapályt, melynek északi fele onnan messze belátható. A műút a tető mindkét oldalán több kanyart vesz. A vonulat bár erdővel van borítva, a sok tisztás következtében igen kedvező a védelemre és kiváló megfigyelési lehetőségeket nyújt.

A Kezdi vásárhelyen éjjelező 2. huszárezred október 10-én este jelentette, hogy az ellenséges lovasság a hegység lábai előtt még a lapályon Lemhénynél az út mindkét oldalán védelemhez fejlődött. Az ejtett foglyok a 6. Rosiori ezredhez tartoztak. Ezek és a lakosság kikérdezéséből megállapítható volt, hogy a hadosztály előtt a 2: román lovas hadosztály még a hegységen innen ellenállást szándékszik kifejteni.

Október 11-én reggel a csapatok az üldözést a 10-én este kiadott intézkedés értelmében megkezdték. A hadosztályparancsnokság 11 órakor Kézdivásárhelyre érkezett. A város tiszta magyar lakossága csapatainkat ujjongva várta s mindenét, amije csak volt odaadta katonáinknak.

Alig beérkezve a 2. huszárezred összekötő tiszt útján jelen-

tette, hogy ellenséges lóról szállt lovasság Kézdialmás, Lemhény, Kézdimartonos vonalában védelmi állásokban ellenállást (16. mell.) jejt ki s azt a Kápolna hegy 682 kereszt tájékáról két üteg (7 löveg) támogatja.

Zábrátzky ezredes az ellenséget gyalogharcban D. felől szándékszik felsodríteni s ezért zömét (1 század-3-1 lövegszakasz) Ozsdola területén keszenletbelielyezte, inig 1 lovas századdal az út mentén széles kiterjedésben az ellenséges állás közepe ellen tüntet. Az összekötő tiszt Lahne ezredes csapatait Kézdiszászfalunál látta.

A 82. székely gyalogezred átvonulása Kézdivásárhelyen.

Miután Lahne ezredestől jelentés nem érkezett a hadosztályparancsnokság egy vezérkari tisztjét hozzáküldte és megállapította, hogy a csoport 10 óra 30 perckor támadását megkezdte és pedig zömével az út mentén Lemhényre, a 43./V. zászlóaljjal és a 12.1. hegyi tarackos üteggel pedig az ellenség bal szárnya ellen Kézdimártonosra.

A hadosztály helyzetét 10 órakor a 16. számú melléklet mutatja.

A román lovasság azonban a Lahne csoport támadását nem várta be, hanem sietve Bereczken át Ojtoz felé visszavonult. Az ejtett foglyok a 2., 7., 8. és 11. Rosiori lovasezredhez tartoztak (2. lovas hadosztály, 4. mell.)

Lähne ezredes 12 óra 30 perckor jelentette, hogy előnyomulása! Lemhényre folytatja és még aznap (11-én) Ojtozt szándékszik elérni, amivel a hadosztályparancsnokság egyetértett.

Az ellenség hollétéről a további hírek a hadosztályparancsnokságot a délután folyamán érték el. Ezek szerint a Magyaros tető 865 keresztnél az út mindkét oldalán az ellenség lövészárkokban ismét állást foglalt. A 724 magp. útkanyarnál egy előretolt állása volt (részi, térkép v. ennek híján 10. mell.). Lahne ezredes ama a foglyoktól hallott hírre, hogy a román lovas hadosztály megerősítésére másnap X. 12-én hátulról egy gyalogezred fog beérkezni, 17 órakor intézkedett a további támadásra. Nevezetesen a Fekete hegy 1227 hárp., Magyaros tető 805 kereszt, Medgyesor tető 970 magp. vonulatának birtokbavétele céljából a 43..V. zászlóalj Kézdimártonosról a Kerülőponk 803 magp-on és a Fekete hegyen át a Málna vész tetőre, a Divizzoli gyalogezred zömét pedig (2./VII. 39. V. zászlóalj) Bereczken át a műút mentén a Magyaros tető 932 és 873 magp. vonulatának elfoglalására rendelte. A támadást a 2./5 honvéd könnyű ágyús üteg Nyújtod K-ről, a 12. 1. hegyi tarackos üteg a Kápolna hegyről és a 12.0. hegyi ágyús üteg az Oldal bükk 731 magp-ról támogatja. A 39., V zászlóaljnak fele csoport tartalék Bereczken.

A hadosztály parancsnokság Lahne ezredes elhatározásával és intézkedésével egyetértett.

Schmettow altábornagy 15 óra 30 perckor Kézdivásárhelyen kézhez vett másnapra szóló intézkedése főképp a lovas hadosztályokat érintette. Ebből a hadosztályparancsnokság kivette, hogy a gyenge három ezredből (lövész századok nélkül) álló 3. német lovas hadosztály 10-én Sepsibükszádtól É-ra (13. mell.) nem tudott előrejutni és Kozmást nem érthette el, mert a visszavonulás alatt odatévedt román gyalogság útját állta. A valóságban ez nem eltévedt, hanem a 7. román hadosztályparancsnokság által az 5. Rosiori dandár megerősítésére tudatosan iderendelt 15./I. zászlóalj volt. A 3. német lovas hadosztály a Torjai bűdösbarlangnál Karatnavolálra utat tört magának, míg a román 15./I. zászlóalj a hegyekbe a Czezele 1173 hárp-ra húzódott, ott éjjelezett és másnap Kászonyfalun át elvonult. Az 1. lovas hadosztálynak 12-én Kászony-Jakabfalvát és az Uz völgyében az Áklos csárdát kellett elérnie, ahol a hadosztály részei a 15./I. román zászlóaljat tényleg szétugrasztották és egy részét el is fogták. Az 5. Rosiori dandár mint már hallottuk Sepsibükszádról már 9-án elvonult és Kézdivásárhelyen a hadosztályához csatlakozott. A 71. hadosztálynak támadását folytatnia és Kézdiszentléleknél egy erős csoportot kellett visszahagynia oly feladattal, hogy az összeköttetést az 1. lovas hadosztállyal felvegye és a szétugrasztott román osztagokat elfogja.

A hadtestintézkedésből és a 2. huszárezrednek a 3. lovas hadosztályhoz beosztott összekötő tisztjének jelentéséből kitűnt, hogy míg a 71. hadosztály már Bereczknél benn a hegyekben üldözött, addig a 3. lovas hadosztály 25 km-el mögötte még nem egészen tisztázódott viszonyok közt harcolt az ellenséggel.

Goldbach tábornok azonban elegendőnek tartotta, hogy Kézdiszentlélekre csupán a hadosztály lovasság, a 9. népfelkelő huszár osztály 2 ½ századát kikülöníti és egyébként a hadosztály zömével. (Klein tábornok csoportja) a 10-én este kiadott intézkedést változtatlanul végrehajtja, vagyis hogy Nyújtód, Kézdioroszfalu és Szentkatolna területén éjjelezzék. Eme körletet a hadosztály zöme a délután folyamán átlag 30 km menetteljesítmény után elérte.

Egyben intézkedés történt a hadosztálytól délre eső terület a Gelenczéről kiinduló drótkötélpálya mentén a Putna patak völgyébe és az Ozsdoláról Ojtozfő, Lipse tető 1390 magp-on át a háttarra vezető s állítólag jól használható szekérutak felderítésére. A felderítés később megállapította, hogy előbbi utat a románok tényleg rendbehozták; ellenség azonban egyikén sem volt található.

A 89. hadosztály 11-én Bodzafordulót elérte s így D. felől a 71. hadosztály egyelőre biztosítottnak volt tekinthető.

A támadás mikénti továbbfolytatását illetően a 71. hadosztályparancsnokság a helyzetet a következőképen mérlegelte. A hadosztály zömének (Klein tábornok 7- ½ -10) további mozgatása aznap 11-én 30 km. mozgás és az eddigi nagy menetek után nem volt tanácsos, de nem is volt feltétlenül szükséges. A 2. román lovas hadosztály a lemhényi állást már úgyszólván a 2. huszárezred megkerülő mozdulatára és Lahne ezredes elővéd csoportjának mutatkozására harc nélkül kiürítette. Ezért feltehető volt, hogy a Magyaros tető birtokbavételére a 3 zászlóalj és 3 üteg erős Lahne csoport is egyelőre elegendő lesz.

A másnapi teendőkre nézve a hadosztályparancsnokság két eshetőséggel számolt. – Ha Lahne ezredes csoportjának sikerül a Magyaros tetőt birtokbavenni, úgy a hadosztály zömének a műúton Bereczken át legrövidebb és leggyorsabb előrevonása helyénvaló, ha nem úgy a főcsapatot (zömöt) vagy annak részeit valamelyik szárny átkarolására kell bevetni. Célrányosnak látszott tehát a hadosztály főcsapatának 12-iki előremozgatásánál mindkét eshetőségre tekintettel lenni és azt nagyobb kerülők nélkül a műúttól oldalt a hegyek lábához irányítani.

Egyes részletparancsok kiadása után a hadosztályparancsnokság a másnapi X. 12-iki üldözésre 21 órakor a következőképen rendelkezett (1: 75.000 és 16. mell.):

„1. *Lahne ezredes csoportja* ma délután a Magyaros tetőre támadását megkezdte, amelyet ellenséges lovasság s valószínűleg ellenséges gyalogság és tüzérség is megszállva tart.

2. *A 2. huszárezred* zömével egyelőre Bereczken marad; Lemhénynél a Malom árok völgyét É. felé 1 századdal elzárja. A Kézdiszentléleknél visszamaradt századát Koller ezredesnek a 9. népfelkelő huszárosztály parancsnokának rendelem alá.

3. *Klein tábornok csoportja* Nyújtod templomtól 6 óraker indul és a Kézdimártonosra vezető úton élével eme községig menetel, a 12. 4. hegyi ágyús üteget Ozsdolán át az élre vonja.

4. Hadosztályparancsnokság holnap 9 óraker Nyújtod templomhoz érkezik be, ott eligazítás.

5. A csapat csak lövészeres és egészségügyi málhásállatait viszi magával; a lőszerkocsikat a csapattestek végén egyesítse.

A többi vonatrészek a telephelyeken visszamaradnak.

Élelemfelvételezés Kézdisárfalva templomnál.

Goldbach tábornok.”

Egyebekben a hadosztályparancsnokság a közepes tüzérségnek és az egészségügyi intézetnek Kézdivásárhelyen, a lőszertelepnek Csernátonban 7 órától kezdődőleg menetkészültséget rendelt el. Az egészségügyi intézet Kézdivásárhelyen – a tábori kórház beérkeztéig – beteggyűjtő és betegtovaszállító állomást rögtönzött.

A hadosztályvonat zöme 12-én Maksánál visszamarad; a rögtönzött málhásállat felszereléseket azonban Kézdivásárhelyre küldi előre.

Kérdezhetnők, hogy a hadosztály zöm előkészítő eltolása miatt éppen a déli szárnyra Kézdimártonosra és miért nem az északira, Lemhény É., a Malomárok területére történt?

Erre első sorban ama megfontolás volt mérvadó, hogy esetleges hátulról előrevont román erők valószínűleg a Magyaros tetőnek az úttól D-re eső oldalán fognak fellépni, – mint ahogy tényleg történt is – mert innen jobban lehetett a saját főelőnyomulási vonal Bereczk, Magyaros tető útszakaszára behatni. Egyébként az átkarolás időben úgy a Fekete hegyen, mint a Majláth ponkon át kb. azonos lett volna. Hogy a 2. huszárezredet a gyalogság beérkeztével a parancsnokság kivonta és Bereczknél gyülekeztette, a hegyes és erdős terepre való tekintettel helyesnek kell minősítenünk.

A hadosztály vezetése egész 12-én ama törekvés jegyében folyt le, hogy a hátulról beérkezhető román erősítésekre való tekintettel a hadosztály előre gyorsan tért nyerjen. Ennélfogva a

parancsnokság lehetőleg kerülni óhajtotta a hegységben oly sok időt rabló megkerüléseket és átkarolásokat.

Okt. 12-én hajnalban Lahne ezredes jelentette az első sikert. A műút mentén a Divizzióli ezred élén támadó m. kir. 2. VII. népfelkelő zászlóalj az ellenség előretolt állását a 724 magp. mentén fekvő útkanyarnál, ahol a románok megjelenésük emlékezetére egy emlékoszlopot emeltek, rohammal elfoglalta és egy löveget zsákmányolt. (16. mell.) Egy ellentámadás visszanyomta ugyan a zászlóaljat, de a 39. V. zászlóalj tartalékban álló részei a helyzetet ismét helyreállították.

Valóságban ez a kis esemény következőkép történt. A román előállást az emlékoszlopnál egy lóról szállt lovasosztály és egy üteg tartotta megszállva. A népfelkelő zászlóalj 17 órakor (11-én) rohamozott. A hátráló Rosiori osztály támogatására a Magyaros tetőről az 53.1. zászlóalj – a hátulról elsőnek beérkezett román gyalogosztag – előretört és a 2. VII. zászlóaljat ellentámadással visszavetette. A 39. V. zászlóalj segítségével a népfelkelők 20 óra 30 perckor az előállást ismét elfoglalták és lassan a tetőn húzódó főállás felé küzdöttek magukat előre, de azt nem tudták birtokba venni, mert 23 órakor a román lovashadosztály már a második a 65./I. zászlóalj erősítést kapta.

Az ejtett foglyok bementése alapján a 71. hadosztállal szemben ismét a 2., 3., 6. és 11. Rosiori ezredek 8 géppuskával, 1 kerékpáros századdal, 4 üteggel (2. lovashadosztály) és a Dobrudzsából ideszállított 53. gyalogezred részei (mely hadosztály?) állottak.

A Fekete hegyen át megkerülő 43./V. zászlóaljról még 12-én reggel se volt semmi hír.

A csoportparancsnok Lahne ezredes egy zászlóalj erősítést kért. A hadosztályparancsnok nem akarva az erőket szétforgácsolni, a kérést nem teljesítette. Csupán a 2. huszárezredhez még 11-én beosztott és hegyfelszereléssel ellátott 1 gyalogszázadot és 1 lövegszakaszt (2.:5.) valamint a hadosztály tüzérség 2 közepes üteget (7./14. közepes ágyús és 2./4. közepes tarackos üteg; az 1. 2. közepes tarackos üteget már előbb vissza kellett adni) bocsájtotta Lahne ezredes rendelkezésére, mert az eddigi tapasztalatok azt mutatták, hogy a románok a nehéz tüzérségi tüzet nehezen tudják elviselni. Az ütegeket a hadosztályparancsnokság Kézdivásárhelyről Lemhény K-re előreindította s azok 9 órakor a tüzet a Magyaros tetőre megnyitották.

A hadosztályparancsnok 12-én 8 óra 20 perckor Nyújtódra érkezett és ott a Bereczken álló 141. dandárparancsnokság (Lahne ezredes) helyzetjelentéséből a következő képet nyerte. A Divizzióli gyalogezred zömével (2./VII. és 39.V. zászlóalj közvetlen a Magyaros tető előtt 840 és 855 magp. vonaláig tért nyert, a 43./V. zászlóalj

az 1227 m. magas Fekete hegyre felkapaszkodóban volt. A Lahne csoport előtt az újonnan ejtett foglyok vallomásai szerint is csak a 2. lovas hadosztály és az 53. gyalogezred 1 zászlóalja állott.

A hadosztályparancsnok eme hírek alapján olyképp ítélte meg a helyzetet, hogy főleg a főcsapatot nagy átkarolásokra a hegyekbe küldeni s ezért 8 óra 40 órakor elrendelte, hogy Klein tábornok oszlopa a menetet Kézdimártonosról Bereczkre tovább folytassa és ott vezetőket vegyen fel.

9 órakor a parancsnokság szűkebb törzse Rereczk Ny-ra, Lahne ezredes álláspontjára érkezett be és ott a helységtől D-re fekvő hegyről a helyzetről személyesen tájékozódott. A Magyaros tető igen jól, de az ellenséges állások a cserjés miatt csak részben voltak láthatók.

A mint 10 óra tájban a főcsapat éle Bereczket elérte, a román tüzéség rája a tüzet megnyitotta, amelyről az hírlett, hogy a Magyaros tetőről már elvonult. Ebből az volt következtethető, hogy az ellenség a Magyaros tetőt rövidesen nem szándékszik feladni, sőt még talán hátúiról újabb tüzéséget is kaphatott. Ezért Goldbach tábornok elhatározta, hogy a Magyaros tetőt két oldali behatással, súllyal a D-i szárnyon ejti birtokába.

Erre vonatkozólag 10 óra 15 perctől kezdve a következő részlet-parancsokat adta ki.

A főcsapat végeze a 82. székely gyalogezred, amely Kézdimártonost még nem hagyta el a Fekete hegy, Szakadat tetőn át a Magyaros tető elfoglalása céljából lekanyarodik. Papházy alezredesnek, a 82. gyalogezred parancsnokának a 12./4. hegyi ágyús üteget és a 43./Y. zászlóaljat, – amelyet Lahne ezredes már az előző napon ugyanezen úton a Málna vész tetőre küldött - alárendelte.

A Liposczak gyalogezred 25. honv./V. zászlóalját a 12./6. hegyi ágyús üteggel Werklian őrnagy parancsnoksága alatt pedig É-on a Majláth ponk 1047 magp-on át irányította.

A főcsapat fennmaradó része a Liposczak gyalogezred 2 zászlóalja és a 1/2 2. boszn.-herc./VI zászlóalj (a másik fele Kézdivásárhelyen Schmettow rendelkezésére visszamaradt) mint hadosztály tartalék Bereczk DNy-on gyülekezik.

A 71. honvéd könnyű tarackos ezredet (3 üteg) és a 71./9. (16./9.) könnyű ágyús üteget Kápolna hegy, Kerülő ponk területén állásba rendelte s majd a Magyaros tetőre bekövetkezendő támadás tüzéségi előkészítése céljából Lahne ezredesnek közvetlenül alárendelte s tőle egyben a közepes tüzéséget elvette. A hosszúcsövű ágyús üteg Ojtoz helységre zavaró tüzet adott le, ahol a sejtett román erősítések gyülekezhettek.

A helyzetről ellentmondó jelentések futottak be. Míg Lahne

ezredes 11 órakor jelentette, hogy a Magyaros tető 865 keresztnél fekvő ellenség állásai ellen a saját gyalogság még támadásban van, addig a tüzérség azt állította, hogy 1 román századot visszavonulni látott. 12 óra 30 percre a hadosztályparancsnok tisztázta, hogy valószínűleg csupán ellenséges tüzérség mehetett vissza a román gyalogság még helyén maradt.

A hadosztályparancsnokság a támadás folytatására adott részletparancsokat 14 óra 50 perckor Bereczken kiadott alábbi egységes támadó intézkedésbe foglalta össze (16. mell.).

„141., 142. gyalog dandárparancsnokság, Papházy alezredes, 71. tüzér dandárparancsnokság, 2. huszár ezred és hadosztály lovasság.

A támadás folytatására következő harccsoportokat képezem:

1. *Papházy alezredes* a 82. gyalogezreddel és a 12. 4. hegyi ágyús üteggel a Fekete hegy 1227 hárp., Szakadat tető 1033 magp. és a Málnavész tető 1011 magp-on át a Magyaros tetőt D-ről támadja meg. A Málnavész tetőn (?) álló 43. V. zászlóaljat Papházy alezredesnek alárendelem.

2. *Lahne ezredes csoportja* az ellenséget egyelőre arcban leköti. Amily mértékben Papházy alezredes csoportjának nyomása érezhetővé válik, Lahne ezredes a Magyaros tetőt szintén támadja.

3. *Werklian* őrnagy parancsnoksága alatt a 25. honv./V zászlóalj a 12./6. hegyi ágyús üteggel Micske bérez 896 hárp-on át ma a Majláth ponk 1047 magp-ra, holnap X./13-án a Bakó tető 1205 magp. Kishavas 1270 hárp-on át a Vrf. Cernica Kord P. 962 magp-ra nyomul. (13. mell.) Felderít a Par. Slanic völgybe, felveszi az összeköttetést okt. 12-én a Magyaros tetőn, 13-án Sósmezőn át a hadosztály zömével.

4. *Tüzérség.* Lahne ezredesnek a 2.5. honvéd könnyű ágyús ütegen és a 12./1. hegyi tarackos ütegen kívül még a 71. honv. könnyű tarackos ezredet (3 üteg) és a 71./9. (16./9.) könnyű ágyús üteget közvetlenül alárendelem.

A 2./4. közepes tarackos és a 7./14. közepes ágyús üteg, mint központi tüzérség, ismét a 71. tüzér dandár parancsnokának közvetlen parancsnoksága alá lép.

5. *Hadosztály tartalék* Klein tábornok parancsnoksága alatt a 26. honv./V., 27. honv./V. és a '2 2. boszn.-herc./VI. zászlóalj Bereczken, továbbá a 71. (16.) könnyű ágyús ezred fennmaradó 3 ütege (10., 11., 12.).

6. *Hadosztálylovasság* Lemhény D-en, 2. *huszárezred* Lemhény É-on gyülekezik.

7. Hadosztály- és a 141., 142. dandár parancsnokság Bereczken.

8. A csapatok ütközetvonataikat ma vonják előre.

9. Élelemfelvételezés 13-án Kézdisárfalva templomnál, hadosztály egészségügyi intézet Lemhény, hadosztálylőszer-telep Kézdivásárhely. *Goldbach* tábornok.”

Eme intézkedés jellegzetességét a következőkben találjuk. Az északi támadó csoportot tulajdonképpen nem átkarolásra, hanem mélyen be az ellenség körletébe, annak főelőnyomulási vonalára, a Sósmező fölött fekvő Vri. Cernica-ra irányítja s ezért Werklian őrnagynak 2 napra előre parancsol. A megkerülés ellen, különösen hegységben minden ellenség nagyon érzékeny. Mindhárom támadó csoportnak a tüzéséget közvetlenül alárendeli és központi tüzéség gyanánt a közepes tüzéséget állítja be; a tüzéség egy része tartalékba kerül, mert a hordtáv nem futotta. A tüzéség közvetlen alárendelését nem annyira az egyes harccsoportok térbeli elválasztódottsága, mint inkább az erdővel borított igen tagolt hegység tette szükségessé, mert az áttekinthetőségi és összeköttetési viszonyok igen rosszak voltak.

Délután 17^hig a helyzet még mindig nem volt egészen tiszta. A tüzéség figyelői azt állították, hogy az ellenség a fedezőket kiürítette, a gyalogság viszont azt jelentette, hogy a románok a 932 és 909 magp. területére erősbítéseket vontak magukhoz. Valóságban a lovasság visszament, de a gyalogság az állásokban maradt.

A Papházy csoport 17 óra 30 perckor a Fekete hegyet elhagyta. A tüzér dandár parancsnokával történt megállapodása szerint a támadó csoportosítás felvételét zöld rakétával fogja jelezni.

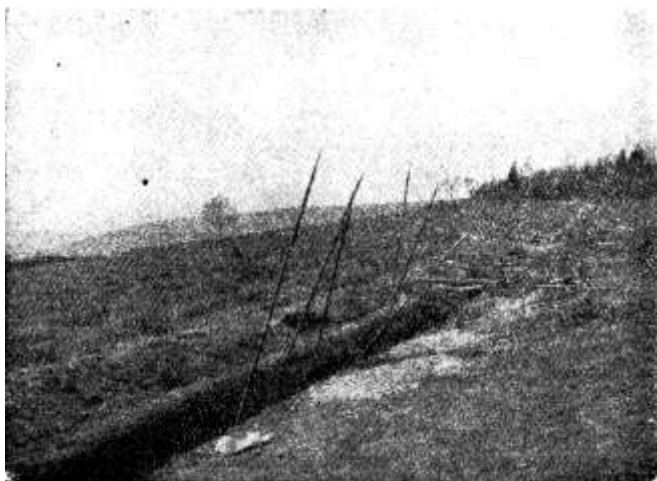
Erre azonban már nem került a sor, mert közben 17*-i-kor Görgey őrnagy a 43./V. zászlóaljjal a Magyaros tetőt véres kézitusában elfoglalta és erre az arcban szintén betört Divizzioi gyalogezred zömével egyetemben ismételt ellentámadásokkal szemben megtartotta. A 937 magp-on fekvő hátravont állásrészt a románok csak ellentámadásaiknak teljes megghiúsulása után az este folyamán adták fel.

A hadosztály helyzetét 12-én 17 órakor közvetlen a Magyaros tető elfoglalása előtt a 16. sz. melléklet ismerteti.

A foglyok vallomása alapján a 2. lovashadosztály támogatására hátulról az egész 53. és 65. gyalogezred beérkezett. Tényleg azonban a Magyaros tetőn a lovashadosztályon kívül csak az 53./I. és 65./I. zászlóaljak szerepeltek.

A Magyaros tetői ütközetben a hadosztály összesen 1 tiszt és 180 fő legénység foglyot ejtett, melyek $\frac{1}{3}$ -a a Görgey zászlóalj érdeme. Továbbá 1 löveget, 2 géppuskát, 15 rakasz géppuska-

altábornagy gárdahusár ezredtulajdonosi, egyenruhájában felkereste Bereczken a hadosztályparancsnokságot és a hadosztály tevékenységéről elismerőleg nyilatkozott. Egy karcsú fiatalos és igen előzé-

Az ellenséges lovashadosztály elfoglalt állásai Magyaros-tetőn.

kény tábornok, akit rövid idő alatt az egész hadosztály nagyon megszeretett.

A szomszédokról a hadosztályparancsnokság a hadtestparancsnokság 12-én este kézhezkapott intézkedéséből – amely a 71. hadosztályra nézve a támadás folytatását rendelte el – értesült. A 3. lovashadosztály 11-én csak Karatnavöláig (13. mell.) jutott előre és az eddigi parancstól eltérőleg nem a Kászon katlanba nyomult előre, hanem a Háromszékben maradt és 12-én estig Kézdiszentléleken át Esztelnek, Bélafalva területét érte el. Feladata volt, hogy a 71. hadosztály É-i oldalát és hátát biztosítsa és a N. Sándor 1639 hárp., Lóbércz vonaláig felderítsen. A 71. hadosztály oldal biztosítása főlegessé válva az oda kikülönített hadosztály lovaságot Lemhényre vontuk be. A 89. hadosztály a Bodza szorosban térnyerő támadással a határon fekvő Chela-t érte el.

A Magyaros tetői ütközet típusa a hegyi harcnak. A nehéz mozgási, áttekinthetőségi és összeköttetési viszonyok következtében nehéz a vezetés; a parancsnokság a helyzetről nem volt idejében és pontosan tájékozva. A lovasság mint felderítő eszköz, amely a hegység előtt különösen Lembénynél a románokról a fedező leplet minduntalan lerántotta és a helyzetről gyorsan jelentett, az erdős középhegységben kiesett.

A hadosztályparancsnokságnak rendszabályait azonban mégis idejében és előrelátóan úgy kellett megtennie, hogy ellentétes követelményeknek tudjon megfelelni.

Ugyanis a harcászati helyzet a biztos siker érdekében megfelelő erővel végrehajtandó nagy megkerülő átkarolásokat kívánt meg, amelyek azonban éppen a hadászati helyzetből kifolyólag nem voltak célirányosak, mert fontos volt az, hogy a 30 km. hosszú Ojtozi szoroson gyorsan áthatoljunk és a lapályt Türgul Ocna-nál mielőbb elérjük, a vasutat és hátsó összeköttetéseket hamar elrombolhassuk, mielőtt a román vezetés ellenrendszabályaival mindezeket kérdésessé tehetné volna. Vagyis nem volt ajánlatos kezdetől fogva az egész hadosztállyal a hegyekbe oldalt mélyen belemenni és így sok időt veszíteni. Goldbach tábornok nem is tette ezt. A Magyaros tető elfoglalásának időpontjában Bereczknél egy teljes pihent gyalogezred, az egész lovasság és egy pár üteg fölött rendelkezett, ami az üldözés gyors, tényező folytatására igen kapóra jött.

Egy másik igen sajtáságos és a hegyi harcot jellemző tünet az, hogy a harcban bevetett Összesen 7 zászlóalj és 10 üteg közül a döntést tulajdonképpen egy kis gyenge, az első megkerülést végrehajtó Görgey 43./V. zászlóalj hozta. De mennyi ideig tartott ez?

A zászlóalj Kézdimártonosról X./11-én 17 órakor indult meg és hatása a rohamig 12-én 17 óráig számítva teljes 24 óra elteltével jelentkezett. Ezen idő alatt eme csapat 640 m. viszonylagos magasságnyerés mellett az erdős, horhosos gerinceken át a visszintesben mérve harc nélkül csak 12 km. tért tudott nyerni.

A 2. román lovashadosztálynak 2 zászlóaljnyi gyalogsági támogatás mellett tényleg sikerült a 71. hadosztályt Bereczknél két vonalban egymásután halogatva egy napig feltartóztatnia. Schmettow első utasítása értelmében a 71. hadosztály élének 11-én Ojtozt kellett volna elérnie, ami csak 12-én vált valóra.

De viszont tekintetbe kell vennünk azt, hogy a lovashadtestparancsnok intézkedése napi 30-40 kilométeres meneteket kívánt meg, ami a megelőző állandó és nagy menetek után a Kárpátok gerincén át még ellenséges behatás nélkül is nehezen lett volna végrehajtható. Így is szép eredmény volt, hogy a hadosztály 2 nap alatt Csernátontól Ojtozig 30 km. tért nyert és a 865 m. magas vízválasztót többszörös ellenséges ellenállás letörése árán átlépte. A 3.

lovashadosztály ugyanezen idő alatt messze a 71. hadosztály mögött a Torjai bűdös barlangtól Esztelnekig jószólván az ellenség behatása nélkül sem tudott nagyobb térnyerést felmutatni.

19. FEJEZET.

A román vezetés rendszabályai a 2. és 4. hadsereg közötti hézag biztosítására.

(Ehhez 13. 15. és 16. sz. mell.)

A 2. és 4. (É) román hadsereg közötti hézag szükségképpen adódott azáltal, hogy a 2. hadsereg a brassói csata után Bukarest fedezése céljából déli irányt vett, a 4. hadsereg pedig visszavonulását keleti irányban kezdte meg. (15. mell.) Utóbbi hadseregnek DK. felé való húzódása – eltekintve a kedvezőtlen útviszonyoktól és a terepnehézségektől – azért sem volt lehetséges, mert a 4. hadseregnek, a déli szárnyával Dorna-Watránál állott 9. orosz hadsereggel a kapcsolatot fenn kellett tartania.

Minél inkább közeledtek a román seregek a határhoz, annál jobban távolodtak a határ félkör alakú törése folytán a belső szárnyak egymástól és a hézag nagyobbodott. A 2. hadsereg keleti oszlopa a 6. hadosztály a Bodza, a 4. hadsereg déli oszlopa a Va 7. hadosztály az Uz völgyébe ment vissza. A határ elérésével a két szárny közti távolság már 100 km-t tett ki.

E veszély nem kerülte el a román vezetés figyelmét s ezért a 4. hadsereg parancsnoka Prezan tábornok a 2. lovashadosztályt, mint hallottuk már X. 8-án Kézdivásárhelyre tolta el.

A hadvezetőség a hézag legfontosabb útvonalának, az Ojtozi szorosnak védelmére a lovashadosztályt nem tartotta elegendőnek s ezért a 4. hadseregpáncsnokságot utasította, hogy gyalogságot is tegyen oda. A hadseregpáncsnokság azonban nem tudta ezt idejében végrehajtani s ezért a hadvezetőség a Dobrudzsából É felé éppen szállítás alatt levő 15. hadosztályt (11-1-7) Onesti-re irányította és a 4. hadseregnek alárendelte. A hadosztály élszállítmányainak beérkezése X./10-én volt esedékes.

A hadvezetőség a két hadsereg elhatárolását olyképp szabályozta, hogy az Ojtozi szoros és az ettől közvetlen K-re eső Casin völgy elzárásával a 4. hadsereget bízta meg. Okt. 10-től kezdve tehát a 71. hadosztállyal szemben más ellenség, a 4. hadseregnek új D-i szárnya került. Az eme határsáv és a 2. hadsereg K-i, Bodza csoportja közt még mindég fennálló, bár nehezen járható átlagban 1500 m. magas havasok biztosítására kb. 40 km. szélességben a hadvezetőség X./13-án a 7. vegyesdandárt (6-0-2)

hozta fel. E dandár a 2. hadseregnek rendeltetett alá és főfeladatát a Susita, Putna és Zabala völgyek lezárása képezte. (15. mell.)

A 4. hadseregparancsnokság az Ojtozi szoros védelmére úgy a hadvezetőség által rendelkezésére bocsájtott 15. hadosztályt, mint pedig a saját kötelékéből alakított 15. vegyesdandárt (10 zászlóalj) alkalmazta. Utóbbi, mely a 8. hadosztály mögött tartalék viszonyban állott, az Aranyos Beszterce völgyébe hátravonta és Piatra-tól Adiudu-Nou-n át vasúton szintén Onesti-re szállította. Élszállítmányai azonban X. 15. előtt nem érkezhettek be.

Mindeme tervek végrehajtásáig a 2. lovas hadosztályra hárult a feladat, hogy a Kézdivásárhely, Ojtoz, Onesti utat biztosítsa és az esetleg itt előnyomuló ellenséget halogató harcban feltartóztassa.

A 2. lovashadosztály az ellenség (71. ho.) közeledtének hírére X. 10-én, tehát ép azon a napon, amelyen a 71. hadosztály lovasága Kézdivásárhelyt érte el, Lemhény magasságában védelemhez fejlődött. Ugyancsak e napon pedig a 15. román hadosztály élszállítmányai Onesti-re érkeztek be. A legelőször kirakott két zászlóaljat a románok kocsin a Magyaros tetőre a 2. lovashadosztály megerősítésére előreszállították. Az 53./I. zászlóalj október 11-én délben ép akkor érkezett be, amidőn a lovashadosztály Lemhényről a 71. hadosztály elővédjének támadása elől a Magyaros tetőre vonult vissza; a másik, a 65./I. zászlóalj 23 órakor jutott fel a magaslatra. (16. meU.)

A 4. hadsereg parancsnoka X./11-én a 15. hadosztály Onesti-nél kiszállt parancsnokának azt az utasítást adta, hogy a 15. hadosztály a 2. lovashadosztállyal közös egyetértésben akadályozza meg azt, hogy az ellenség a Tirgul Ocna, Onesti utat, szóval a Trotus völgyét elérje. A 15. hadosztály beérkező szállítmányait ezért az Ojtoz, Slanic és a Casin völgyében (13. mell.) a Magyaros tető vonulatának Majláth ponk Fekete hegy szakaszára kellett előre irányítani. Ha az ellenség a 2. lovashadosztályt időközben visszavetné úgy azt a 15. hadosztály mögé hátra kellett vonni, de tüzérségét a 15. hadosztálynak kellett átadnia.

A 15. hadosztály parancsnoka a hadosztály további beérkező részeit X./11-én a következőképen irányította előre; az 53./III. zászlóaljat a Par. ISlanic völgyében a Majláth ponkra, az 53., II. és 80./I. zászlóaljat és 2 üteget a Par. Casin völgyében a Fekete hegyre, a 65./II. zászlóaljat és 1 üteget mint tartalékot Harja-ra, a 65./III. zászlóaljat mint főtartalékot Grozesti-re (ált. térkép vagy 13. melléklet).

Mint az előbbi fejezetben hallottuk a 71. hadosztály a Magyaros tetőt az elővéddel (Lahne ezredes) 11-én délután, a főcsapattal 12-én délelőtt támadta meg. A 15. román hadosztály célszerűtlen intéz-

kedései következtében azonban a 71. hadosztály elé az 53.1. és 65./I. zászlóalj kivül újabb erők nem kerültek, mert a Slanic és a Casin völgyében előnyomuló részek a terepnehézségek folytán lemaradtak, a többi zászlóaljakat pedig mint tartalékot csak Harjaig 16 km-re a Magyaros tető mögé irányították. Így a 71. hadosztálynak 12-én újabb erőkkel nem akadt dolga és a Magyaros tetőt 17 órakor elfoglalta.

A román felső vezetés igen helyes, célirányos és a viszonyokhoz képest idejében megtett hadászati rendszabályai a közép- és harcászati vezetés kezei közt ellaposodtak. Ha a 15. hadosztály az X./10-étől beérkező összes élszállítmányait – tehát nemcsak 2 zászlóaljat – az Ojtozi műúton vagyis a legfontosabb, a legjobb, a legrövidebb és leggyorsabb irányban rendeli a Magyarosra, úgy a 71. hadosztálynak 12-én még további 5 zászlóaljjal és 2 üteggel azaz összesen 7 zászlóalj, 24 lovasszázad és 5 üteggel kellett volna megbirkóznia és kérdés, hogy a tetővonulat már 12-én birtokába jut.

Az időnyereség pedig az ellenségénél ezúttal igen fontos szerepet játszott, mert a 15. hadosztály csapatainak kirakása ép X./10 és 12. közt folyt le Onesti-n.

Látjuk ebből, hogy a 71. hadosztály parancsnokának Goldbach tábornoknak ama törekvése, hogy az üldöző harcokban gyorsan tért akart nyerni és időtrabló átkarolásokat a lehetőséghez képest került, a konkrét helyzetben helyesnek bizonyult. A románok pedig azáltal, hogy másodrendű irányokba, ahol egyes századok is megfeleltek volna, egész zászlóaljakat és ütegeket rendeltek, erejüket ép a legválságosabb időpontban forgácsolták szét.

Harcok az Ojtozi szoros megnyitására.

20. FEJEZET.

A sósmezői ütközet bevezetése és első fázisa. X./13-16-ig.

(Ehhez 13., 16. és 17. sz. mell.)

A Magyaros tető mint vízválasztó különösképen nem a Kárpátok vonulatának közepén, hanem belső szélén, közvetlenül a háromszéki medence mellett fekszik.

A moldvai lapályba az út ennél fogva a 30 km. hosszú Ojtozi szoroson vezet keresztül. A magyar határ a szorost ép a közepén Sósmező és Harja közt szelte át. Az Ojtozi szoros környéke magas középhegység jellegű. Az Ojtoz patak völgyében vezető műutat két oldalt igen meredek, viszonylagosan 500-700 m., abszolút 1200, sőt

1600 méterig nyúló igen tagolt hegyvonulatok kísérik. A völgyfenék igen keskeny, átlag 50-100 m., Sósmezőnél egész 500 m-ig kibővül.

A völgyből a magaslatokra szekérrel csak egyes helyeken, de akkor is igen nehezen lehetett feljutni. A környék legmagasabb hegye az 1600 m-t meghaladó s medvéiről híres N. Sándor. Az egész szorosban csak egy község, a magyar határ szélén fekvő Sósmező és két inkább házcsoportnak minősíthető helység Ojtoz és Harja volt.

A Kárpátokat átszelő legközelebbi országutak É. felé a Gyimesi, D. felé a Bodza szorosban légvonalban átlag 60-70 km. távolságra feküdtek. Eme utak közt csak É-on az Ojtozi szorostól 30 km-re húzódó Uz völgyében vezetett egy igen silány karbannemtartott kocsit, amelyen az 1. lovashadosztály nem tudott előrejutni s melyet végül is az 1. hadsereg 39. hadosztálya váltott fel. Az Ojtozi és a Bodza szoros közt, mely utóbbiban a 89. német hadosztály támadott, a havasokon át többnyire csak öszvér itt-ott szekérutak, Gelenczéről egy drótkötélpálya, Kovásznáról egy fakitermelő kis lóvasút vezettek a határra. (13. mell.)

Mindezek következtében a 71. hadosztály harcai teljesen önálló viszonyban folytak le.

A hegység a szárnyak biztosítását megkönnyítette ugyan, de ép oly mérvben elősegítette megkerüléseket végrehajtó ellenséges osztagok hirtelen, meglepetésszerű beavatkozását is. Annyival is inkább, mert a román határra érkezve az ellenség a helyi viszonyokkal ismét ismerős lett és határbiztosító csendőr, pénzügyőr és granicsári szerveire támaszkodhatott.

A 71. hadosztály szárnyainak tágabb értelemben vett biztosítása a felső vezetés dolgát képezte s erre ez, mint később hallani fogjuk egyelőre sereglóvasságot alkalmazott.

A szárnyak szűkebb, harcászati értelemben vett biztosítása a hadosztályra hárult.

A hadosztályparancsnokság, amint X./12-én este a Magyaros tető kézrekerítésének hírére vette, szóbelileg azonnal intézkedett az üldözés bevezetésére és egyben az elfoglalt tető biztosítására. Lahne ezredes csoportja $\frac{1}{2}$ zászlóalj erős üldöző különítményt küld Ojtozon át előre, zöme pedig az út mindkét oldalán a magaslatot megszállja. Papházy alezredes csoportja tőle D-re a Málnavész tetőn éjjelezik (16. és 17. melléklet).

Az üldöző különítmény, a $\frac{1}{2}$ 39. V. zászlóalj, Ojtozt még 12-én este elérte, de pár maradozón kívül ellenséget ott nem talált. A románok sietve elvonultak. Werklian őrnagy csoportja a Majláth ponk előtt éjjelezett; utóbbi ellenség tartotta megszállva.

Bármennyire is kívánatos lett volna az üldözést még 12-én este nagyobb erővel bevezetni, a megelőző hosszú üldöző menetek

és az X./II. és 12-iki teljesítmények után azonban erről nem lehetett szó.

A hadosztályparancsnokság Bereczken X. 13-án hajnalban kiadta az üldözés folytatására szóló intézkedéseit. Számított azzal, hogy a románok, ha előbb nem, úgy bizonyára az országuk határán újból ellenállást fognak kifejezni. Ezért lényegében az ütközetbe be nem vetett csapatokból Klein tábornok parancsnoksága alatt egy völgyoszloppal és ezt kétoldalt kísérelve két külön magaslati oszloppal indult meg. Az elérendő napi cél a Magyaros tetőtől légvonalban mintegy 16 km. távolságra és az országhatáron túl fekvő Hárja volt.

Az üldöző intézkedés szószerint a következőképen hangzott, (részi, térkép v. 17. melléklet és 16. melléklet.)

„141., 142. gyalogdandár, 82. gyalogezred, 2. huszárezred, 71. tüzérdandár, hadosztály lovasság.

1. A 43/V. zászlóalj és a 39 V. zászlóalj részei tegnap a Magyaros tetőt rohammal elfoglalták és az ellenséget visszavetették.

Egy fél 39. V. zászlóalj üldözésre Sósmező felé már előreküldetett.

2. *Az üldözés folytatandó:*

a) *Klein tábornok oszlopa.* Csapatrend: a 26. honv./V. 27. honv. V., ¹;-i 2. boszn.-herc./VI. zászlóalj, a 12./1. hegyi tarackos, a 2/5. honv. könnyű ágyús üteg (utóbbi kettő 6 órákor Bereczk K-i kijáratánál), a 8./2. árkász század és a 9. huszárosztály egy százada. Indul: 6 órákor Bereczkről, előnyomul Sósmezőn át Hárja-ra, biztosító osztagokat tol a Golu Paltinisu 1020 magp-ra, felderít a V. Slanic völgyben lehetőleg messze Tirgul-Ocna felé és helyreállítja az összeköttetést *Werklian őrnagy* magaslati oszlopával (25. honv./V. zászlóalj és 12./6. hegyi ágyús üteg, amelyet alárendelek.

b) *Papházy alezredes oszlopa:* a 82. gyalogezred két zászlóalja és a 12./4. hegyi ágyús üteg. Indul 7 órákor a Málnavész tetőről és az Esztana sor tető, Rakottyás tető, Halas töve, Runcul mr-en át a Runcul Alb-ra nyomul. Biztosít ÉK-felé, felderít Herestrau és a Fabrica de Sticla (Glasfabrik) felé helyreállítja az összeköttetést menetvonaláról a műútra levezető utakon és a Runcul Alb-ról Sósmezőre.

c) *Lahne ezredes* a 82. gyalogezred egy zászlóaljával és a kocsizó tüzérséggel Klein tábornok csoportját 6000 lépésre követi. A 7. 14. közepes ágyús üteg egyelőre a Magyaros tetőn megy állásba.

A Divizzoli gyalogezred csatlakozik az oszlop végéhez.

Az oszlop Sósmezőre menetel, erős biztosító részeket tói ki Hárjá-n át ÉK felé, különösen a Grozesti-re vezető útra. A 43./V. zászlóalj a hadosztályparancsnokság rendelkezésére Ojtozon visszahagyandó.

d) A 2. *huszárezred* Lahne ezredes oszlopa mögött a Magyaros tetőre vonul és azt a műút mindkét oldalán mint háttámasz megszállja. A vezeték lovak Bereczken maradhatnak.

e) Hadosztályparancsnokság és a hadosztálylovasság fennmaradó része egyelőre Ojtozra mennek.

3. A csapatvonat eddigi telephelyein marad. Közégek a legközelebbi távbeszélő állomásnál.

4. Hadosztály egészségügyi intézet Bereczken, hadosztály lőszeroszlop Lemhényen.

5. A legközelebbi eligazítás Ojtozon.

Goldbach tábornok.”

A hegységben való előnyomulásnál elv az, hogy a magaslati oszlopoknak idő és tér előnyt kell adni, hogy le ne maradjanak és a völgyoszlop meglepetéseknek ne legyen kitéve. Ezért célszerű előbbieket már a menetnap estélyen a hegyekre feltolni. Ebből a szempontból nézve a hadosztályparancsnokság intézkedését, megállapíthatjuk, hogy mindkét magaslati oszlop, úgy Werklían őrnagy, mint pedig Papházy alezredes 12-én este már fenn voltak a magaslatokon. De míg a Werklían oszlopnak a gerincvonulaton általában a vízszintesben kellett mozognia, addig a Papházy oszlopnak először még az Ojtoz patak völgyén Kláráknál át kellett mennie, ami 400 m. ereszkedés és 500 m. emelkedés mellett időben 3 óra többletet jelentett. Így a jobb magaslati oszlopnak a völgyoszlop éléhez (Klein tábornok) viszonyítva, dacára, hogy ez utóbbi későbbben és hátulról indult, kb. 8. kilométerre le kellett maradnia. Ezzel a hadosztályparancsnokság tudatosan számolt.

A völgyoszlop tulajdonképpen 2, egymástól 6000 lépésre elválasztott csoportban menetelt. Ennek a nyújtásnak a Divizzioli gyalogezred kímélésén kívül az képezte az okát, hogy a hadosztályparancsnokság nem akarta az összes erőket gyorsan előrevetni, mert tartott attól, hogy az ellenség a még fel nem derített Káson patak (Par. Casinu) völgyéből, ahol a határ egy pár kilométerre vezetett a Rakottyás tetőn át, Ojtozra előnyomul. Ezért a völgyoszlop végét kissé visszatartotta, a jobb magaslati oszlopot egy kis kerülővel az Esztana sor tetőn át irányította, 1 zászlóaljat Ojtozon visszahagyott és a Magyaros tetőt is megszállatta.

Hogy a hadosztályparancsnokság eme a sémától teljesen elütő körülmintő intézkedései mennyire voltak indokoltak, azt beszédesen bizonyítja az, hogy a román 15. hadosztályparancs október

11-én tényleg 2 zászlóaljat és 1 hegyi üteget küldött a Par. Casin völgyén át a Fekete hegyre, amelyek 13-án már egész biztosan Ojtozon lehetnek volna, ha a parancsot meg nem változtatják.

A hadosztályparancsnokság szűkebb törzse X. 13-án 7 órakor a Magyaros tetőre érkezett. A harc színhelyét számos holttest és szétszórt hadianyag fedte. A csapatok menetben voltak. – 10 órakor a parancsnokság a következő híreket kapta. Az üldöző különítmény a szoros műúton az 549 magp.-ot (Sósmező és Ojtoz közt) harc nélkül elérte. 35 maradozot foglyul ejtett s ezek az 53. és 65. gyalogezredhez, továbbá a 2., 3., 7. Rosiori ezredhez tartoztak; a 65. gyalogezred 1 zászlóalja Tirgul-Ocna-ról a Slanic völgyben Bâile-Slanc fűrdőre küldetett előre. Ez valószínűnek is látszott, mert Werklian őrnagy oszlopa 13-án hajnalban a Majláth ponkon egy állítólag Baile Slanc-ról oda előretolt román századot visszavetett s majd 9 órakor a Bakó tetőn ugyanazt vagy egy másikat teljesen szétugrasztott s sok anyagot zsákmányolt.

Schmettow altábornagy a Magyaros tetőn ismét felvette a személyes érintkezést Goldbach tábornokkal. Távoztával a parancsnokság Ojtozra folytatta útját és ott 16 órakor beérkezve hírül vette, hogy az üldöző különítmény a délelőtti órákban Sósmező D-i szegélyén az ellenségre bukkant.

A völgyoszlop első csoportja elővédjének támadására a románok eme látszólagos előretolt állásból visszamentek Vrf. Popii

Sósmező látképe látképe K-ról az 596 magp-ról nézve. A község déli szegélye a kép bal oldalán van jobbra fenn az 1270 m. Kishavas látható.

887 magp., Kord. P. és 780 -φ- vonalában eleve, még a háború kitörése előtt telepített határmenti főállásukra. 12 órakor egy ellenséges zászlóalj (65. II.) ellentámadásba ment át, ami uccai harcokra vezetett és Klein tábornok főcsapatának bevetése után javunkra dőlt el.

A hadosztályparancsnokság 16 órakor tájékoztatta mindkét magaslati oszlopot a völgyben történekről; Werklian őrnagyot Klein tábornoknak való alárendelésről. A Papházy oszlopnak parancsot adott, hogy előnyomulását ne a Runcul Alb-ra, hanem a gerincen maradvá tovább előre a Vri. Mierlarici 935 magp-ra folytassa, mert az ellenség Sósmezőt kiűrtette és fontos volt felülről és hátulról az új ellenséges állás hátába kerülni.

Klein tábornok a délután folyamán harcjárőreivel felderítette, hogy a román határmenti állást kb. csak 6 század tartja megszállva, de az ellenség hátulról 1-2 zászlóalj erősítést kapott. Tényleg a Magyarosról visszament 53.1. és 65.1. zászlóalj meg a hátulról előrevont 65. II. zászlóalj volt a román állásban. A román állás mögött azonban Hárja-n át az út mindkét oldalán és Hárja-tól É-ra a hegyoldalban még további 2 állás volt látható. Klein tábornok szükségesnek látta, hogy a neki alárendelt bal magaslati oszlopot a 27. honv./V. zászlóaljjal megerősítse és a támadás súlyát továbbiakban a magaslatra helyezze.

A támadás arcban nem nyert tért, a döntést a magaslati oszlopok beavatkozása hozhatta. Ezeknek a helyzete a következőké alakult ki.

A Werklian oszlop a Majláth ponk, Bakó tető, Gyepár tető, Kishavas, Vrf. Cernica 962 magp. kb. 13 km. hosszú, átlag 1100 m. magasságban vezető gerincen a 13-ára elrendelt utat megtette. Az ellenséggel mint hallottuk kétszer megütközött, sőt a Cernica Kord P.-nél egy további ellenséges osztagot is visszaűzött. Előnyomulását megkönnyítette az, hogy a tetőn általában a vízszintesben, sőt a Gyepár tetőtől lefelé mozgott és tisztásokra talált.

A jobb magaslati oszlop, Papházy alezredes súlyos terepnehézségekkel és az Őserdővel küzdve lemaradt. A Dobri-t csak 14 óra 30 perckor és a menetcél Vrf. Mierlarici helyett, 13-áneste csak a Leánymező ponkját, az 1169 magpt-ot tudta elérni, ahol éjjelezett. A járatlan őserdőben még a vezetők is eltévedtek. De még így is szép eredmény volt, 400 m. ereszkedés és 600 m. emelkedés mellett 14 km. vízszintes távolságot sűrű útnélküli erdőben 1 nap alatt megtenni. Az ezred 45 perc pihenő megszakítással egész napon 11 és Va órán át állandóan menetelt. Órai térnyerése 1 km-nél alig volt több.

A 13-ról 14-re virradó éj folyamán Klein tábornok csoportja Sósmezőt teljesen megtisztította az ellenségtől és a román főállást

megközelítette. A hadosztályparancsnokság pedig a völgyoszlop kocsizó tüzérségét a 490 magp. környékén a szűk, alig 100 m széles völgyben felvonultatta; a völgyoszlop második csoportját Lahne ezredest visszatartotta, azzal számítva, hogy a döntést úgyis a magaslati csoportok hozzák meg. A hadosztályparancsnokság ekkor még nem tudta, hogy a jobb magaslati oszlop lemaradt.

A hadosztály üldözését és éjjelezését X./13-án és helyzetét 14-én 8 órakor a 17. sz. vázlat mutatja.

A Papházy oszlop visszamaradása a hadosztályparancsnokságnak csak 14-én hajnalban jutott tudomására. A parancsnokság Papházy alezredest, akivel az összeköttetés jelentő járőrökkel tartott fenn, 14-én reggel újból tájékoztatta a völgycsoport helyzetéről és utasította, hogy a Vrf. Mierlarici-n át az ellenséges állás hátába nyomuljon. Az oszlop 14-én a délelőtt folyamán a Runcul mr. 1108 hárp-on egy alig pár méter sziklás gerincen egy román századot visszavetett és előnyomulását folytatva, a 2 km-rel tovább fekvő Vrf. Stineichi 1038 magp. területén három egymás mögött fekvő ellenséges állást rohammal, erdei harcban elfoglalt. Majd a délután folyamán 1-1 századot a Vrf. Mierlarici-re és a 780 magp-ra tolt előre.

Mindezeket a hadosztályparancsnokság csak 14-én este tudta meg. Vezetékes összeköttetés eddig egyik magaslati csoporttal sem volt. A kiépítés a hadosztálynak völgyben vezető hírtengelyéről csak a harc kijegecedése után 14-én kezdődött meg Sósmező D. területéről.

A bal magaslati oszlop a Vrf. Jancului 907 magp-ot, amelyet 1 román század tartott megszállva 14-ike folyamán elfoglalta, de további előnyomulását az itt kezdődő őserdő igen lassúvá tette.

Ezalatt a völgy csoport álló harcot vívott. A románok a fenyegető átkarolás dacára vitézül kitartottak és a honi föld védelmében igen szívós ellenállást fejtettek ki, A nap folyamán beérkezett erősbitéseket (65./III. zászlóalj) a 780 magp. hátán át a 82. gyalogezred ellen vetették be.

A hadosztály által elért első vonal X./14-én 17^h-kor ugyancsak a 17. sz. mellékletből vehető ki.

X. 14-én este a hadosztályparancsnokság úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az ellenséges völgy csoport ellenállása a már oldalaiba jutott Papházy és Werklian csoportok várható behatása folytán tarthatatlanná fog válni s ezért az ellenség ismét egy nagyobb ugrást fog hátratenni. Ezért célszerűnek tartotta a 16-ára kiadandó támadási intézkedésében távolabbi célokat kitűzni.

A parancsnokság Ojtozon okt. 14-én 20^hkor a következőképpen intézkedett (részletes térkép vagy 17. mell.):

„1. Okt. 15-én a támadás folytatandó, az ellenség a Karjától K-re és Ny-ra fekvő állásaiból elüzendő és az üldözés az alábbiak szerint hajtandó végre:

a) *Löhne ezredes: a jobb magaslati csoporttal*, amelyet alárendelek, a Coama la Plostina 684 magp. és D. Manascu 631 magp. magaslatokon át a Grozesti-től D-re fekvő hegyvonulatra,

a *völgy oszloppal*: 82.11., 2. VII., '2 39., V. zászlóalj, a 71. (16.) könnyű ágyús ezred, a 71. könnyű tarackos ezred, a közepes tüzérség (összesen 9 üteg) és a '2 2. 8. árkászszázaddal a völgyben Herastrau-ra, biztosít a D. Matusca 683 magp. magaslaton.

Felderítés: egy erős felderítő-osztagot a Fabrica de Sticla-ra küld, amely onnan Mán. Casin-ra és a Pár. Curita völgyébe derít fel. Egy másik felderítő osztagot pedig a Grozesü-től D-re fekvő magaslatra küld és az ott sejtett állásokat (pro domo: békeelőkészítés) deríti fel.

A felderítő osztagokat mielőbb indítsa el.

b) *Klein tábornok csoportja*: Csapatrend: Liposcak gyalogezred, 2. boszn.-here. VI. zászlóalj, 12., 6. hegyi ágyús, 12. 1. hegyi tarackos és 2., 5. honv. könnyű ágyús *üteg*, V2 2./8, árkászszázad és a 2. huszárezred. A gyalogság zömével és a hegyi tüzérséggel a Vrf. Bolohan 764 magp. és a Vrf. Ungureana 779 magp-on át a „Trasse” írással ellátott karbantartott kocsíútig; kb. 1 zászlóaljjal, a 2. huszárezreddel és a kocsizó üteggel Bâile-Slanic-on át Slânic-ra nyomul elő. Biztosító részeket a Slanic völgytől É-ra küld ki.

A 2. huszárezred 9 órakor, a 12 2. boszn. herc./VI. zászlóalj (p. d. ez volt a visszamaradt félzászlóalj) 11 órakor érkezik be Sósmező D. szegélyére. A Vrf. Stineichi-re küldött V2 2. boszn. here. VI. zászlóaljat vonja be.

Felderítés: 1 felderítő osztag a Vrf. Bolohan és Vrf. Ungureana-n át a D. Cosna 788 magassági pontra; 1 felderítő osztag a Slanic völgyben a Tîrgul-Ocna-tól D-re fekvő terület felderítésére. A felderítő osztagokat mielőbb indítsa el.

c) Klein tábornok és Lahne ezredes oszlopainak *elindulását* a helyzet tisztázása után a hadosztályparancsnokság rendeli el.

2. A hadosztályparancsnokság X. 15-én 9 órakor Sósmező távbeszélő állomásnál, ott intézkedés kiadás.

3. A 43./V. zászlóalj továbbiakig Ojtozon marad.

4. *Összekötetés*. A hadosztály távbeszélőosztag épít: a) Sósmezőről a Vrf. Stineichi-n át a D. Manascu-ig; b) a műút mentén Iierastrau-ra; c) Sósmezőről Bâile-Slanic-ra. Az oszlo-

pok az említett végpontokon csatlakozzanak. Gyakori helyzetjelentések! Az oszlopok az összeköttetés folytonos fenntartására szigorúan ügyeljenek.

5. Amíg az ellenség a Hárja mindkét oldalán fekvő állásainál nincsen elűzve, Klein tábornoknak ama csapatok maradnak alárendelve, amelyek már X. 14-én is parancsnoksága alatt állottak.

6. Élelemfelvételezés X. 15-én Bereczken.

Goldbach tábornok.”

A hadosztályparancsnokság tehát úgy intézkedett, hogy Lahne ezredes a szervezetszerű 141. dandárral (82. és Divizzióli gyalogezred) és a kocsizó tüzérség zömével a műút mentén és az azt jobbra kísérő magaslatokon, Klein tábornok pedig 4 zászlóaljjal és a hegyi tüzérség zömével a műutat balról kísérő magaslatokon általában a légvonalban 12 kilométerre fekvő Grozesti magasságában a szoros K-i kijáratát érik el és a lapályban Mán. Casin és Tirlgul-Ocna vonaláig derítenek fei. Egy további jellegzetessége eme intézkedésnek az, hogy az új alárendelési és csoportosítás] viszonyok csak Hárja területének birtokbavétele után lépnek életbe.

Önálló helyzetben, szabad szárnyakkal a hegységbe máris 18 kilométerre benyomulva, szükségessé vált az oldalaknak biztosítása, aminek elmulasztása a Bodza-szorosban harcoló 89. német hadosztálynál 2 zászlóalj elfogatására vezetett.

A földrajzi helyzetből kifolyólag különösen fontos volt ez a jobb oldalon, ahova a román lapályból a határra, a Casin- és Putna-patak völgyében utak és keskenyvágányú iparvasutak vezettek. Mint később kiderült, ezen az oldalon a románok egyes a határra vezető szekérutakat már előbb kocsizható utakká építettek ki.

Mint tudjuk a hadosztályparancsnokság X./13-án kiadott üldözési intézkedésében a Magyaros tetői ütközetben a legtöbbet szenvedett 43. V. zászlóaljat Ojtozon visszahagyta. Október 14-én e zászlóalj 1 századát az Esztana sor tetőre, majd 18-én 1 további századát a Leánymező ponkjára küldte ki oly feladattal, hogy K. felé biztosítsa és felderítsen. A zászlóalj zöme Ojtozon maradt és eme főösszerű szolgálatot ellátó 2 század tartalékát képezte.

Tényleg a felderítés megállapította, hogy a környéket uraló Clabucul 1366 hárp-on 1 grancsári szakasz és a Casin völgyben a határmenti Kord. P. 736 magp-nál román őrsök állanak. A Clabucul birtokbavétele, amelynek sziklái közt a grancsárik elsáncolták magukat, (7. dandár részei) tüzérség nélkül egyelőre nem volt lehetségs.

A 71. hadosztály D-i oldalának tágabb értelemben vett bizto-

sítása céljából Schmettow altábornagy a 3. lovashadosztályt X., 15-ig Kézdimartonos, Ozsdola körletébe vonta, ahonnan annak részei. K. felé a hegységbe előrevonva kb. 25 km szélességben biztosítottak. A lovashadosztály legészakibb biztosító osztaga a 18. huszárezred 1 százada és 1 lovas tarackos üteg a Lipse tetőn állott, amellyel a 43./V. zászlóalj déli biztosító százada az összeköttetést felvette. A lovashadosztály legdélibb biztosító osztaga pedig összeköttetésben állott a 89. hadosztálynak Commando-ra (Zágontól 12 km K-re) kikülönített 1 zászlóaljával. (13. mell.) Ilykép a 71. és 89. hadosztály közt a határhavasok megfigyelése folytatólagos volt. A románok a saját oldalukon hasonlóképe cselekedtek. A 3. lovashadosztállyal szemben, mint már a 18. fejezetben hallottuk, a 7. vegyesdandár állott.

A 71. hadosztály északi oldalának biztosítása végett a hadtestparancsnokság az 1. lovashadosztály lovas zömét Kézdiszentlélek területére vonta. A lovashadosztály részei a N. Sándor 1639 hárp. és a M^{te} Nemira 1653 hárp. környékén biztosítottak, figyelték a Slanic- és Doftana-völgyből a határra vezető ösvényeket és összeköttetést tartottak az Uz völgyében harcoló 39. hadosztállyal, amely a románok határmenti állásait (1.2 7. hadosztály) támadta. A határhavasok e részein azonban ellenség nem mutatkozott. A lovashadosztály lövész (gyalog) osztagai az Uz völgyében maradtak vissza.

A 71. hadosztályparancsnokság a lovashadosztályokkal a Kézdivásárhelyen székelő hadtestparancsnokság hírközpontján át állott összeköttetésben. A hadosztály hírtengelyén a Háromszékben kü'ekteteit anyagot a hadtestparancsnokság pótolta s a hadosztály hírtengelye 13-ától kezdve 40 km hosszúságban Kézdivásárhelyről Bereczk, Ojtozon át vezetett Sósmezőre.

Most térjünk ismét vissza a harchoz.

Az ellenség október 14-éről 15-ére virradó éjjel a magaslati oszlopok két oldalú fenyegető átkarolásának hatása alatt, a határ mentén fekvő völgyáíllását Vrf. Popii, Kordon P. és 780 magp. vonalában feladta és egy 3 km-mel hátrább fekvő ugyancsak eleve berendezett védőállásba ment vissza. (17. mell.) Klein tábornok csoportja (a völgy- + Werklian csoport) 15-én 6 óráig Hárja közepét, a 8(56 magp. és a Vrf. Jancului 907 magp. vonalát érte el. Az ellenség a 670 magp., 401 magp. és a Golu Palatinisu 1020 magp. vonalában telepített második védőállásában állott meg, amelynek közepe előtt Hárja É-on az út mindkét oldalán egy előállítás is volt.

A hadosztályparancsnokság 15-én 9 órakor Klein tábornok álláspontjára Sósmezőre érkezett be és itt vette tudomásul, hogy a jobb magaslati csoport zömével a Vrf. Mierlaricire tárnád, ame-

lyet az éj folyamán az ellenség úgy látszik erősebben megszállott. Csak ennek megtörténte után fog Papházy alezredes a 670 magp-ra támadni.

A helyzetről jobban tájékozandó, a szűkebb törzs 10 órakor a tüzérség főfigyelőjébe a 733 magp-ra (Sósmezőtől 1 V.:? km-re D-re) ment fel. A románok állása a Pár. Feschi d. s. völgytől É-ra fekvő lejteken igen jól volt látható. Tüzérségünk nagyszerűen be volt rá löve.

A hadosztályparancsnokság szabályozta a hadosztálytüzérsés> völgyben álló zömének és a Klein csoport támadásának összműködését. Tüzösszefogással sikerült az ellenséget a Golu Paltinisu-n fekvő állásaiból és attól DK-re mintegy kilőni. Az eredmény meg is lett. Röviddel 12 óra után látható volt Werklian őrnagy gyalogsága, amint a Golu Paltinisu-t megszállja és onnan a lejteken lefelé az ellenséget fedezékeiben felsodrítja és a foglyokat hátrakiséri. 14 óra után Papházy ezredes jelentette, hogy támadása sikerült és a Mierlaricitől kb. 1 kilométerre É-ra áll. További előnyomulását azonban félbe kellett szakítania, mert a Lesuntu völgyből erős ellenség nyomul oldala ellen.

Ugyanazon időtájban a hadosztály bal szárnya Werklian őrnagy ellen Báile-Slanicból 3-4 román század támadása bontakozott ki. (13. III. zászlóalj.)

Ezek után nyilvánvaló lett, hogy a 14-én este kiadott intézkedésben megjelölt távolfekvő célokat a hadosztály egyhamar nem tudja elérni. Ezért a hadosztályparancsnok előbb szóbelileg, majd 14 óra 45 perckor írásban kiadott parancsával közelebb fekvő támadási célokat jelölt meg. Új parancs kiadása már csak azért is szükségessé vált, mert a legutolsó intézkedés szerint a parancsnoklási és új csoportosítási viszonyok (két dandárcsoport képzése) csak Hárja területének birtokbavétele, szóval az ellenség messzebbmenő visszavonulásának esetére állottak érvényben. Az aktuális helyzet pedig most már a teljes hadosztály – tehát Lahne ezredes oszlopának is – bevetését szükségessé tette.

A 15-én Sósmezőn 14 óra 45 perckor kiadott parancs következőképen hangzott (részletes térkép, vagy 17. mell.):

„141. 142. dandár, 71. tüzérdandár.

1. A tegnapi 3648. hdm. sz. paranccsal elrendelt előnyomulás csak a következő vonalig folytatandó:

141. gyalog dandár a 401 magp, 670 magp. vonaláig; a Papházy csoporttal ettől DK-re. A gyalogság fennmaradó része Sósmező É-i részében foglal helyet.

142. gyalogdandár a Pár. Feschi völgytől É-ra fekvő hát, a Golu Paltinisu és az ettől DNy-ra a Trasse-on fekvő

nyeregig. Erős biztosító részek a Vrt Vrinceanului-ra, Baile-Slanic-ra és a Vrf. Cernica-ról É-ra fekvő hátra tolandók előre. A gyalogság fennmaradó része Hârja- η ; a 2. huszár ezred Sósmező D-en az úttól Ny-ra.

A dandárok a felderítő osztagokat – amennyiben ez még nem történt volna meg – haladéktalanul küldjék előre.

2. *A tüzérség* előrevonását és új csoportosítását külön paranccsal szabályozom (lásd 17. mell. bal oldalán a külön vázlatot).

3. Hadosztályparancsnokság Sósmezőn. A hadosztály lovasság Sósmező D-en az úttól Ny-ra.

4. A hadosztály löszertelep előretolt lépcsője a 490 magp.-nál, Sósmezőtől D η -ra 2 km-re. Hadosztály egészségügyi oszlop Ojtoz.

5. *A kombinált 5. bosznia-hercegovinai gyalogezred* (1. bh./VII, 3. bh./VII és 4. bh./VII. zászlóalj) ma délután Ojtozra érkezik.

Goldbach tábornok.”

Tehát a Sósmezőtől 14 km-re fekvő Grozesti helyett, a közvetlen az arcvonal előtt fekvő 2-ik ellenséges védővonal volt elérendő, illetve elfoglalandó. A támadás ily nagyfokú lefékezését nem annyira az arcban észlelt ellenállás, mint inkább az oldalakat a Lesuntu völgyből és Baile-Slanic-ről fenyegető és még fel nem derített veszély, nemkülönben az 5. bosznia-hercegovinai gyalogezred bevárása tette kívánatosná. Ezért a felderítő osztagok messze kitűzött céljain a hadosztályparancsnokság nem változtatott, mert tudni akarta, hogy vajjon a románok hátúiról kapnak-e további erősítéseket?

Papházy alezredes 18 óra után beérkezett jelentéséből a hadosztályparancsnokság megtudta, hogy kb. 2 román század (53. II. zászlóalj) a Pár. Lesuntu mr. völgyből jövet a csoport Vrf. Stineichi-n álló tüzérségét, a 12.4. hegyi ágyús üteget 2 km-re az ezred hátában megtámadta. A támadást a csoport kartácstűzzel, részben egy ¹/₂ zászlóaljnak hátrafelé való ellentámadásával védte ki. Az ezredparancsnok további szándéka az volt, hogy egy zászlóaljjal a 716 magp. környékéről a 670 magp. irányában a völgy felé az ellenséges állást Harja-tól É-ra felsodrítja, míg a másik zászlóaljjal és a már előbb rendelkezésére bocsájtott ^x/_{fr} 2. bh./VI. zászlóaljjal oldalát, hátát és tüzérségét a Vrf. Stineichi és Mierlarici területén biztosítja, mert a Fabrica de Sticla-ra kiküldött felderítő osztag jelentése szerint a Lesuntu völgyben igen erős ellenség, legalább is egy gyalogezred van.

Papházy alezredes csoportját az új parancs Lahne ezredes-

nek rendelte alá. Utóbbi a magassági csoport oldalát még jobban biztosítandó Divizzoli alezredes parancsnoksága alatt a 82. II. és a 39./V. zászlóaljat 15-én este, a 2. VII. népfelkelő zászlóaljat pedig 16-án reggel a Vrf. Stineichire irányította.

Október 16-án a harc továbbfolyt. A 141. dandár nehéz válságokban ment át. Ugyanis Papházy ezredes csoportját úgy K-i, mint É-i irányból több zászlóalj támadta meg. Nevezetesen a 716 magp-on álló és É. felé biztosító 82.5. századot egy zászlóalj (25.!. j A románok törhetetlen lendülettel 5-ször rohamoztak, de a székely század Spiller hadnagy parancsnoksága alatt mind az öt rohamot kézitusában véresen visszaverte; 100-nál több holttest fedte a harc színhelyét. Ugyanekkor a Stineichi-t 12 megszámlált ellenséges század (53. II. 80.1. 65. II. 25. II. III. zászlóaljak részei) K-i irányból megrohanta. A támadást a 12./4. hegyi ágyús üteg kartács-tüzében a 82. gyalogezred itt álló másfél, 82. II. és VI 82., I. zászlóalja Steffes őrnagy parancsnoksága alatt nemcsak hogy visszaverte, hanem ellentámadásba menve át a 750 és 562 magp. vonalában megkapaszkodott ellenséget lerohanta, teljesen szétverte és a Vrf. Carhagan 737 magp. területéig, tehát a sűrű erdőben 4 km-re üldözte.

Igen érdekes, hogy a románok a támadó erőket a Par. Lesuntu völgy déli ágában az 562 és 750 magp-on át kiépített, de a térképen mint olyan fel nem tüntetett kifogástalan kocsúton vonták előre. Ily, nyilván katonai célokat szolgáló és a térképen nem látható utakat még a mozgósítás előtt az egész határ mentén építettek.

Steffes őrnagy ellentámadása a helyzetet a 141. dandár jobb oldalában tisztázta s így most már Papházy alezredes a 82. ezred többi részeivel a támadást az ellenség völgy állásának oldalába a 670 magp-on át az égő erdőn keresztül megkezdte.

Eme támadás hatása alatt és a 142. dandár bal szárnyának a Vrf. Vrinceanului felé való közeledése következtében az ellenség 13 órakor állását feladta, visszavonult, de 2 km-el hátrább újabb erősítéseket kapva (80.11. zászlóalj) Vrf. Vrinceanului, Coama la *Plostina* vonalában ismét arcot fordított.

A 71. hadosztály csapatai a rendkívül nehéz hegyes, erdős terepen 5 napig tartott állandó harcok és mozgások következtében annyira ki voltak merülve, hogy az üldözést nem voltak képesek végrehajtani, már csak azért sem, mert az ellenség erősítéseire ment vissza. A hadosztály 16-ról 17-ére virradó éjjel első vonalával 750, 716, 670, 401 magp. és a Golu Paltinisu É. vonalában éjjelezett. Helyzetét X. 17-én reggel a 17. melléklet bal vázлата ismerteti.

A hadosztály kötelékébe tartozó kombinált bosznia-hercegovinai gyalogezred (1. bh./VII, 3. bh./VII, 4. bh./VII. zászlóalj),

amelynek még szeptember elején kellett volna a hadosztályhoz bevonulnia, de az É-i szomszédnál beállott válságok miatt ideiglenesen oda került, végre X./16-án 11 órakor Sósmezőn beérkezett. Az ezred közben az 5. bosznia-hercegovinai gyalogezred elnevezést kapta; parancsnoka Kremzar alezredes, ütközetállománya a hadosztályhoz már előbb, október 1-én bevonult 2. bh. VI. zászlóaljjal együtt 2937 puskát és 20 géppuskát tett ki. Epen idejében jött, mert felső parancs folytán a Divizzioli gyalogezredbe beosztott s nem közvetlen a határon szolgálatot teljesített csendőröket, számszerint 240-et vissza kellett adni. Ugyanekkor vonult be a 71. honvéd tartalék könnyű tarackos ezred parancsnoksága és a 3.,13. mozgólórárház egy szakasza is.

A 71. hadosztály teljes megszervezése tehát csak az 50-ik hadműveleti napon fejeződött be.

A sósmezői ütközet eddig lefolyt eseményeit ismét a harcász szemeivel bírálva látjuk, hogy a küzdelmek mindkét oldalon a magaslatok fontosságának jegyében folytak le.

A völgy csoport előrejutására a lökemet mindég a magaslati csoportok adták meg. Az ellenség völgy csoportja mindannyiszor visszament, ahányszor oldalait a magaslatokról csak fenyegetve is érezte. Viszont a támadó saját magaslati csoportok, csak akkor tudtak a völgy felé behatni, ha saját oldaluk helyzetét először tisztázták.

Az összeköttetés és áttekintés a sűrű rengetegben igen nehéz, körülményes és időtrabló volt. Fontos, a közelben lefolyt események csak hosszú órák és félnapok elteltével juthattak a hadosztályparancsnokság tudomására.

A kocsizó tüzérség csak a völgyben volt alkalmazható. Hatása későn érvényesülhetett, mert a figyelés és a tűzvezetési rendszer berendezése *napokat* vett igénybe. A völgy tüzércsoportok figyelő szolgálatát ezért átmenetileg gyakran a magaslati oszlopoknál beosztott hegyi ütegek figyelői vették át; viszont ezek összeköttetése a völgy tüzérséggel szintén körülményes és hosszadalmas volt.

A románok ereiket lassankint szintén a magaslatokra irányították. Saját magaslati csoportjainkat fékeztek, sőt, ha az oldalba támadtak, hátrafordulásra is kényszerítették, így pl. a 82. ezred részeit X./15-én.

Mindezek következtében a hadosztály térnyerésének üteme mindinkább vontatottabbá lett s a cselekvések súlya a völgyből egészen a magaslatokra tolódott át. Míg X. 14-én a magaslatokon csak 3 zászlóalj harcolt (82., L, III. és 25. honv. V.), addig 16-án már a hadosztály gyalogságának zöme fenn a hegyekben állott.

Igen fontos volt az Ojtozi szoroson át a hegységbe 20 km

mélyen benyúló hadosztály oldalainak állandó felderítése és biztosítása. Kezdetről fogva, már a háromszéki lapályon, a hegységbe való belépés előtt is láttuk, hogy a hadosztályparancsnok erre állandóan mily nagy súlyt fektetett. Tényleg a 71. hadosztályt nem érte készületlenül semmilyen meglepetés sem.

A magaslatok fontosságát így hangsúlyozván, kérdés, vajjon nem lett volna célszerűbb már a Magyaros tetői ütközet után a magaslati oszlopokat a völgyoszlop rovására erősebbnek tartani. Erre X./13-án még nem látunk okot fennforogni. Először is nem volt előre tudható az, hogy az ellenség hol fog ellenállást kifejteni? Másrészt üldözésről, tehát gyors térnyerésről lévén szó, ott kellett a zömmel mozogni, ahol az a legkönnyebben ment, ez pedig csak az egyedüli völgyműút volt. Láttuk, hogy a 82. gyalogezred a magaslatokon 13-án mennyire visszamaradt! Ezenkívül a magaslatokon nagyobb erők ellátása mozgás közben kérdéses lett volna, mert a hadosztálynak nem volt hegyi felszerelése.

A hadosztály október 13-iki üldöző menetének tervezését és végrehajtását – zöm a völgyben, részek a kétoldalt kísérő magaslatokon – ezekután teljesen indokoltnak és helyénvalónak találjuk. A hadosztályparancsnok mintegy kiérezte azt, hogy jobb magaslati oszlopát erősebbnek kell tartania, ami az események folyamán helyesnek is bizonyult, különösen ha tekintetbe vesszük azt is, hogy a Casin völgyén át a Magyaros tetőre irányított 2 román zászlóalj menetét természetesen tovább kellett volna hogy folytassa.

A sósmezői ütközet eme bevezető fázisának ismertetése után nézzük meg, hogy mi történt X. 12. és 16. közt a román oldalon.

A két előbbi fejezetből tudjuk, hogy a román hadvezetőség a Kézdivásárhely, Tirgul-Ocna út biztosítására a 15. hadosztályt a Dobrudzsából és a 4. román hadseregparancsnokság pedig a 15. dandárt a 4. hadsereg körletéből vasúton Onesti-re szállította.

A 15. hadosztály – hadrend a 17. sz. mellékleten – élszállítmányai X./10-én raktak ki és ezekkel, az 53./I. és a 65.1. zászlóaljjal már a Magyaros tetőn találkoztunk. Arról is volt már szó, hogy a másnap 11-én kirakott szállítmányokat a 15. hadosztályparancsnokság szintén előretolta és pedig az 53./III. zászlóaljat a Slanic, az 53. II. és a 80./1. zászlóaljat 2 üteggel a Casin völgyön keresztül a Magyaros tető vonulatára, a 65./II. zászlóaljat 1 üteggel Hárja-ra és a 65./III. zászlóaljat pedig Grezesti-re; utóbbi kettő mint tartalék szerepelt. (13. mell.)

A Slanic völgybe küldött zászlóalj zöme Báile-Slanic-on visszamaradt, de 1-2 századot a Kishavason át, a Majláth ponkra még előreküldött. (17. mell.) Ezekkel ütközött meg Werklian őrnagy X./13-án a Majláth ponkon és a Bakó tetőn. A Casin völgybe

elindult zászlóaljkat azonban a 15. hadosztályparancsnokság valószínűleg a Magyaros tető elvesztésének hírére a Fabrica de Sticla-hoz vonta, ahol az 53./II. zászlóalj tartalék viszonyban visszamaradt, míg a 80./I. zászlóalj a Vrf. Stineichi-n a határmenti első völgyállás meghosszabbításában védelemre rendezkedett be. Eme utóbbi zászlóaljat rohanta meg X. 14-én délben a Papházy oszlop.

A Magyaros tetőről X. 12-én este visszavonult erőkből a 15. román hadosztályparancsnokság a gyalogságot vagyis az 53.1. és 65.1. zászlóaljat a Sósmező É. Kordon P-nál húzódó első határmenti állásba vonta és hátulról még a íotarialékkal a 65./II. zászlóaljjal megerősítette; a 2. lovas hadosztályt pedig (hadrend 4. mell), melyet a hadseregparancsnokság Grigorescu tábornoknak, a 15. hadosztály parancsnokának alárendelt, Mán. Casin községbe tartalék viszonyba rendelte. A lovashadosztály 3 útege és kerékpáros százada azonban Harja-nál visszamaradt. A 65. II. zászlóalj volt azon erő, mely Klein tábornok elővédjét X., 13-án délután Sósmezőről ellentámadással visszavetette.

A 15. hadosztályparancsnokság a határ mentén a 4. hadseregparancsnokság által kiutalt határvédelmi szakaszban – a Slanic és Casin völgyek közt (bezárólag) – 3 alszakaszt képezett és pedig a Slanic, Ojtoz és Casin szektorokat. A főirtalékba rendelt részek a középén Grozesii-nél állottak.

A román hadosztályparancsnokság a 65. III. zászlóaljat az Ojtoz szektor rendelkezésére bocsájtotta s ez volt az a zászlóalj, amely október 14-én a 780 magp-on át a 82. gyalogezerredel szemben támadólag lépett fel.

Október 12-én a 15. hadosztály csapataival már teljesen kirakott. A tüzérség zömével Hárja-ra került, a 80.11. zászlóalj és a 4. vadászrezred mint főirtalék Grozesti-re jutott. A 80.11. zászlóalj innen 15-én a 2-ik védőállás megtámasztására szintén az Ojtoz szektorba lépett be. A román hadosztályparancsnokság is felismerte az oldaltámadások hatásosságát s ezért amint az első völgyállást feladni kényszerült, 15-én a 13.. III. zászlóaljat Báile-Slanic felől és az 53./11. zászlóaljat a Fabrica de Sticla-ról a 71. hadosztály oldalai ellen Vrf. Jancului-ra (Werklianj és a Stineichi-re (Papházy) irányította.

Október 15-én a 15. dandár is kirakott (hadrend 17. mellékleten). És pedig a 25. gyalogezerredel Herastrau-ra, a 8. vadász ezreddel a Casin völgybe és a 13. gyalogezerred zömével mint fő tartalék Grozesti-re került.

A 25. gyalogezerred parancsot kapott a Mierlarici-n át veszélyesen támadó ellenség (82-esek) ellentámadással való visszaverésére. Ezen célból október 16-án a 25.1. zászlóalj a Coama la Plostina és 716 magp-on át, a 25. II., III. zászlóalj pedig a Lesuntu

völgy 750 magp-on át támadott a Síineichi irányában. Az előbbi támadását Spinner hadnagy 82./5. százada, az utóbbit Steiles őrnagy l¹/2 82-es zászlóaljjal fogta tel és verte vissza.

A támadásban Steffes őrnagy megállapítása szerint 12 század vett részt, melyek a foglyok szerint az 53., 80. és 65. gyalogezredekhez tartoztak. A valóságban a támadásban az 53.,11., 80!.. 65.11. és a 25.11., III. zászlóaljok részei, utóbbiak talán második vonalban vehettek részt. A 25. IV. zászlóalj mint tartalék Herastrau-n maradt vissza. A 8. vadászezred a Casin völgyben az országhatár előtt megállott.

Az ellenség helyzetét X./17-én reggel a 17. sz. melléklet bai vázolata ismerteti. Látni ebből, hogy a 71. *hadosztály* 13 zászlóaljává!, 8 lovasszázadával és 13 ütegevel szemben a román;). *hadosztály*, 15. *dandár* és 2. *lovas hadosztálynak* összesen 21 zászlóalja 25 lovas százada és 10 ütege, tehát csaknem kétszeres túlerő állott szemben.

Ennek dacára tovább folyt a támadás, mert a vezetés, amelyei az 1. és 9. hadsereg fölött október 13-ával Károly főherceg, a trónörökös vett át, még mindég nagy súlyt helyezett a Trotus völgyének elérésére.

A románok eljárására nézve egyelőre csak azt jegyezzük meg, hogy erejüket cseppenként vetették a harcba. Erre a kérdésre később még visszatérünk.

21. FEJEZET.

Anyagi ellátás a Háromszékben és a hegységben.

(Ehhez 13. és 17. sz. mell.)

A Háromszékben az üldöző menetek alatti ellátásról az előjárókban már megemlékeztünk.

Amint a 71. hadosztály Bereczknél a hegységbe belépett, a hadosztály vonat zöm mozgatása is szükségessé vált. A Magyaros tető kézrekerítése után a hadosztály vonatot október 13-án Maksárról Kézdivásárhelyre s innen 15-én élével Bereczkre vontuk előre.

A hadosztály egészségügyi intézet, hadosztály lőszertelep, egy szóval a harclépcső – mely elnevezés akkor még nem volt használatos – amint harcra került a sor, a hadosztály vonatból mindég a csapatok mögé jött előre. így a Magyaros tetői ütközetet követő üldözési napon az egészségügyi intézet Bereczkre, a lőszertelep Lemhényre került. A szorosba seregvonatrészek csak akkor léptek be, amint a K-i oldalban a Casin völgy és a Clabucul felé

a biztonság kérdése tisztázódott. Így a lőszertelep október 15-én Sósmezőtől 2 km-re DNy-ra a 490 magp-hoz csaknem egészen az útegek körletébe került, amit az elől beálló lőszerhiány tett szükségessé, az egészségügyi intézet pedig Ojtozon települt.

Eme utóbbi intézet 10 km-rel az arcvonaltól mögötti visszatartását az tette indokolttá, hogy elől nem lehetett telepíteni, mert Sósmező román tüzérségi tűzben és lángokban állott és közben pedig nem akadt fedél. Már pedig a sebesülteket az éjjeli fagyok miatt fűthető helyiségekben kellett ellátni. Másrészt a sebesültek zöme a magaslatokon adódott s ezek leszállítása a völgybe órákig tartott és csak cseppenként történhetett s viszont a Sósmező D-nél levő kocsifordulótól az egészségügyi intézet sebesültszállító kocsijai 1 óra alatt Ojtozon lehettek. Ojtozról a sebesülteket a Magyaros tető szerpentinjein át a hadosztály tábori kórházának – mely Bereczken állott – járművei a kézdivásárhelyi polgári kórházba szállították, amelyet a hadsereg szállásmesteri osztály csakhamar katonai vezetés alá helyezett.

Az élelemfelvételezés X., 14-ig Sárfalván, 15-étől Bereczken történt. Ugyanezen időpontban indultak meg a hadosztály gazdasági hivatalának beszerzései a háromszéki medencében. Vágóállat, széna, zab, burgonya beszerezhető volt, mert az ellenség nem ért rá a készleteket elvinni.

Az utánszállítás mindinkább nehezebbé vált. A nehézségek két okból adódtak. Nevezetesen az utánszállítóvonal hosszúságából és abból, hogy a hadosztálynak tábori felszereléssel egy 40 km széles hegyvonulaton harcok közepette kellett áthatolnia.

Az egyik előző fejezetben említettük, hogy a hadosztály vasúti végállomása X./7-étől kezdve Homoród-Kőhalom volt. A hadosztály utánszállító vonala az X./9-én történt szabályozás szerint innen a Bogát úton át Szász-Magyarosra, majd továbbiakban Híd-vég, Élőpatak, Sepsi-Szt.-Györgyön át Kézdivásárhelyre vezetett. A Magyaros tetői ütközet napján X. 12-én az utánszállítóvonal a vasúti végállomás és Kézdivásárhely közt éppen 90 km volt. Eme távolság az Ojtozi szorosba történt benyomulás után mindinkább nagyobodott és X. 15-én már 106 km lett volna.

A hadosztály szervezetszerű utánszállító egységeit 4 utánszállítási lépcső à 30 tonna és később 9-én 1 kiutalt, a 72. sz. gépkocsioszlop à 70 tonna képezte. A hadosztály összes utánszállító egységeinek 190 tonnát kitevő rakképessége mellett az 1 napi szabványos élelem súlya kb. 501., 1 lőszerjavadalmasz súlya pedig 200 t. volt és az utánszállító vonal pedig 10 nap alatt – X. 6-tól 15-ig – 100 kilométerre nőtt meg.

Az első pillanatra látjuk, hogy az utánszállítás még akkor sem lett volna lebonyolítható, ha a hadosztály naponta átlag csak

$\frac{1}{2}$ lőszerjavadalmazást fogyasztott volna el. Szerencsére azonban X/6-11-ig tehát 6 napon át kisebb csetepatéktól eltekintve harc nem volt. De még 12-én a Magyaros tetői ütközetben és 14-én Sósmezőnél a tüzéség átlag csak napi $\frac{1}{2}$ lőszerjavadalmazást használt el. Csak X./15-től emelkedett a fogyasztás aránylag nagyobb mérvűre és fokozatosan érte el a napi átlag 1 javadalmazást.

Addig azonban a hadseregszállásmester a 71. hadosztály felvételező állomását is Brassóra helyezte eiőre, amely helyet mint hadtápgócponot erősebben javadalmazhatott, mihelyest az ágostonfalvai és homoródi vasúti híd elkészült. De Bereczk Brassótól még mindég 70 km-re feküdt. Szerencsére a Schmettow hadtestparancsnokság X. 16-ától kezdve e hosszú utánszállító vonalat lerövidítette azáltal, hogy a 71. hadosztály és mindkét lovas hadosztály felvételező állomását Kézdivásárhelyre tette át. Brassó és Kézdivásárhely közt az anyagforgalmat a Schmettow hadtestcsoport 3 gépkocsioszlopa (kb. 200 t.) látta el, amelyek addig egyenként külön-külön a három hadosztály rendelkezésére állottak. Mivel a két lovashadosztály lőszerfogyasztása jószolván nulla volt, eme rendszabály elsősorban a 71. hadosztály ellátási érdekeit szolgálta.

A 71. hadosztály utánszállítási vonala Kézdivásárhelytől most már akár Sósmezőig számítva csak 30 km-t tett ki, tehát a lőszer és élelem ellátás – dacára a gépkocsioszlop kiesésének – a műúton a lépcsőkkel lebonyolítható volt.

Messze előrenyúlva megjegyezzük, hogy a 71. hadosztály később egy másik hadosztállyal együtt az Ojtozi szorosban állásharcba ment át. A két hadosztály után szállításának könnyebb lebonyolítása és a nehéz Magyaros tetői útszakasz kikapcsolása céljából a tél folyamán Bereczk vasúti végállomásról a Magyaros tetőn át Ojtozra egy drótkötélpálya létesült, úgy, hogy a közúti szállítás csak Ojtoznál kezdődött. Később a következő év tavaszán Ojtozról egész Sósmezőig egy keskenyvágányú gőzvasút épült.

Magában a hegységben való ellátást illetőleg a hadosztályparancsnokság már közvetlen a brassói csata eldőlte után X.,'9-én gondoskodott, mint már jóval előbb említettük, rögtönzött málhásállat nyergek készítéséről és beszerzéséről, amit a hadosztályvonal hegyi vonat javítóműhelye és a hadosztály vonat parancsnokság eszközöltek. Egyben az 1. hadsereg szállásmesteri osztályától takarókat és főzőládákat igényelt. A csapatokat szintén utasította, hogy ilyen nyergeket rögtönözzenek. Ebből kifolyólag X. 12-én a hegységbe történt belépésnél, már minden gyalogezrednek egy bizonyos számú málhanyerge volt.

A hadosztályon belül a völgyoszlop ellátása nehézséget nem okozott.

A két magaslati oszlop, különösen a 82. gyalogezred (2 zászlóalj és ezredtörzs) élelmezése az első napokban X./12-én és 13-án igen kritikussá vált. Az ezred mindkét tartalék adagját elfogyasztotta, málhásállatai csak falombot rághattak.

A magaslati oszlopok menetvonala a völgyben futó műúttól légvonalban 3-7 km távolság közt ingadozott. Szerencsére X. 14-étől kezdve eme oszlopok a legközelebb állottak a völgyhöz s így a hadosztályvonat lépcsőtartalékából alakított málhásállat részlegekkel kiegészíthetők voltak. Az ellátás továbbiakban úgy bonyolódott le, hogy a magaslati csoportok kocsizó csapatvonata a völgy egy bizonyos pontján szállítmányát a csapat málhásállataira rakta át, amelyek számát a hadosztályparancsnokság növelte.

Amidőn később már látható volt, hogy a hadosztály a szorosból nem igen juthat ki s szóval hosszabb hegyi harcokra lesz kilátás, a hadosztályparancsnokság a hadosztályvonat parancsnokság útján a Háromszékben össze vásároltatott öszvérekéből és kis paraszt lovakból szabványos málhásállatlépcsőket a 100 ló szervezt meg. A csapattestek pedig az összes lovak részére málhanyergeket készíttettek.

A tavasz folyamán a magaslati állásokba kocsizható utak épültek.

22. FEJEZET.

A sósmezői ütközet folytatása és kulminálása X./17-tői 23-ig.

Befejezés.

(Ehhez 17. és 13. sz. mell.)

Az előbbi fejezetekben a 71. hadosztály 50 napi mozgó hadműveleteit letárgyaltuk.

Az események ismertetésén kívül igyekeztünk egyes elhatározásokat, terveket és cselekményeket mindkét oldalon elfogulatlan bírálat tárgyává tenni, bizonyos jelenségeket a való helyzet légkörében megvilágítani és azokból kiváltképen a hadi tapasztalatokkal nem rendelkezők részére tanulságokat meríteni.

Mielőtt ismertetésünket befejeznők, röviden vázoljuk még a következő napok eseményeit, amelyek azután az állásharchoz vezettek.

Már okt. 16-án látható volt, hogy a 71. hadosztály erőben mindinkább fokozódó ellenséggel áll szemben. A hadosztályparancsnokság ennek dacára a támadást folytatta, mert a felső vezetés a kiadott támadási parancsát nem másította meg.

A támadáshoz az újabb lökemet a 16-án Sósmezőre beérkezett 5. boszn.-hercegovinál gyalogezred adta, amelyet a hadosztály-

parancsnokság a balszárnyon, Klein tábornok csoportjában vetett be. Sikertült is nehéz és súlyos harcok árán a hadosztály támadását X./20-ig a 750, 716 magp., a Vrf. Vrinceanului 781 magp. és 900 magp. (Băile-Slanictól 1 kilométer K-re) vonaláig számos román ellentámadások közepette előrevinni, miközben a hadosztály további 4 tiszt és 340 fő legénység foglyot ejtett.

Az ellenség mind újabb és újabb zászlóaljkat vetett a fáradtságosan előreküzdő hadosztály elébe. Míg a Magyaros tetőn a 2. román lovashadosztályon kívül X., 12-én csak 2 zászlóalj, később Sósmezőnél X.14-én 5 zászlóalj, majd Harja-nál X./16-án már 12 román zászlóalj állott csapatainkkal harcérintkezésben, addig X./17-étől kezdve 18-áig fokozatosan a 13. román gyalogezred és a 4. vadászezred is harcba, került úgy, hogy e napon a 71. hadosztály arcvonalán 17, foglyok által megállapított ellenséges zászlóalj harcolt.

Az ellenséges túlerő dacára a támadás lassan ugyan, de téri nyert. A hadosztály csak X. 21-én a Schmettow hadtest csoport parancsára szüntette be a további támadást.

A hadosztály az elért vonalban számtalan ellentámadás kivéde mellett kitartott, jóllehet az 1. lovashadosztály derék lövész osztályain kívül más erőtbbletet nem kaphatott.

Okt. 21-én Falkenhayn fölkereste Sósmezőn a hadosztályparancsnokságot és a szoros megnyitására egy további hadosztályt helyezett kilátásba.

Az 1. lovashadosztály 4., 7., 12. és 14. huszárezredeinek összesen, kb. 1700 karabélyt számláló lövészosztályaival szemben a románok további erőket, a 37. vegyes dandárt ((5-0-5; hadrend a 17. mellékleten) vetették latba úgy, hogy X., 23-án a 71. hadosztálynak 13 zászlóalj, 8 lovasszázad és 13 ütegevel és az 1. lovashadosztály négy, összesen 3 zászlóaljra tehető lövészosztályával szemben a román oldalon a 15. hadosztály, a 15. dandár, a 37. vegyes dandár és a 2. lovashadosztály, összesen 27 zászlóalja, 25 lovas százada és 15 ütege állott. A túlerő lehet mondani kétszeres volt, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy a mi csapataink a teljes kimerülés szélén állottak.

De még ekkor is sikerült az elért terület lényegében megtartani.

Csak amidőn az ellenség X. 19-től kezdve a Casin-völgyben a hadosztály keleti oldala és a keskeny Ojtoz-völgyben vezető egyedüli hátsó összeköttetése ellen erőket vont össze és ott fokozódó erővel a Leánymező ponkjára és a Runcul mar-ra támadott, állott be a krízis. A hadosztályparancsnokság eme veszélyes eltolásokat a foglyok kikérdezése alapján ugyan idejében megtudta, de odaírányított kisebb erőit az ellenség visszadobta. Okt. 23-án az ellen-

ség a Runcul mar-et elfoglalta (24.IV. zászlóalj) és a Halsá-patak völgyén át Sósmezőre, tehát a hadosztály hátába nyomult elő, ahol az összes kocsizó ütegek állottak.

Goldbach tábornok nem vesztette el idegeit. Tartalékok nem állván rendelkezésére, a hadosztálylovasságot, a törzscsapatokat és a 8. 2. árkászszázadot rendelte a Halsá-patak völgyének elzárására. Egyben az összes ütegek és a Sósmezőn álló hadosztályparancsnokság is a közelharcra készülődtek fel. Az Ojtoz-völgyét a vonatokon kívül semmilyen más alakulatnak nem volt szabad elhagynia, nehogy pánik törjön ki. Hogy ellentámadás céljaira erőket kapjon, a hadtestparancsnokság hozzájárulásával az arcvonalat a 716 magp. és Vrf. Vrinceanului vonalából 4 km-el hátrább, Sósmező É. magasságába visszavette és a derék 82. székely gyalogezredet a Runcul mr. visszafoglalására rendelte. Minden eshetőséggel számolva a hadtestparancsnokságot megkereste, hogy a Magyaros tetőt az 1. lovashadosztály lovas részeivel és tüzérségével szállássá meg és egyben intézkedett a hegyeken keresztül Sósmező, Kishavas, Gye-pár tető és a Feketeügy völgyén át egy új el látóvonal helyreállítására.

A vitéz székely ezrednek sikerült igen véres küzdelmek árán az 1108 m. magas és egy keskeny sziklás gátat képező Runcul mr-et X. 24-én visszafoglalni, mely alkalommal 3 tiszt és 300 fő román legénységet foglyul ejtett.

A 8. bajor hadosztály Leánymező ponkjára beérkezett első 23. III. zászlóaljának a Runcul mr-en már nem akadt dolga, de épen jókor jött, hogy egy a Leánymező ponkja ellen a Casin völgyből megindult támadást (8. vadász T. zászlóalj) visszaverjen.

A szakadatlan támadások azonban a 82. gyalogezredet is igen megviselték. Harcos állománya 10 nap alatt a felére csökkent.

A Runcul mr-en lefolyt események közepette az ellenség úgy arcban az Ojtoz-völgyében, mintpedig a másik szárnyon, Ráüle-Slanic-ból folyvást támadott. A harcok a hadosztály puska-létszámát állandóan csökkentették úgy, hogy a harcos állomány X. /15-étől 26-ig – tehát 12 nap alatt – 9458 puskáról, 64 géppuskáról és 48 lövegről 5000 puska, 56 géppuska és 36 lövegre csökkent, Utóbbiak hasznavehetetlenség folytán estek ki. Eme 4458 fő veszteségből hozzávetőlegesen a halottakra 500, a sebesültekre 2200, a betegekre 1100 és az eltűntekre a még fennmaradó 600 fő esett. A nagy betegszám a fagyos éjszakák és a beállott esős időre vezethető vissza.

A 15. román hadosztály X. 14.-19-ig, tehát 6 nap alatt 150 halottat, 1200 sebesültet és 650 foglyot, vagyis összesen 2000 főt veszített (román forrás). Tehát látjuk, hogy a veszteségarányok mindkét félnél kb. ugyanazok voltak.

Állomány kiegészítésekre rövid időn belül nem lévén kilátás, a 71. hadosztályt felsőbb parancsra egy a védelemre kedvező szakaszra, a Runcul mr., Sósmező D., Vrî. Brezoiului 990 magp. szakaszára vettük vissza.

A támadó szándékot csak átmenetileg' adtuk iel, mert a szövetséges vezetés még mindig nagy súlyt helyezett Tîrgul Ocna-nál a moldvai síkság elérésére.

Schmettow altábornagy X./2G-án meleg szavakkal vett búcsút a 17 napon át parancsnoksága alatt álló 71. hadosztálytól; más beosztásba távozott el.

A 71. hadosztály és a beérkezés alatt levő 8. bajor hadosztály és egyelőre még az 1. lovashadosztály felett a parancsnokságéi Kühne altábornagy az LIV. német tartalék hadtest törzsével vette át,

A hadosztály a lefolyt támadó hadművelet alatt X. 1-től kezdődőleg 3 csatanap (Pusztá-Czelina, Kőhalom) betudásával 11 napon át állandóan menetelve kereken 200 km-t tett meg és X. 12-től 2G-ig, tehát 15 napon át szakadatlan igen súlyos harcban állott.

A harcok X. 26-ával még korántsem fejeződtek be, csupán további 2 hét múlva csillapodtak le. Ezt már nem tárgyaljuk, úgyszintén a nagy helyzetre se térünk ki, csupán azt említjük meg, hogy a 4. román hadsereg északi szárnyát az oroszok fokozatosan egész a Gyimesi szorosig leváltották és az 1. osztrák-magyar hadsereg ellen, amely október közepén szintén a határra érkezett, támadásba mentek át. A 71. hadosztály X. 29-ével ismét az 1. hadsereg parancsnoksága alá került és a szövetséges vezetés még a tél beállta előtt az 1. hadsereggel támadott, amelynek súlya a jobb szárnyra az Ojiozi szorosra esett, ahol a 71. hadosztály egy német hadosztállyal együtt ismét csaknem Grozesti-ig jutott előre.

. A 71. hadosztály hadműveleteinek ismertetését lezárva egy pár szóban méltassuk az Gjtozi szorosban elért eredményeket.

A kitűzött feladat egyik részét Tîrgul-Ocna és a moldvai lapály elérését a hadosztály nem tudta végrehajtani.

Ebben egyrészt a hegység s másrészt az ellenség fokozódó számbeli fölénye akadályozta meg. Egy a hegyi háborúban ismeri tapasztalati tény az, hogyha a támadó a hegység gerincét és a vízválasztót átlépte és nem tud mindjárt a túloldalon a hegyekből kijutni, úgy a védő hamarosan fölénybe kerül. Ugyanis a támadó ellátása és oldalainak biztosítása sokkal nehezebb és körülményesebb, oldaleltolások lehetősége igen korlátolt, míg a védőnél mindezek sokkal egyszerűbbek. A rövidebb utánszállítási vonalak következtében a védő ellátása lényegesen könnyebb, a szárnyak biztosítása és ellenséges megkerülések kivédése a tartaléknak a túloldalon való akadálytalan mozgathatósága következtében egyszerűen és

gyorsan történhetik. Ennek igen szép példáját látjuk az Ojtozi szorosban is. A Kárpát vonulat szélessége Bereczk és Grozesti közt 32 km. A 71. hadosztály a vízvásztót átlépve és Hârja-t elfoglalva 22 km. mélyen hatolt be a szorosba, de ott megakadt. A románok a túloldalon csak 10 km-re álltak benn a hegységben. Míg a 71. hadosztály egész után szállítása és erősítéseinek előrevonása a járatlan 1200 m-t meghaladó havasok miatt csak egy hosszú vonalon, a Magyaros tetőn át vezető műúton történhetett, addig a románok úgy az ellátást, mint a tartalékokkal való játékot 3 rövid és aránylag kényelmes, jó utakkal bíró völgyben a Slanic, az Ojtoz és a Casin völgyben bonyolíthatlak le, mely három völgyben emellett még fakitermelő kis vasutak is vezettek.

A 71. hadosztály azonban mégis szép eredményt ért el. Tábori felszereléssel 1000 métert meghaladó hegyekbe mélyen benyomult és az ellenséget csaknem kétszeres túlereje dacára nemcsak a 9. hadsereg ÉK. szárnyától – és ez volt a másik feladat – hanem a háromszéki medencétől is távoltartotta.

A román oldalon a következő tényeket szögezhetjük le. A 2. lovashadosztály, bár gyalogsággal sürgősen megerősítettet, a Magyaros tető vízvásztót nem tudta megtartani. A sietve a szorosba szállított erősítések az ország határa mentén előkészített védelmi állásokban megkapaszkodhattak. Utóbbiakat ugyan elvesztették, de valamivel hátrább sikerült a támadót túlerővel megállítani ok. A 15. hadosztály és 15. dandáron kívül még a 37. vegyes dandárt is idevonták. Eme erővel a román hadseregpáncsnokság által kitűzött azon feladatnak, hogy az ellenségnek a Trotus völgyébe, vagyis a lapályba való előretörését megakadályozzák, tényleg meg is feleltek.

A románok saját országuk védelmében igen szívós és vitéz ellenfélnek bizonyultak. Ellentámadásaikat azonban rendszerint tüzéségi előkészítés – ami sokszor nem is volt lehetséges – és a veszteségekre való tekintet nélkül nagy lendülettel hajtották végre. Döntő sikert azonban nem értek el, mert műveleteikben hiányzott az egységes terv. Pedig mily közel voltak hozzá X. 23-án, amidőn a 71. hadosztály egész tüzéségét elfoghatták volna.

Az úgyszólván naponta beérkező zászlóaljkat és ezredeket mondhatni ötletszerűleg és ott vetették be, ahol épen pillanatnyilag eszükbe jutott.

Fel lehet tenni ama kérdést, hogy vajjon román részről nem lett volna helyesebb a beérkező csapatokat valahol hátul gyülekeztetni és legalább is egy teljes hadosztállyal egységes ellentámadást végrehajtani? Még akkor is, ha területet kellett volna áldozni! Egy ilyen pl. Mán. Casin, vagy Tirgul-Ocna területéről Grozesti irányában a hegyekből kibontakozó és lehajtott 71. had-

osztály oldalába indítható támadás kétségtelenül nagy sikerrel járt volna.

De a Runcul mr. és a Leánymező ponkján át a 71. hadosztály háta és hátsó összeköttetése ellen megindított ellentámadás is igen jó gondolat volt. De erre a célra nem két zászlóalj – 25. IV. és 8. vadász. – hanem legalább is egy dandárt kellett volna bevetniök.

A mérleg helyileg és harcászatiilag csakhamar kiegyensúlyozódott. Hadászati kihatásában azonban a 71. hadosztály, illetve a szövetségesek javára mutat, mert a 71. hadosztály két román hadosztályt kötött le, amelyek közül legalább is az egyik más, talán döntő helyen hiányzott.

23. FEJEZET.

Észrevételek és tapasztalatok.

A 71. hadosztály ellentele a 2. román hadsereg és nemkülönben a szomszédos román seregek az erdélyi hadjáratot a megrohanás jegyében nyitották meg, azonban nem úgy folytatták.

A 2. hadsereg VIII./27-én este tört be Erdélybe. Úgyszólván ellenállás nélküli, de mégis igen lassú előnyomulás után a Bárcságban megállott s még mozgósítandó részeivel ott lényegében IX./6-ig felvonult.

A megállapított haditerv értelmében ÉNy-i irányban a Marosra éppen meg akart indulni, amidőn az 5. hadosztályt a déli arcvonalra visszaküldenie és seregtesteit átszerveznie – a 21. és 22. hadosztályt felállítania – kellett.

Végre IX./15-én támadó előnyomulását az Oltra folytatta, ahol a folyó vonalának birtokbavétele alkalmával a 71. hadosztály első komoly ellentámadásával találkozott. Majd a 21. és 22. hadosztályt ugyancsak a déli arcvonalra visszaküldve, nemcsak hogy újra megállott, hanem az Olt mögé visszahúzódott.

Szeptember 27-én az 1. román hadsereg segélykiáltásaira ismét megindult, de lekészt és visszament.

Visszavonulásának folyamán okt. 2-án a báránkún ellen – támadó hadműveletet hajtott végre s majd az Apáca erdő és a Persányi hegység nyugati lábainál védőállást foglalt el.

A szövetségesek okt. 5-iki persányi győzelme után a román vezetés még nem adta fel az erdélyi támadó hadjárat tervét, mert a 2. hadsereg megerősítésére a 21., 22. és 10. hadosztály a déli hadszíntérről útban volt Brassóra. A hadsereg ezért Brassó előtt ismét felállott, de újból megverték, mire okt. 8-án este véglegesen a brassói határhegység szorosaiba ment vissza.

A 4. román hadsereg, amely még X./4-én betört az 1. osztrák-magyar hadsereg Küküllő, Maros menti főellenállási vonalába, X. 6-án szintén megkezdte a visszavonulást Erdély keleti szorosaiba.

A 2. román hadsereg számbeli fölénye a 71. hadosztállal szemben IX. 6-ig 8-szoros, IX., 16-ig 6-szoros, majd ettől kezdve X./3-ig 3-4-szeres volt. Hasonló volt a helyzet a szomszédos román hadseregeknél is.

Látjuk, hogy a fölény kezdetben óriási, később pedig igen nagy volt. Az abszolút fölény tényén tehát nem változtatott az sem, hogy a 2. hadsereg három hadosztálya déli, majd északi irányban le és fel sétált.

Az a kérdés merül fel, hogy vajjon mik lehettek eme fölény dacára a román kudarc okai?

Ezek elsősorban vezetési, majd szervezési és kiképzési természetűek voltak.

Románia a hadüzenettel egy kis országnak két arcvonalon vezetendő háborújának problémáját vette magára. Északon támadni, délen védeni akart. De már a délen bekövetkezett első balsiker – Tutrakan – megingatta a hadvezetőség idegeit, mert a határtól 30 kilométerre fekvő fővárost, jóllehet azt a Duna is védte, féltette.

Ennek folyamánya azután az lett, hogy az erdélyi hadseregektől, a 2-től és az 1-től is, egymásután erőket – szeptember közepéig öt hadosztályt – vontak le. Noha a hadvezetőség eme erőelvonások mellett is tudatában volt az 1. osztrák-magyar hadsereggel szemben még mindig fennálló igen nagy számbeli fölényének, nem merte vagy nem tudta azt érvényesíteni s tétovázásával a szövetségeseknek 30 napi időt ajándékozott új erők, a 9. szövetséges hadsereg felvonulásának zavartalan véghezvitelére.

A 2. román hadsereg nagy időközökben csak korlátolt célú támadó hadműveleteket hajtott végre. Pedig ha IX./7-én a Bárcságból tényleg tovább előnyomul, mint ahogyan éppen megkezdni akarta, úgy a 120 kilométerre fekvő Maros, Küküllő állást Segesváron át – csak napi 10 km. átlagos térnyerést is számítva – már IX. 18-án elérhette, sőt talán át is törhette volna, mert hiszen a 71. hadosztályon kívül ekkor még más ellenállással nem igen kellett számítania. A szintén előnyomulásban föltételezendő szomszéd román seregek a szövetségesek felvonulásban levő erőit hamarabb magukra vonták volna, mert előbbieket a határ törése folytán közelebb állottak a Maroshoz.

A támadó hadműveleteket a román vezetés óriási kiterjedésekben rendelte el; a 2. hadsereg és ennek hadosztályai szintén igen nagy szélességekben indultak meg. Súlypont sehol sem volt található, ellenben messze hátul álló hadseregtartalékokkal gyak-

ran találkozunk, amelyek semmi célt sem szolgáltak, legfeljebb arra voltak jók, hogy a hadvezetőség őket gyorsan elvegye és a déli frontra küldje. Ugyanez áll a védelemre is. A határozatlanság és ingadozás mellett az erők együttartásnak mellőzése a vezetésnek egy másik igen súlyos hibája volt.

Nagyobb egységek vezetésében tapasztalatlanságot, járatlanságot és nehézkességet találunk. Az összműködés hiányzott, de annál nagyobb gondot okoztak a térközök, amelyek megszüntetésének egyedüli radikális orvossága a Maros, mint legrövidebb vonal, gyors elérése lett volna.

Az ellenség parancstechnikája se állott a helyzet magaslatán. A felső vezetés parancsai vagy nagyon szűkszavúak voltak, vagy pedig mindent a részletekig előírtak, gúzsbakötötték a parancsvevő kezét, úgy hogy ez a végén már nem tudta, hogy mit kell csinálnia. Az összeköttetéssel és az anyagi ellátással nem sokat törődtek.*^

A seregtestek, a hadművelleti egységek szervezésének és a tartalékalakulatok felállításának kérdése se volt helyesen átgondolva és előkészítve. Annak nem lett volna szabad előfordulnia, hogy a hadjárat megkezdése után a Bárcaságban átszervezések, a 21. és 22. tartalékadosztály megalakítása miatt hadművelleti szüneteket kellett közbeiktatni. Ugyanez történt az 1. hadseregnél, a 23. hadosztály felállításának A kezdeményezett háború messzemenő politikai céljai mellett a legfelsőbb román vezetésnek erre föltétlenül gondolnia és a kérdést már a mozgósítással kapcsolatban meg kellett volna oldania.

A seregvonatok szervezése és az utánszállítási előgondoskodások a tervezett nagy tényeresre nem voltak beállítva.

A román csapatok felszerelése kiváló, de felfegyverzése hiányos volt. A világháború tapasztalatokat bőven nyújtó első két éve úgy látszik nyomtalanul haladt el a hadvezetőség felett. Pénzbeli megkötések akkoriban már nem játszhattak szerepet, hiszen az entente mindent adott.

A gyalogságnál különösen szembeötlő volt a szerény géppuskafelszerelés, a kézi gránátok, a rohamkés, aknavetők és a gyalogsági ágyúk hiánya. Hiányzott a kellő műszaki felszerelés is. Mind olyan fegyverek, amelyek a világháború második évében az összes hadviselő feleknél már magától értetődő dolgok voltak.

A román tüzérség zöme kiváló korszerű lövegekkel és kitűnő német brizáns lőszerrel volt felszerelve. De a hadosztálytüzérség csupán könnyű ágyúkból állott. A könnyű tarackok hadtestközvetlen, a csekélyszámú nehéz tábori tüzérség (közepes tüzérség) pedig hadseregközvetlen egységekbe volt összefoglalva. A vezetés nem

*) Dabija műve után.

vette figyelembe azt a háborús tanulságot, hogy meredekpályájú és nehéz (közepes) lövegek a hadosztálytüzérség részeit kell, hogy képezzék, különösen hegyes hadszíntéren. Nem is annyira a szervezésnek ez a megoldása, hanem inkább az volt a baj, hogy a könnyű tarackok és a közepes ütegek száma oly kicsiny volt, hogy nem lehetett a hadosztályok szervezetszerű könnyű ágyús tüzérséget tartósan megerősíteni s előbbieket éppen akkor hiányoztak, amikor szükség volt rájuk.

Így adódhatott azután az a tüzérségi fölény és nagy erkölcsi hatás, amely az osztr-, magyar és német hadosztályoknál a román hadosztályok tüzérségével, de főképp gyalogságával szemben megnyilatkozott.

Az aktív hadosztályok ütegeinek száma megfelelő, a tartalék-hadosztályoké kevés volt, 6-8 közt ingadozott.

A csapatkiképzés terén is maradiságot észlelhettünk. 1916-ban a kiképzés még a régi békeszabályzatok szerint történt. Így természetesen az első harci tevékenységeknél még jobban kidomborodott a haditapasztalatok hiánya. Ez utóbbi különben az összes hadviselő leieknél az első hetekben általános jelenség volt, de a román vezetésnek módjában állott volna a világháború harmadik évében – más kárán okulva – a dolgot jobban megkezdeni.

A gyalogságnál szembeszökő volt a puskás csatárok és a géppuskák közötti összműködés fogyatékosága. Nem is beszélve a gyalogság és a tüzérség harctevékenysége közt eleinte teljesen nélkülözött összhangról.

Támadásnál a gyalogság sűrű alakzatokban nagy lendülettel ment előre. A rohamot nagy távolságról, rendszerint 300-400 méterről megkezdte, a trombitaszó és olykor a zászlók sem hiányoztak, akár a gyakorlótéren. Szokások, amelyeket a régi hadviselő felek régen abba hagytak.

Egy helyes dolgot lehetett a támadó csapategységeknél észlelni, a mély tagozást. A sikert azonban nem használták ki, nem üldöztek s így a mély és tömör alakzatok inkább a veszteségeket fokozták.

A veszteségek iránt a csapat gyakran, az oldaltámadással szemben rendszerint mindég igen érzékeny volt. A pánikra való hajlam csak az első ütközetekben volt észlelhető.

A biztosítás és különösen a felderítés igen hiányos volt; gyakran, mint pl. Pálosnál egészen elhanyagolták.

Mindezek dacára mondhatjuk, hogy a román gyalogság megtette a maga kötelességét, sőt később az Ojtozi szorosban a hazai föld védelmében igen jó harcosnak bizonyult.

A tüzérség különös előszeretettel választotta a nyílt vagy félig fedett állásokat – talán a lapos röppályájú lövegei miatt –

s ennek az lett a következménye, hogy a román ütegek igen sok teli találatot kaptak.

A sereglovasság egyáltalában nem állott a helyzet magaslatán. Először is a vezetés gyakran helytelenül, indok nélkül hátul alkalmazta, mikor elől lett volna a helye. Pl. a Bárcaságban a felzárkózás alatt, amikor 71. hadosztály több mint egy napi menetre az Olt mögé visszavonult. A felderítést igen passzív módon hajtotta végre. Felderítő századai kerültek a harcot s még gyengébb ellenséges lovas osztagok elől is kitértek. így a felderítésnek nem lehetett mélysége. A pálosi ütközet után pl. a hadseregpárancsnokság sokáig bizonytalanságban volt a 71. hadosztály holléte felől, pedig ép e területen egy román lovas dandár és egy lovas hadosztály volt kéznél.

A sereglovasság a csatába nem avatkozott be, holott erre Pusztá-Czelinánál és Báránkyútnál kiváló alkalma nyílt. Úgy látszik, hogy a vezetés a lovasságot kímélte és tőle nem kívánt áldozatokat.

A 71. hadosztály közel öt héten át a 2. román hadsereg ellenfele volt. Mint egy kis törpe a nagy óriással szemben.

A 71. hadosztályparancsnokság, vagy kezdetben helyesebben mondva a brassói határvédelmi szakaszparancsnokság ismerve az ellenség nyomasztó számbeli fölényét, az VIII. 27-én este bekövetkezett betörés után halogatva visszavonult az Oltra, ahol az 5-ik hadműveleti napon, szeptember 1-én összes részeivel beérkezett.

A visszavonulás folyamán 12 nagyobb vasúti és közúti hidat romboltatott el. Talán fölöslegesen túlsókat, mert a későbbi támadó hadművelet gyors lefolyása következtében a helyreállítások nehezen haladtak, dacára annak, hogy az ellenség alig rombolt.

Az Olt vonalán, de még már előbb is, az oda történő visszavonulás alatt a hadosztályparancsnokság felismerte a román vezetés óvatos és lassú eljárását és az első lesújtó érzésektől felszabadulva, teljes erővel és odaadással hozzálátott a hadosztály csapatainak megszervezéséhez és a védelem kiépítéséhez úgy, amint azt részleteiben letárgyaltuk. E mellett különös súlyt fordított a Bárcaságban visszamaradt ellenség felderítésére és távortartására is. A szervezési munkálatoknál az ország segélyforrásait a lehetőség határáig igénybevette s nem várt mindent az előljáró parancsnokságtól.

A szervezkedésre és a megalakulásra az ellenség két heti időt adott. Ez már elegendő volt ahhoz, hogy a hadosztályparancsnok a csapatokat annyira kézbevegye, hogy Pálosnál a hadosztály zömével egy nagyobb ellentámadást tudjon végrehajtani.

A 2. román hadsereg az Olt IX. 15-én' történt átlépése után a 71. hadosztálynak ismét további 12 napot ajándékozott, amely idő alatt a hadosztály megalakítása és rendezése lényegében befejezhető volt. A szervezés és mint láttuk egyes alakulatok átképzése

és beszoktatása a románok óriási fölényének tudatában, az állandó felderítés, csatározások és nagyobb kölcsönös vállalkozások mellett, súlyos fizikai és idegmunkát rótt az összes parancsnokságokra. De a fáradtság nem volt hiábavaló.

A hadosztály vezetése fölött bírálatot nem mondunk. Ezt reá-bízzuk az olvasóra. Megjegyezzük azonban, hogy a védőleges hadműveletek alatt a hadosztály csak kénytelen-kelletlen vette fel a nagy kiterjedéseket, mert széles területet kellett biztosítani, önálló helyzetben állott, szomszédai napi menetekre távol állottak.

A vezetés azonban a védelemben is mindég oda tolta és oda tömörítette a súlyt, ahol azt a helyzet, a saját arcvonal veszélyeztetése vagy a szomszédok fenyegetése megkívánta. A támadásnál az erőket radikálisan összefogta. A döntő helyen az utolsó puska, löveg vagy lovas sem hiányzott. Hogy aztán ezek gyakran mégse jutottak a harcba, mint Pálosnál vagy Pusztá-Czelinánál, az nem a vezetésen, hanem a csapat hiányos kiképzésén múltott. A felderítés és a biztosítás különös figyelem és előgondoskodás tárgyát képezte.

A 71. hadosztály csapatainak zöme pár hetes kiképzésben részesült úgynevezett menetalakulásokból (a tényleges csapattestek részére szánt kiegészítések) állott. Kivételt csak a 82. gyalogezred képezett. De a háború harmadik évének kezdetén ennek is a régi és hosszú kiképzésben részesült tartalék legénysége már régen az orosz hadszíntér csatamezein feküdt.

A menetalakulatok kiképzése, ha bármilyen rövid is volt, a háború tapasztalatainak értékesítésével történt. Minden kötelékben akadtak egyes hosszabb haditapasztalattal rendelkező tisztek és altisztek, akik a fiatal újonclegénységet az első tűzkeresztségen átsegítették. És ha gyakran az összműködés egymás közt, a másik fegyvernemmel és az előljáró parancsnokságokkal hiányos is volt és súrlódások adódtak, de nagyban véve csapataink praktikus harc-eljárása a románokéval szemben az erdélyi hadjárat folyamán fölényben volt.

Nem szabad azonban az igen fontos erkölcsi tényezőkről, a magyar csapatoknál mindenkor tapasztalható lelkesedésről és különösen a székely legénységnél a hazai rög szeretetéből fakadó mindenre képes bátorságról megfeledkeznünk.

Fiatal legénységünket első harcaiban könnyen átsegítette az ellenséges tűzvezetés gyakorlatlansága és mindenekelőtt az ellenséges géppuskák csekély száma és a nehéz (közepes) tűzérség hiánya, amely viszont a mi részünkről a román gyalogság sorait oly gyakran megingatta.

A kifogástalan ruházatú és elsőrangú felszereléssel ellátott román gyalogos mellett, a mi kopott zubbonyokban és silány háti-

zsákokkal járó lehajtott legénységünk gyengén nézett ki, de a korszerű fegyvereket, különösen a géppuskákat és a kézigránátokat még a legutolsó menetalakulat is magával hozta, vagy megkapta. Teljes felszereléssel és az összes segédalakulatokkal, távbeszélő-, árkász századdal és gyalogsági ágyúkkal csak a 82. sorsyalogezred rendelkezett, a többi kombinált ezredeknél mindezeket lassanként kellett rögtönözni.

A hadosztály összetakolt s szintén menetalakulatokból álló tüzérségében röppálya és űrméret tekintetében az összes löveg-fajok képviselve voltak. A hadosztálytüzérség, a tüzérségnél általában nagyobb számban feltalálható öregebb és haditapasztalatok-kai bíró altisztek és tisztetek eredményes munkája következtében egy igen jól bedolgozott és összejátszott egységgé fejlődött ki, bár az osztályparancsnokságok hiánya és a meglevő parancsnokságok különösen gyenge szakfelszerelése erősen érezhető volt.

A tapasztalatok azt mutatták, hogy a lőszerfogyasztás élénk mozgó háborúban, egy lőszerrel ugyancsak mérsékeltlen rendelkező ellenséggel szemben nem oly nagy. Hevesnek minősíthető csatanapokon sem volt egy javadalmazásnál több. Az igaz, hogy az erdős terep korlátozta a tüzérség alapos igénybevetelét,

A hadosztálynak igen erős csapatlovassága úgy a felderítés. leplezés, mint pedig a harcban mintaszerűen szerepelt. Ez érhető is, hisz ott volt a legkevesebb újonc, A lovasság feladatát mindig támadólagosan oldotta meg. A népfelkelő huszárok nem sokkal állottak a sorlovasság mögött.

Repülők egyik oldalon se játszottak különösebb szerepet.

A híradás, az anyagi ellátás és az utánszállítás kezdeti sűrűlódások után egész jói működött, a csapathírrendszerek a hiányos és hiányzó felszerelés miatt gyengébben.

A parancsadás. Ha a szószerint idézett egyik-másik hadosztály intézkedést elővesszük és a szabályzat ma érvényes határozataival összevetjük, úgy alaki tekintetben olykor egy-két olyan dolgot találunk, amit ma másképen rendelnénk el. A feladat azonban minden parancsban tisztán benne volt. A végrehajtásban pedig a dandár- és csoportparancsnokok szabad kezlet kaptak. Elvégre ez volt a fő.

A 71. hadosztály lényegében egy, az ellenség előtt rögtönzött tartalékadosztály volt. Egy pár, határbiztosító szolgálatban álló zászlóaljából és a határ csendőröskéből a visszavonulás alatt alakult meg olyképen, hogy tulajdonképeni elemei a hátországból fokozatosan érkeztek be és a nem használható népfelkelő és hadtáp alakulatok felváltások után a hátországba kerültek.

Hogy helyes képet kapjunk arról, ami lehetséges és ami nem lehet, nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy egy seregetest ily megal-

kítása csak kivételesen és igen kedvező viszonyok mellett történhet meg. Nevezetesen, ha az ellenség passzív, ha a terület, amelyben a kitérés és a visszavonulás történik oly mély, hogy a hadsereg hadtáp vagy felvonulási területébe nem nyúlik nagyon bele, ha a visszavonulási területnek a védelemre és a halogatásra kedvező terepjellege van, tehát folyók, hegyek, erdők vannak, amelyek a leplezést elősegítik, az ellenséges felderítést megnehezítik.

Tevékeny ellenséggel szemben, nyílt, akadálymentes terepen, ma a gyorsan mozgó egységek és a repülő korszakában ilyesmi nem, vagy legalább is nehezen képzelhető el. A nagy működési sugárral bíró mechanizált alakulatok minden ilyen gyülekezést és megalakulást már csírájában felboríthatnak.

Elég, ha csak azt a kérdést vetjük fel, hogy mi történt volna akkor, ha a 2. román hadsereg egy motoros csoportot VIII./28-án Segesvárra és másnap Székelykocsárdra küld előre és a szomszéd ellenséges seregek hasonló módon vezetik be a háborút. Ugyanakkor pedig mai bombavető repülő egységeknek a Királyhágóban és a Maros völgyében valahol sikerül a vasutat megszakítani.

A 71. hadosztályt a sors egyébként ama kiváltságos és a világháborúban ritkábban előfordult helyzetbe állította, hogy hadműveleteit csaknem mindig önálló helyzetben vezette. Egy jelenség ez, amely kis hadseregekben gyakran fordulhat elő.